

ISSN: 1302-6879

2019

3. ULUSLARARASI BATI ASYA TURİZM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ÖZEL SAYISI

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
1982

SBED

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute

Uluslararası
Hakemli Dergi

3. ULUSLARARASI
BATI ASYA
TURİZM

ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ÖZEL SAYISI

VAN YYÜ SBED

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute

Bu dergideki makaleler *iThenticate* ile taranmıştır.
The articles in the journal were scanned with *iThenticate*.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
INSTITUE

ISSN: 1302-6879

Dergide yayımlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazarlarına; yayın hakları ise Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne aittir. Yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz. Dergi Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamama konusunda serbesttir. Dergiye gönderilen makaleler iade edilmez. Yayın Kurulu ve editöryal ekip makalelerle ilgili herhangi bir yasal yükümlülük kabul etmez.

All responsibility of the articles published in the journal belongs to the authors and the publication rights belong to the Van Yüzüncü Yıl University Social Sciences Institute. It may not be reproduced or reproduced in any form, in whole or in part, without the permission of the publisher. Editorial board of the Journal is free to publish and publish the articles. Articles submitted to the journal are not returned. Editorial board does not accept any legal liability for articles.

DERGİMİZ

TARAFINDAN TARANMAKTADIR

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİDİR

YIL/YEAR: 2019

3. ULUSLARARASI BATI ASYA TURİZM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ÖZEL SAYISI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute

Hakemli Dergi, Yıl: 2019 - Kış
Peer-Reviewed Journal, Year: 2019 - Winter

3. ULUSLARARASI BATI ASYA TURİZM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ
ÖZEL SAYISI

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Sahibi/Owner

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Editörler/Editors

Doç. Dr. Ömer OBUZ
Doç. Dr. Tahir ZORKUL
Arş. Gör. Yunus ÖZDURĞUN

Konuk Editörler/Guest Editors

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Hacer Arslan KALAY
Dr. Öğr. Üyesi Songül ÖZER
Dr. Öğr. Üyesi Sedat ŞAHİN

Tercüme ve Dil Editörleri/Translation and Language Editors

Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Zeki EDİS (İngilizce)
Doç. Dr. Üyesi Ramazan ÖZMEN (Arapça)
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ERATALAY (Almanca)
Doç. Dr. Üyesi Soner İŞİMTEKİN (Farsça)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SOLMAZ (Fransızca)

Yayın Kurulu/Editorial Board

- Prof. Dr. Abed Elrahim Azzam Mohammad MARASHDEH-
Jadara Üniversitesi, Ürdün
- Prof. Dr. Ali J. Al-ALLAQ- el-Ain Üniversitesi, Birleşik Arap Emirlikleri
- Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA- Russian Academy of Sciences- Rusya
- Prof. Dr. Faruq MAWASİ- Al Qasimi Academy, Filistin
- Prof. Dr. Ivan BALTA- University of Osije, Hırvatistan
- Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Medhat Saad Mohamed ELGAYAAR- Zagazig Üniversitesi, Mısır
- Prof. Dr. Kemal YAKUT- Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Munjid Mustafa BAHJAT- International Islamic University, Malaysia
- Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ- Balkan Tarihi Araştırmaları Merkezi, Kosova
- Prof. Dr. Öztürk EMİROĞLU- Varşova Yunus Emre Enstitüsü, Polonya
- Prof. Dr. Recai KARAHAN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Salim CÖHCE- İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Samı Alı JABBAR- Basra Üniversitesi, Irak
- Prof. Dr. Serbo RASTODER- University of Montenegro, Karadağ
- Prof. Dr. Süleyman Turduyeviç KAYIPOV- Sincan Pedagoji Üniversitesi, Çin
- Prof. Dr. M. Salih ARI- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Yakup CİVELEK - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Doç. Dr. Abdullah DUMAN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doç. Dr. Bekir KOÇLAR- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doç. Dr. Ömer OBUZ- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doç. Dr. Recep DEMİR- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doç. Dr. Tahir ZORKUL- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doç. Dr. Tamer BALCI- The University of Texas, ABD
- Doç. Dr. Vitaliy POZNAHİREV- Russian Academy of Sciences, Rusya
- Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman ÇALIK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Dr. Salih Ahmad ABDULVEHHAB- Ezher Üniversitesi, Mısır

Danışma Kurulu/Advisory Board

- Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA- Russian Academy of Sciences, Rusya
- Prof. Dr. Ali Fuat DOĞU- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ- Emekli Öğretim Üyesi
- Prof. Dr. Bayram KODAMAN- Emekli Öğretim Üyesi
- Prof. Dr. Cesur PEVLEVAN- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- Prof. Dr. Hasan BABACAN- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Prof. Dr. Ivan BALTA- University of Osije, Hırvatistan
- Prof. Dr. Mehmet AYGÜN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Necdet HAYTA- Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ- Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Reha SAYDAN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Salim CÖHCE- İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Serbo RASTODER- University of Montenegro, Karadağ
Prof. Dr. Süleyman Turduyeviç KAYIPOV- Sincan Pedagoji Üniversitesi, Çin
Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. M. Akif ARVAS- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Rahmi TEKİN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Suvat PARİN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BALCI- The University of Texas, ABD
Doç. Dr. Zafer KANBEROĞLU- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Üyesi Soner İŞİMTEKİN- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sekreteryas/Secretary

Ahmet KÖKLÜ

Murat ÇABAZ

Dizgi-Composition

Ümit OĞUR

Baskı-Print

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Matbaası

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Doç. Dr. Ömer OBUZ

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/VAN

Tel: 0432 225 11 17- 0432 225 10 24 /2002- Fax:0432 225 10 52

İleti Adresi: yyu.sbe@yyu.edu.tr

Baskı Yılı/Date of Publication

2019

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

TURİZM/ TOURISM

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Doç. Dr. Alper SAĞLIK Prof. Dr. Abdullah KELKİT Arş. Gör. Merve TEMİZ Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK Millet Bahçesi Kavramı: Kahramanmaraş İli Örneği <i>National Garden Concept: Case of Kahramanmaraş City</i>	11
Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK Arş. Gör. Öznur İŞINKARALAR Eğlence Parklarında Ziyaretçi Memnuniyet Düzeyinin Belirlenmesi: Wonderland Eurasia Tema Parkı Örneği <i>Determination of Visitor Satisfaction Level in Amusement Parks: The Case of Wonderland Eurasia Theme Park</i>	31
Dr. Öğr. Üyesi Gözdegül BAŞER Misafir İlişkileri Yönetiminde Kültürlerarası Farklılıkları Yönetmek <i>Managing the Intercultural Differences in Guest Relations Management</i>	53
Dr. Öğr. Üyesi Gülçinay BAŞDOĞAN Merkezden Taşraya Turizm Politikalarının Yansımaları <i>Reflections of Tourism Policies From to The Central to The Provincial</i>	69

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK
Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜNEŞ
Dr. Öğr. Üyesi Gürkan ALAGÖZ
Turizm İşletme Yöneticilerinin Erzincan
Turizmini Değerlendirmeleri
Evaluations of Tourism in Erzincan By
Tourism Business Managers

89

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan AVŞİN
Prof. Dr. Arif KIVRAK
Emrah KAVAK
Budaklı (Bitlis) Kaplıcasının Jeokimyasal
Özellikleri İle Alanın Jeolojik ve
Coğrafi Yapısı Arasındaki İlişki
The Relationship Between Geochemical
Features of Budaklı (Bitlis) Spring and
Geological-Geographical Structures of The Field

105

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK
Mimari Açından Şuayb ve Dara Antik
Kentlerinin Kırsal ve Kültürel Turizm
Özelliklerini Araştırmak
Architectural Research of Rural and
Cultural Tourism Characteristics of
The Antique Cities Şuayb and Dara

125

Dr. Ahmet GÜMÜŞ
Öğr. Gör. Öznur YEKSAN
Ulusal Turizm Kongrelerinde Örgütsel
Davranış Alanında Yapılan Bildirilerin
Bibliyometrik Analizi
A Bibliometric Analysis of Presentations
in The Field of Organizational Behavior
in National Tourism Congresses

153

Öğr. Gör. İrfan BAYTAR

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

Bahçesaray İlçesinin Turizm Kaynakları ve
Cittaslow Potansiyeli

*Tourism Resources of Bahçesaray District and
Potential of Cittaslow*

177

Öğr. Gör. Özkan DEMİR

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT

Emin GÜLEÇ

Eminönü'nde (İstanbul) Balık Ekmek
Yeme Deneyimleri

*Eating Fish & Bread Experiences at
Eminönü (İstanbul)*

201

Öğr. Gör. Öznur YEKSAN

Dr. Ahmet GÜMÜŞ

Örgütsel Bağlılık Konusunda Yazılmış
Yüksek Lisans Tezlerinin Bibliyometrik Analizi

*Bibliometric Analysis of Master Theses
Written About Organizational Commitment*

219

Öğr. Gör. Serpil SEVİMLİ DENİZ

Veri Madenciliği Araçları Kullanılarak
Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin Aylara Göre
Yapay Sinir Ağları İle Tahminlenmesi

*Estimation Using The Data Mining Tools
With Artificial Neural Networks Turkey's
Tourism Revenues by Months*

241

Arş. Gör. Merve TEMİZ

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

Prof. Dr. Abdullah KELKİT

Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK

Kent Turizminin Marka Kent Oluşumundaki Etkisi:

Çanakkale Kent Turizminin Swot Analizi

The Effect of City Tourism on Brand City:

Swot Analysis of Çanakkale Urban Tourism

257

Betül YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Feran AŞUR

Sürdürülebilir Kıyı Turizmi ve Rekreasyonel

Kullanımda Peyzaj Tasarımı Önerisi: Van Gölü

Kıyısından Bir Örnek

Landscape Design Proposal For Sustainable Coastal

Tourism and Recreational Use: an Example From

The Shores of Lake Van

275

Erman ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem KAPTAN AYHAN

Gökçeada Örneğinde Kültürel Peyzajın Korunması

Açısından Sakin Şehir Hareketinin Önemi

The Importance of The Slow City Movement For The

Conservation of Cultural Landscape in Gökçeada Sample

291

Kader MÜHÜRAROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

Hakkâri Yerel Konutlarının Turizm

Açısından İrdelenmesi

Investigation of Hakkâri Local Houses

in Terms of Tourism

311

3. ULUSLARARASI BATI ASYA TURİZM ARAŞTIRMALARI KONGRESİ ÖZEL SAYISI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Birhan KUNTER	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Füsun İSTANBULLU DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan BULUT	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AYGÜN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman TOY	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Aliye AKIN	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Arzu ÇIĞ	Siirt Üniversitesi
Doç. Dr. Erol DURAN	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Faruk KALAY	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail KERVANKIRAN	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. M. Akif ARVAS	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Nuray TÜRKER	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer ÇOBAN	Nevşehir Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem GÜZEL	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Öznur BOZKURT	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Sevcan YILDIZ	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Serhat HARMAN	Mardin Artuklu Üniversitesi
Doç. Dr. Vesile Rüya EHTİYAR	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Zekeriya NAS	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OĞRAK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman ÇALIK	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alaattin BAŞODA	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aylin NALÇACI İKİZ	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Caner GÜÇLÜ	Bitlis Eren Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş ERTAŞ	Şırnak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜNEŞ	Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ALAEDDİNOĞLU	Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Feran AŞUR	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gözdegül BAŞER	Antalya Bilim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gürkan ALAGÖZ	Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan BUĞRUL	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kübra YAZICI	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞEREMET	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sağbetullah MERİÇ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sedat ÇELİK	Şırnak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sedat ŞAHİN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 11-30
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019
Kabul/Accepted: 29.10.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MİLLET BAHÇESİ KAVRAMI:
KAHRAMANMARAŞ
İLİ ÖRNEĞİ**

***NATIONAL GARDEN CONCEPT:
CASE OF KAHRAMANMARAŞ
CITY***

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0003-1156-1201, alpersaglik@gmail.com

Prof. Dr. Abdullah KELKİT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5364-6425, akelkit@comu.edu.tr

Arş. Gör. Merve TEMİZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-6662-4399, mertetemiz@comu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5230-3869, elifysaglik@gmail.com

Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5726-6235, mehmetbayrak@comu.edu.tr

Öz

Tarih boyunca tüm bahçeler, insanlar tarafından gelecek nesillere aktarılan, yaşanmış kültürlerin fiziksel mekanlara yansımaları ile oluşmuş alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Millet bahçeleri halka rekreasyonel olanaklar tanıyan, halkın doğayla iç içe olmasını sağlayan, tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruyan, toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtan, ülkenin vizyonunu geliştirip önemli katkılar sağlayan alanlardır. Geçmiş ve gelecek arasında bağlayıcı özelliğe sa-

hip bu alanlar, kültürlerin değişim ve gelişim süreçlerinin incelenmesi için toplumlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Osmanlı döneminde batılılaşma ile geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yeşil alanlar, anlamsal, biçimsel ve fonksiyonel açıdan farklılaşmıştır. Tanzimat ve Islahat fermanlarından sonra yapılan kanuni esaslarıyla beraber yeni düzenlemelerle ümmet ve millet kavramı birleştirilmiş ve yalnızca millet kavramı kullanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan Vilayet Nizamnamesi içinde yer alan bir konu da Millet bahçeleri olmuştur. Millet bahçeleri bütünlüğü simgeleyen bir kavramdır. Tarihten bu yana günümüze kadar millet bahçesi anlayışı ve uygulamaları devam etmiştir. Bu çalışmada millet bahçesi kavramı ve tarihçesinden yola çıkarak millet bahçesinde olması gereken tasarım kriterlerinden bahsedilmiş, Kahramanmaraş ili 15 Temmuz Millet Bahçesi'nin projelendirme ve uygulama aşamaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: millet bahçesi, rekreasyon, Kahramanmaraş.

Abstract

Throughout history, all gardens appear as areas created by the reflections of lived cultures on physical spaces, which are transferred to future generations by people. Nation gardens are areas that provide recreational opportunities to the public, and they ensure that people are intertwined with nature, protect historical, natural and cultural values, improve the vision of the country reflecting the socio-cultural structure of the society and provide important contributions. These areas, which are binding between the past and the future, provide important information about societies for the study of the change and development processes of cultures. During the transition from traditional to modern society with Westernization in the Ottoman period, green spaces were differentiated in semantic, formal and functional terms. After the Tanzimat and reform edicts, with the new regulations, the concept of ummah and nation was united and only the concept of nation was used. In this scope, the Nation gardens was a subject in the Provincial Regulations. Nation gardens is a concept that symbolizes integrity. Since then, the understanding and practices of the nation garden have continued. In this study, the concept of the nation garden and the design criteria that should be in the garden of the nation based on the history, the project design and implementation stages of the 15 July Nation Garden of Kahramanmaraş were examined. The method of study includes literature surveys, on-site examinations, history, projects and photographs taken on-site.

Keywords: nation garden, recreation, Kahramanmaraş.

Giriş

Kentler birbirinden farklı toplumların ve farklı özelliklerdeki insanların bir araya gelerek sosyal etkileşim halinde bulunduğu mekanlar olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin sosyo-kültürel yaşamlarını devam ettirdikleri ve birbirleriyle iletişim halinde oldukları kamusal mekanlar, kentlerin oluşum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bireyler kamusal alanlarda, farklı toplumlar ile ilişki kurabilme ve toplumsal duyguları dene-

yimleyebilme imkanı bulmaktadırlar. Böylelikle toplumların yapılanması ve fiziksel çevredeki etkileşim kamusal alanlarda oluşmaktadır (Erdönmez, 2005: 1-7).

Kentleşmenin hızla artış gösterdiği günümüzde yeşil dokular büyük önem taşımaktadır. Kentsel yeşil dokular, kullanıcıya yaşam kalitesinin sunulduğu ve kentin ekolojik dengesine katkı sağlandığı önemli kent bileşenleridir. Kentlerin gelişiminde ve değişiminde vazgeçilmez yönlendirici unsur olan bu yeşil alanlar, kentli için rekreasyonel etkinlik mekanlarını oluşturmaktadır. Kent kullanıcılarının sosyalleşmesine olanak tanıyan yeşil alanlar, kent kimliğinin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda kentsel yeşil alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması gereken kültürel peyzaj alanları olarak değerlendirilmektedir (Gültekin, 2015: 7-17).

Çalışmada; önemli açık kamusal alanları oluşturan Millet Bahçesi kavramı üzerinde durulmuş, Millet Bahçesi özellikleri, tarihi, dünyadan ve Türkiye’den örnekleri gösterilerek tasarım kriterlerine yer verilmiştir. Çalışma alanı olarak seçilen Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi’nin proje ve uygulama aşamaları incelenerek peyzaj mimarlığı ve millet bahçesi tasarım ve planlama kriterleri özelinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Millet Bahçesi Kavramı

Bahçe; dünya tarihi boyunca, insanlar tarafından ortak kullanılan ve sonraki nesillere aktarılan simgeler sistemi olarak tanımlanır ve ortak kültürün açık mekanlara yansımalarının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Millet bahçesi kavramı ise, halka rekreatif olanaklar sunan, halkın doğayla iç içe olmasını sağlayan, gerektiğinde acil durum toplanma alanı olarak kullanılabilen alanlardır. Millet bahçeleri tarihi, doğal ve kültürel değerleri koruyan, sosyokültürel yapıyı yansıtan, ülkenin vizyonunu geliştiren ve önemli katkılar sağlayan alanlardır.

Geçmiş ve gelecek arasında bağlayıcı özeliğe sahip olan kültürlerin, değişim ve gelişim süreçlerinin incelenmesi, toplumlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Toplum ve geçmişi yansıtan bu özelliklere sahip park ve bahçeler bir köprü niteliğindedir. Kendine özgü değerlere sahip, tarihi ve kültürel birikimin sonucu olan bahçelerin milli bilinç ile gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için, bu bahçelere sahip çıkılması ve devamlılığın sağlanması gerekmektedir. Park ve bahçeler gibi tüm kamusal alanlar, buldukları toplumun ve zamanın özelliklerini yansıtır bir kültürel peyzaj ögesi olmaktadır (Çelik, 2018: 333).

Millet Bahçesi Tarihçesi

Osmanlı Döneminde, açık kamusal mekan olarak halkın kullanımına sunulan bağ, bahçe ve korular; kentlerin eğlence, sosyal ve kültürel yaşam merkezi olmuştur. Bu bağlamda bağ, bahçe ve korular, halkın sosyal ve kültürel etkileşimi, gelişimi ve değişimini sağlayan kilit alanlardır. Batılılaşma ile geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte yeşil alanlar; anlam, biçim ve fonksiyonel açıdan farklılaşmıştır. Selçuklu ve Osmanlı zamanından gelen bağ ve bahçe kültürünün yerini mesire alanı ve park kavramı almıştır.

Tarihte Bahçeler; Osmanlı zamanında, daha önceden belirlenmiş sabit kurallarla yeni bahçeler oluşturmak yerine, alanın topografyasını, hava koşullarını, kısacası çevre koşullarını dikkate alarak bahçeler, bostanlar oluşturmayı tercih etmişlerdir. Yeni su kanalları yapmak yerine, bahçeleri akarsuların olduğu yerlere yakın yapmışlardır. Bitkileri formal düzen yerine, informal bir düzen oluşturarak doğal görünüm oluşturmayı hedeflemişlerdir (Aksoy, 2002'den aktaran Haytural, 2012: 18).

Selçuklular ve Osmanlılar, Anadolu'ya yerleştiklerinde doğu kültürünü de bu topraklara taşımışlardır. Bunlardan birisini de "Bahçe Kültürü" oluşturmaktadır. Osmanlı'da bahçe kültürünün zirveye çıktığı dönem, başkent Edirne olması ile başlamıştır. Öncelik başkent Edirne olmak üzere, Trakya'daki şehirler, bir bahçe sistemi kullanılarak oluşturulmuştur. Başkent İstanbul'a taşınması ile başlayan süreçte batı etkisi bütün alanlarda kendini hissettirmeye başlamıştır¹. Osmanlı Döneminde hükümdarlar tarafından kent meydanlarına millet bahçelerinin yapıldığı görülmüştür. 1718-1730 tarihleri arasında kapsayan ve Lale Devri olarak adlandırılan dönem, güzel sanatlar açısından verimli bir dönem olmuştur. Edebiyat, şiir, sivil mimari, müzik ve açık yeşil alanların kullanımı ve formunda yenilikler gerçekleşmiştir. Türk bahçe sanatı Lale Devrinde büyük bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde Osmanlı, geleneksel "bahçe" kavramından, batının toplumu değiştirme ve sosyalleştirme amacıyla kullandığı "park" kavramına geçiş yapmıştır (Erdönmez ve Ünlü, 2009: 37).

Modernleşme ile yeni bir toplumsal yapılaşma ortaya çıkmış ve bu yapılaşmalar mekanlara, kentin doku ve formuna yansımıştır. Kentlerde batı örnek alınarak park ve bahçeler oluşturulmuştur. Siyasi kuruluşlardan kültürel yaşama doğru uzanan bu olaylar, kuşkusuz bahçe kültürüne de etki etmiştir. Bu olanlara rağmen Osmanlı bahçe sanatı özgünlüklerini kaybetmemiş, batılı etmenlerle birleşerek yeni bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır (Gürkaş, 2004: 410-411).

¹<http://www.skb.gov.tr/osmanli-modernlesmesi-ile-ortaya-cikan-bir-kentsel-mekan-olarak-millet-bahceleri-s25212k/> (Erişim tarihi: 17.10.2019).

Tanzimat ve Islahat fermanlarından sonra yapılan kanuni esasname-siyle beraber yeni düzenlemelerle ümmet ve millet kavramı birleştirilmiş, sadece millet kavramı kullanılmıştır. Tanzimat sonrası yapılan düzenlemeler ile birlikte halkın yaşam şeklinin değiştirilmesi ve sosyalleşme gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Yapılan bu yenilikler ile hazırlanan Vilayet Nizamnamesi, içeriğinde ‘Millet Bahçeleri’ konusuna yer vermiştir. Millet bahçeleri bütünlüğü simgeleyen bir tanımdır. Osmanlı başkenti İstanbul’daki ilk kamuya açık park olan Taksim Bahçesi, 1864 yılında taksimde inşa edilmiştir. Daha sonra 1869 yılında Tepebaşı Parkı yapılmıştır. Bu uygulamaları takiben 1870 yılında Kısıklı’da millet bahçesi yapılmıştır

Taksim Millet Bahçesi ile birlikte 1869 yılında Üsküdar’da Sarıkaya Millet Bahçesi, 1871’de Sultanahmet Millet Bahçesi devamında ise 1877 yılında Sultan Abdülhamid himayesine giren Tepebaşı Millet Bahçesi yapılmıştır. 1913 yılında Cemil Paşa ile birlikte yeni bir dönem olarak park ve bahçeler dönemi başlamıştır. Bu kapsamda İstanbul’un çeşitli semtlerinde park ve bahçeler yapılmıştır. Kent sınırlarına çıkılarak farklı büyük kentlerde millet bahçesi oluşturulmaya devam edilmiştir (Rüşü, 2001: 320-339).

İstanbul kentinde millet bahçesi kavramının aktarıldığı örnek alanlara Ankara’nın peyzaj tarihinde de rastlamak mümkündür. TBMM’nin karşısında konumlanmış olan millet bahçesi Ankara’nın tarihi ve kültürel kimliğinde önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş Savaşı’nın yaşandığı ilk dönemlerde oyunların sahnelenmesine ev sahipliği yapan Millet Bahçesi’nin Ankara’nın modernleşme sürecine tanıklık ettiğini söylemek mümkündür (Çelik, 2018: 333).

Yapılan bu bahçelerde, kişilerin ve toplumun sosyalleşmesi ve kentin kontrol edilmesi hedeflenmiştir. Pek çoğunun içinde sinema, tiyatro yapıları inşa edilmiştir. Ayrıca kutlamalar ve eğlenceler de burada yapılmıştır. Osmanlı’nın Anadolu ve Trakya’da belli başlı kentlerinde Millet Bahçeleri yapılmıştır. Yapılan Millet Bahçeleri kent merkezi ya da görünüm açısından önemli noktalara konumlandırılmıştır. Günümüzde bu bahçeler izlerini kaybetmiştir.

Dünyadan ve Türkiye’den Millet Bahçesine Örnek

Central Park

Kentin ‘Arka Bahçesi’, hiç ümit vaat etmeyen bir arazi üzerinde taş ocakları, domuz çiftlikleri ve gecekonduların bulunduğu bir mezbelikte 1858 yılında Frederick Law Olmsted ve Colvert Vaux tarafından düzenlenmiştir (Şekil 1). 340 hektarlık bataklık insan eseri bir doğal alan haline getirmek için yaklaşık 10 milyon at arabası dolusu taş ve kum çı-

kartılmıştır. 500.000'den fazla ağacın ve fundalığın dikildiği parkta, Manhattan kayalıklarının da görülebildiği göller ve çayırıklar bulunmaktadır. Parkta; tenis kortu, basketbol ve paten sahaları ve satrançtan kritere kadar her türlü spor için ayrılmış alanlar mevcuttur. Geniş bir alanda 161 tür bitkinin (dünyanın her ülkesinden bir tane) ekili olduğu kayın ve fındık ağaçları, güller ve çiçekler bulunmaktadır. Park kendi içinde Wollman Rink, Wildlife Center, Bethesda Fountain and Terrace, Dairy, Bow Bridge, Conservatory Water, Ramble, Belvedere Castle, Delacorte Theater gibi alanlara ayrılmaktadır.²

Şekil 1: Central Park-ABD

Meram Millet Bahçesi

Meram Millet Bahçesi 850.000 m² alan içerisinde konumlandırılmış olup ormanlık alan, spor ve çeşitli rekreasyonel faaliyetleri bünyesinde barındırmaktadır. Meram Belediyesi tarafından düzenlenen alanda, olağanüstü görsel çekicilik ve hizmet kalitesi sunulmaktadır (Şekil 2). Millet Bahçesi sınırları içerisinde Meram'ın önemli bir simgesi olan üzüm bağlarının sergilenmesi amacıyla 10.000 m² alana üzüm bağı yapılmıştır. Koruluk içerisinde çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu meyve bahçeleri oluşturulmuştur. Alan içerisinde yapılan yürüyüş yolları güzergâhında kokuları ile etkili lavanta bahçeleri, gül bahçeleri ve mor salkımlar, görsel çekiciliği yüksek olarak tasarlanmıştır. Koruluk alan içerisinde şelale görünümü veren ve basamaklar halinde oluşturulan 10.000 m² alana sahip gölet, görsel ve işitsel olarak kullanıcılara sunulmuştur. Gölet alanı etrafındaki mevcut ağaçlar korunarak peyzaja dâhil edilmiştir. Göletin içerisinde küçük adacıklar oluşturularak alana doğal bir görünüm kazandırılmıştır. Çevresinde bulunan yürüyüş yolları sayesinde alana erişim kolaylıkla sağlanmaktadır. Mescit, sosyal tesis, tuvalet gibi birçok ortak kullanım alanla-

² <http://www.centralparknyc.org/about/> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).

rı düzenlenerek ateşli ve ateşsiz piknik alanları birbirinden ayrılmıştır. Osmanlı, Selçuklu ve erken Cumhuriyet dönemi mimarisinin izlerini taşıyan ve yaklaşık 24.000 m² alana konumlanan sosyal tesis, bölgeye önemli bir değer katacaktır.³

Şekil 2: Meram Millet Bahçesi

Millet Bahçesi Tasarım Kriterleri

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin oluşturan millet bahçesi, yapıldığı kentin kimliği, kente ilişkin doğal ve kültürel verilerin tasarıma yansıtılması, değişen ve gelişen kent dinamiklerine göre şekillenmesi ile kentsel sistemde yerini almaktadır. Bu bağlamda Türk Planlama Sistemine kavram niteliğinde eklenmesi oldukça önemli bir uygulamadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Millet bahçeleri, Osmanlı'dan bu yana tarihin izlerini taşıyarak gelmiştir. Bu nedenle geçmişin izlerini taşıyan, günümüz ve gelecekte oluşacak olan ihtiyaçları karşılayabilen bir plana sahip olmalıdır. Eğitim, öğretim ve araştırmanın yanı sıra koruma, eğlenme, dinlenme gibi rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlamalıdır.

Her yaş ve gruptan kentlinin kolay erişim için uygun konumda olması gerekmektedir. Millet bahçeleri kent merkezinde kolay ulaşabilecek alanlara planlanmalıdır. Bu alanlar kentlerin çekim merkezleri odağında yapılmalıdır. Bahçe ve park, birbirinden farklı iki kavram olduğu için Millet bahçesi proje çalışmalarını yürütürken bahçe kavramı dikkate alınmalıdır. Alanın bulunduğu yöre, iklim, bitki örtüsü, ekolojisi, yeşil alt yapısı gibi potansiyelleri iyi analiz edilmeli ve buna göre planlamalar yapılmalıdır (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 5). Kentlerde, eğlenme ve dinlenme alternatiflerinin sunulduğu rekreasyon aktivitelerine sahip görsel kalitesi yüksek ve doğal dengeye saygılı açık yeşil alanların kurgulanması gerekmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

³ <http://m.meram.bel.tr/icerik/819/2553/meram-millet-bahcesi.aspx> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).

Bölgelerde ve şehirlerde millet bahçesi projeleri uygulanırken; geçmişe, tarihi ve kültürel farklılıklara, yörenin coğrafi özelliklerine ve bitki türlerine göre yönelimler farklı olmalıdır. Bahçeler kamu kullanımına açılmalı ve bu doğrultuda planlamalar yapılmalıdır. Kamuya açık bahçeler, uzman olan kişiler tarafından yönetilmelidir. Millet Bahçeleri, kentlerin imar planlarına işlenmeli ve daha sonra yapılacak olan imar değişikliklerinde başka alanlara dönüştürülmemelidir.

Millet bahçeleri içerisinde; birçok aktif ve pasif rekreasyona olanak sağlayacak alanlar oluşturulabilir. Bunlar botanik bahçeleri, arboretumlar, mezarlıklar, hayvanat bahçeleri, çeşitli sanatsal bahçeler, üniversite yerleşkeleri, tarihi ve kültürel evler, sit alanları, biyoçeşitlilik yönünden zengin su ve tarım alanları olabilir. Su kullanımı millet bahçeleri için önemli bir unsurdur. Mekansal bir bütün oluşturmak ve su tüketimini minimum seviyeye çekmek için suyun doğru ve etkin kullanımı çok önemlidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 2).

Artan kentleşme ile beraber ortaya çıkan çevresel sorunlara karşı, kullanıcılara yaşam kalitesi yüksek, dinlenme ve yenilenme alanları ile sağlıklı ve mutlu yaşam hakkı sunabilecek mekânsal çözümlere gidilmelidir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Millet Bahçeleri; insanların doğal dinamikleri, iklim değişikliği ve bunun gibi değişkenleri, tüm duvarları ile algılayabilecekleri eşsiz mekanlar olmalıdır. Millet bahçelerinde hem ekonomik hem de ekolojik sebeplerden dolayı yerli bitki türleri tercih edilmeli, endemik türler koruma altına alınarak sergilenmelidir. Millet bahçesinde kullanılan donatı elemanları, kentin karakteristiğini yansıtacak şekilde özgün olarak tasarlanmalıdır. Millet bahçesi tasarımı aşamasında, kente bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Planlanacak alanın kentsel ve bölgesel analizi çok iyi bir şekilde yapılmalıdır. Kentin mimarisi, kültürel alışkanlıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Millet bahçeleri için ihtiyaç programı listeleri oluşturularak tüm eksiklikler ve yapılması gerekenler belirlenmelidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 2).

Doğal ve kültürel verilerin tasarıma yön verdiği çözümler ile kentin kimliğinde ve belleğinde yer alması sağlanmalıdır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Millet bahçeleri koruma, onarım, sürdürülebilirlik amaçlanarak planlanmalı ve yönetilmelidir. Millet Bahçelerinde, eğitici etkinlikler, sanatsal faaliyetler, bahçe sergileri, atölye çalışmaları ve bunun gibi etkinlikler düzenlenebilir. Eğitim amaçlı bitki dikimi ve bakımı, üretim ve hasat gibi etkinlikler düzenlenebilir. Bahçe içerisindeki bitki türü çeşitliliği ile yapılan uygulamalar, alanı ziyaret eden misafirlerin dikkatini çekerek onların eğitimine, bilgi sahibi olmasına da yardımcı olması hedeflenebilir.

Alan içerisinde bitkisel doku, yapısal dokuya oranla daha fazla ön

planda tutulmalı ve sade bir yaklaşım sergilenmelidir. Yapısal mekan olarak kafe, sera, kütüphane ve eğitim alanları oluşturulabilir. Millet Bahçesi içerisinde mevcut yapılar var ise strüktürü ve kullanım amacı değiştirilerek bahçeye uyumlu hale getirilmelidir. Bahçe sınırlarındaki tüm yapısal ve donatı elemanları, Millet Bahçesi için belirlenen kriterlere uygun olarak tasarlanmalı ve engelli kullanımı için erişilebilir ve ulaşılabilir mekanlar oluşturulmalıdır. Toplumun her kesimi için o alana sahiplenme duygusu oluşturabilecek tasarımlara yer verilmelidir (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 4).

Millet Bahçelerinde, göletler, bisiklet yolları, çeşitli bitki türlerinden yapılan sergi alanları oluşturulmalıdır. Yol, elektrik, sulama gibi birçok altyapı problemleri ekolojik hareketliliğe imkan verecek şekilde çözümlenmelidir. Drenaj için su geçirimli yüzeyler oluşturulmalı, kullanılan suyun geri dönüşümüne imkan oluşturacak arıtma sistemleri kullanılmalı, arıtılmış su ile sulama yapılmalı ve kaynak olarak güneş enerjisi kullanılmalıdır. Alandaki karbon salınımını hesaplayarak, bu hesaba göre yeşil alan planlaması yapılmalıdır. Enerji verimliliği artırılmalıdır.

Kentsel ekolojik yapıya hizmet etmesi gereken söz konusu alanların doğal yapıyı bozmadan yerinde koruyarak aktif ve pasif rekreasyonel etkinliğe uygun tasarımlara sahip olması önem arz etmektedir (Boyacı, 2010: 10).

Millet Bahçeleri yapımı sonrasında toplumsal gelişim ve ilerlemeye olanak sağlamalıdır. Örneğin, fosil yakıtların azalması, tarımda yüksek oranda bu yakıtların kullanılması ve daha da önemli olarak gıda sağlığı konuları, yöneticileri farklı fikirlere yönlendirmiştir. Bunlardan en önemlisi de kentsel alanlarda kendi kendine yetebilecek olan gıda-üretim bahçeleridir. Türkiye’de hobi bahçesi olarak adlandırılan bu bahçeler, kentsel alanda yaşayan insanları, gıda üretim sürecine dahil etmek, yoksulluğu önlemek gibi amaçları taşımaktadır (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, 2018: 5).

Materyal ve Yöntem

Çalışma alanı olan 15 Temmuz Millet Bahçesi’nin bulunduğu Kahramanmaraş kenti Doğu Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği noktada kurulmuş bir kenttir. Doğu Akdeniz Bölgesi’nde bulunan Ahir Dağı’nın güneye bakan kısımlarında yer almaktadır. Kentin doğusunda Adıyaman, batıda Adana, kuzeyde Sivas, kuzeydoğuda Malatya, kuzeybatısında Kayseri, güneydoğu da Gaziantep ve güneybatısında Osmaniye kentleri Kahramanmaraş kentini kuşatmış durumdadır. TÜİK (2018) nüfus araştırma verilerine göre Kahramanmaraş kentinde 1.141.518 kişi yaşamaktadır.

Kahramanmaraş Onikişubat Hacı Bayram Veli Mahallesi sınırları içerisinde bulunan çalışma alanı 180.000 m²'dir. Alanın yapısı fazla eğimli ve diktir. Çalışmada alanın fiziksel yapısı ve projenin dijital planlarından yararlanılmıştır. Projelendirme ve uygulama aşamalarını anlatan yazılı ve görsel veriler, uygulamada kullanılan donatı elemanları, zemin döşemeleri, su öğeleri ve kullanılan bitkiler de yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın yöntemini ise alan için yapılan araştırmalar ile birlikte projelerin incelenmesi, yerinde yapılan gözlem çalışmaları ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. İlk olarak millet bahçesi kavramı ve tarihçesi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra alana ait araştırma yapılarak ilgili kurumlardan temin edilen projeler incelenmiştir. Uygulanan projenin doğruluğu saptanarak, alan içerisinde gözlem çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen tüm veriler peyzaj mimarlığı tasarım ve planlama kriterleri ve millet bahçesi tasarım kriterleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kahramanmaraş ili sınırları içerisinde konumlanan ve 180.000 m² olan çalışma alanı, dik ve eğimli bir yamaçtır (Şekil 3). Her iki kesimden tali yollarla kesilen alan engebeli yapısı ile zorlu bir çalışma alanı olmakla birlikte bütüncül bir tasarımı destekleyecek özellikte büyüklüğe de sahiptir. Alanda mevcutta su ögesi bulunmazken, yer altı su kaynağı potansiyeli su kullanımı noktasında destekleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayola olan yakınlığı ve otopark için rezerv alanlara da sahip olması alanın kullanılabilirliğini arttırmaktadır.

Şekil 3: Proje alanı

Çalışma alanı, kentsel dönüşümden sonra yapılaşmaya açılmayan ve ilk kez yeşil alan sınıfında düzenlemeler yapılan alan özelliği taşımaktadır. Alanda gecekondular yapılaşması nedeniyle kentsel dönüşüme uğramış ve yıkılmış evler mevcuttur. Alanın uygulamadan önceki mevcut hali Şekil 4’de verilmiştir. Proje alanı kısmen taşlık olsa da yumuşak toprak yapıya sahip oluşu makine ile uygulama kolaylığı sağlamaktadır.

Şekil 4: Uygulamadan önce çalışma alanı

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi Yapımında Dikkate Alınan Analizler:

- Bölgenin Genel Özellikleri (Coğrafi Konum, Nüfus Yapısı, İklim ve Bitki Örtüsü, Sosyo-Ekonomik Bilgiler, Sit Alanları),
- Alanın Genel Özellikleri (Mülkiyet Bilgileri, Alanın Jeolojisi),
- Mevcut Plan bilgileri incelenmiştir.

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesinde Planlama ve Tasarım İlkeleri

Fonksiyonellik: Planın amaç ve hedefleri doğrultusunda, alanın büyüklüğü de dikkate alınarak Millet Bahçesinde yer alabilecek fonksiyonlar belirlenmelidir. Bu kapsamda alanda tüm kullanıcı kitlelerine ve her yaş grubuna hitap edebilecek fonksiyonlara yer verilmiştir.

Erişilebilirlik-Ulaşım: Kullanıcıların Millet Bahçesine kolay ulaşımını önemsenmiştir. Alan içindeki erişim ise kişilerin özel durumları (yaşlı,

hamile, engelli, vb.) dikkate alınarak bu konuda belirlenmiş Erişim Yönetmeliği Standartlarına (TSE tarafından hazırlanan TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere) uygun tasarlanmıştır.

Sürdürülebilirlik: Millet bahçesinde, kendi kendine yetebilen ve doğal kaynakların üst seviyede kullanıldığı bir sistem gerçekleştirmek amacıyla kentsel altyapıdan bağımsız olarak kendi enerjisini, suyunu vb. kaynaklarını üretebilecek teknolojiler kullanılmıştır.

Yeterlilik: Bu plan ile alanda yer alabilecek fonksiyonlar belirlenmiş olup proje aşamasında ziyaretçi sayısı ve kent nüfusu dikkate alınarak fonksiyon alanları kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarını nicelik ve nitelik olarak karşılayacak şekilde oluşturulmuştur.

Ekolojik: Kentin bitki örtüsü ve habitat çeşitliliğini artırarak şehrin ekolojik yapısını güçlendirmek amacıyla kentsel ekosistemi yansıtan, mikroklimatik özelliklerle uyumlu yapısal ve bitkisel peyzaj tasarımı yapılmıştır.

Aidiyet/Kimlik: Anadolu bahçe kültürünü yansıtarak, modern ve yenilikçi bakış açısıyla tarihi-kültürel peyzaj kimliğini koruyan ve geliştiren bir anlayışla tasarım yapılmıştır.

Uygun Maliyet: Millet Bahçesinin, uzun yıllar güvenli, doğa ve kullanıcı dostu olabilmesi amacıyla uygulama ve bakım maliyetleri için uygun ve yere özgü bitkilendirme ve malzeme seçimine özen gösterilmiştir.

Projenin uygulama aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır;

- Öncelikle alanın mevcut eğimli yapısından dolayı toprak tesviye çalışmaları ve kotlarda düzenlemeler yapılmıştır.
- Kot farkları teraslamalar ve merdivenlerle çözümlenmiştir.
- Drenaj ve sulama için gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır.
- Ağaçlandırma ve çim serim çalışmaları yapılmıştır (Şekil 5).
- Alanın eğimli yapısını kullanarak yukarıdan başlayan bir şelale uygulaması yapılmıştır.
- Ağaçlandırma çalışmalarından sonra biyolojik gölet yapımına geçilmiştir.

Proje alanında bazı alanlar şevlendirilerek hem rüzgar koridoru hem de bitkilendirme için hareketli alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlarda tek tip bitki türleri kullanılarak, bitkilendirme tasarımının etkisinin artırıl-

ması hedeflenmiştir.

Şekil 5: Ağaçlandırma çalışmaları

Millet bahçesi içerisinde biyolojik gölet, yürüyüş yollar, oturma birimleri, çocuk oyun alanları, spor alanları ile kafeterya ve seyir terası planlanmıştır.

Millet bahçelerinin sembolü haline gelmiş olan su unsurları, doğal ve biyolojik göletler olarak kurgulanmaktadır. Biyolojik göletler planlanırken doğadaki örneklerinden esinlenerek benzerlerinin hijyenik mekanlarda oluşturulması hedeflenmektedir. Canlı ekosistemleri içinde barındıran biyolojik göletlerde tüm karasal ve sucul bir takım canlılara da yaşam kaynağı oluşturulmaktadır. Oluşturulan biyolojik göletlerdeki su, kendi içindeki doğal filtrasyondan dolayı içilebilir seviyelerdedir. Kimyasal madde kullanımının olmadığı sistemde çevreye ve insan sağlığına zararlı atıklar da oluşmamaktadır. Buharlaşıma ile beraber su kaybı da çok az olduğundan, su ilavesi minimum düzeyde kalacak ve bu da maliyete olumlu yansıtacaktır. Biyolojik göletler sistemlerinde suyu temizleyen ve aynı zamanda suda oksijen üreten bitkiler, büyük ve küçük oranlarda taşlar ile çevresinde su ile uyumlu olan bitkilerin kullanıldığı ışıklı ve sesli su oyunları ile desteklenebilen yapısal unsurları barındırabilen sistemlerdir. Biyolojik göletler yıl boyunca mevsimsel değişimlere adapte olarak yıl boyu kullanılabilir. Mevsimsel farklılıklara göre havuzun boşaltılması gerekmemektedir.

Projede biyolojik gölet içerisinde basit iskele yardımı ile sandal gezintilerinin olacağı bir alanda planlanmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6: Biyolojik gölet 3 boyut görsel

Kendi içlerinde ekosistem sayesinde kendi kendini temizleyen ve kendine yeten bir dinamiğe sahip olan biyolojik göletlerin bakım maliyetleri de asgari oranlardadır. Bu nedenlerle millet bahçelerinde suyun bu şekilde bir döngü içinde kullanımı yaygın hale gelmektedir. Ayrıca suyun akar halde kullanımına en iyi örneklerden olan şelalelere de bu projede yer verilmiştir. Görünüleriyle oldukça etkileyici, natürel ve odak noktası oluşturan bir estetik olarak ortaya çıkan şelaleler, sürekli akan suyun şırlıtısıyla da huzuru en üst seviyeye çıkarırlar. Sıcak iklimlerde klima etkisi yaratarak serinlik hissi de uyandırmaktadırlar. Şelaleden akan suyun da biyolojik göletin su rezervine dahil olması ve iki kullanımın da bütüncül olarak çalışması hedeflenmektedir (Şekil 7).

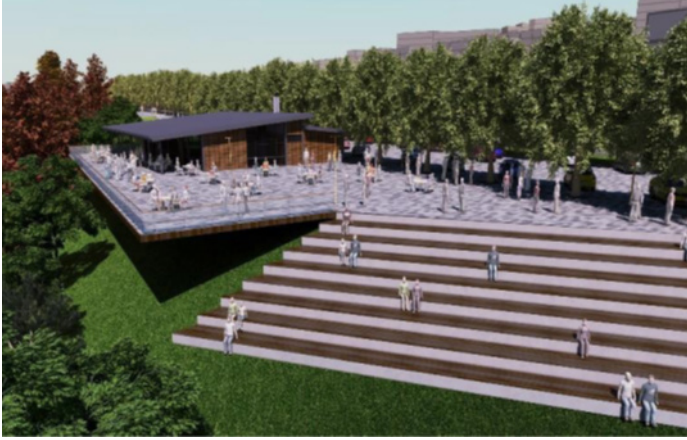
Şekil 7: Şelale ve biyolojik gölet uygulaması

Genellikle parklarda kataloglardan seçilerek kurgulanan çocuk oyun guruplarından kurulu bir çocuk oyun alanı yerine millet bahçesi kavramına uygun birçok unsuru ile doğal alan oluşturmayı hedefleyen projede oyun guruplarının da doğal malzemeden ve farklı becerileri geliştirici nitelikte olması planlanmıştır. Yeşil veya kum vb doğal alanlar üzerine inşa edilmesi düşünülen oyun gurupları ahşap ve metal ağırlıklı malzemeden, koşma, atlama ve tırmanma gibi basit ve ana oyunları hedefleyen şekilde tasarlanmıştır. Standart oyun alanlarından daha büyük bir alana kurgulanmış bir mekan olması düşünülmüştür (Şekil 8).

Şekil 8: Çocuk oyun alanı 3 boyut görsel

Alanın doğal olarak engebeli yapısından faydalanmayı amaçlayan bir tasarım yaklaşımı ile seyir terası ve basamaklardan oluşan ikili bir alan tasarlanmıştır. Seyir terasının bir kısmında kapalı mekan oluşturularak mevsimsel farklılıklar sırasında da kullanıma devam edilebilmesi hedeflenmiştir. Seyir terası ile beraber tasarlanan basamaklarda ise kullanıcıların dinlenme ve manzara eşliğinde sosyalleşme ihtiyaçlarının giderilmesi hedeflenmektedir (Şekil 9).

Şekil 9: Kafeterya ve seyir terası 3 boyut görsel

Proje alanı tasarım kriterleri esas alınarak yapısal ve bitkisel elemanlar ile birlikte düşünülmüş, gerekli ön çalışmalar yapılmış ve projelendirilerek uygulamaya koyulmuştur (Şekil 10).

Şekil 10: 15 Temmuz Millet Bahçesi 3 boyut görsel

Sonuç

Tarih boyunca fiziksel, toplumsal, sosyal, ekolojik, ekonomik ve estetik olarak çeşitli roller üstlenen kamusal alanlarda, sanayi devrimi sonrasında artan kentleşme ile rehabilite çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Kamusal mekanların kent içerisindeki rolleri değişime uğramış ve bu alanlar kentlere aidiyet duygusu oluşturmak için ön plana çıkmıştır. Kente ait özellikler ve kültürler kamusal açık alanlarda, park ve bahçelerde yansıtılarak kentlerin sürdürülebilirliği sağlanmıştır.

Millet bahçesi tasarımlarının, kentlerin yapısal bütünlüğü içerisinde doğa deneyimini yaşamak, sosyalleşmek, rehabiliteyi sağlayacak aktif veya pasif rekreasyonel etkinlikleri gerçekleştirmek için uygun mekansal örgütlenmeyi sunması gerekmektedir. Kentsel sistemde yerini alan millet bahçelerinin sürdürülebilir olması için ilgili birimler tarafından bakım, onarım ve pekiştirme sürecinin doğru yönetilmesi gerekmektedir (Mohan-despor, 2019: 2).

Dolayısıyla kentsel park ve bahçeler, taşıdığı sembolik ve simgesel değerleriyle, var edildiği dönemde toplumun kentsel ve kamusal yaşam kültürünü ve bilinç düzeyini aktarmaktadır. Böylece, kültürel peyzaj (cultural landscape) alanı niteliği kazanmakta, bu niteliğini tarihsel düzlemin kültürel ve doğal değerleriyle sürdürebildiğinde tarihi kentsel peyzaj (historical urban landscape) alanı olarak korunması ve yaşatılması gerekmektedir.

Kahramanmaraş Onikişubat Hacı Bayram Veli Mahallesi sınırları içerisinde bulunan 180.000 m² alana, tasarım ilkeleri doğrultusunda millet bahçesi projesi uygulanmıştır. Alanda yapılan düzenlemeler kapsamında tesviye çalışmaları ve zemin etütleri yapılmıştır. Alt yapı çalışması olarak belirlenen alanlara drenaj, kuyu ve su depoları yapılmıştır. Atık su yönetimi kapsamında kanalizasyon sistemi ve yağmur suyu tahliye için yağmur hatları döşenmiştir. Kullanıcıların içme suyu ihtiyacını karşılamak için gerekli altyapı çalışmalarıyla birlikte 8 adet taş çeşme yapılmıştır. Alanın enerji ihtiyacını karşılamak için gerekli olan elektrik altyapısı uygulanarak aydınlatma birimleri tasarlanmıştır.

Alan içerisine donatı elemanı olarak 75 adet kamerye, 60 adet piknik masası, 100 adet çöp kutusu ve 100 adet tekli bank aplike edilmiştir. Alanda 9 adet rölyef ve 15 Temmuz Şehitler Anıtı temsili sanatsal obje olarak kullanılmıştır. Kullanıcıların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için idari bina, kafeterya, çay ocağı, büfe, 5 adet giriş takı, güvenlik, mescit ve lavabo yapılmıştır.

Alandaki kot farklarını ortadan kaldırmak için perde duvar çalışmaları yapılmıştır. 2.000 adet ağaç dikimi, çeşitli bitkilendirme çalışmaları, çim serimi ve 2.950 m² biyolojik gölet peyzaj çalışmaları kapsamında uygulanmıştır. Alanda çocukların sosyal aktivitelerini gerçekleştirmek için ahşap gemi oyun parkuru, ahşap gemi oyun grubu, engelli çocuk oyun grubu, oyun tüneli, dev salıncak, altılı salıncak, anne çocuk salıncağı, engelli salıncak, 2-5 ve 5-12 yaş halatlı tırmanma macera parkuru uygulanmıştır. 2017 yılında bütün çalışmalar tamamlanarak kullanıcıların hizmetine açılmıştır.

Tasarım ve uygulama aşamalarında millet bahçesi planlama ve ta-

sarım ilkeleri dikkate alınarak yapılan Millet Bahçesi, her türlü yaş grubuna ve kitleye hitap edecek nitelikte oluşturulmuştur. Kentin fiziksel, kültürel ve sosyal özelliklerinin yansıtıldığı ve geleceğe aktarılacak nitelikte tasarlanan bahçede, kentsel bellek oluşturulması amaçlanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesini artırmak için koruma-kullanım yaklaşımında hareket edilen çalışmada, çevresel sürdürülebilirlik, kendi kendine yetebilen kaynakların ve teknolojilerin kullanımı gerçekleştirilmiştir. Kent ekosistemi ile uyumlu tasarım çalışmaları yapılarak ekolojik ve ekonomik açıdan uzun yıllar güvenli sonuçlar hedeflenmiştir.

Kahramanmaraş 15 Temmuz Millet Bahçesi, ekonomik, ekolojik, estetik, doğa dostu planlama ve tasarım yaklaşımı ile yapılmıştır. Peyzaj mimarlığı tasarım ve planlama kriterlerine göre yapılan park ve bahçelerde olduğu gibi Millet bahçeleri tasarım aşamasında da belirlenen kriterlere gerekli önem verilmelidir. Bu sayede oluşturulan kamusal alanlar, kente kimlik oluşturarak, sürdürülebilir mekanlar oluşturulmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Atasoy, N. (2002). *Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, Aygaz*. İstanbul: Koç Yayınları.
- Boyacı, E. (2010). *Ülkemizde Kent Parkı İşlevlerini Belirleyen Etmenler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, F. (2018). Geç Osmanlı Dönemi Kentsel Mekanda Batılılaşma Etkileri: Konya Millet Bahçesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 331-350.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Kocaeli İli, Derince İlçesi, Çınarlı Mahallesi, 4968 Ada, I Parselde, "Millet Bahçesi" Kullanımına Yönelik 1/25000 Ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu*. Darıca Belediyesi, Kocaeli.
- Erdönmez, E. M. (2005). *Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, T. N. (2015). Batılılaşmanın Uzantısında Kent Bahçeleri; Giresun Memleket-Millet Bahçesi. *I. Ulusal Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Kongresi Tam Metni içinde* (s. 7-17).
- Haytural, N. (2012). *Yıldız Sarayı Hasbahçesi Örneğinde Tarihi Bahçelerin Restorasyon İlkelerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

- Gürkaş, T. (2004). Modernleşen Osmanlı Parklarının Üsküdar'daki Erken İki Örneği: Millet Bahçesi ve Doğancılar Parkı. *Üsküdar Sempozyumu I Tam Metini içinde* (s. 409-416).
- Mohandespor, S. (2019). Evaluation Of Urban Park Design Criteria In The Case Of Taraqi Park (Afghanistan, Herat). *Journal of Architectural Research and Development*, 3(4), 1-14.
- Özgüç Erdönmez, İ. M. ve Aydoğdu Ünlü, S. A. (2009). Kentsel Açık Alanları Etkileyen Sanat Akımlarının Türkiye'deki Yansımaları: İstanbul Örneği. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 59(2), 33-50.
- Rüştü, C. (2001). *Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine - Cevat Rüştü'den Bir Güldeste*. (N. H. Polat, Dü.) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- TMMOB Peyzaj Mimarları Odası. (2018). *Millet Bahçeleri Sonuç Bildirgesi*. Ankara: TMMOB Peyzaj Mimarları Odası.
- Erişim: http://www.peyzajmimoda.org.tr/resimler/ekler/7c5a1903e-2e15e5_ek.pdf
- TÜİK, 2019. *Yıllara Göre İl Nüfusları*. Erişim: <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- <http://www.skb.gov.tr/osmanli-modernlesmesi-ile-ortaya-cikan-bir-kentsel-mekan-olarak-millet-bahceleri-s25212k/> (Erişim tarihi: 17.10.2019).
- <http://www.centralparknyc.org/about/> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).
- <http://m.meram.bel.tr/icerik/819/2553/meram-millet-bahcesi.aspx> (Erişim Tarihi: 18.10.2019).

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: 46
Sayfa / Page: 31-52

ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 15.10.2019
Kabul/Accepted: 17.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**EĞLENCE PARKLARINDA
ZİYARETÇİ MEMNUNİYET
DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ:
WONDERLAND EURASIA
TEMA PARKI ÖRNEĞİ**

***DETERMINATION OF VISITOR
SATISFACTION LEVEL IN
AMUSEMENT PARKS: THE
CASE OF WONDERLAND
EURASIA THEME PARK***

Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK

Kastamonu Üniversitesi
Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-3383-7822, sozturk@kastamonu.edu.tr

Arş. Gör. Öznur IŞINKARALAR

Kastamonu Üniversitesi
Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0001-9774-5137, obulan@kastamonu.edu.tr

Öz

21. yüzyılda teknolojinin hızla gelişmesi eğlence beklentilerinin ve bunun mekânsal yansımalarının dönüşmesine ve güncel bir ele alış kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle kapitalist projelerin etkisiyle oluşan yeni dünya düzeninde insanlar, eğlenmek için yeni mekân ve objelere ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Günümüzde mekânın metalaşmış durumu boş zaman aktivitelerinin ve turizm yaklaşımlarının rekabete dayalı yeni bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda popüler kültür alışveriş merkezleri, rekreasyon alanları, tema parklar gibi sosyo-kültürel fonksiyonları üretmiş ve ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda geçmişte tarımsal amaçlı kullanılan bir alan üzerinde Ankara'nın turizm potansiyeli yüksek bir projesi olması hedefiyle üretilen "Wonderland Eurasia Tema Parkı" örneğinde eğlencenin karlı bir pazar alanı olarak ele alınışı tartışılmaktadır. Bu çerçevede, alanda sunulan hizmetlerin ziyaretçiler açısından önem ve performans düzeylerini belirlemek, ziyaretçilerin memnuniyetlerini ve ziyaret sonrası düşüncelerini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda alanı ziyaret eden kişilerle anket yoluyla veriler elde edilmiş ve önem performans grafikleri yardımıyla Quatrant analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda bir tüketim pratiği olmasının ötesinde sunulan hizmet performans düzeyinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Wonderland Eurasia, tema parkları, turizm, ziyaretçi memnuniyeti, Ankara.

Abstract

The rapid development of technology in the 21st century has transformed the expectations of entertainment and its spatial reflections and gained a current hand. Especially in the new world order created by the influence of capitalist projects, people need new places and objects for fun. Nowadays, the commodified state of the space has caused leisure activities and tourism approaches to gain a new dimension based on competition. As a result, popular cultural shopping centers, recreation areas, theme parks, such as produced and highlighted socio-cultural functions. In this context, in the sample of “Wonderland Eurasia Theme Park” which was produced with the aim of having a high tourism potential of Ankara on an area used for agricultural purposes in the past, the discussion of the entertainment as a profitable market area is discussed. In this framework, the purpose of the study is to determine the importance and performance levels of the services offered in the field for the visitors, and to reveal the satisfaction and post-visit thoughts of the visitors. In this direction, data were obtained through surveys with the visitors and the significance was evaluated using Quatrant analysis with the help of performance graphs. As a result of the research, the performance level of the service provided was evaluated besides being a consumption practice.

Keywords: Wonderland Eurasia, theme park, tourism, visitor satisfaction, Ankara.

Giriş

Park kavramı genel çerçevede, kullanım biçiminin sınırlı olduğu, esnek form özelliğine sahip, minimum yapı ile maksimum doğal öğeleri içeren, dinlenme, eğlenme, serbest faaliyetler gibi çeşitli aktif ve pasif rekreasyon gereksinimlerini karşılayan yeşil alan türüdür (Akdoğan, 1974: 12). Gold (1980: 323)’a göre park, estetik, eğitsel, rekreasyonel ve kültürel kullanım için ayrılmış olan kamusal veya özel mülkiyete ait olan alandır. Hasol (1990:471) ise parkı, “halkın gezinip hava alması için oluşturulmuş büyük bahçe” olarak tanımlamıştır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak park kavramı, insanların dolaşması, güzel vakit geçirmesi, dinlenmesi, eğlenmesi, kültürel faaliyetlere katılabilmesi için bitkilendirme çalışmalarıyla özel olarak yapılmış alanlar olarak açıklanabilir (Kızıldere, 2009: 5).

Park ve bahçelerde, zaman içerisinde değişime uğrayan, kısa ömürlü bitki ve organik malzemelerin kullanılması eski bahçelerin günümüze kadar gelmesini engellemiştir. Bu sebepten, tarihsel gelişimleri inceleyebilmek zorlaşmıştır. Yüzyıllar öncesinden günümüze kalabilen duvar kabartmaları, oyma baskılar, arkeolojik eserler ve yazılı kaynaklar geçmişin park ve bahçe tarihi hakkında bilgi vermektedir (Darçın, 2002: 32).

Yorulmaz (2006: 10)’ a göre parkların işlevleri şu şekildedir;

- İnsanlar için aktif ve pasif rekreasyon olanağı sağlar,
- İnsanlar arasındaki sosyal ilişkilerin gelişmesini sağlar,
- Teknolojik dünyaya karşı huzurlu bir ortam sağlar, insanların kentteki bitki ve hayvanlar ile ilişki kurmalarını sağlar,
- Yaban hayatının gelişmesi için önemli yaşam alanlarıdır,
- Kent iklimini düzenler, atmosferdeki gazların ve tozların önlenmesine katkıda bulunurlar,
- Kentlerin daha sağlıklı alan haline gelmesini sağlarlar,
- İyi tasarlanmış olan parklar, tarih, kültür, botanik ve yaban hayatı bakımından ilgi çekici ve eğitici olurlar,
- Sanatsal faaliyetlerin yapılması için uygun ortamlar sunarlar,
- Estetik yönden kente önemli katkı sağlarlar,
- İyi planlanan parklar, kentin ekonomisine ve turizm faaliyetlerine katkıda bulunurlar,
- Arazi yönetimi için iyi bir çözümdür.

Günümüzde parklar, kentsel alanlarda açık alanların kaybedilmemesi, ekolojik dengenin korunması, yaşanabilir bir çevre oluşturulması amaçlarıyla iyi bir şekilde tasarlanıp, yönetilmesi gereken alanlardır (Oğuz, 1998: 41). Metropolitan kentlerde, giderek parçalanmış doğal alanların korunarak sürekliliğinin sağlanması, kültürel ve yapılaşmış çevreyle bağlantı sağlayarak insanların rahat bir şekilde ulaşmasını sağlamalıdır. Çeşitli rekreasyonel faaliyetleri sağlayabilmek amacıyla uygun mekânlar yapmak için kent parklarına uygulama ve yönetimi açısından önem verilmesi gerekmektedir (Al-Qudah, 2006: 19).

Parklar büyüklüklerine, sahip oldukları aktivite çeşitliliğine, etki alanlarına göre sınıflandırılmaktadır. Bell (1995: 15)' e göre 1988 yılında yapılmış olan Londra Planı'nda yer verilen park sınıflandırılması şöyledir:

- Bölge Parkları ve Açık Alanlar: Yeşil kuşak koridorları ve metropolitan açık alanlarına bağlı, 400 hektar büyüklüğünde olan parklardır. Hafta sonu ve hafta içinde özel araba ya da toplu taşıma araçları ile ulaşılabilen, doğal bitki örtüsüne sahip kırlar, ovalar, çayır-mera ve koruluk alanlarıdır. Halka açık bölümlerinde yoğun olmayan aktif rekreasyon kullanımları bulunmaktadır.

- Metropolitan Parklar: Özel araba ya da toplu taşıma araçları ile ulaşılabilen, hafta içi ve hafta sonu kullanılan 60 hektar büyüklüğünde olan

parklardır. Metropoliten parklar, doğal karakterli kırsal alanlar, ovalar, çayır ve meralar, koruluklar ve formal parkları kapsamaktadır. Aktif ve pasif rekreasyon kullanımları da bulunmaktadır.

- Yerel (Local) Parklar: Yaya olarak ulaşılması amacıyla düşünülen parklardır. 2 hektar büyüklüğündedir ve ortalama bir evden uzaklığı 0,4 km'dir.

- Küçük Yerel Parklar ve Açık Alanlar: Yaya olarak ulaşılan, özellikle yüksek yoğunluklu alanlarda, yaşlılar ve çocukların kullanılması amacıyla yapılan parklardır. Oturma alanları, korunan doğal alanlar ve özel bitki türlerinin yetiştirildiği bahçeleri kapsamaktadır.

- Lineer Açık Alanlar: Yaya ulaşımının kolay olduğu, belli bir büyüklük ya da uzaklık standartı olmayan, su kanallarının kenarları, ikincil yollar, kullanılmayan patika alanları ve doğa koruma açısından önem taşıyan yollar çevresinde oluşturulan parklardır. Halkın yoğun olarak kullanımına açılmayan ama alanın özellikleri ve çekicilikleri ile tanınmasını sağlayan alanlardır.

Ölçeğe bağlı olarak yapılan sınıflandırmanın yanında parkların içeriğine göre de değerlendirildiği görülür. Bu kapsamda yer alan tema parkları Wylson ve Wylson (1994:107)'e göre; bir müzenin üstlenebileceği bilimsel, kültürel ve tarihsel objeler üzerine kurulmuş ve bu objelerin ana bir konu etrafına odaklanıp gerçek kimlikleri ile canlandırıldığı mekânlardır.

Tema parkının sözlük anlamı ise; yüksek donanımlı teknoloji ile planlanmış, su ulaşımı veya raylı sistemlerle dolaşım imkânının sağlandığı ve sadece bir tema üzerine odaklanılan park olarak açıklanmaktadır (Nacak, 2000: 12). Tema parkları, belli bir temaya dayalı olmak üzere sürükleyici, eğlenceli, eğitici, insanları memnun edici özelliklere sahip olan, hem ölçek hem de içerik bakımından önemli alanlardır. Bir tema parkı her yaş grubuna hitap eden etkinlikleri barındırabildiği gibi, kendine özgü teması doğrultusunda belli bir yaş grubuna hitap eden etkinlikleri de barındırabilmektedir (Yücesoy, 2017:5). Tema parklarının ve bahçelerinin şehirlerden bağımsız, kendini çevreleyen doğa ve peyzajla bütünleşmiş özgün alan olarak değerlendirilmesi de mümkündür (Asensio, 2000: 151).

Günümüzde değişen eğlence anlayışının bir göstergesi olarak tema parkları, bilimsel, kültürel ve tarihsel vb. konuları ele alan; işitsel, görsel sunumların kullanımıyla oluşturulan eğlence müzeleri olarak düşünülmektedir (Gök ve Bingöl, 2017: 130)

Eğlence parklarının kökeni, Ortaçağ'da Avrupa kentlerinde yer alan mutluluk bahçelerine kadar uzanmaktadır. Bu bahçeler, canlı eğlen-

cenin, ateş oyunlarının, dansın, çeşitli oyunların ve hatta korku trenlerinin varlığı ile o zamanın eğlence parklarının ilk örnekleridir. 1583'te Kopenhag'da kurulmuş olan Bakken Dünya'nın en eski eğlence parkı olarak günümüze kadar gelmiştir (Arslan, 2014: 619). Amerika'da, Chicago'da, ticaret amaçlı açılmış olan ve etrafı çevrili ilk park özelliğini taşıyan Water Chutes Eğlence Parkı 1800'lü yılların sonunda ticari amaçlı olarak açılmıştır. Ziyaretçilerden belli bir ücret talep edilerek karşılığında farklı oyunlar ve aktiviteler içeren bir lunapark özelliği taşımaktadır. Water Chutes Eğlence Parkı açıldıktan 12 yıl sonra kapanmıştır (Topaloğlu, 2007: 16).

Tema parklarının tam anlamıyla gelişmesi ve yaygın kullanımı 19. yüzyılın sonlarında olmuştur. Amerika tema parklarının ilk örneklerinin görüldüğü ve bu park alanlarının yaygınlaşmasına öncülük eden ülke olmuştur. 1910 yılından sonra ise tema parklarının sayısı 2000 olmuştur. Ancak, eğlence alanındaki bu büyük yükseliş 10 yıl gibi kısa bir süre sonra savaş ve ekonomik kriz nedeniyle azalmaya başlamıştır. 1950'lerde çocuklara yönelik olarak eğlence parkları tekrar gündeme gelmiştir. 1955 yılında Amerika'da Los Angeles kentinde açılan Disneyland ilk tema parkı olma özelliğini taşımaktadır (Gök ve Bingöl, 2017: 134). 1961 yılında Six Flags'in açılması ve 1980'li yıllar sonrasında tema parklar tüm dünyada bir sektör haline gelmiştir. Yatırımcılar yeni tema parkları kurmak için farklı ülke arayışlarına girmiş, Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerine yönelmiştir (Dalkılıç, 2007: 15).

1990'lardan günümüze kadar Avrupa kentlerinin dışında Asya, Güney Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde tema parklarının sayıları giderek artmakta ve beklentilerin hem ziyaretçi hem de yatırımcılar açısından karşılanmış olmasından dolayı halen artmaya devam etmektedir. Tema parkları turizm ve ülke ekonomisi bakımından oldukça değerli eğlence merkezleridir (Arslan, 2014: 619).

Tema parkları hedef kitlesi, eğlence türü ve temel kurulum noktaları bakımından sınıflandırıldığında 5 temel başlıkta incelenmektedir (Gök ve Bingöl, 2017: 134):

- Tarih ve Kültür Ağırlıklı Tema Parkları: Farklı medeniyetlerin kültür ve tarihini, geleneklerini, mimarisini, inancını, yaşam biçimini göz önüne alarak çeşitli aktivite olanakları sunan parklardır. Bu parklar genellikle tema edindikleri medeniyetlerin yaşadığı alanlarda kurulmuşlardır. Alanda bulunan yapılar restore edilmiş, mevcut kalıntılar değerlendirilmiş ve parkın bir bölümünü oluşturmuştur. Mimari ve peyzajlarında da o dönemin mimarisi ve peyzajı kullanılmıştır.

- Eğitim Temalı Parklar: Bilimsel, eğitim ve rekreatif işlevleri olan tematik parklardır. Dünyadaki eğitim temalı parklar ağırlıklı olarak bitki

ve hayvan türlerini tanıtmaya yönelik olup açık hava müzesi ya da bitki koleksiyon niteliğindeki alanlardır. Planlama ve yönetimleri diğer birçok park türünden farklıdır. Bu temadaki parkların kuruluş yeri kentsel baskıdan ve kent gelişiminden uzak olmalıdır. Sürekli gelişim ve değişimi söz konusu olduğundan çevresinde bunu engelleyici unsurlar bulunmamalıdır. Eğitim temalı parklarda sınırlar koruma altındadır ve giriş-çıkışlar kontrolü olarak yapılmalıdır. Hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri, bahçe sergileri en önemli eğitim temalı parklardır.

- Hikâye-Masal-Mitoloji Temalı Parklar: Çizgi film karakterlerini, karikatür mimarisini yemek pazarı ile birleştiren imaj ve biçim dünyasına dayalı parklardır. Bu parklar müziklerle daha çekici hale gelmektedir. Popüler hikâye, masal, mitoloji çizgi film karakterleri gibi unsurların tema olarak vurgulandığı alanlardır.

- Sanat Temalı Parklar: Sanatsal ürünlerin sergilenmesine, iyi ve etkili bir şekilde izlenmesine olanak sağlayan parklardır. Heykel parkları ve Miniatürk en önemli sanat temalı parklardır.

- Çağ Temalı Parklar: Günümüzde geçmiş veya gelecek zamanın özelliklerini yansıtan tema parklardır. Teması geçmiş zaman olan parklar tarihi çevrelerin korunmasına da olanak sağlayabilir ve dinazor parkları gibi mezozoik dönem özelliklerini de yansıtabilmektedir.

Tema parklarının işlevleri genel olarak şu şekildedir (Yücesoy, 2017 :5):

- Kentsel kimlik oluşumuna katkı sağlar.
- Ülke tanıtımına katkıda bulunur.
- İnsanlara rekreasyonel faaliyet olanağı sağlar.
- İnsanlara deneyimlemesi mümkün olmayan etkinliklerde bulunma olanağı sağlar.
- Farklı kültürel ve sosyo-ekonomik yapıdaki insanların bir araya gelerek sosyal ilişkilerinin güçlenmesini sağlar.
- Turizme ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmeye katkı sağlar.
- Kente özgü doğal ve kültürel alanların korunmasını ve sürdürülebilirliğini destekler
- Eğitime ve toplumsal bilinç oluşumuna katkı sağlar.
- Kentsel açık yeşil alan örgütlenmesinde olumlu etkileri ile planlı kent oluşumuna katkı sağlar.

- Açık alan koridorları oluşturarak kent ekolojisine katkı sağlar.

Tema parkının planlama, tasarım, uygulama ve işletme aşamalarında disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmelidir. Parkın planlama ve tasarım özellikleri temanın türüne göre değişebilir ancak temel ölçütler, sürekliliğini koruyabilmesi bakımından gelişen teknolojiyle birlikte yeniliklere ve hayal gücünün sınırlarını zorlayan aktivitelere açık olmalıdır. Aynı zamanda bu aktiviteler oluşturulurken ziyaretçi istekleri ve memnuniyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Tema parkı planlama ve tasarımı için diğer ölçütler ise şu şekildedir (Deniz, 2002: 114):

- Tema parkların planlama aşamasının başında izlenecek adımların tespiti için temel amaç ve gelişim stratejilerinin belirlenmesi gerekir.

- Park alanı seçilirken fizibilite raporlarına uyulmalıdır.

• Yer seçimi aşamasında temaya göre farklılıklar bulunabilir ancak yatırım masrafları düşük tutularak diğer faaliyetlere ayrılan oran artırılmalıdır.

- Ulaşılabilirliği bakımından kentin ana arterleri üzerinde yer seçimi yapılmalıdır.

• Çevresinde tarihi, turistik ve eğlence mekânlarının bulunması ve park alanının bu mekânlar ile bütünleşik olarak düşünülerek bir turizm rotasına dâhil edilmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

• Park alanının pazarlama planlamasının etkinliği bakımından 2 yetişkin 2 çocuktan oluşan bir ailenin alanda 7-8 saat kalması ve 1-6 hafta arasında konaklama yapabileceği varsayımına göre tüm ihtiyaçlar belirlenmeli ve alanda uzun süreli zaman geçirirken harcama yapmasını sağlayacak unsurlar olmalıdır.

• Tema parkı tasarımı, farklı grupların (eğitim, yaş, kültür vb.) alana gelmesini sağlamalı ve mevcut ihtiyaçların dikkate alınmasının yanı sıra yeni rekreasyonel faaliyetlere de olanak verecek şekilde olmalıdır. Büyük ölçekte çok sayıda turistini çekecek kurgular oluşturulurken doğal, kültürel, demografik, sosyal ve ekonomik faktörler de ön planda tutulmalıdır.

• Alan dinamik olmalıdır. Tanımlanan mekânlar, aktiviteler ve donatılar gelişime açık olmalı, kullanıcıların merak duygusunu kaybettirmemeli ve alanındaki örneklerine göre rekabet gücü yüksek olmalıdır.

• Tüm bu ölçütlere ek olarak alan pazarlaması açısından diğer bir önemli unsur da işletme anlayışında güler yüzlü personel hizmeti ve ihtiyaç duyulan personelin profesyonel işletme anlayışına sahip olmalıdır.

Dünya’da bulunan eğlence parklarının 2014-2015 yılları arasındaki ziyaretçi sayılarına göre sıralamaları “Themed Entertainment Association” tarafından yapılmış ve bu sıralama Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Dünya çapında öneme sahip tema parkları

No	Park	Katılım 2014	Katılım 2015	Değişim (%)
1.	Magic Kingdom	19 332 000	20 492 000	6.0
2.	Disneyland	16 769 000	18 278 000	9.0
3.	Tokyo Disneyland	17 300 000	16 600 000	-4.0
4.	Disney Sea, Tokyo	14 100 000	13 600 000	-3.5
5.	Epcot	11 454 000	11 798 000	3.0
6.	Disney’s Animal Kingdom	10 402 000	10 922 000	5.0
7.	Disney’s Hollywood Studios	10 312 000	10 828 000	5.0
8.	Disney’s Ca Adventure	8 769 000	9 383 000	7.0
9.	Islands Of Adventure	8 141 000	8 792 000	8.0
10.	Chimelong Ocean Kingdom	5 504 000	7 486 000	36.0
11.	Everland	7 381 000	7 423 000	0.6
12.	Disneyland, Hong Kong	7 500 000	6 800 000	-9.3
13.	Europa-Park	5 000 000	5 500 000	10.0
14.	Seaworld Fl	4 683 000	4 777 000	2.0
15.	Tivoli Gardens	4 478 000	4 733 000	5.7
16.	De Efteling	4 400 000	4 680 000	6.4

Kaynak: (Yücesoy, 2017: 16)

Amerika, Asya ve Avrupa’da en önemli tema parkları Tablo 2’de verilmiştir. Bu parklar, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin’de dünya genelinde turizm ve ekonomi açısından ülkelere önemli katkılar sağlamaktadır (Gülhan, 2019: 30).

Tablo 2: Dünya ve Türkiye’de yer alan tema parkları

Dünya’daki Önemli Tema Parkları				
Tema Park	Ülke	Şehir	Yapım Yılı	Yüz Ölçümü (Ha)
Tivoli Gardens	Danimarka	Kopenhag	1843	8
De Efteling	Hollanda	Kaatsheuvel	1952	200
Disneyland	ABD	Kaliforniya	1955	34
Magic Kingdom	ABD	Florida	1971	43
Seaworld	ABD	Florida	1973	81
Europa-Park	Almanya	Rust	1975	95
Everland	Güney Kore	Gyeonggi-do	1976	100
Epcot, Walt Disney World	ABD	Florida	1982	121
Tokyo Disneyland	Japonya	Tokyo	1983	46
Disney’s Hollywood Studios	ABD	Florida	1989	55
Disneyland	Fransa	Paris	1992	57
Disney’s Animal Kingdom	ABD	Florida	1998	235
Islands of Adventure	ABD	Florida	1999	45
Disney’s Ca Adventure,	ABD	Kaliforniya	2001	27
Hong Kong Disneyland	Çin	Hong Kong	2005	28
Chimelong Ocean Kingdom	Çin	Guangdong	2014	2070
Türkiye’deki önemli Tema Parkları				
Tema Park	Ülke	Şehir	Yapım Yılı	Yüz Ölçümü (Ha)
Vialand	Türkiye	İstanbul	2013	20
Wonderland Eurasia	Türkiye	Ankara	2015	1.3 milyon m ²
Miniatürk	Türkiye	İstanbul	2003	6
Sazova Bilim Sanat Ve Kültür Parkı	Türkiye	Eskişehir	2008	40
Doğal Yaşam Parkı	Türkiye	İzmir	2008	42.5
Legoland Discovery Centre	Türkiye	İstanbul	2015	

Kaynak: (Yücesoy, 2017: 16)

Dünya’ da önemli olan ve ilk açılan parklardan olan Magic Kingdom, California Disneyland ziyaretçi sayısı bakımından artışlar olduğu ve

ilk sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Tivoli Gardens ve De Efteling tema parklarında ise ziyaretçi sayıları bakımından azalmalar olduğu ve son sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Magic Kingdom, California Disneyland tema parkları, çeşitli aktiviteler içermesi, farklı yaş gruplarındaki insanların bir arada kullanımını sağlamaları yönünden oldukça önemlidir (Şekil 1).

Şekil 1: Magic Kingdom (a) ve California Disneyland (b) Tema Parkı
Kaynak: (Walt Disney World, 2019)

Tivoli Gardens ve De Efteling tema parkları ise kurulduğu yıllarda yoğun ilgi görmesine rağmen günümüzde alanda yer alan donatılar günümüz şartlarına uygun olmadığından eski önemleri kaybetmiş, ziyaretçi sayılarında azalmalar olmuştur. Türkiye’de tema parkın temeli İstanbul’da alışveriş merkezi, otel ve eğlence parkı niteliği taşıyan Vialand ile atılmıştır. 2003 yılında İstanbul’da yapılmış olan Miniatürk Türkiye’de kurulmuş olan ilk tema parkıdır.

Hızla gelişen kentlerde zamanla, yoğun yaşam koşullarından sıkılan insanların eğlenmek, güzel vakit geçirmek, şehrin stresli ortamından uzaklaşıp rahatlamak istemesi önemli bir beklenti haline gelmiştir. Bu noktada devreye giren parklar ve tema parkları beklentileri karşılayacak önemli alanlardır. Sürekli gelişim içerisinde olan parklar ve tema parkları ziyaretçilerine çeşitli aktiviteler sunarak güzel vakit geçirmeleri sağlamaktadır. Aynı zamanda ziyaretçilerin fiziksel, ruhsal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Beklentileri karşılamada başarılı olan parklarının ve tema parklarının yerli turistlerin yanı sıra yabancı turistlerin de ilgi odağı olmaları mümkündür. Bu alanlar sürekli gelişim göstererek bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Günümüz kentsel yaşamında ortaya çıkan popüler kültürün etkisiyle boş zaman aktiviteleri zenginleşmiş ve çeşitlenmiştir. Bunun sonucunda mekânın kullanım amaç ve yöntemleri değişim göstermiştir (Karaduman, 2017: 8). Bu bağlamda araştırmanın amacı, geçmişte tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü Atatürk Orman Çiftliği'nin (AOÇ) bulunduğu alanda kurulan Wonderland Eurasia Tema Parkı'na ziyarete gelen turistlerin memnuniyet durumunu ölçmektir. Ölçümlerde önem performans analizi (IPA) yönteminden yararlanılmıştır. IPA, turizm araştırmalarında kullanılan en yaygın metodolojik araçlardan biri olup sunulan hizmet performansına yönelik bir analiz tekniğidir (Boley ve diğerleri, 2017:70; Sörensson ve Friedrichs, 2013: 16). İlk olarak, Martilla ve James (1977: 78) tarafından kullanılmış, işletmelerin müşteri memnuniyetini arttırmak için hangi ürün ve hizmetlere odaklanması gerektiğini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Daha sonra uygulama kolaylığı nedeniyle, pek çok alanda yapılan araştırmalarda sıkça kullanılmıştır (Hudson ve Shephard, 1998: 66; Yıldırım, 2019: 155).

Materyal ve Yöntem

Çalışma, tarihsel süreçte öncelikle Gazi Orman Çiftliği, ardından ise Atatürk Orman Çiftliği olarak isimlendirilen alanda kurulmuş olan Ankara Wonderland Eurasia Tema Parkı'nda yürütülmüştür. Cumhuriyet sonrası dönemde Ankara'da örnek bir çiftlik kurulmaya karar verilmiş ve Ankara'nın o yıllarda çiftlik kurulması için gerekli vasıfları taşımayan bataklık, çorak bir yeri olan bugünkü yerinde Cumhuriyet'in ilk kurumlarından ve sayılı peyzajlarından olan, ülkenin farklı coğrafyalarında öncü çiftliklerin açılmasını sağlayan Gazi Orman Çiftliği (GOÇ) kurulmuştur. GOÇ, aynı zamanda genç Cumhuriyet'in başkenti olan Ankara'nın, İstanbul karşısında cazibesini artıracak önemli parçalarından biri olarak kurgulanmıştır (Kimyon ve diğerleri, 2015: 46).

Başlangıçta Atatürk'ün mülkiyetinde bulunan GOÇ, bağış mektubu ile arazisi, tesisleri ve demirbaşları ile birlikte hazineye hediye edilmiştir. Kuruluşundan hazineye hediye edildiği tarihe kadar 12 yıl boyunca Atatürk tarafından tarım sektöründe üretim yapılması amacıyla kullanılmış, ardından üretim yönetimi devlet eliyle yapılmak üzere Atatürk Orman Çiftliği ismini almıştır (Koç, 2019: 14). AOÇ arazisinin bir bölümünde kurulmuş olan araştırma alanı, kurulduğu dönemde kentsel tarım amaçlı kullanıldığı söylenebilir. Kentsel tarım kent için gerekli olan günlük ürün üretmek hedefi taşır ve olası kentsel sorunlar için sürdürülebilir bir çözüm niteliğindedir (Açıksöz ve Memlük, 2004: 76; Öztürk vd., 2018: 52). Ancak alan, konumu itibarıyla günümüz Ankara yerleşiminde kentsel sınırlar içerisinde kent merkezi ile ilişkisi kuvvetli bir aksta yer seçtiğinden kullanım kararı değişmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Çalışma Alanının Konumu

Güncel plan kararı ile Avrupa'nın en büyük tema parkı olma sloganıyla tasarlanmış olup açık ve kapalı pek çok eğlence ünitesinden oluşmaktadır. Alanda, teknolojinin mekâna yansıdığı geniş bir yaş grubuna hitap eden interaktif etkinliklere yer verilmiştir (Şekil 3). Bununla birlikte birbirinden farklı mekânsal beklentilere cevap vermesi planlanmıştır. 13 ha alan üzerine kurulan park, 2117 eğlence ünitesi, 1,1 ha kapalı alan, 2000000 bitki ve ağaç ve 6800 araç kapasiteli otopark içermektedir. Farklı çağlara ilişkin (Tarih Öncesi, Taş Devri, Uzak Gelecek, Tufandan Sonra vb.) temalar çerçevesinde eğlenceleri kapsamaktadır. Kedi orkestrası, dinazor müzesi, çadır keyfi, uçan salıncak, orman safari, gokart, dünya turu, çılgın dönüş, uçan fil, hayalet avcısı vb. isimlere sahip toplam 106 etkinlik yer almaktadır (Wonderland Eurasia, 2019).

Şekil 3: Çalışma Alanına İlişkin Görseller

Kaynak: (Wonderland Eurasia, 2019)

Araştırma süreci ilk olarak ilgili literatürün taranması ile başlamaktadır. Kuramsal temeller, çalışma alanına ilişkin bilgiler ve turizm performansının tanımlanması için yöntemsel araştırmalar bu aşamada yapılmıştır. Ardından saha çalışması yürütülmüş ve bu kapsamda alan ziyaretçileri ile yapılan anket çalışması yapılmıştır. Veriler, anket tekniği (yüz yüze görüşme) kullanılarak elde edilmiştir. Anket tasarımı yapılırken rekreasyon alanlarında yaygın olarak kullanılan kriterler ele alınmıştır. Önem ve performans değerlendirilmesinin yapılabilmesi için önermeler oluşturulmuştur (Tablo 3). 5’li Likert ölçeğinde elde edilen bulgular önem-performans analizi (IPA) ile değerlendirilmiştir. IPA uygulanırken değerlendirmeye alınacak kriterlerin belirlenmesi ilk adım olup temel koşuldur (Oh, 2001: 20).

Tablo 3: Önem ve Performans Önergeleri

No	Önem	Performans
1	Bir rekreasyon alanında giriş ücretleri uygun olmalıdır.	Bu alanda giriş ücretleri uygundur.
2	Bir rekreasyon alanında levhalar yeterli düzeyde olmalıdır.	Bu alanda levhalar yeterli düzeydedir.
3	Bir rekreasyon alanında oturacak yerler ve dinlenme yerlerinin yeterli sayıda olmalıdır.	Bu alanda oturacak yerler ve dinlenme yerlerinin yeterli sayıdadır.
4	Bir rekreasyon alanında yiyecek-içecek fiyatlarının uygun olmalıdır.	Bu alanda yiyecek-içecek fiyatlarının uygundur.
5	Bir rekreasyon alanında tuvaletler temiz olmalıdır.	Bu alanda tuvaletler temizdir.
6	Bir rekreasyon alanında personellerin güler yüzlü ve ziyaretçilere karşı hoşgörülü olmalıdır.	Bu alanda personeller güler yüzlü ve ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.
7	Bir rekreasyon alanında sergilenen hayvanlar ve diğer oyuncularla ilgili bilgi temininin yeterli düzeyde olmalıdır.	Bu alanda sergilenen hayvanlar ve diğer oyuncularla ilgili bilgi temininin yeterli düzeydedir.
8	Bir rekreasyon alanında ekonomiye katkı sağlanmalıdır.	Bu alanda ekonomiye katkı sağlanmaktadır.
9	Bir rekreasyon alanında istihdam sağlanmalıdır.	Bu alanda istihdam sağlanmaktadır.
10	Bir rekreasyon alanında heyecan verici ve mutlu edici aktiviteler yer almalıdır.	Bu alanda heyecan verici ve mutlu edici aktiviteler yer almaktadır.
11	Bir rekreasyon alanı ziyaretçilerin merakını giderirken olumlu yönde olmalıdır.	Bu alanda ziyaretçilerin merakını giderirken olumlu yöndedir.
12	Bir rekreasyon alanı ziyarete gelen kişiler için iyi bir deneyim oluşturmaktadır.	Bu alanı ziyarete gelen kişiler için iyi bir deneyim oluşturmaktadır.
13	Bir rekreasyon alanı ziyaretçiler üzerinde iyi bir izlenim bırakmalıdır.	Bu alanda ziyaretçiler üzerinde iyi bir izlenim bırakmaktadır.
14	Bir rekreasyon alanı ziyaretçilere kendilerini maceracı hissettirmelidir.	Bu alan ziyaretçilere kendilerini maceracı hissettirmektedir.
15	Bir rekreasyon alanı ziyaretçilerin eğlence anlayışı bakış açısını olumlu yönde etkilemelidir.	Bu alan ziyaretçilerin eğlence anlayışı bakış açısını olumlu yönde etkilemektedir.
16	Bir rekreasyon alanında peyzaj tasarımı uygun olmalıdır.	Bu alanda peyzaj tasarımı uygundur.
17	Bir rekreasyon alanında mimari tasarım yapılırken engelli bireyler de düşünülmelidir.	Bu alanda mimari tasarım yapılırken engelli bireyler de düşünülmüştür.
18	Bir rekreasyon alanı ziyaretçilere tekrar gelmeyi ve eğlenmeyi istemelerini sağlamalıdır.	Bu alan ziyaretçilere tekrar gelmeyi ve eğlenmeyi istemelerini sağlamaktadır.

IPA yönteminde müşteri memnuniyetinin sağlanmasında yüksek düzeyde etkiye sahip ürün ve hizmetlerin yanı sıra düşük performans gösteren ve iyileştirilmesi gereken ürün ve hizmetler de belirlenmektedir. Bu bağlamda x ekseninde performans, y ekseninde önem boyutu olmak üzere iki boyutlu bir matris kullanılarak memnuniyete yönelik dört strateji sunulmaktadır.

Bulgular

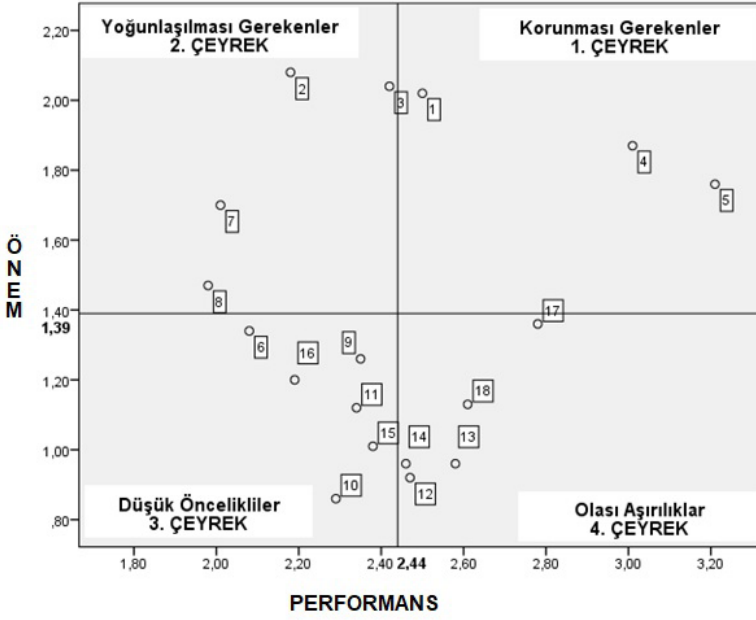
Alanda gerçekleştirilen anket çalışması neticesinde elde edilen bulgular 2 bölümden oluşmaktadır. İlk olarak ankette katılımcılarının demografik verileri sunulmuş, ardından önem performans değerlendirmeleri yapılmıştır. Demografik özelliklere ilişkin bulgular Tablo 4'te yer almaktadır. Araştırmaya katılan ziyaretçiler, %36 kadın, %64 erkek olarak dağılım göstermektedir. Ziyaretçilerin %20'si evli, %80'i bekarlardan oluşmaktadır. Ziyaretçilerin büyük bir oranda üniversite mezunu (%78) oldukları dikkat çekmektedir. Ziyaretçilerin yaşlarına göre dağılımında; %10'u 19 ve altı yaş grubunda, %51'i 20-29 yaş grubunda, %35'i 30-39 yaş grubunda, %4'ü 40-49 yaş grubunda dağılım göstermektedir.

Tablo 4: Demografik Özelliklerin Dağılımı

Cinsiyet	Erkek	64%
	Kadın	36%
Yaş	<-19	10%
	20-29	39%
	30-39	35%
	40-49	14%
	50->	2%
Eğitim Durumu	İlköğretim	6%
	Lise	22%
	Üniversite	72%
Medeni Durum	Evli	20%
	Bekâr	80%
Meslek	Öğrenci	22%
	Özel Sektör	48%
	Kamu Sektörü	22%
	Diğer	8%

Ziyaretçilerin belirlenmiş olan kriterler çerçevesinde yapmış oldukları önem ve performans değerlendirmelerine yönelik IPA testi gerçek-

leştirilmiştir (Şekil 2). Matris incelendiğinde, korunması gerekenler başlığı altında 3, yoğunlaşılması gerekenler başlığı altında 4, düşük öncelikliler başlığı altında 6, olası aşırıliklar konusu başlığı altında ise 5 konu yer almıştır.

Yoğunlaşılması Gerekenler (2. Çeyrek)

2. Rekreasyon alanındaki levhaların yeterli düzeyde olması
3. Rekreasyon alanındaki oturacak yerler ve dinlenme yerlerinin yeterli sayıda olması
7. Rekreasyon alanında sergilenen hayvanlar ve diğer oyuncularla ilgili bilgi temininin yeterli düzeyde olması
8. Rekreasyon alanının ekonomiyeye katkı sağlaması

Düşük Öncelikliler (3. Çeyrek)

6. Rekreasyon alanındaki personellerin güler yüzlü ve ziyaretçilere karşı hoşgörülü olması
9. Rekreasyon alanının insanlara iş imkânı sağlaması
10. Rekreasyon alanında heyecan verici ve mutlu edici aktivitelerin yer alması
11. Rekreasyon alanının ziyaretçilerin merakını giderirken olumlu yönde olması
15. Rekreasyon alanının ziyaretçilerin eğlence anlayışı bakış açısını olumlu yönde etkilemesi
16. Rekreasyon alanındaki peyzaj tasarımının güzel dizayn edilmesi

Şekil 4: IPA Matrisi**Korunması Gerekenler (1. Çeyrek)**

1. Rekreasyon giriş ücreti
4. Yiyecek-içecek fiyatlarının uygun olması
5. Tuvaletlerin temiz olması

Olası Aşırılıklar (4. Çeyrek)

12. Rekreasyon alanının ziyarete gelen kişiler için iyi bir deneyim oluşturması
13. Rekreasyon alanının ziyaretçiler üzerinde iyi izlenim bırakması
14. Rekreasyon alanının ziyaretçilere kendilerini maceracı hissettirmesi
17. Rekreasyon alanının mimarisinin engelli insanların düşünülerek yapılması
18. Rekreasyon alanının ziyaretçilere tekrar gelmeyi ve eğlenmeyi isteyecek yeterlilikte oluşturulması

Araştırma alanından elde edilen bulgular değerlendirildiğinde tasarımsal açıdan sunulan hizmetlerden olan oturma alanları, levhaların yönlendiriciliği ve bilgilendirmelerin yeterliliği unsurlarının önemi yüksek olup performans açısından düşüktür. Maliyet açısından uygulaması oldukça kolay olan bu bileşenlerin hizmet kalitesini büyük oranda artıracığı öngörülmektedir. Buna karşın peyzaj tasarımı düşük öncelikli çeyrekte yer almaktadır. Engelli tasarımı ele alındığında katılımcılar tarafından bu bileşene verilen önemin tüm kriterlere verilen önem ortalamasından düşük olduğu tespit edilmiştir.

Rekreasyon alanı planlanması ve etkinlik alanları kapsamında yer alan rekreasyon alanının heyecan verici olması, ziyaretçilerin merakını gidermesi gibi tecrübeye bileşenlerin genellikle düşük öneme sahip olarak

ifade edildiği görülmektedir. Katılımcılar tarafından alandaki ücretlendirilmeye ve istihdama dayalı kriterlere daha yüksek önem verildiği tespit edilmiştir.

Sonuç

Araştırmada ilk olarak tema parklar ve dünya örnekleri üzerinden artan ziyaretçi talebi tartışılmıştır. Ardından çalışmanın yürütüldüğü AOÇ alanı ele alınmış geçmiş ve günümüz yapısıyla değerlendirilmiştir. Buna göre AOÇ, Ankara'ya hizmet edebilecek düzeyde tarımsal üretim potansiyeli bulunan ancak zamanla arazi kaybına uğramış bir yapıdadır (Açıksöz ve Memlük, 2004:80). AOÇ'nin bir bölümünü kapsayan çalışma alanında ise arazi kullanım kararlarının değişmesiyle birlikte tarımsal fonksiyonunun yerini rekreasyonel faaliyetler almıştır. Böylece alan tema parkı olarak kullanıma açılmıştır.

Çalışmada tema parkı fonksiyonuyla kullanılan alandaki ziyaretçi memnuniyet düzeyini belirlemek amacıyla önem-performans analizinden yararlanılmıştır. Böylece önem ve performans ortalama değerlerine bağlı olarak üretilen matris ile alanın hizmet kalitesi üzerinde stratejiler üretilmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların değerlendirmesine göre yüksek öneme sahip olup performans açısından ortalamanın altında bulunan “yönlendirme levhaları, oturma alanları, bilgi düzeyi ve yatırımdan elde edilen ekonomik geri dönüş” bileşenleri analizin 2. çeyreğinde yer almaktadır. Matrisin bu alanında bulunan kriterler önemi yüksek fakat performans açısından ortalamanın altında kalanlar olduğundan bu bileşenlere öncelikle odaklanılması gerekmektedir. Öneme karşılık performans verilerinin de ortalama üstünde yer aldığı “giriş ücreti, tuvaletlerin temizliği” gibi kriterler önem ve performans açısından ortalamanın üzerinde yer alan nitelikte olduğundan mevcut durumunun korunmasının uygun olduğu önerilmektedir.

Önem ve performans değerlerinin ortalamanın altında kaldığı 3. çeyrekte yer alan “iş olanakları ve peyzaj tasarımı” gibi kriterler düşük öncelikli olarak iyileştirilebilir. Önem açısından düşük bulunduğu halde yüksek performans gösteren kriterlerin aşırı sunumu yeniden ele alınabilir. Ancak bu kriterler “alandaki engelsiz tasarım, alanın tekrar gelmeyi ve eğlenmeyi istetecek yeterlilikte olması” gibi maliyet unsurları barındırmayan nitelikte olduğundan mevcut yapının sürdürülmesi pozitif katkı sağlayacaktır.

IPA yöntemiyle yapılan araştırma sonucunda sunulan hizmetin performansı, ziyaretçiler tarafından verilen önem doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırma alanı Ankara'da yüksek teknolojiye dayalı bir yatırım alanı olup aktiviteler ücretlidir. Dolayısıyla hizmet sunumu yönetiminde

kullanıcının beklentileri göz önünde bulundurulduğunda ekonomik geri dönüşleri yüksek olabilir. Bu bağlamda kullanıcıların önem verdikleri unsurlara yönelik kararlar oldukça yönlendiricidir.

Kaynakça

- Açıksöz S., Memlük Y. (2004). Kentsel Tarım Kapsamında Atatürk Orman Çiftliği'nin Yeniden Değerlendirilmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 10(1), 76-84.
- Akdoğan, G. (1974). *Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi*, Ziraat Fakültesi Yayınları, Ders Kitabı, 528(173).
- Al-Qudah, Y. (2006). *Amman (Ürdün) Kent Parklarının Peyzaj Erişilebilirliği Yönünden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, M. (2014). 'Eğlence Temalı Parklar ve Turizm Potansiyeli VIII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı; 615-626, Ankara
- Asensio, P. (2000). *The World of Contemporary*. Italy: Rutgers University Press.
- Bell, S. (1995). *Watch This Space*, An LBA Report, London. Prepared for Department for Transport, Local Government and the Regions Research Analysis and Evaluation Division.
- Boley, McGehee N. G. ve Hammett A. L. (2017). Importance-performance analysis (IPA) of sustainable tourism initiatives: The resident perspective. *Tourism Management*, 58:66-77, DOI: 10.1016/j.tourman.2016.10.002.
- Çilek, M. (2005). *Kent Parkları ve Tekirdağ Merkez İlçe Gündoğdu Mahallesi Kent Parkı Planlama İlkeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ Trakya Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Dalkılıç, E. (2007). *Eğlence Parklarının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Kriterleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Darçın, B. (2002). *Seramik Sanat Objelerinin Atmosferik Koşullara Açık Park ve Bahçelerde Kullanım Olanaklarının Araştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Deniz, G. (2002). *Temalı Park ve Bahçelerin Planlama-Tasarım İlkeleri*.

- (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Firidin E. (2004). Değişen Paradigmalar Ekseninde Kent Planlamaya Yeni Yaklaşımlar. *Planlama*, 44-50.
- Gold, S. M. (1980). *Recreation Planning and Design*. New York: Mc Graw Hill.
- Gök, A., Bingöl, B. (2017). History and Cultural Themed Parks. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(10), 129-140.
- Gülhan, M. (2019). *Turizm Açısından Tema Parkların Ekonomik Etkileri: Sazova Parkı Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hasol, D. (1990). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hudson, S. ve Shephard, G.W. H. (1998). Measuring Service Quality at Tourist Destinations: An Application of Importance-Performance Analysis to an Alpine Ski Resort. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 7(3), 61-77.
- İpar, M.S., Doğan, M. (2013). Destinasyonun Turist Açısından Önem-Memnuniyet Modeli ile Değerlendirilmesi: Edremit Üzerine Bir Uygulama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(9), ISSN: 1308-9196.
- Karaduman N. (2017). Popüler Kültürün Oluşmasında ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLIII*, 2017/2, 7-27.
- Kızıldere, E. (2009). *Sanat Akımları Açısından Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Başlıca Parklar (19.yüzyıl - 21.yüzyıl arası)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kimyon, D. ve Serter, G. (2015), Atatürk Orman Çiftliği'nin ve Ankara'nın Değişimi ve Dönüşümü. *Planlama*, 25 (1), 44-63.
- Koç A. (2019). Atatürk Orman Çiftliği Yönetim Stratejisi. *Akademik Bakış Dergisi*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, ISSN:1694-528X.
- Martilla, J. A. ve James, J.C. (1977). Importance-Performance Analysis. *Journal of Marketing*, 41 (1), 77-79.
- Nacak, H. (2000). *Aquaparks-location requirements and design criteria*.

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Teknoloji Enstitüsü, İzmir.
- Oğuz, D. (1998). *Kent Parkı Kavramı Yönünden Ankara Kent Parklarının Kullanım Olgusu Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oh, H. (2001). Revisiting importance-performance analysis. *Tourism Management*, 22 (2001), 617-627.
- Öztürk, S. ,Işınkaralar, Ö. ve Ayan, E. (2018). *Kentsel Tarım Kavramı ve Uygulanabilirliği: Kastamonu Örneği*. Uluslararası Mühendislik ve Teknoloji Yönetimi Kongresi içinde, İstanbul.
- Polat, A. (2001). *Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Renklidağ, Ö. (2000). *The Urban Park: An Extension of Nature and Urban Culture*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi/Uygulamalı Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sörensson, A., Von Friedrichs, Y. (2013). An Importance Performance Analysis of sustainable Tourism: A Comparison between international and national tourists. *Journal of Destination Marketing & Management*, 2, 14-21.
- Topaloğlu, S. (2007). *Ankara Harikalar Diyarı Kent Parkı'nın Tema Park Kavramı Kapsamında İrdelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Wlyson, P. ve Wlyson, A. (1994). *Theme Parks, Leisure Centres, Zoos and Aquaria*. New York: Longman Group UK Limited.
- Yıldırım H. M. (2019). Ziyaretçi Memnuniyetinin Ölçülmesinde Önem Performans Analizinin (ÖPA) Kullanılması: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16 (1), 154-166.
- Yorulmaz, A. (2006). *Harikalar Diyarı Parkı'nın Kullanıcı Profili ve Beklentilerinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücesoy, N. (2017). *Tema Parkları ve Bursa İçin Uygun Temaların Belirlenmesine Yönelik Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi.

Walt Disney World, (2019). <https://disneyworld.disney.go.com/>, (Erişim: 03.05.2019)

Wonderland Eurasia, (2019). <http://wonderlandeurasia.com/tr/tema-park-haritasi> (Erişim: 23.06.2019)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
 The Journal of Social Sciences Institute
 Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
 Sayfa / Page: 53-67
 ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
 Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 31.10.2019
 Kabul/Accepted: 03.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MİSAFİR İLİŞKİLERİ
 YÖNETİMİNDE
 KÜLTÜRLERARASI
 FARKLILIKLARI YÖNETMEK**

**MANAGING THE
 INTERCULTURAL
 DIFFERENCES IN GUEST
 RELATIONS MANAGEMENT**

Dr. Öğr. Üyesi Gözdeğül BAŞER

Antalya Bilim Üniversitesi

Turizm Fakültesi

ORCID: 0000-0002-1450-191X, gozdegul.baser@antalya.edu.tr

Öz

Turizm, farklı kültürlerden farklı anlayış, değer, yaşam tarzı gibi birbirinden değişik kültürel özelliklere sahip misafirlere hizmet veren küresel bir sektördür. Bu sektörün içerisinde, farklı kültürel anlayışlar etkin şekilde yönetilmesi gereken önemli konulardan bir tanesidir. Kültürel farklılıklar, misafir ilişkilerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, misafir ilişkileri yöneticilerinin farklı kültürlerden misafirlere verdikleri hizmetleri kültürel farklılıkları göz önüne alarak nasıl yönettiklerini ortaya koymaktır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada, misafir ilişkileri yöneticileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve farklı kültürlerden misafir ilişkilerini yönetirken yaşadıkları tecrübeleri aktarmaları istenmiştir. Bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ve beş yıldızlı otellerde hizmet veren yedi farklı misafir ilişkileri müdürü ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda, yönetim anlayışı, kültürü tanıma, yabancı dil bilgisi, yiyecek içecek alışkanlıkları, farklı hayat tarzları ve vücut dili farklılıkları ana temaları bulgularına ulaşılmıştır. Elde edilen ana temalar ve alt temaların farklı kültürleri yönetme konusunda misafir ilişkileri yönetimine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kültürlerarası farklılık, misafir ilişkileri, yönetim, turizm.

Abstract

Tourism is a global sector that serves guests with different cultural characteristics such as different understanding, value, and lifestyle. Within this sector, understanding different cultures is one of the important issues that need to be managed effectively. Cultural differences can have positive and negative effects on guest relations. The aim of this research is to reveal how guest relations managers

manage their services concerning guests from different cultures. In this study, the qualitative research method was adopted, and in-depth interviews were conducted with guest relations managers to convey their experiences in managing guest relations from different cultures. In-depth interviews were conducted with seven guest relations managers who have been working in five-star hotels and who agreed to voluntarily participate in this research. As a result of these interviews, the main themes of management mentality, culture recognition, foreign language knowledge, food and beverage habits, different lifestyles and body language differences have been identified. It is predicted that the main themes and sub-themes obtained will contribute to guest relations management in managing different cultures.

Keywords: intercultural differences, guest relations, management, tourism.

Giriş

Günümüzde, otel örgütlerinde en fazla karşılaşılan zorluklardan bir tanesi, giderek artan iş hacmi ve yoğun rekabet ortamıdır (Kandampully ve Suhartanto, 2000: 346). Dolayısıyla, rekabet avantajı elde etmek isteyen oteller için müşteri memnuniyetini elde etmek temel ilgi odaklarından bir tanesi haline gelmektedir. Yüksek düzeyde memnun olan müşteriler, diğer müşterilere oranla daha sadıktırlar (Tepeci, 1999: 226). Misafir ilişkileri yöneticilerinin genellikle yüksek düzeyde memnun olan müşteriler elde ederek, “sadık” müşterilere ulaşmayı hedefledikleri söylenebilir.

Müşteri sadakati (ya da bağlılığı) otel imajı, marka bağlılığı, müşteri tatmini, hizmet kalitesi başta olmak üzere pek çok faktörle ilişkilidir. Sadık müşteriler, duyurum, referans gösterme ve benzer şekillerde otelin tanıtımına katkı sağlarlar (Bowen ve Chen, 2001: 214). Memnun bir turist, sadece tekrar gelmekle kalmaz, aynı zamanda memnuniyetini çevresine aktarır (Pizam ve Mansfeld, 1999: 189). Ağırlama sektörü bağlamında, misafir bağlılığını belirlemeye yönelik olarak yoğun bir ilgi gözlenmektedir, zira bu durumun nedeni genellikle, bağlı müşterilerin daha yüksek karlılık oranlarına neden olacağı inancıdır (Martinez ve Bosque, 2013: 90). Bununla birlikte, misafirler arasındaki kültürler arası farklılıklar yönetilmesi gereken problemlere yol açabilir. Kültürel farklılıklardan ötürü misafirlerin algılarında farklılıklar olabilir. Küreselleşen dünyamıza farklı kültürler aynı ortamlarda tatil yapmakta ve daha önce fark edilmeyen özellikleri, tatil esnasında diğer müşteriler tarafından yakından gözlenmektedir. Bu durum, bazı şikayetlere ve yakınmalara neden olabilmektedir. Bir kültür için kabul edilebilir olan bir davranış ya da değer, diğer bir kültürün rahatsızlık duymasına yol açabilmektedir. Bu durum, misafir ilişkileri yönetiminin özel, hassas ve önemli fonksiyonunu gözler önüne sermektedir. Misafir ilişkileri, otel işletmelerinde sadece sorun çözen değil, aynı zamanda ilişki yöneten, yanlış anlama ve yadırgamaları en aza indiren, huzurlu

ve mutlu bir tatil atmosferi yaratılmasına katkı sağlayan bir birim olarak önem taşımaktadır. Bu çalışma bu konuya dikkat çekerek, misafir ilişkileri yönetimi alanında kültürel farklılık yönetimini irdelemekte ve bu durumun misafir ilişkileri yönetiminin ana işlevlerinden bir tanesi olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu amaçla, bu çalışmada, misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürlerarası farklılıkları nasıl yönettikleri, tecrübeleri ve bu bağlamda ne tür davranışlar sergiledikleri araştırılmıştır. Bu kapsamda, araştırmanın literatüre kültürel farklılıkların önemi, nasıl yönetildiği, içeriği konularında katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışmanın ilk aşamasında, alan yazınına ait bir özet sunulmuştur. Daha sonra, araştırma yöntemi açıklanarak elde edilen sonuçlar sergilenmiştir. Son olarak çalışmanın başlıca kısıtları ve ileride yapılabilecek araştırmalara dair bazı öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Turizm, kültürlerarası etkileşimin yüksek olduğu bir sektördür. Küreselleşen günümüz dünyasında, kültürler giderek birbirine benzemekte ve paylaşımlar arttıkça, kültürlerarası farklılıklar azalmaktadır. Bununla birlikte özgünlüğünü koruyan kültürlere ilgi devam etmekte ve bu kültürleri tanımak üzere turizm faaliyetleri yoğun olarak devam etmektedir. Bu durumun etkilerinden bir tanesi, farklı olan kültürü tanıma, anlama ve ilgi göstermenin yanısıra onu kabul etme ve iletişim kurma isteği şeklinde gözlenebilir. Pek çok araştırmacı, kültürü, insanların yaşam tarzını şekillendiren inanç, davranış, değer, fikir ve semboller olarak tanımlanmaktadır (Trompenaars ve Turner, 2011: 24; Mead, 2005: 96). Kültürlerarası farklılıklar ve farklı yaklaşımlar, kültürler arasındaki iletişim ve birbirini tanıma ile azalabilir; turizmin bu aşamada etkileşim ve iletişim imkanı sağlayan yönü ile kültürler arası aktarıma aracı rol oynadığı söylenebilir.

Kültürlerin gelişiminde, toplumu oluşturan bireyler, öncelikle kendi toplumlarına ait olan değer, anlayış, gelenek, yaşam tarzı ve diğer kültürel öğeleri tanımakta, ileriki aşamalarda ise diğer toplumların kültürlerini algılamaktadırlar. Farklı kültürlerin algılamakta ve değerlendirmekte bireyler farklılık göstermektedir. Erdem'e (1996: 69) göre, farklı kültürel anlayışları anlamak, olduğu gibi kabul etmek mümkün iken bunları gidermek mümkün görünmemektedir. Farklı kültürlerin birbirlerine nasıl yaklaştıkları ve nasıl algıladıkları oldukça önemlidir. Örneğin, Landis ve Brislin'e (1983: 26) göre, kültürel farklılıklar, etkileşimsel davranışlardaki farklılıklara ve yorumlamalardaki yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Ayrıca, bazı durumlarda çatışmaların ortaya çıkması (Wei vd., 1989: 330) ya da farklı kültürlerin üyeleri arasındaki duyguların farklılığı da incelenmelidir (Eid ve Diner, 2001: 869). Kültürlerin birbirlerini tanıması ve kabul etmesi ile kültürler arası çatışmalar azalabilir. Burada önemli olan konu, farklı kültürlerin tanınması ve oldukları gibi kabul edilmesidir. Turizm, farklı kül-

türlerden insanların bir arada bulunduğu ve birbirlerini tanıma fırsatı buldukları bir ortam sağlamaktadır; bu ortam içerisinde insanlar birbirlerini gözleme, iletişim kurma ve paylaşımında bulunma fırsatları bulabilirler.

Kültürel farklılıkları anlayabilmek için herhangi bir kültürü tek başına yorumlamadan ve değerlendirmeden önce mevcut kültürler tanınmalıdır. Bundan dolayı kültürel tanımlama ve diğer kültürden gelen insanların niçin o şekilde düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını anlamak oldukça önemlidir. Turizm ve turizmin içerisinde konaklama sektörü, farklı kültürlerden insanların bir araya geldiği ve belirli bir süre ortak alanları paylaştığı, farklı kültürel özellikleri gözlemlediği ortamlar ve paylaşımlar yaratmaktadır. Bu ortamlarda farklı kültürlerden turistler bir arada bulunmaktadır. Bu tarz ortamlar, insanlar arasında hoşgörü, anlayış, arkadaşlık, barış vb. kavramları geliştirebileceği gibi, yaşanabilecek olası yanlış anlaşılmanın çözülmemesi ya da yönetilmemesi durumunda ise olası antipati, eleştiri, kavga vb. olumsuz durumlara da neden olabilir. Otellerde çalışan ve özellikle misafirlerle iletişim halinde olan personel, kültürel farklılıkları gözlemlemekte ve deneyimlemektedir.

Bununla birlikte, misafir ilişkileri yöneticileri diğer otel yetkililerine oranla misafirlerle direkt ilişkide olan, onların sorunlarına ve isteklerine direkt karşılık veren kişilerdir. Misafir ilişkileri yöneticileri milleti ya da kültürü ne olursa olsun tüm misafirlerin memnuniyetini sağlamaya çalışmaktadırlar. Farklı kültürlerle iletişim içinde olan misafir ilişkileri yöneticilerinin, kültürel farklılıkları anlayabilmeleri, kültürel değer farklılıklarını yönetebilmeleri, ancak kültürlere özgün olan özellikleri bilmeleri ile gerçekleşebilir.

Yöntem

Araştırma, kültürlerarası farklılıkların yönetiminin nasıl yapıldığı ve hangi boyutları içerdiğini belirlemek amacıyla derinlemesine veri elde etmek üzere, olgu bilim (fenomenoloji) deseninde çalışılmıştır. Fenomenolojik araştırma, insan olgusunu üzerine odaklanan, yaşanmış deneyimlerin ifade edilmesinin anlamlarını tanımlamayı amaçlayan tümevarımsal betimleyici bir araştırmadır (Saban ve Ersoy, 2017: 84). Fenomenolojik yaklaşımın temeli bireysel deneyimlere dayanır. Bu yaklaşımda, araştırmacı katılımcının kişisel (öznel) tecrübelerini araştırmakta ve bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir (Baş ve Akturan, 2017: 86).

Misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürlerarası farklılıkları yönetme deneyimlerini ortaya koymaya çalışan bu araştırmada, bu süreçte yaşanan deneyimler, algılar, yönelimler ve durumlar ayrıntılı olarak incelenerek bağlamın özellikleri ve bireylerin tecrübeleri araştırılmış ve elde

edilen bulgular analiz edilmiştir. Kısaca, bu yöntemin seçilmesinin nedeni, misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürler arası farklılıkları yönetme deneyimlerinin sorgulanarak fenomene ilişkin zengin bir içerik elde edileceği kanısında olunmasıdır.

Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Süreci

Araştırma yöntemi olarak derinlemesine görüşme yöntemi seçilmiştir. Bu kapsamda ölçüt örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Creswell ve Poth (2016: 61) fenomenolojik araştırmalar için bağlamı tecrübe etmiş kişileri araştırma kapsamına almayı önermektedirler. Bu açıdan, ölçüt örnekleme tekniği ele alınmıştır. Amaçlı örneklemlerde araştırmacılar katılımcıları çalışma için en uygun özelliklerine göre belirler. Örneğin, katılımcılar çalışılan konu ile ilgili önceki deneyimleri ya da bu konu hakkındaki bilgileri nedeniyle seçilebilir (Başkale, 2016: 26). Buna göre gerçekleştirilen araştırmada, örnekleme dahil edilecek misafir ilişkileri yöneticilerinin deneyimli olmasına (en az 10 yıl misafir ilişkileri yöneticisi olma deneyimi) özen gösterilmiştir. Bu amaçla beş yıldızlı otel işletmelerinde görev yapmakta olan misafir ilişkileri yöneticilerinden deneyim ve ulaşma kolaylığına göre 7 tanesi belirlenmiş ve her birine ulaşılmış, randevu alınmış, görüşme öncesinde araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerin tamamı, gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilere K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7 şeklinde kodlar verilmiştir.

Yapılan görüşmeler, izin alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve görüşme sonrası, ses kayıt cihazındaki görüşmeler yazıya aktarılmıştır. Görüşmeler, yaklaşık olarak 45 - 60 dakika sürmüştür. Görüşmeler esnasında katılımcılara şu sorular yöneltilmiştir:

1. Müşterileriniz arasında gözlemlediğiniz kültürel farklılıklar nelerdir?
2. Kültürel farklılıkları nasıl yönetiyorsunuz?
3. Kültürel farklılıkların pozitif etkileri nelerdir?
4. Kültürel farklılıkların negatif etkileri nelerdir?
5. Kültürel farklılıkların yönetimi hakkındaki kişisel tecrübeleriniz size neler gösterdi?

Verilerin Analizi

Veriler, ses kayıt cihazından yazılı şekle aktarılmıştır. Deşifre edilen verilen analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz; analiz için çerçeve oluşturma, verilerin tematik çerçeveye göre işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört

aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 240). Bu araştırmada betimsel analiz yapılırken bu basamaklar takip edilmiştir. Öncelikle, kavramsal çerçeveye göre hazırlanan görüşme sorularından yola çıkarak veri analizi için tematik çerçeve oluşturulmuştur. İkinci olarak, tematik çerçeveye göre elde edilen veriler anlamlı bir bütün içerisinde düzenlenmiştir. Betimleyici fenomenolojide veri analizi genellikle deneyimlerin temalandırılarak betimlenmesi şeklinde değerlendirilir. Bu amaçla, katılımcıların fenomene ilişkin önemli ifadeleri belirlenmiş, daha sonra ortak ifadeler gruplandırılmış ve ortak ifadeler belli temaları oluşturacak biçimde tasnif edilmiş, katılımcıların deneyimlerine ilişkin yapısal tanımlamalarla ortak anlamlar çıkarılmıştır.

Bulgular

Bu araştırmada, misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürlerarası farklılıkları nasıl yönettikleri, tecrübeleri ve farklı kültürlere yaklaşım ve davranışları ve bu kapsamdaki düşüncelerini nitel yöntemlerden derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Araştırma bulguları, ana temalar ve alt temalar olarak değerlendirilmiştir.

Kültürlerarası farklılıkları yönetme ile ilgili araştırma bulguları kültürü tanıma, kişisel dokunuş, dil engeli, gastronomi farklılıkları, farklı hayat tarzları, vücut dili farklılıkları ana temaları altında toplanmıştır. Tablo 2’de ana temaların altında yer alan alt temalar verilerden elde edilen bilgilere göre gösterilmektedir.

Tablo 1’de gösterildiği gibi, katılımcı profili beş yıldızlı otel işletmelerinde hizmet veren, en az ortalama 10 yıllık misafir ilişkileri yöneticiliği deneyimine sahip olan ve ağırlıklı bayan olan misafir ilişkileri yöneticilerinden oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

No	Cinsiyet	Tecrübe (yıl)
K1	Erkek	30
K2	Kadın	23
K3	Kadın	11
K4	Erkek	20
K5	Erkek	26
K6	Kadın	12
K7	Kadın	15

Tablo 2: Kültürlerarası Farklılıkları Yönetme Temaları

Yönetim Anlayışı	Kültür tanıma	Yabancı dil bilgisi	Yiyecek ve içecek alışkanlıkları	Farklı hayat tarzları	Yüceltili farklılıklar
<ul style="list-style-type: none"> • Birebir ilgi ve kişisel dokunuş • Hızlı geribildirim • Yüksek memnuniyet oranı • Kültürel zenginlik 	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel farklılıklar • Farklı milletler arası etkileşim 	<ul style="list-style-type: none"> • Farklı milletlerden personel bulundurma • Personeli güçlendirme 	<ul style="list-style-type: none"> • Farklı beslenme alışkanlıkları • Hijyen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tatil deneyimi • Zaman hassasiyeti 	<ul style="list-style-type: none"> • Göz teması • Fiziksel yakınlık

Yönetim Anlayışı

Farklı kültürlerden misafirleri yönetme konusunda, misafirlerle yüzyüze iletişim kurmak ve “birebir ilgi” göstermenin önemi belirtilmiştir: “...misafirlerle yüzyüze kontak kurulur, amacımız misafir içerideyken her birine dokunmaktır. İlk gün sonrasında misafir ile görüşürüz, bir sorun varsa onu çözeriz.” (K4)

Birebir ilgi, “kişisel dokunuşu” beraberinde getirmektedir: “...sistemimizde özel isteklerini görüp odasını hazırlarız, örneğin namaz kılıyorsa seccade koyarız; glüten rahatsızlığı varsa ona göre önlem alıyoruz; ustalarımız kendilerini restoran kapısında karşılar ve çok yardımcı olurlar”. (K4).

Birebir ilgi ve kişisel dokunuş tüm misafirlere gösterilmektedir: “...Herkes dokunmak zorundayız. Paskalya da hıristiyanlara, Ramazan da Müslümanlara dokunmak zorundayız” (K5). Birebir ilgi ve kişisel dokunuş her misafire titizlikle gösterilmelidir: “...girişte bir misafir ile meşgulseniz, diğeri ile de ilgilenirken, merhaba ilgileneceğim mesajını gözünüzle yapmanız gerekebilir” (K1).

Birebir ilgi ve kişisel dokunuşun hızlı bir geri bildirim ile sağlanmasının öneminden bahsedilmiştir ve bunun gerçekleştirilmesi için özel telefon hattı ve belirli süreler ile hizmet verilmektedir: “...özel bir telefonumuz vardır, 24 saat boyunca aktif bir telefonumuz var. Misafirlerimizden gelen özel istekler bu telefonlara gelir. Buradan ilgili bölümlere aktarılır. ... misafirlerden gelen talepler 20 dakika içinde yapılmak zorundadır” (K4). Misafirlerden gelen geri bildirimler sadece otel içinde değil, otel dışındaki ortamlarda ve özellikle dijital ortamlarda da izlenmekte ve aynı hassasiyet bu tepkilere de gösterilmektedir: “...bütün internet yorum sitelerini takip ediyoruz. Hotel puan, booking.com, tripadvisor vb” (K4).

Farklı kültürlerden misafirleri yönetirken ulaşılmak istenen hedef yüksek müşteri memnuniyetinin elde edilmesidir. Memnuniyet oranlarının yüksek olması, ağızdan ağıza reklam ile yeni müşterilerin gelmesine yol açmaktadır: “...Almanya pazarı memnuniyet oranı % 90'lara çıktı. Misafirlerimiz acenta tavsiyesi ile satın almıyorlar, arkadaş tavsiyesi ile alıyorlar, bunu gördük” (K5)

Son olarak, farklı misafirlerle bulunmak bir zorluk yerine bir “zen-

ginlik” olarak kabul edilebilir. Bu durum uluslararası hizmet verilmesinin ve turizmin bütün milletlere açık bir sektör olmasının doğal sonucu olarak görülebilir: “Zorluk olarak değil, farklı kültürleri ben zenginlik olarak görmeye çalışırım” (K1).

Kültürü Tanıma

Misafir ilişkilerinde farklı kültürlerarası farklılıkları yönetebilmek için öncelikle önerilen konulardan bir tanesi farklı kültürleri tanımak ve kültürler arası farkların bilincinde olmaktır. Bu konuda öncelikle yöneticilerin farklı kültürlerde daha önce görev yapmış olmaları ve deneyim ve bilgiye sahip olmaları kendilerine oldukça önemli avantajlar sağlayabilir: “...ben kendim bazı Arap ülkelerinde görev yaptım ve oradaki tesislerde çalıştım, bu şekilde kültürü daha yakından tanıma ve anlama şansım oldu” (K4). Farklı kültürleri tanımak ayrıca o kültüre ait özel günleri, kutlamaları, bayramları vb. bilmeyi de gerektirmektedir: “... her misafir profilinin kendisine ait özel günleri var, biz insanların tatillerini bile takip etmek zorundayız” (K5). Farklı kültürleri tanımak, anlayışlar ve beklentiler arasındaki farklılıkları da anlamayı kolaylaştırmaktadır: “...farklı kültürlerle de dikkat etmek gerekiyor. Bizim için çok basit olan bir konu, onlar için farklı olabiliyor” (K6).

Kültürü tanımanın bir diğer alt boyutu, farklı kültürler arasındaki etkileşimlerden haberdar olmaktır. Farklı kültürlerden olan misafirler zaman zaman birbirlerine karşı farklı yaklaşımlarda ya da tutumlarda bulunabilmektedirler: “... bazı dönemler İngiliz, Alman, Rus, Ortadoğu ile tam bir miks oluyor. Arap hepsini seviyor, Alman Rus’u sevmiyor, Rus Alman’ı sevmiyor” (K4). Farklı milletler arasındaki etkileşimlere bilinçli ve duyarlı bir yaklaşım gerekmekte ve müşteri farklılıkları dikkate alınarak farklı çözümler geliştirilebilmektedir: “...sessiz barlarımıza sessiz kalmak isteyen müşterilerimizi yönlendiriyoruz.... Farklı talepleri karşılıyoruz; örneğin Arap büfesi hazırlıyoruz. Milliyetlerin ağırlığına göre davranıyoruz.” (K4).

Yabancı Dil Bilgisi

Farklı kültürlerden misafirlere hizmet verirken, en önemli konulardan bir tanesi onlara kendi dillerinde hizmet verebilmektir. Günümüzde otel işletmeleri çok farklı ülkelerden misafirlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu konudaki yaklaşımlardan bir tanesi “farklı milletlerden personel bulundurma” olabilir: “...Rus, Kırgız, Ukrayna, Azerbaycan’dan gelen personelimiz var, her millettten misafirlerimiz geliyor, farklı kültürlerden çalışanlar olması misafirlerin hoşuna gidiyor. Dil konusu malum önemli” (K6).

Yabancı dil konusundaki bir diğer konu “personeli güçlendirme” olarak tanımlanabilen, personele farklı dil öğrenme imkanlarının sunulması ve ilgili kurslara yönlendirilmeleridir. Bu kurslar otel içinde ya da dışında olabilmektedir: “...farklı bir yabancı dil öğrenmek isteyen ya da mevcut dilini geliştirmek isteyen personelimizi destekliyoruz, otel içi ya da dışında kurslara katılmalarını sağlıyoruz” (K3). Personelin farklı dilleri konuşuyor olması, özellikle bazı kriz anlarında oldukça yararlı olabilmektedir: “Fransız ya da Belçika vatandaşları, İngilizce bilmelerine rağmen, özellikle kendi dillerinde şikayette bulunabiliyorlar, talepte bulunabiliyorlar” (K6).

Yiyecek, İçecek Alışkanlıkları

Yiyecek ve içecek tercihleri ve alışkanlıkları kültürlerarasında farklılıklar göstermektedir. Bazı kültürler, içeceklere, bazıları ise et ürünlerine, bazıları ise kendi yemeklerine yakın yemeklere daha fazla ilgi ve talep göstermektedirler: “Rus misafirler çilek, kiraz, karpuz gibi kırmızı meyveler, çok talep ediyorlar, ayrıca içkiler ve özellikle votka onlar için önemlidir. Türk müşteriler için öğle ve akşam menülerinde ızgara et olması, otel eğlencesinin onlara özgün müzikler sunması gibi konular önemlidir.” (K7). Misafirlerin geldikleri ülkelerin yiyecek ve içecek anlayışları da farklılaşabilmektedir: “Hintli misafirlerimizin yoğun olarak geldiği dönemlerde bazı gruplar, kendi ahçılarını beraberlerinde getirmektedirler, bu durumda mutfağımızda onlara bir alan veriyoruz, kendi yemeklerini kendileri hazırlayıp restoranın belirli bir alanında sunuyorlar....Uzakdoğulu misafirlerimiz, özellikle tatlı oranı yüksek olan tatlılar yerine hafif tatlıları tercih ediyorlar, bir de sık sık sıcak su talepleri oluyor” (K3).

Ayrıca, hijyen de yiyecek içecek alışkanlıkları kadar önemli bir diğer konudur ve bu alışkanlıklar gibi milletler arasında farklılık göstermektedir: “Avrupalı misafir için tabi ki en önemli konulardan bir tanesi hijyendir.” (K7). Hijyen konusu bazen bazı sıkıntılara neden olabilmektedir: “Bazı misafirlerimiz açık büfede yemeklerini önce elleri ile deneyip sonra almak istiyorlar, onların elleri ile yemek yediğini gören özellikle Avrupalı müşterilerimiz bu durumdan rahatsız oluyorlar” (K5).

Farklı Hayat Tarzları

Kültürlerarası farklılıkları yönetmek kültürler arasındaki hayat tarzlarındaki farklılıkları bilmeyi de gerektirmektedir. Kültürler yaşam, eğlence, espri, tatil anlayışı, alışveriş yönelimi, tatilinde istedikleri ve istemedikleri ve zamanı kullanma anlayışı vb. konularda farklı özellikler gösterebilmektedir. Kısaca “tatil deneyimi” farklılık gösterebilmektedir. Bu durum bazen bazı şikayetlere de neden olabilmektedir: “...restoranlardan şikayetler gelebiliyor, ruslar çok içki içiyor, araplar taşkınlık yapıyor diye, ancak burasının kapısı bütün dünyaya açık” (K4). Bu tarz durumlarla kar-

şlaşılmasının nedeni misafirlerin hayat tarzlarının farklı olmasıdır. Tatil deneyimleri arasındaki farklılıklar bilinmelidir: “Türk misafirin, İngiliz misafirin ne istediğini biliyoruz. İngiliz misafirin neye önem verdiğini biliyoruz. Önceliklerine önem veriyoruz.” (K6)

Belirli kültürlerin ağırlıklı olduğu otel gruplarında misafirlerin hayat tarzlarına uygun aktiviteler zaman hassasiyeti gösterilerek düzenlenmektedir: “...Otelimizdeki her aktivite, misafirlerimizin tercihlerine uygun şekilde planlanmıştır, burada en çok zaman hassasiyetimiz var, her şeyi zamanında başlatır, ve sürelere uyarız. Çalıştığımız kültürler bunu gerektiriyor” (K2).

Vücut Dili

Farklı kültürlerden misafirlerin vücut dilleri farklı olabilmektedir. Bu konuda en dikkat çekici konulardan bir tanesi “göz teması” kurma konusundaki yaklaşımların farklı olabilmesidir. Bu tarz konuların verilen eğitimlerde dikkatle ele alınmasında fayda vardır: “... bir ülke, hangi ülke olduğunu hatırlamıyorum. Afrika ülkelerinden bir tanesiydi, insanların gözünün içine bakmak hakaret kabul ediliyor, oysa genelde verilen eğitimlerde göz kontağı kurun denir.” (K1)

Göz temasına ilave olarak, fiziksel yakınlık da belirtilen bir diğer vücut dili farklılığı olmuştur: “...misafirlerimize ne kadar yakın, ne kadar uzak durmamız gerektiğini bilmemiz gerekir. Bizim çalıştığımız gruplar, fiziki yakınlığın belirli bir mesafeden olmasını tercih ederler, ancak yine de samimi ve içten davranmalıyız” (K2).

Sonuç ve Öneriler

Araştırma, misafir ilişkileri yöneticilerinin farklı kültürlerden misafirlere verdikleri hizmetleri kültürel farklılıkları göz önüne alarak nasıl yönettiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Görüşme yapılan misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürel farklılıkların yönetilmesine yönelik görüşleri; yönetim anlayışı, kültürü tanıma, yabancı dil bilgisi, farklı hayat tarzları ve vücut dili farklılıkları ana temaları altında toplanmıştır. Yönetim anlayışı temasının altında, birebir ilgi ve kişisel dokunuş, hızlı geri bildirim, yüksek memnuniyet oranı ve kültürel zenginlik alt temaları yer almaktadır. Misafir ilişkileri yöneticilerinin kültürel farklılıkları etkin şekilde yönetebilmeleri öncelikle, misafirlerle kurdukları birebir iletişim ve ilgi ve bunun da ötesinde “kişisel dokunuş” ile başlamaktadır. Misafirleri iyi dinleyen ve bunun için etkin kanallar kullanan yöneticiler, kendilerine hızla geri bildirim sağlamaya gayret etmektedirler. Misafirlerinin her konuda memnun olmaları için ellerinden geleni yapmakta, gerek otel içinde gerekse dışındaki geri bildirimleri izleyerek mümkün olabilecek en yüksek

memnuniyet oranına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Burada ilgi çeken nokta, misafir ilişkileri yöneticileri tarafından kültürel farklılığın aslında bir “zenginlik” olarak görülmesi gerekliliğinin düşünülmesidir.

Kültürü tanıma temasının altında, kültürel farklılıklar ve farklı milletler arası etkileşim alt temaları yer almaktadır. Misafir ilişkileri yöneticilerine göre, farklı kültürleri etkin şekilde yönetmek öncelikle bu kültürleri tanımak ile başlamaktadır. Kültürleri tanıyarak farklılıkları anlamak gereklidir. Kültürel farklılıkları tanımak, farklı kültürel ortamlarda yaşayarak, deneyim kazanmak ya da o kültürlerle ilgili bilgi sahibi olmak ile gerçekleşebilir. Kültürleri tanımanın bir diğer önemli olduğu nokta, kültürler arası etkileşimlerin farkında olabilmektir. Avrupalı, Asyalı, Afrikalı ya da Arap ülkelerinden gelen misafirler arasında pek çok açıdan farklılık olabileceği gibi, Avrupa ülkeleri arasında da farklılıklar olabilmektedir. Bu farklılıkların bilincinde olmanın ve olası olumlu ya da olumsuz etkilere hazırlıklı ve çözüm odaklı yaklaşmanın etkin misafir ilişkileri yönetimi için oldukça önemli bir durum olabileceği söylenebilir.

Farklı kültürler ile anlaşabilme ve onlara etkin çözümler sunabilme onların konuştukları dili anlamayı gerektirir. Yabancı dil bilgisi teması altında farklı milletlerden personel bulundurma ve personeli güçlendirme alt temaları göstermektedir ki, iletişim konusunda çözüm farklı şekillerde bulunabilir. Farklı milletlerden personel çalıştırmanın yanısıra, mevcut personele yabancı dili iyileştirme ya da öğrenme konularında sunulacak imkanlar ile bu konuda ilerlemek olasıdır.

Misafirlerin otel işletmelerinden aldıkları hizmet memnuniyetini belirleyen en önemli unsurlardan bir tanesi de yiyecek ve içecek memnuniyetleridir. Farklı kültürler farklı yiyecek ve içecek alışkanlıklarına sahiptir. Yiyecek ve içecek alışkanlıkları temasının altında farklı beslenme alışkanlıkları ve hijyen alt temaları ortaya konmuştur. Öncelikle farklı kültürler farklı şekillerde yiyecek ve içecek tüketmektedir. Bazı kültürler et ağırlıklı beslenirken, bazı kültürler belirli ürünleri daha çok talep etmektedirler. Hijyen genel olarak tüm kültürler tarafından aranan bir konu olmakla birlikte, hijyen hassasiyeti farklılık gösterebilmekte ve yiyecek ve içecek ortamlarında ve alışkanlıklarında değişik yaklaşımlar gözlenebilmektedir.

Farklı kültürler, farklı hayat tarzlarını da beraberinde getirmektedirler. Farklı hayat tarzları temasının altında tatil anlayışı ve zaman hassasiyeti kültürlere göre değişmektedir. Bazı kültürler için tatil sakinlik anlamındayken, bazı kültürler için geniş aile ile birlikte olmak anlamına gelebilir. Ayrıca zaman hassasiyeti ya da kullanımı da alınan hizmetlere verilen tepkileri etkileyebilmektedir.

Vücut dili ile iletişim en etkin iletişim yöntemlerinden birisidir. Vücut dili kullanımında kültürler farklılaşabilmektedir. Vücut dili farklılıkları teması altında ise göz teması ve fiziksel yakınlık alt temaları göze çarpmaktadır. Öncelikle göz teması kurmak bazı kültürlerde olumlu karşılanırken, bazı kültürlerde olumsuz kabul edilmektedir. Fiziksel yakınlık bazı kültürler için olumlu iken, bazıları için çok yakın temas rahatsızlık verebilmektedir.

Araştırma sonuçları, kültürler arası farklılıkları yönetmek konusunda pek çok alt boyutun önem taşıdığını göstermekle birlikte, öncelikle farklı kültürleri tanımak gereğini vurgulamaktadır. Farklı kültürler konusunda gerek misafir ilişkileri yöneticilerinin, gerek genel olarak turizm sektöründe görev alacak kişilerin eğitim görmeleri ve en azından bir yabancı dili çok iyi konuşur ve anlar halde olmaları bu konudaki yetkinliklerini önemli düzeyde etkileyebilir. Benzer şekilde, Stewart (1978), *Outline of Intercultural Communication* adlı çalışmasında (Stewart, 1978'ten aktaran Prosser, 1978:336) kültürlerarası iletişim eğitiminin ve farklı kültürleri anlamının önemini belirtmiştir.

Ayrıca, turizm sektörünün küresel kapsamı ve giderek artan talebe karşın, hizmet sağlayıcıların da artması ile sektör yoğun bir rekabet ortamını paylaşmaktadır. Bu yoğun rekabet ortamında, bir otel işletmesinin hizmetlerini diğer bir otel işletmesinden ayırt etmek giderek zorlaşmaktadır. Rekabet avantajı elde edebilmek için otel yöneticileri genellikle iki ana stratejiyi tercih edebilir: fiyatları düşürerek düşük maliyet liderliği politikası izlemek ya da müşteriye özgün yararlar sağlayarak müşteri bağlılığını geliştirmek (Kandampully ve Suhartanto, 2000: 346). Otel hizmetlerinin rakiplerden ayrılabilmesi, müşteri tatmini ve memnuniyetinin sağlanmasının ötesinde müşteri bağlılığının yaratılabilmesinde, müşteri talep, şikayet ve isteklerini hızla çözen ve hizmet veren misafir ilişkileri yönetiminin etkinliği son derece önemlidir. Bu kapsamda kültürler arası farklılıkları özümsemiş ve bu konuda etkin hizmet verebilen birimler otelin genel müşteri portföyüne de katkı sağlayacaktır. Müşterilerle uzun vadeli ve ortak yararlar sağlayan ilişkiler kurmak, müşteri odaklı firmaların gerçek hedefidir (Pan vd., 2012'den aktaran Kandampully vd., 2015: 379). Choi ve Chun (2001: 277), Hong Kong otel endüstrisine yönelik yaptıkları araştırmada, seyahat eden kişiler için konakladıkları otellerde önemli olan yedi faktörü belirlemiştir. Bu faktörler kapsamında yer alan “personel hizmet kalitesi”, “oda kalitesi” ve yaratılan “değer” müşteri tatmini üzerinde diğer faktörlere göre daha etkili olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla, misafir ilişkileri yönetiminin bu ve benzer faktörler üzerinde etkili olabileceği ve müşterilerin otelden memnun ayrılmalarının sağlanması ile müşteri memnuniyeti ve bağlılığı üzerinde etkili olabileceği de söylenebilir.

Bu çalışmanın teorik ve pratik öneme sahip olduğu ve belirli katkıları sağladığı söylenebilir. Teorik ve kavramsal açıdan bakıldığında, misafir ilişkileri yönetiminde kültürler arası farklılıkların yönetimine ilişkin Türkiye’de yapılmış ilk çalışma olması ve bu alanda bağlamı açıklamaya yönelik katkı sağladığı ve sonraki araştırmalar için temel bir zemin hazırladığı söylenebilir. Pratik anlamda ise profesyonel misafir ilişkileri yönetiminin farklı kültürleri yönetme konusunda performansının artması için belirli öneriler getirilebilmesidir. Bu kapsamda, misafir ilişkileri yöneticilerinin aldıkları eğitimlerde farklı kültürleri tanımaları, etkin yönetim şekillerini bilmeleri, yabancı dil düzeylerinin iyi olması, vücut dili ve iletişim konularına hakim olmanın yanısıra, misafirlerin yaşam tarzlarını bilmeleri, yiyecek ve içecek alışkanlıklarını tanımlarının fayda sağlayabileceğidir. Bu bilgilere sahip olan misafir ilişkileri yöneticileri etkin ve başarılı bir yönetim sergileyebilecek ve misafirlerin hizmet memnuniyetini ve tatmin seviyesini arttırabileceklerdir.

Son olarak, araştırmanın “Kültürlerarası Farklılıkları Yönetmek” kavramına bilgi üreteceği ve bu bağlama yönelik bir genelleştirme çabasına imkân tanıyabilmenin yanı sıra, misafir ilişkileri yöneticileri için başvuru kaynağı haline geleceği düşünülmektedir. Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da bir takım kısıtlardan bahsetmek mümkündür. Ne var ki, bu tür çalışmalarda amaç genellemelere ulaşmak değil, mevcut durumdan bir kesit almak ve görüşleri ortaya çıkarmak olsa da ileriki araştırmalarda daha geniş kapsamlı örneklemelerle çalışılarak, sonuçlar genişletilebilir ve alanyazın katkısının yükselmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Baş, T. ve Akturan U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bowen, J. T. ve Chen, S. L. (2001). The Relationship Between Customer Loyalty and Customer Satisfaction. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(5), 213-217.
- Choi, T. Y., ve Chu, R. (2001). Determinants of Hotel Guests’ Satisfaction and Repeat Patronage in The Hong Kong Hotel Industry. *International Journal of Hospitality Management*, 20(3), 277-297.
- Creswell, J. W., ve Poth, C. N. (2016). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage publications.

- Eid, M., ve Diener, E. (2001). Norms for experiencing emotions in different cultures: Inter-and intranational differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 81, No. 5, 869-88
- Erdem, F. (1996). *İşletme Kültürü*. Ankara: Friedrich-Naumann-Vakfi ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Kandampully, J. ve Suhartanto, D. (2000). Customer Loyalty in The Hotel Industry: The Role of Customer Satisfaction and Image. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12 (6), 346-351.
- Kandampully, J., Zhang, T. ve Bilgihan, A. (2015). Customer Loyalty: a Review and Future Directions With a Special Focus on The Hospitality Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(3), 379-414.
- Landis, D ve Brislin, R.W. (1983). *Handbook of Intercultural Training 2 and 3: Issues in Training Methodology*. New York: Pergamon Press.
- Martinez P. ve Rodriguez del Bosque I. (2013). CSR and customer loyalty: The roles of trust, customer identification with the company and satisfaction. *International Journal of Hospitality Management*. 35, 89-99.
- Mead, R. (2005). *International Management, Cross – Cultural Dimensions*. India: Blackwell Publishing.
- Pan, Y., Sheng, S. ve Xie, F. T. (2012). Antecedents of Customer Loyalty: An Empirical Synthesis and Reexamination. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 19(1), 150-158.
- Pizam A. ve Mansfeld Y. (1999). *Consumer Behavior in Travel and Tourism*. New York: The Hawort Hospitality Press.
- Prosser, M. H. (1978). Intercultural Communication Theory and Research: An Overview of Major Constructs. *Annals of The International Communication Association*, 2(1), 335-343.
- Saban, A. ve Ersoy, A. (2017). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tepeci M. (1999). Increasing Brand Loyalty in The Hospitality Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 11 (5), 223-230.
- Trompenaars, F., & Hampden-Turner, C. (2011). *Riding the waves of culture: Understanding diversity in global business*. London: Nicholas

Brealey International.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Wei, L., Crompton, J. L. ve Reid, L. M. (1989). Cultural conflicts: Experiences of US visitors to China. *Tourism Management*. 10(4), 322-332.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:69-88
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019
Kabul/Accepted: 08.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MERKEZDEN TAŞRAYA
TURİZM
POLİTİKALARININ
YANSIMALARI***

**REFLECTIONS OF TOURISM
POLICIES FROM TO
THE CENTRAL TO THE
PROVINCIAL**

Dr. Öğr. Üyesi Gülçinay BAŞDOĞAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ORCID: 0000-0003-3281-911X, gule_01@yahoo.com

Öz

Van kentinin tarihi yapısına bakıldığında M.Ö. 15.000 - 8.000 kadar uzanan bir geçmişe sahip kent olduğu görülmektedir. Kent, tarihsel süreçte birçok medeniyete ev sahipliği, Urartu Krallığına ise başkentlik yapmıştır. Bulunduğu jeo-politik konum itibari ile birçok farklı kültürü de içinde barındırmıştır. Ancak bu kültürel ve tarihsel zenginliğe rağmen Van İlinin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma boyutunda yeterli bir ilerleme kaydedemediği Sosyo-Ekonomik Gelişim Endeksi (SEGE) araştırmalarında net olarak görülmektedir. Buna göre bu çalışma Van'ın kalkınmasına yönelik turizm politikalarında önemli bir kuruluş olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejilerinin neler olduğunu ortaya koyarak bu stratejilerin neleri kapsadığını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013 ile Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı incelenerek Van iline yönelik yapılan yatırımlar ve politikalar (2005-2017 tarihleri arasında) Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü çatısında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda farklı uygarlıklara/kültürlere/kimliklere yatırım yapılarak Van kentinin kültürel çeşitliliğinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Ancak, yatırımlar 2005-2017 yılları arasında nitel ve nicel olarak değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE), tu-

* Bu çalışma 26-29 Eylül 2019 tarihleri arasında Van kentinde düzenlenen IWACT 2019 III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Ayrıca çalışma, "Türkiye'de Kalkınma Politika ve Yatırımları İçinde Kültür Eksenli Yatırımların Analizi: Avrupa Birliği, Merkezi ve Yerel Yönetim Yatırımları Açısından Van Örneği" başlıklı doktora tezinin analizlerini içermektedir.

rizm politikaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Stratejik Planlar, Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü

Abstract

A quick look to the past of the city of Van will reveal an extensive history reaching back to 15.000 – 8.000 BC. While the city housed numerous civilizations in its history, one of its most prominent features is that it was the capital of the Urartian Kingdom for a certain period. Its geo-political positioning has also caused the city to gather properties from numerous different cultures. However, even though the city has such a vast cultural and historical treasure, the Socio-Economic Development Index (SEDI) clearly reveals that the city of Van couldn't achieve the desired social, economic, and cultural progress along with it. According to the this study aims to identify the strategies of the Ministry of Culture and Tourism –which is amongst the most prominent authorities regarding the tourism policies of the city of Van- and to find out their reflections in actual investments. Within this perspective, the 2007-2013 portion of the Turkey Tourism Strategy 2023 Action Plan, and the 2015-2019 Period Strategic Plan, of the Ministry of Culture and Tourism were inspected, and the investments and policies (between 2005-2017) towards the city of Van were evaluated under the scope of Van Directorate of Surveying and Monuments. As a result of these evaluations, it was tried to reveal the cultural diversity the city of Van by investing in different civilizations / cultures / identities. However, the investments vary in as qualitative and quantitative terms between 2005-2017.

Keywords: socio-economic development index (SEDI), tourism policies, Strategic Plans of the Ministry of Culture and Tourism, Van Directorate of Surveying and Monuments

Giriş

Van'a ait bazı istatistiki veriler incelendiğinde kentin kalkınma sorunun neler olduğu çok net görülmektedir. 1.096.397 nüfusa sahip Van kenti; Sosyo-Ekonomik Gelişme Endeksi (SEGE) kapsamında Türkiye'de 81 il içinde 75. sırada, insani gelişme endeksi sıralamasında ise 77. sırada yer almaktadır. Türkiye de okuryazarlık sıralamasında ise 68. sırada yer almaktadır. 2013 yılında Van'ın İşsizlik oranı ise %10.3'dür. 1985 yılında %17 olan Van ili nüfus artış hızı 2000 yılında %38'e çıkmıştır. Kültürel göstergeler kapsamında 2015 kütüphane sayısı Türkiye ortalamasının % 0,97'sini oluşturmaktadır. Van'daki sit alan sayısı 80, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı ise 178'dir. Kent M.Ö. 15.000 - 8.000 tarihlerine kadar uzanan tarihi geçmişe sahiptir. Turizm açısından Van ili Türkiye'nin toplam tesis sayısının %0,98'ini, oda sayısının %0,56'sını ve yatak sayısının % 0,48'ini oluşturmaktadır. Tarım sektöründe ise Türkiye ortalaması altında ekilen tahıl ve diğer bitkisel ürünler alanına sahiptir. Son olarak sanayi sektöründe ise Van (TRB2) Bölgesi; kişi başı sanayi imalatı değerinin Türkiye geneline göre 11 kat, kişi başı sanayi brüt yatırım değerinin

ise Türkiye geneline göre 10 kat gerisinde yer almaktadır (TUIK, 2016; DAKA, 2014:182). Ayrıca Van ilinin kentleşmeye yönelik alt ve üst yapı sorunları ile yaşam kalitesine yönelik donatı eksikliği de bulunmaktadır. Bu veriler doğrultusunda Van ilinin ciddi anlamda sosyo-ekonomik kalkınma sorunun olduğunu anlaşılmaktadır. Van'ın bu sorunlarına rağmen barındırdığı kültürel ve doğal çeşitliliğin yanı sıra jeopolitik durumundan kaynaklı önemli bir ticari merkez potansiyeli taşıması mevcut sorunların çözümü açısından önemlidir. Bu potansiyel bölge planlarında ve yerel yönetimlerde fark edilmiş olup buna göre kalkınma stratejileri geliştirilmiştir. Özellikle doğal ve kültürel mirasa yönelik olarak yerel yönetimler (belediyeler), ulusal ve bölgesel aktörler (Kültür ve Turizm Bakanlığı, DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı) turizm stratejileri oluşturmuştur. Bu bağlamda araştırmada turizm ve kalkınma arasındaki ilişki belirlenerek turizm sektöründe önemli bir aktör olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ulusal ve yerel ölçekte stratejileri ve bu stratejileri doğrultusunda Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün Van İline yapmış olduğu yatırımlar turizm ekseninden analiz edilmiştir.

1. Turizm ve Kalkınma

Kalkınma kavramı; bir ülkede belirli dönemler arasında ekonomide meydana gelen gelişme ve büyüme, toplumun yaşam standartlarında, üretilen ürünlerin kalitesinde veya üretim sisteminde iyileşmelerin yaşandığı ağırlıklı olarak ekonomik ortamı kapsamaktadır.

Kalkınma kavramının kapsamlı olarak incelenmeye başlandığı II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde kalkınmanın büyük ölçüde bir fiziki sermaye birikimi süreci olarak algılandığını görülmüştür. 1950 ve 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelerin yanı sıra özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri sermaye birikimi sürecini ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi hızlandıracak kalkınma politikaları üzerinde odaklanmıştır. Ancak bu politikalar sosyal ve ekonomik problemlerini çözmede yetersiz kalmaya başladığında 1960 yılların sonuna doğru kalkınma politikaları yeniden gözden geçirilmeye başlamıştır (Kaypak, 2012: 11-19, Şenses, 2001: 93-129). Bu çerçevede kalkınma sadece ekonomik değil, toplumsal ve kurumsal yapıda ortaya çıkan bir değişiklik süreci olarak değerlendirilmiştir. Kalkınmanın tek bir itici güçle gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı aynı zamanda ekonomik, psikolojik, sosyal, kültürel ve politik faktörlerin de kalkınmayı şekillendirdiği kabul edilerek kalkınma olgusu değişime uğramıştır. Bu olgusal değişime göre kalkınma 20. yüzyılda "sosyo-refah" içeriğiyle tanımlanmış; 20. yüzyılın son çeyreğinde ise nitelikli doğal, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrenin varlığı ve kalitesi anlamına gelen "yaşam kalitesi" ile ölçülmeye başlanmıştır (Başkaya, 2000: 19).

Kalkınma kavramı daha çok ekonomi ile ilişkili olarak büyüme, gelişme ve ilerleme anlamında kullanılmakla beraber sosyal ve kültürel gelişmeyi de içinde barındırmaktadır. Kalkınma kurumları; fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal ve beşeri sermaye türlerine göre şekillenmiştir. Neo klasik iktisat kuramlarında büyüme/gelişme/kalkınma nicelik açısından daha çok çok değerlendirilerek ekonomik kalkınma önceliği ön planda tutulmuştur. İçsel büyüme teorileriyle birlikte niceliğin yanında niteliğinde önemli olduğu vurgulanmış ve beşeri sermayenin ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Bilgi ve teknoloji beşeri sermaye ile gelişen bir yapı olarak tanımlanmış ve bu üç bileşen ile ekonomik kalkınma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Eser ve Gökmen, 2009:41-56, Manga vd., 2015:45-60).

Kalkınmada öncelikli olarak sosyo-ekonomik gelişme hedeflenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişme, kişi başına gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek ekonomik büyüme kavramıyla birlikte, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan sosyal değişkenleri de kapsamaktadır. Son yıllarda gelişmişlik düzeyi, çok sayıda ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenin kullanıldığı ve coğrafi bazda mukayese olanağı sağlayan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksleri oluşturmak suretiyle ölçülmekte ve karşılaştırılmaktadır (SEGE, 2011:1).

Kalkınmada itici güç olarak görülen turizm sektörü ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde değer kazanarak önemli ölçüdeki yatırımları çekmektedir. Turizm, gelişmekte olan ülkeler için görünmeyen ihracat kalemi olarak değerlendirilerek, büyük miktarda döviz girişleri sağlayarak ülkelerin dış ticaret açıklarının kapatılmasında ve ödemeler dengesinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Ayrıca birçok sektöre dolaylı veya doğrudan etki ederek ülke ekonomisine hareket kazandırmaktadır. Turizm potansiyeli olan her bölgede turizm sektörü geliştirilebileceği için ülke içerisinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları da azalabilecektir (Demir, 2014:102).

Ülkelerin bölgesel gelişmişlik farkının azaltılması ve uluslararası platformda gelişmiş ülkeler seviyesine çıkması için, kalkınmanın yerel, bölgesel ve ulusal anlamda tabandan yukarıya doğru aşamalı olarak hareket etmesi hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda turizm sektörü bölgesel anlamda istihdam olanaklarının yaratılması, ekonomik büyüme ve refahın sağlanması için önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle çeşitli turizm faaliyetlerine ve kaynaklarına sahip olan ülkeler turizmin artı değerinden daha fazla faydalanmak adına kalkınma planlarında sektöre ayrı bir önem vermektedir (Baykul ve Maden, 2017: 66).

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde ulusla-

rarası kuruluşlar ve aktörler turizmi önemli bir politika aracı olarak görmektedir. Avrupa Birliği turizmi bölgesel eşitsizliğin azaltılmasını kolaylaştıran bir sosyal faktör, OECD Bölgesel Kalkınma Servisi ise turizmi bir kalkınma stratejisi olarak tanımlamaktadır (Baykul ve Maden, 2017: 66).

Oktaçer, Susam ve Çak (2007: 26) turizmin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini üç aşamalı olarak ifade etmiştir. Birinci aşamada, turizm sektöründe aniden meydana gelen gelişmeler herhangi bir devlet politikası ya da yatırım kararıyla desteklenmemiş olup turizm sektöründen oluşan gelirden sadece yerel halk faydalanarak küresel ölçekte ülke ekonomisine bir katkı söz konusu olmamaktadır. İkinci aşamada, turizm sektöründeki gelişmeler hem özel sektörde hem de devlet desteği ile sağlanmaktadır. Son aşamada ise turizm sektörüne yönelik yapılan yatırımlar ülke ekonomisine katkı sağlayarak hizmet sektörüne dönüşmektedir (Negiz, 2017:154).

Seyahat ve turizm, dünyanın birçok ülkesinde önemli bir ekonomik faaliyettir. Doğrudan ekonomik etkisinin yanı sıra, sektörel olarak dolaylı ve uyarılmış etkilere de önemli ölçüde sahiptir. BM İstatistik Bölümü Onaylı Turizm Uydu Hesapları metodolojisi ile (TSA:RMF 2008) sadece seyahat ve turizmin doğrudan katkısını nicelleştirmektedir. Ancak WTTC (*World Travel and Tourism Council*), seyahat ve turizmin toplam katkısının çok daha büyük olduğunu belirterek, yıllık araştırmalarıyla dolaylı ve uyarılmış etkilerini yakalamayı amaçlamaktadır. WTCC'un 2019 yılında hazırlanmış olduğu *Travel ve Tourism Economic Impact 2019 World* raporunda turizm ve seyahatin ekonomik etkilerini; doğrudan, dolaylı, uyarılmış ve toplam etkiyle ifade etmiştir (Şekil 1). Buna göre doğrudan etkiler; temel alanlar (konaklama, ulaşım-eğlence, cazibe merkezleri, ulaşım hizmetleri ve kültür, spor ve rekreasyon hizmetleri), sektörler (konaklama sektörü, yiyecek içecek sektörü, parakende ticaret ve ulaşım hizmetleri) ve harcama kaynaklarından (yerli kişisel turizm harcamaları, yerli iş gezisi harcamaları, yabancı ziyaretçi harcamaları ve kişisel devlet harcamaları) dolaylı etkiler; yatırım harcamaları, kamu ortaklı harcamalar ve tedarikçilerin etkisinden, uyarılmış etkiler; yiyecek ve içecek, rekreasyon, giyim, konaklama ve ev eşyalarından oluşmakta olup bu etkiler GSMH ve istihdamı etkilemektedir (WWTC, 2019:2).

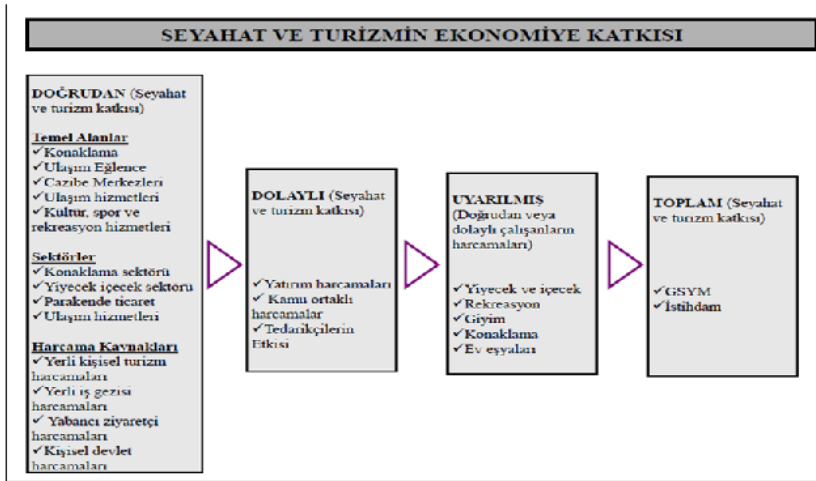
2. Türkiye'de Turizm Politikaları ve Van

1.1. 1963-2016 Dönemi Beş Yıllık Kalkınma Planları

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 30 Eylül 1960 yılında 91 sayılı kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Devletin ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarının belirlenmesinde Hükümete danışmanlık yapmakla sorumlu olan kuruluş

2011 yılında Kalkınma Bakanlığı'na dönüşmüş, 2018 yılında da Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birleştirilmiştir. 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Geçmişten günümüze on tane kalkınma planı hazırlanmıştır. Hazırlanan kalkınma planlarının hedefleri dönemin ekonomik ve sosyal koşullarına göre değişiklik göstermektedir.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) 1963 yılından başlayarak beşer yıllık arayla planlama yapmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda 1963 yılından günümüze 10 tane beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. İlk dokuz plan DPT tarafından 10. Plan ise Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında ilk on plan; kalkınma politikaları, ekonomik yapı ve turizm politikası açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye'nin tarihsel süreçte ve ulusal ölçekte kalkınma politikalarında turizme yönelik nasıl politikalar geliştirdiğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Şekil 1: Seyahat ve Turizmin Ekonomiye Katkısı

Kaynak: (WWTC, 2019:2)

1963 yılında hazırlanan birinci beş yıllık kalkınma planından dokuzuncu beş yıllık kalkınma planına kadar olan planlar beş yıllık süreyi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Ancak dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013), AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlandığı için plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak strateji plan şeklinde hazırlanmıştır (DPT, 2006:2).

Beş yıllık kalkınma planlarında kalkınma politikaları ve ekonomik yapıya baktığımızda; birinci, ikinci ve üçüncü kalkınma politikaların-

da karma ekonomik yapı benimsenerek ithal ikameci politikada sanayiye ağırlık verilerek sanayi sektörü üzerinden bir kalkınma politikasının amaçlandığı görülmüştür. Beşinci plandan onuncu plana kadar olan planlarda ise ihracata dayalı büyüme ve serbest piyasa ekonomisi benimsenmiştir. Ayrıca bu dönemde planlarda dikkat çeken bir nokta ise ilk defa 7. Planda “sürdürülebilir kalkınma” söyleminin yer almasıdır. 7. Beş yıllık kalkınma planı ve sonraki planlardaki kalkınma hedeflerinde sürdürülebilir kalkınma anlayışı benimsenmiştir.

1.1.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Turizm Politikaları

Turizm Politikası olarak; 1963-1983 yılları arasında turizmde öncelikli bölge ve şehirler belirlenerek kitle turizme yönelik alt ve üst yapı çalışmalarına destek verilmesi amaçlanmıştır. 1985-1989 yıllarında tarihi ve doğal çevre vurgusu yapılarak sadece kitle turizmine yönelik değil diğer turizm potansiyellerinin de desteklenmesi ve ekolojik dengenin korunması hedeflenmiştir. 1990-1994 yıllarında kültür ve tabiat mirasının korunması, 1996-2000-2007 yıllarında sürdürülebilir turizm anlayışı ile yerel yönetimlerin ve halkın turizm bölgelerinde turizm ile ilgili kararlara katılımının sağlanması amaçlanmıştır. 2007-2013 yılında turizm potansiyeli olacak yörelerin turizmin geliştirilmesi ve turizm sektörünün doğal, kültürel ve sosyal değerler ile uyum içinde olması gerektiği vurgulanmıştır. 2014-2018 döneminde ise turizm sektörünün bölgesel kalkınma için öncü bir sektör olması hedeflenmiştir. Sonuç olarak 1923-1960 yılına kadar olan süreçte turizm politikasında kitle turizme başlayan ve kültürel değerleri dikkate almayan yirmi yıllık bir dönemin olduğu, 1990 yıllarında itibaren ise kültürel-doğal-tarihi değerler ile birlikte bir turizm politikasının oluşturulduğu ve turizm yatırımlarında yerel katılıma önem verildiği görülmektedir (Başdoğan, 2017:134).

1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Strateji Planları (2010-2023)

29/04/2003 tarih ve 25093 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4848 sayılı “Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun” ile Kültür ve Turizm Bakanlığı yeniden kurulmuştur. Bu kanunun amacı; “kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak” ve kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yönlendirilmesi ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunulması, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimin geliştirilmesi ve işbirliğinin yapılması için gerekli, teşkilât ve görevleri ilişkin esasları

düzenlemektir (Resmi Gazete, 2003). Buna göre kültürel değerlerin yaşatılması ve tanıtılmasına önem verilmekte ve tarihi-kültürel varlıkların korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca turizmle ilişkili olanakların değerlendirilerek ekonomiye olumlu etkinin sağlanabileceği belirtilmektedir.

29/04/2003 tarihinde yayınlanan 4848 sayılı kanuna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevleri sekiz başlık altında verilmiştir. Buna göre kültürel ve turistik değerlerin korunması ve tanıtılması, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar ile işbirliğinin yapılması, araştırma ve geliştirme projelerinin hazırlanması ve uygulanması ile turizm sektörünün ekonomide önem bir paya sahip olması için gerekli görev tanımları yapılmıştır. Bu görevlerden dikkat çeken nokta ise; a maddesinde yer alan kültürel ve turistik değerlere yönelik çalışmalar sonucunda millî bütünlüğün güçleneceği ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunacağına öngörülmesidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın misyonu;

Ülkemizin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayarak yaşatmak ve tanıtmak, toplumsal bilincin oluşmasında bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve ülkemizin dünya turizminden alacağı payı artırmak” vizyonu ise; “Üstün evrensel değerlere sahip kültür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ülkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmak olarak açıklanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015a). Bakanlık sürdürülebilirlik çerçevesinde kültür, sanat ve turizm değerlerini ayırarak bu değerler çatısında dünyada turizm lideri olmayı hedeflemektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kültür ve sanat kavramlarını ayırarak bu kavramlara ait faaliyetleri ayrı müdürlükler altında organize etmiştir. Sanat faaliyetleri; Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ve Sinema Genel Müdürlüğü'nde, kültür faaliyetleri ise; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kütüphane ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ve Milli Kütüphane Başkanlığında değerlendirilmiştir. Turizm hedefleri ise Yatırım ve İşletme Genel Müdürlüğü çatısında şekillenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015b).

Araştırma kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ulusal ölçekte kültür ve turizm yönelik belirlemiş olduğu politikalar ile Van iline yönelik politikaları değerlendirmek için Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013 ve Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı aşağıda detaylı incelenmiştir.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında (2007-2013) vizyon;

sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi olarak belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c: 4). Buna göre turizme yönelik ilkeler sürdürülebilir kalkınma çatısında değerlendirilerek; turizm sektörünün çeşitlendirilmesi, markalaşan turizm bölgelerinin oluşturulması, uluslararası işbirliği ve küresel pazar taleplerine göre planlamaların yapılması, turizm sektöründeki yerel, merkezi ve sivil aktörlerin etkin olması ve sosyo-ekonomik yapının güçlendirilmesinde turizmin bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir.

2023 hedefleri doğrultusunda turizm sektörünün gelişmesine yönelik olarak 16 adet strateji geliştirilmiş ve bu stratejilere yönelik kavramsal eylem haritası oluşturulmuştur. Bu stratejiler; planlama, yatırım, örgütlenme, iç turizm, araştırma ve geliştirme, ulaşım ve alt yapının güçlendirilmesi, tanıtım ve pazarlama, eğitim, hizmet kalitesi, kentsel ölçekte markalaşma, turizmin çeşitlendirilmesi, mevcut turizm alanlarının rehabilitasyonu, turizm gelişim bölgeleri, turizm gelişim koridorları, eko-turizm bölgeleri ve turizm kentleridir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında (2007-2013) Türkiye'nin uluslararası platformda turizmde marka olması hedeflemiştir. Bu hedefler doğrultusunda; sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, turizmin çeşitlendirilmesi, markalaşan turizm bölgeleri, yöresel mimari ve aktörlerle işbirliği ilkeler olarak benimsenmiştir. Araştırma ve geliştirme stratejisi kapsamında Türkiye'nin imajının oluşturularak turizm üzerinden bir marka yaratılması hedeflenmiştir. Turizm Merkezi ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri'nde fiziksel planların oluşturulması, kentsel ölçekte markalaşma kapsamında ise; kültürel ve doğal değerler üzerinden kültür turizmini canlandırmak amacıyla kentlerin markalaştırılması ve kültür turizm kentleri ile marka kültür kentleri oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak; müze, restorasyon, el sanatlarına yönelik çarşı, fuar ve kongre merkezleri, sanat köyleri ve ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyetlerin düzenlenmesi önerilmiştir. Turizm çeşitlendirilmesinde de eko-turizm ve yayla turizmi için el sanatları eğitimi, müze evler, kültür köyleri ve bilim-doğa müzeleri önerilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c:3-56).

Bu stratejilerden turizm gelişim bölgeleri stratejisi Van iline yönelik doğrudan bir politika oluşturduğu için detaylı olarak incelenmiştir. Turizm gelişim bölgeleri stratejisinde; varış noktası olarak geliştirilen ve birden fazla ili kapsayan bu bölgelerde yerel ve bölgesel kalkınmada turizm-

min güçlü bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda turizminin gelişme aksları boyunca tematik bölgesel varış noktaları geliştirilmiştir. Dokuz adet tematik bölge belirlenmiş ve gerekli yapısal düzenlemeler için eylem planı oluşturulmuştur. Bunlardan biri de “Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi”dir. Van ve Bitlis illerini kapsayan bölgede kültürel ve tarihsel öğeler esas alınarak, bölgedeki şehirlerde kültür turizminin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, bölgede kıyı turizmi ve kış turizminin geliştirilmesiyle Van Gölü ve çevresinin ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel bir varış noktası olarak öne çıkarılacağı belirtilmiştir. Bölgenin, diğer turizm türleri ile entegrasyonunun sağlanarak büyük çaplı “Urartu Varış Noktası”nın geliştirileceği, gerçekleştirilecek arazi tahsisi ve yapılacak yeni yatırımlar ile nitelikli tesis sayısının ve yatak kapasitesinin artırılacağı belirtilmiştir. Bölgeye 18 delikli 2 adet golf tesisi ile Ahlat Su Sporları, Deniz Otobüsü Yanaşma ve Barınma Yeri inşaatına ilave olarak bir adet yat limanı önerilmiştir. Ayrıca bölgenin GAP ve kış koridoru ile olan bağlantıların da güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Turizm gelişim koridorları kapsamında ise; belli bir güzergâhın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesine yönelik stratejiler oluşturulmuştur. Bu güzergâhlar için yedi adet tematik turizm gelişim koridoru önerilmiştir. Koridorlardaki alternatif turizm türlerinin gelişiminin yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c:48).

Eylem Planı turizm sektörünü kapsadığı için turizme yönelik çoğu öneri kültür sektörü ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle kültürel yapıların oluşturulması ve kültürel etkinliklerin düzenleneceği mekânlar yaratılması kültür eksenli kentsel politikaların temel taşı oluşturmaktadır. Turizmde bir marka kent yaratmak için ağırlıklı olarak kültürel ve tarihi değerlerin kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası rekabet ortamında ülkelerin ve kentlerin yarışı bu planda turizm sektörü üzerinden değerlendirilmiştir. Planda önerilen Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi’dir. Van ve Bitlis illerini kapsayan Bölge kültür turizmi açısından değerlendirilerek kültürel varış noktası olarak planlanmıştır. Buna göre kültür, turizm için araçsallaşarak turizm için kültür olmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planında ise; kurumun misyonu; “ülkenin evrensel kültür, sanat ve turizm değerlerinin sürdürülebilir korunmasını sağlayarak yaşatmak ve tanıtmak, toplumsal bilincin oluşmasında bilgiye erişimi kolaylaştırmak ve ülkenin dünya turizminden alacağı payı artırmak” vizyonu ise “üstün evrensel değerlere sahip kültür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ülkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmak”

olarak belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015d: 64). Bu bakış açısıyla oluşturulan 2015-2019 Dönemine ait Stratejik Plan sekiz adet strateji ve altı hedeften oluşmuştur. Buna göre kültürel mirasın sürdürülebilir çerçevede korunması ve geliştirilmesi için her türlü alt ve üst yapı çalışmalarının yürütülmesi ve müze faaliyetlerinin aktif hale getirilmesi hedeflenmiştir. Ülkenin kültürel birikiminin artırılması amacıyla derlenen kaynakların sınıflandırılması ve kütüphane olanaklarının geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Türkiye'nin kültür ve sanat merkezi haline gelmesi için kültür ve sanat etkinliklerin desteklenmesi, kültür merkezli yatırımlara öncelik verilmesi, özel tiyatroların desteklenmesi ve teşvik sisteminin geliştirilmesi öngörülmüştür. Telif haklarına dayalı endüstrilerin ekonomik değerinin artırılması adına bu endüstrilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi, kültür ekonomisi boyutunda veri oluşturulması için gerekli kurumlarla koordinasyonun sağlanması hedeflenmiştir. Türk sinemasının markalaştırmak için sinema sektörüne gerekli destek ve teşvikin sağlanması ve bu bağlamda Sinema Arşiv ve Müzesi'nin kurulması öngörülmüştür. Uluslararası alanda turizm sektöründe marka olmak adına turizm Turizm Merkezleri ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri için gerekli fizibilite çalışmalarının yapılarak gerekli alt ve üst yapı uygulamalarının tamamlanması ve uluslararası düzeyde festival ve etkinlik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi önemli görülmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015d: 66-79).

2015-2019 dönemine göre stratejiler ağırlıklı olarak ülkenin kültürel değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uluslararası pazarda tanınmasına odaklanmıştır. Buna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı sekiz temel stratejik amacın gerçekleştirilebilmesi için 2015-2019 yılları arasında toplam 9.352.218.240,92 TL bütçe ayırmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemine Ait Stratejik Plan misyonunda kültür, sanat ve turizm değerlerine, vizyonda da kültürel mirasa vurgu yapılarak turizmde liderlik hedeflenmiştir. Planda kültür, sanat ve kültürel mirasa yönelik olarak belirlenen amaç, hedef ve faaliyetler doğrudan kültür politikaları ile ilişkilidir. Müzeler, kütüphaneler, sanat merkezleri, kültür merkezlerinin oluşturulması, sinema ve tiyatroların desteklenmesi, kültürel faaliyetlerin organize edilmesi, Türk kültür, sanat ve edebiyatına ait eserlerin basılması kültürel alt yapı ve üst yapıya yönelik politikalarlardır. Özellikle “Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi” Turizm ve Kültür Bakanlığı'nın kültür politikaları alanında öncü rol oynadığının göstergesidir. “Türk sinemasını bir marka haline getirerek önemli bir kültürel ihraç ürününe dönüştürmek ve ulusal sinema envanterini oluşturmak” ve “Ülkenin yaratıcı/telif hakkı korumasına dayalı endüstrilerin geliştirilmesinin ve desteklenmesinin sağlanması” kültür endüstrilerine yönelik doğrudan bir politika içermektedir. Türk sinemasını

markalaştırılması için teşvik sistemlerin çeşitlendirilmesi ve Türkiye Sine- ma Arşivi ve Müzesinin kurulmasının amaçlanması film endüstrisine özel bir yaklaşımın olduğunu göstermektedir. Turizm sektörüne yönelik olarak Türkiye'nin uluslararası pazarda rekabet gücünü artırarak turizmde marka- laşması hedeflenmiştir. Ayrıca planda kültürlerarası iletişimi güçlendirme amacının yanısıra Türk kimliği vurgusu da daha fazla ön plana çıkmakta- dır.

1.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Rölöve ve Anıtlar Mü- dürlüğü Yatırımları

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait büyük ölçekli yatırımların Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yürütüldüğü için diğer müdürlük- lere ait (Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van Müze Müdürlüğü, Van Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Van Devlet Tiyatro- su Müdürlüğü, Van Kültür Sarayı (Kültür Merkezi) yatırımların kurumsal ağırlıklı olmasından dolayı (hizmet alımı, malzeme alımı, vb.) araştırma kapsamında bu yatırımlar değerlendirilmemiştir. Merkez teşkilatın bölge- lerde oluşturduğu taşra yapısına bakıldığında Van ilinin 2010 yılına kadar Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğüne 2010 yılından sonra da Van Rölöve Anıtlar Müdürlüğüne bağlı olduğu görülmektedir. Buna göre Kül- tür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejik amaçları doğrultusunda Van iline yö- nelik yapılan yatırımlar ve politikalar Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü çatısında incelenmiştir. 11/12/2015 tarih ve 1233069 sayılı Kültür ve Tu- rizm Bakanı onayıyla yürürlüğe giren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Rölöve ve Anıtlar Müdürlükle- rinin Çalışmaları Hakkında Yönergede Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlü- ğü'nün; "Bakanlığa tahsisli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile müze- lerin bakım, onarım, inşaat, restorasyon, restitüsyon, çevre düzenleme ve teşhir-tanzim 263 işlerine ait her türlü etüt, proje ve uygulama hizmetlerini yapmak veya yaptırmak" ile sorumlu olduğu belirtilmiştir (Kültür ve Tu- rizm Bakanlığı, 2015e). Van kentindeki çalışmalar; 2002 yılından itibaren Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün sorumlu olduğu kentler için- de yer alırken 2010 yılında Bakanlar Kurulu karar ile Van ilinde dört ili de kapsayan (Ağrı, Bitlis, Hakkâri ve Muş) Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü bünyesinde yapılmıştır. Buna göre 2005-2010 yılları arasında Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü bünyesinde yapılan 14 proje Van kent merke- zindeki tarihi yapılara yoğunlaşmış ve 7.002.826,00 TL bütçe ayrılmıştır. 2011- 2017 yılları arasında ise 24 proje yapılmış ve 38.262.473,92 TL des- tek sağlanmıştır. Buna göre 2005-2017 yılları arasında 38 projeye toplam 45.265.299,92 TL destek sağlanmıştır (Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, 2019). Projeler kültürel miras kapsamında tarihsel, kültürel ve doğal miras (somut miras) değerlerine yönelik yatırımları içermekte olup Van ilinde

bulunan tarihi ve kültürel yapıların restorasyonunu, proje çizimini ve çevre düzenlemesini kapsamaktadır (Tablo 1). Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü bazı projelerin ödeneklerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan bazılarının ise Van Valiliği, Van İl Özel İdaresi ve DAKA tarafından karşılandığını belirtmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığına ait 2015-2019 Dönemi Stratejik Planında belirtilen Stratejik Amaç 1 (kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasını sağlayarak evrensel kültüre katkıda bulunmak) yatırımların amacı ile örtüşmektedir.

Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü 2017 tarihinden bugüne kadar herhangi bir yatırım projesine destek sağlanmamıştır. 23 Ekim 2011 ve 9 Kasım 2011 yılında Van kentinde meydana gelen 7.2 ve 5.7 şiddetindeki depremden dolayı bir çok tarihi yapı zarar gördüğü için en fazla yatırım desteği 2012 ve 2013 yılları arasında gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise herhangi bir yatırım projesi desteği sağlanmamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait yatırımlar araştırma kapsamında yatırım konularına göre fiziki alt yapı, restorasyon ve içerik olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre fiziki alt yapı kapsamında 15 projeye 28.143.263,21 TL, restorasyon kapsamında 22 projeye 17.087.226,71 TL ve son olarak içerik kapsamında ise 1 projeye 34.380,00 TL hibe desteği sağlanmıştır. Buna göre en fazla desteği fiziki alt yapı ve restorasyon projeleri almıştır.

Tablo 1: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Van Röle ve Anıtlar Müdürlüğü Yatırımları

No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
1	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Akdamar Kilisesi Çevre Düzenlemesi ve Onarımı	2005-2005	2.849.000,00	KVMGM
2	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Eski Van Kenti Çevresinde Drenaj ve Çevre Islahı Yapımı	2006-2006	264.416,00	KVMGM
3	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Hoşap Kalesi Röle Res.Restorasyon Projeleri Yapımı	2006-2007	217.155,00	KVMGM
4	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Müzesi Onarımı	2006-	226.975,00	KVMGM
5	Diyarbakır Röle ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Müzesi Onarımı ve Teşhir-Tanzimi	2007-	460.000,00	KVMGM

6	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Erciş Çelebibağ Selçuklu Mezarlığı İhata Duvarı Yapılması	2007-	270.000,00	KVMGM
7	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Adır Çeşmesi Restorasyonu	2007-2008	18.000,00	KVMGM
8	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Röl.Res.Restorasyon Projesi Yapımı	2007-	335.177,00	KVMGM
9	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Güney Cephesi Aydınlatma Projesi Yapımı	2008-	11.103,00	KVMGM
No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
10	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Erciş Çelebibağ Mezarlığı Onarımı -Çevre Düzenleme	2008-	1.377.000,00	KVMGM
11	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van İli Gürpınar İlçesi Hoşap Kalesinin Kısmi Onarımı	2010-	50.000,00	KVMGM
12	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Akdamar Kilisesi Müştemilatı Röl.Res. Restorasyonu	2010-2012	99.000,00	KVMGM
13	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Onarımı	2010-	800.000,00	KVMGM
14	Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van İli Erciş İlçesi,Tekevlr Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Mezarlığı Onarımı	2010-	25.000,00	KVMGM
15	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Güney Cephesi Aydınlatma İşi	2011-	429.590,85	KVMGM
16	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi 2.Etap Restorasyonu	2011-2012	1.918.306,54	KVMGM
17	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Urartu Müzesi Maketi Yapım İşi	2012-2012	34.810,00	KVMGM
18	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Yürüyüş Yolu Yapım İşi	2012-2012	943.745,12	KVMGM
19	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Urartu Yazıtlarının Temizliği ve Korunması İşi	2012-2012	49.796,00	KVMGM

20	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Faki Teyran Yürüme Yolu Yapım İşi	2012-	10.000,00	KVMGM
21	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi 3.Etap Restorasyonu	2012-2013	4.956.268,75	KVMGM
22	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Akdamar Adası Çevre Düzenlemesi ve Müştemilatları Onarımı	2012-2014	2.096.603,78	KVMGM
23	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Ayanis Kalesi Rölöve, Restitüsyon ,Restorasyon Koruma Elektrik Projeleri	2012-2013	50.400,00	KVMGM
24	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Bahçesaray Faki Teyran Evi Proje Hazırlama İşi	2012-2013	7.800,00	KVMGM
25	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Başkale Abdülhekim Efendi Camii Proje Hazırlama İşi	2012-2013	21.000,00	KVMGM
26	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Urartu Müzesi Teşhir Tanzim Uygulama İşi	2013-	4.000.000,00	KVMGM
27	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Bahçesaray Faki Teyran Evi Restorasyonu, Çevre Düzenlemesi Elektrik İşleri	2013-2013	115.704,66	KVMGM
28	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Başkale Abdülhekim Efendi Camii Restorasyonu Yapım İşi	2013-2014	426.953,94	KVMGM
29	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Merkez Sarmaç Köyü Yol Yapımı ,WC,-Şadırvan ve Çevre Düzenlemesi Yapım işi	2013-2013	224.200,00	KVMGM
30	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Çevre Düzenleme ve Altyapı Projeleri Hazırlama İşi	2013-2013	70.200,00	KVMGM
No	Uygulayıcı Kurum	Proje Adı	Yıl-Başlan-gıç-Bitiş	Hibe Tutarı (TL)	Kurumsal Sınıflama
31	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Erciş Kümbeti Restorasyonu Restitüsyon ve Çevre Düzenleme Proje İşi	2013-	10.974,00	KVMGM
32	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Abdülhekim Arvası Cami WC ve Çevre Düzenlemesi Yapım İşi	2014-2014	124.203,03	KVMGM

33	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Urartu Müzesi Çevre Düzenleme İşi	2014-2015	1.928.120,00	KVMGM
34	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Devlet Tiyatro Binası Güçlendirme ve Büyük Onarım İşi	2015-2017	5.310.000,00	KVMGM
35	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Zernek Kalesi Projeleri Hazırlama İşi	2015-2019	84.900,00	KVMGM
36	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Van Kalesi Yürüme Yolu Ve Karşılama Merkezi Çevre Düzenleme İşi	2016-2018	2.478.000,00	KVMGM
37	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Ayanis Kalesinin Turizme Kazandırılması Projesi (Ayanis Kalesi Tapınak Alanı Uygulama İşi)	2016-2017	1.412.788,70	KVMGM
38	Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Urartu Müzesi Teşhir Tanzimi Uygulama İşi	2017-2019	11.558.108,55	KVMGM
KVMGM: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Bazı projelerin bitiş tarihleri net olmadığı için tabloya eklenmemiştir.					

Kaynak: (Van Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü, 2019)

Sonuç ve Öneriler

Kültür ve Turizm Bakanlığı 29/04/2003 tarih ve 25093 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4848 sayılı kanunda belirlenen amaç da görüldüğü gibi tarihi ve kültürel değerlere önem vermektedir. Bakanlığın vizyon ve misyonunda bu değerlere tekrar vurgu yapılarak Türkiye'nin turizm sektöründe dünya lideri olması hedeflenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu stratejiler ve amaçlar doğrultusunda "Kentsel Ölçekte Markalaşma", "Turizmin Çeşitlendirilmesi" ve "Turizm Gelişim Bölgeleri"¹ ile kültürel değerleri turizm için araçsallaştırarak kültür turizmine öncelik verdiği görülmektedir. Ayrıca Bakanlık stratejik amaçlar doğrultusunda oluşturmuş olduğu kültür ve

1 "Kentsel Ölçekte Markalaşma" başlığında mimari düzenlemeler olarak; şehir müzeleri, tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonu, onarımı ve çevre düzenlemesi, tarihsel çekim noktalarının çevresinde yeme-içme ve günübirlik ticari merkezler, Kültür Kentleri olarak; kültürel akşların düzenlenmesi, fuar ve kongre merkezleri, sanat köyleri) "Turizmin Çeşitlendirilmesi" başlığında; (eko-turizm ve yayla turizmi, el sanatları eğitimi, müze evler, kültür köyleri, tanıtım ve yönlendirme, bilim ve doğa müzeleri, toplum eğitimi, kongre ve fuar turizmi, fuar turizmi merkezleri) ile "Turizm Gelişim Bölgeleri" başlığında ise; Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesine yönelik olarak turizmde ihtisaslaşan yerel, bölgesel, ulusal ve ulusla arası düzeyde yarışan marka turizm bölgelerinin tespiti amaçlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015c: 66-79).

turizm politikalarında tarihsel, kültürel ve doğal miras değerlerine sahip çıkarak bu değerleri topluma ve dünyaya yeniden kazandırmayı amaçlamaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı (2007-2013) kapsamında “Urartu Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi” olarak Van İlini kültür ve turizm ekseninden değerlendirmiştir. Ancak yatırımların içerikleri incelendiğinde; kültürel miras kapsamında tarihi, kültürel ve doğal miras alanlarını turizme kazandırmak adına fiziki altyapı ve restorasyonuna yönelik yatırımlar yapıldığı ve kültür turizminin öne çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bakanlığın yapmış olduğu yatırımlar turizm değerlerinin ortaya çıkarılmasını ve kültür ekseninden turizmin canlandırılmasını amaçlamaktadır. Özellikle Urartu mirasının sürdürülebilir şekilde korunması ve Van İli’nin TRB2 Bölgesinde turizme yönelik çekim merkezine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda Bakanlık, somut miras kapsamında fiziki alt yapı ve restorasyon projelerini desteklemiştir. Buna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı kültürel mirası koruyup işlevselleştirerek turizmi canlandıracak bir yatırım aracına dönüştürmektedir. Doğrudan kültüre yönelik yapılan yatırımlar aslında turizm ekseninden bir kalkınmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Van İli’nde kültürden çok turizmi öne çıkardığı görülmektedir.

DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı) tarafından TRB2 Bölgesi’nin (Van, Bitlis, Muş ve Hakkari) Cazibe Merkezi olarak belirlenen Van İli, özellikle kültürel miras değerlerinin turizme kazandırılması noktasında önem arz etmektedir. Bu nedenle Bakanlığının yatırımları ile bölgesel aktör olan DAKA’nın bölgesel kalkınma politikaları örtüşmektedir.

Araştırma, Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlemiş olduğu stratejileri Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü’ne ait yatırımlar kapsamında değerlendirdiği için özgündür. 2005-2017 yılları arasında Van Kalesi (Urartular), Hoşap Kalesi (Urartu-Osmanlı), Zerne Kalesi (Abbasiler) ve Ayanis Kalesi (Urartular), Akdamar Kilisesi (Vasporakan Krallığı), Çelebibağ Selçuklu Mezarları (Selçuklu) ve Feqiye Teyran Evi gibi farklı uygarlıklara/kültürlere/kimliklere yatırım yapılarak Van İli’nin kültürel çeşitliliğinin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Ancak yatırımlar 2005-2017 yılları arasında nitel ve nicel anlamda farklılık göstermektedir. Örneğin 2005-2010 yılları arasında toplamda 12 proje desteklenmiştir ve bu projeler ağırlıklı olarak Urartu ve Ermeni yapılarına yönelik restorasyon çalışmalarını içermektedir. 2011-2017 yılları arasında ise 24 proje desteklenmiş olup Urartu yapılarına yönelik projelerin yanı sıra İslam aleminde önem-

li şahsiyetlere ait yapılar da restore edilerek hizmete açılmıştır. Özellikle 2012 yılında Feqiye Teyran Evi restorasyon projesi dönemin politik ve siyasi gündeminde “ Kürt Açılımı” olarak tanımlanan döneme denk gelmesi açısından anlamlıdır. 2011-2017 yılları arasında desteklenen projelerde en dikkat çekici noktalardan birisi ise 2010 yılından sonra Ermeni yapılarının restorasyonuna ilişkin herhangi çalışmaya gidilmemiş olmasıdır.

Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü’ne ait yatırımlar kapsamında Akdamar Adası’nda bulunan Surp Haç Kilisesi’nin restore edilmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın özel izniyle yılda bir kez ibadete açılması ile adayı ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısında artış olmuştur (Kalay ve Yıldız, 2017: 132-133). Ayrıca 2015 Akdamar Anıt Müzesi’nin ve 2016 yılında Van Kalesi’nin UNESCO tarafından Dünya Geçici Miras Listesi’nde yer alması da turizm politikalarının ve bu politikalara yönelik yatırımların ne kadar doğru olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Van ilinde bir çok kültürel miras değerleri restorasyon ve konservasyon çalışmalarından yoksundur. Özellikle 2019 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan kararı ile “Kesin Korunacak Hassa Alan” olarak sınıflandırılan Ermenilere ait Adır ve Çarpanak Adası’ndaki manastırlar ile Eski Van şehrinde yok olan yedi adet kilisenin restorasyonlarının yapılması Van’ın kültürel çeşitliliğini ve ortak mirasını vurgulamak açısından önemli görülmektedir. Bu çeşitliliğe ve kültürel mirasa yönelik çalışmaların turizm ve kültür politikalarında yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde önemli ölçüde olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Başdoğan, G. (2017). *Türkiye’de Kalkınma Politika ve Yatırımları İçinde Kültür Eksenli Yatırımların Analizi: Avrupa Birliği, Merkezi ve Yerel Yönetim Yatırımları Açısından Van Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başkaya, F. (2000). *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Baykul, A. ve Maden, S.I., (2017). Bölgesel Kalkınma ve Turizm İlişkisi: TR61 Bölgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 65-73.
- DAKA, (2014). *Vizyon 2023: Van İli ve İlçeleri Vizyon 2023 Ortak Akıl Stratejik Eylem Planı*.
- Demir, Ş. Ş. (2014). Beş Yıllık Kalkınma Planlarından Türkiye Turizm Stratejisi 2023’e: Turizmde Tanıtma Çalışmalarına Yönelik İçer-

- rik Analizi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 101-121.
- DPT, (2006). Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Eser, K.ve Gökmen, Ç.E. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-56.
- Kalay, H. ve Yıldız, S. (2017). Akdamar Anıt Müzesi'nin (Kilisesi) Tarihsel Süreçleri ve Kültürel Miras Turizmi Açısından Önemi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 121-136.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 11-29.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015a). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Turizm Bakanlığı Kuruluş Amacı ve Görevleri.
- _____. (2015b). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Turizm Bakanlığı Merkez Teşkilatı.
- _____. (2015c). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- _____. (2015d). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- _____. (2015e). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Çalışma Yönergesi. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Manga, M., Bal, H., Algan, N. ve Kandır, E.D. (2015). Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (1),45-60.
- Negiz, N. (2017). Kent–Turizm–Kalkınma İlişkinine Arkeoloji Ekseninden Bakmak: Yalvaç Pisidia Antiokheiası Üzerinden Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 153-164.
- Oktayer, N., Susam N. ve Çak M. (2007). *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Resmi Gazete, (2003). Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında 4848 Sayılı Kanun, 29 Nisan 2003, Sayı:25093.

- SEGE, (2011). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE 2011. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Şenses, F. (2001). “Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi”, Şenses, F. (Ed.). *Gelişme İktisadi ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye? İçinde* (s.93-129). İstanbul: İletişim Yayınları.
- TUİK, (2016). Van ili TUİK Verileri.
- Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, (2019). Van Rölöve Anıtlar Müdürlüğü 2005-2019 Yıllarına Ait Yatırımlar, Van.
- WWTC, (2019). Travel&Tourism Economic Impact 2019 World, London.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:89-103
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 28.10.2019
Kabul/Accepted: 29.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**TURİZM İŞLETME
YÖNETİCİLERİNİN
ERZİNCAN TURİZMİNİ
DEĞERLENDİRMELERİ**

***EVALUATIONS OF TOURISM
IN ERZİNCAN BY TOURISM
BUSINESS MANAGERS***

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK

Gümüşhane Üniversitesi

Turizm Fakültesi

Turizm İşletmeciliği Bölümü

ORCID: 0000-0001-9815-5796, ismailcalik29@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜNEŞ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu

Seyahat, Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü

ORCID: 0000-0002-9196-3958, egunes@erzincan.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Gürkan ALAGÖZ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu

Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü

ORCID: 0000-0002-7446-6220, galagoz@erzincan.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın amacı Erzincan'da faaliyet gösteren turizm işletme yöneticilerinin Erzincan turizmi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla 5 seyahat acentası ve 5 otel işletmesi yöneticisi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme metinleri içerik analiz yöntemi ile kategorileştirilerek, analiz edilmiştir. Katılımcılara turizm bağlamında iletilen sorular; turizmin Erzincan ekonomisindeki yeri, öncelikli turizm alanları, turizm arzının yeterliliği, Erzincan ilindeki alternatif turizm potansiyeli ve geliştirilmesi gereken turistik ürünler kapsamındadır. Araştırma sonuçlarına göre Erzincan'da turizm bilinci eksikliği, konaklama arz olanaklarının yetersizliği, seyahat acentalarının paket tur oluşturamaması, ilde yeterli sayıda turist rehberinin bulunmaması, turistik ürünlerin (Tulum

* Bu çalışma, 26-29 Eylül 2019 tarihinde III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

peyniri, Erzincan leblebisi, Ergan Dağı, Kemaliye evleri) markalaşamaması gibi sorun alanları bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılar bu sorun alanlarına rağmen Erzincan'da doğa sporları turizmi (rafting, yamaç paraşütü vb.) , kış turizmi (Ergan Dağı), gastronomi turizmi (Cimin üzümü, Erzincan leblebisi, Tulum peyniri), el sanatları (bakırcılık), inanç turizmi (Terzibaba, Sultan Melik Türbesi) konularında güçlü turizm potansiyelinin bulunduğunu belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: turizm potansiyeli, turizm işletme yöneticileri, Erzincan.

Abstract

The aim of this research is to determine the opinions of the tourism business managers about Erzincan tourism. For this purpose, interviews were conducted with 5 travel agencies and 5 hotel business managers. In the research, the structured interview form was used as a data collection tool. Interview texts were categorized and analysed with the content analysis method. Questions that are asked to the participants in the context of tourism include the place of tourism in Erzincan economy, priority tourism areas, adequacy of tourism supply, alternative tourism potential in Erzincan province and touristic products that need to be developed. According to the results of the research, there are problem areas such as lack of tourism awareness in Erzincan, inadequate supply of accommodation facilities, inability of travel agencies to create package tours, lack of sufficient tourist guides in the province, branding of tourist products (Tulum cheese, Erzincan's roasted chickpea, Ergan Mountain, Kemaliye houses). In spite of these problem areas, participants also participated in extreme sports tourism (rafting, paragliding, etc.), winter tourism (Ergan Mountain), gastronomy tourism (Cimin grape, Erzincan's roasted chickpea, Tulum cheese), handicrafts (copper processing), religious tourism (Terzibaba, Sultan Melik Tombs) are reported to have a strong tourism potential.

Keywords: tourism potential, tourism business managers, Erzincan.

Giriş

Turizm işletmeleri turizmin önemli paydaşlarındandır. Turistik faaliyetlerden doğrudan gelir elde eden turizm işletmelerinin turizme ilişkin değerlendirmelerinin incelenmesi ve analizi turizm gelişimi açısından önemlidir (Alagöz vd., 2015: 88). Rekabetin yoğun olduğu turizm pazarında kitle turizminin dışında özel ilgi turizm türlerinin geliştirilmesi turizm işletmelerine önemli avantajlar sunacaktır (Demirbilek vd., 2018: 251). Erzincan birçok farklı alternatif turizm türlerini barındıran turizm potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin doğru ve planlı değerlendirilmesinde turizm işletme yöneticilerinin görüş ve düşünceleri önemlidir.

Turizm işletmeleri yöneticilerinin sektör hakkındaki değerlendirmeleri bölgeye yapılacak yatırımların nasıl olacağı, bölge turizminin güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditleri gibi pek çok konu hakkında bilgi vere-

cektir. Bu bilgiler ışında bölgede turizm plan ve politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle bu tarz çalışmaların bölgesel olarak yapılması son derece önemli ve gereklidir. Bu araştırmada ilk olarak Erzincan turizminin genel görünümü hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında araştırmanın yöntemine geçilmiştir. Son bölümde araştırmanın bulguları, sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

1. Erzincan ve Erzincan'da Turizm

Erzincan bulunduğu coğrafi konum ve uygun iklim şartları dolayısıyla Tunç Çağından itibaren bir yerleşim merkezi olmuştur. Tarihsel süreçte Urartu, Med, Pers, Helen, Roma ve Bizans hâkimiyetlerinde kalmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türk hâkimiyetine giren Erzincan, Otlukbeli Savaşı (1473) ile Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi 2012-2023 İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi Eylem Planı, 2011: 10). Çeşitli kaynaklarda Aziris, Erez, Erzng, Aringami, Arisingan, Erzingan, Erzencan olarak kaydedilen şehrin adı Türk fethinden sonra Erzingan ve Ezirgan olarak söylenmiş daha sonra ise Erzincan adı yaygınlaşmıştır (İnbaşı, 2009: 189).

Doğu Anadolu Bölgesi yukarı Fırat bölümünde yer alan Erzincan ilinin çevresinde doğuda Erzurum, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ ve Malatya, batıda Sivas, kuzeybatıda Giresun, kuzeyde Gümüşhane ve Bayburt illeri yer alır (Demir, 2002: 9). İl, kuzeyde Esence, güneyde Munzur, doğuda Sansa Boğazı ve batıda Karadağ ile çevrilidir (Düner, 2016: 24).

Genel olarak karasal iklim özelliğine sahip olan Erzincan, Doğu Anadolu ve İç Anadolu iklimleri arasında bir geçiş niteliği taşıyan bir iklim sahiptir. Yıllık sıcaklık ortalaması 11,6°, en soğuk ay olan Ocak ayı ortalaması -5,3°, en sıcak ay olan Temmuz ayı ortalaması ise 25,1°dir. Çevre illere göre daha uzun ve sıcak yaz mevsimi yaşayan ilde kış mevsiminde ise Sibiryaya kaynaklı hava kütesinin etkisinde kaldığında oldukça sert kış mevsimi yaşanmaktadır. Kar yağışları Kasım ayı sonlarında başlayıp Nisan ayı ortalarına kadar devam etmektedir (Erzincan İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023, 2013: 25-26). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 2017 yılı nüfusu 231.511 olan ilin 2018 yılı il nüfusu 236.034 kişidir (TUİK, 2019).

1.1. Erzincan'da Turizmin Genel Görünümü

Erzincan, coğrafi özellikleri, kültürel değerleri ve doğal kaynakları ile alternatif turizm açısından önemli potansiyele sahip bir destinasyondur. Genel anlamda bakıldığında Erzincan; kültür turizmi, kış turizmi, spor turizmi, av turizmi, kırsal turizm, gastronomi turizmi ve ekoturizm potansi-

yeli taşımaktadır.

İlde bulunan kültürel ve tarihi yapılar kültür turizmi açısından değerlendirilebilecek kaynaklardır. Özellikle Kemaliye Evleri, Kemah Kalesi, Sultan Melik Türbesi, Mamahatun Türbesi ve Kervansarayı, Altıntepe, Abrenk Kilisesi ve Dikili Taşlar, Terzibaba Türbesi ve bakır işlemeciliği bu kaynaklar arasında öne çıkmaktadır. Ayrıca ilde Cimin üzümü, Tulum peyniri, Refahiye balı, Erzincan leblebisi ile birlikte il ile özdeşleşmiş yerel mutfak kültürü (Erzincan kesme çorba, Ekşili, Kara kabak dolması, Kete, Kasefe, Erzincan kesme kadayıf) gastronomi turizmi açısından önemli potansiyel taşımaktadır.

Şehir merkezine 17 km. mesafede bulunan Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi 12 km uzunluğundaki kayak pistleri ile kış turizmi için önemli bir destinasyondur. Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezinde kayak, kayaklı oryantiring, kar raftingi, snowboard, dağ kayağı, kar motosikleti, kızak, doğa yürüyüşleri, buz pateni, snowkite, snowpark ve buzul tırmanışı gibi birçok aktivite yapılabilirlerdir¹.

Yeşil alanları toplam yüzölçümü içerisinde oldukça yüksek orana sahip Erzincan; gölleri, akarsuları, kaplıca suları, dağları, yaylaları ve vadileri ile ekoturizm açısından zengin bir kaynağa sahiptir (Kızılırmak vd., 2016: 208). Coğrafi özellikleri neticesinde çeşitli özelliklere sahip Erzincan'da dağcılık, tırmanış, cirit, rafting, kayak, buzul tırmanışı, kampçılık, kano, yamaç paraşütü, dağ bisikleti, trekking, off-road, motorkros ve base jumping açısından potansiyel taşımaktadır (Bozça vd., 2017: 159). Av turizmi açısından da av ve türleri açısından zengin kaynaklara sahip olan Erzincan'ın uygun ortam ve iklimi alabalık, yaban keçisi, ayı, domuz, sansar, su samuru, tavşan, keklik ve yaban ördeği gibi av hayvanlarının yaşam alanı bulmasını sağlamıştır (Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu, 2011: 162).

1.2. Konaklama ve Tesis İstatistikleri

İl genelinde faaliyet gösteren seyahat acentası sayısı 11'dir. Bu seyahat acentalarının tamamı A Grubu Seyahat Acentası olarak faaliyet göstermektedirler. İl genelinde toplam 12 turizm işletme ve bir turizm yatırım belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır. Turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinin dördü 4 yıldızlı, beşi 3 yıldızlı, biri 2 yıldızlı, biri butik otel işletmesi ve biride pansiyon olarak faaliyet göstermektedir. İlde ayrıca 33 belediye belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır. Turizm işletme ve yatırım belgeli konaklama tesislerinin toplam 554 oda ve 1.083 yatak, belediye belgeli konaklama tesislerinin ise 825 oda ve 1.617 yatak bulunmaktadır. İl genelinde turizm işletme ve yatırım belgeli ve belediye belgeli konaklama

¹ <https://www.ergankayak.com/tr/aktiviteler/kis-aktiviteleri.html>, Erişim tarihi: 03.09.2019

işletmelerinde toplam 1.379 oda ve 2.700 yatak bulunmaktadır².

Tablo 1’de turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde konaklama (tesise geliş) sayıları verilmiştir. Buna göre 2014 yılında turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde 42.325 yerli ve 2.121 yabancı ziyaretçi konaklama gerçekleştirenken, bu sayı 2018 yılında 82.690 yerli ve 4.582 yabancı ziyaretçi sayısına ulaşmıştır. 2018 yılında Erzincan’da faaliyet gösteren turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde toplam 87.272 yerli ve yabancı ziyaretçi konaklama gerçekleştirmiştir. Genel anlamda bakıldığında Erzincan’da faaliyet gösteren turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde konaklayan kişi sayısı son beş yılda sürekli bir artış göstermiştir.

Tablo 1: 2014-2018 Yılları Arasında Erzincan’da Konaklama (Tesise Geliş) Sayısı*³

Yıllar	Konaklama (Tesise Geliş) Sayısı		
	Yerli	Yabancı	Toplam
2014	42.325	2.121	44.446
2015	58.245	1.299	59.544
2016	62.532	2.059	64.591
2017	69.337	3.293	72.630
2018	82.690	4.582	87.272

*Turizm İşletme Belgeli Konaklama İşletmelerinde

Tablo 2’de 2014-2018 yılları arasında il genelinde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama işletmelerinde yerli ve yabancı geceleme sayıları verilmiştir. 2014 yılında yerli ziyaretçi geceleme sayısı 178.188, yabancı ziyaretçi geceleme sayısı ise 3.839 iken 2018 yılında bu sayı yerli ziyaretçi geceleme sayısında 274.579’a, yabancı ziyaretçi geceleme sayısında ise 9.099’a yükselmiştir.

2 <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim tarihi: 03.09.2019

3 <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim tarihi: 03.09.2019

Tablo 2: 2014-2018 Yılları Arasında Erzincan'da Geceleme Sayısı*⁴

Yıllar	Geceleme Sayısı		
	Yerli	Yabancı	Toplam
2014	178.188	3.839	182.027
2015	189.925	3.915	193.840
2016	201.994	4.478	206.472
2017	292.667	9.247	301.914
2018	274.579	9.099	283.678

*Turizm İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Konaklama İşletmelerinde

2014 yılında toplam geceleme sayısı 182.027 iken bu rakam 2018 yılında toplam 283.678 olmuştur. Son beş yıl içerisinde en yüksek geceleme sayısı ise 301.914 geceleme ile 2017 yılına aittir.

2. İlgili Literatür

Turizm işletmeleri yöneticilerinin bir bölgede turizm gelişiminde önemli rolü vardır. Bu durum birçok çalışmada da vurgulanmıştır. Sabbağ (2011) Adıyaman turizmiyle ilgili yaptığı çalışmada otel yöneticilerinin Adıyaman'da konaklama süresinin uzatılmasına yönelik etkinliklerin eksik olduğunu, seyahat işletmeleri yöneticileri ise ulaşımın zor olduğunu belirtmişlerdir. Turizm işletmeleri yöneticileri genel olarak il genelinde doğal ve kültürel kaynakların fazla olmasını bir üstünlük olduğunu belirtmişler ancak otel yöneticileri tanıtım eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Zengin ve Eryılmaz'ın (2013) Bodrum destinasyonunda engelli pazarının değerlendirilmesi üzerine otel yöneticileriyle yaptıkları çalışma neticesinde otel yöneticilerinin bu pazarın önemini farkında olmadıklarını belirtmişlerdir.

Alagöz, Güneş ve Uslu (2015) Erzincan otel ve seyahat acentaları yöneticilerinin sürdürülebilir turizme bakış açılarına ilişkin yaptıkları çalışma sonucunda doğal çevrenin çekici olmasının turistler açısından önemli olduğu ancak Erzincan turizm gelişiminin iyi planlanmadığını belirtmişlerdir. Yöneticilerin sürdürülebilir turizme yönelik ise olumlu tutumları olduğu görülmüştür. Demirbilek, Şengül ve Akoğlu (2018) otel yöneticilerin gastronomi turizmine ilişkin algılarının belirlenmesine ilişkin yaptıkları çalışma sonucunda gastronomi turizminin pazarlamada önemli bir rekabet aracı olduğunu, otel bölümlerinin eşgüdümlemesi sayesinde gastronomi de başarılı olunacağını ve yöresel ürünlere menülerde yer vermenin önemli olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Akkuş ve Akkuş (2018) kış turizmi destinasyonu paydaşlarının

4 TÜİK (2019). <https://biruni.tuik.gov.tr/ilogsterge/?locale=tr>, Erişim tarihi: 03.09.2019

çevre yönetimine ilişkin değerlendirmelerini konu ettiği çalışmalarında yerel yönetim ve konaklama işletmesi yöneticisiyle görüşmeler gerçekleştirmiş ve sonucunda turizm sektörü paydaşlarının çevre yönetimine ilişkin olumlu algılara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Olcay ve Turhan (2017) Muğla ve Antalya’da glamping hizmeti veren işletme sahibi ve yöneticileriyle bir araştırmaya gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda yeni bir turizm trendi olan glamping hizmetinden faydalanan yabancı turistlerin bölgeyi ucuz bulduğunu, alternatif turizme yönelme söz konusu olduğunu ve bu turistlerin doğasever, kültürlü ve orta-yüksek gelire sahip olduğu ortaya konmuştur.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı turizm işletmeleri yöneticilerinin Erzincan turizmiyle ilgili değerlendirmelerini tespit etmektir. Bir bölgede istenen turizm gelişiminin sağlanmasında turizm işletmelerinin rolü önemlidir. Turizm işletmeleri turizmin gelişmesinde önemli paydaşlardan birisidir. Turizm işletmelerinde bulunan yöneticilerin bölge turizmiyle ilgili fikirleri, değerlendirmeleri ve düşünceleri bölge turizminin durumunun tespit edilmesi açısından önemlidir. Bir bölgede turizm gelişimine yön verecek bu kişilerin turizm gelişimine ilişkin bakış açılarının bilinmesi turizmin sağlıklı ve planlı bir şekilde gelişiminin planlanması sürecinde başlangıçta yapılması gereken unsurlardandır. Turizmin başlangıç ve yeni gelişme aşamasında olduğu Erzincan’da yapılması gerekenler konusunda turizm işletmeleri yöneticilerinin düşüncelerini bilmek bölge turizmine önemli katkılar sağlayacaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Erzincan Merkez’de bulunan 8 turizm işletme belgeli otel işletmesi, 11 A grubu seyahat acentası oluşturmaktadır (Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019). Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip işletmelerin tamamıyla görüşülmüştür. Ancak veri toplama yöntemi olarak görüşmenin seçilmesi ve bu yöntemde ayrılacak zamanın ve özenin önemli olması nedeniyle bazı işletmeler araştırmaya katılma konusunda isteksiz davranmışlardır. Görüşme talebine olumlu cevap veren beş turizm işletme belgeli otel ve beş A grubu seyahat acentası yöneticisidir. Ulaşılan işletme sayısı toplam işletmelerin % 52,6’sına denk gelmektedir.

3.3. Verilerin toplanması ve Analizi

Araştırma veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme katılımcının belirli bir konu hakkın-

da düşüncelerini veya gözlemleriyle ilgili bilgilerini öğrenmek amacıyla gerçekleştirilen bir tekniktir ve yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olarak üç gruba ayrılır. Bu araştırma da belirli bir sıra dâhilinde kullanılacak soru sayısı belli olan, kayıt altına alınan ve tüm katılımcılara aynı soru listesi aynı sırada sorulan yapılandırılmış görüşme tekniği (Kozak, 2015: 89-90) kullanılmıştır. Görüşme formunda Erzincan turizmiyle ilgili altı soru bulunmaktadır. Bu sorulardan beşi Mursalov'un (2009) çalışmasından faydalanılarak Erzincan'a uyarlanmıştır. Bir soru ise araştırmacılar tarafından eklenmiştir. Ayrıca demografik verilere ilişkin dört soruda görüşme formunda yer almaktadır.

Erzincan'daki turizm işletmesi yöneticilerinin Erzincan turizmi hakkındaki değerlendirmelerini tespit etmek amacıyla Nisan 2018 – Mayıs 2018 tarihleri arasında Erzincan merkezde bulunan 5 turizm işletme belgeli otel işletmesi yöneticisi ve 5 seyahat acentası yöneticisiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 15-20 dakika arasında süre içerisinde yapılmıştır. Görüşmeler katılımcılardan izin alınarak kabul edenlerden ses kaydı, kabul etmeyenlerden yazılı not edilerek kayıt altına alınmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analizde kullanılan tematik kategoriler katılımcılara sorulan sorulardan oluşturulmuştur. Araştırmada bir tematik üst kategori ve altı tematik alt kategori bulunmaktadır. Bunlar; “turizm işletme yöneticilerinin Erzincan turizmi hakkındaki değerlendirmeleri” (üst kategori) , “turizm sektörünün Erzincan ekonomisindeki yeri (alt kategori)”; “Erzincan'da geliştirilmesi öneriler yöresel ürünler (alt kategori)”, Erzincan'da geliştirilmesi önerilen turistik destinasyonlar (alt kategori)”, “turizm üst yapısının yeterliliği (otel, restoran, seyahat acentası) (alt kategori)”, Erzincan'da geliştirilmesi önerilen alternatif turizm türleri (alt kategori)” ve “Erzincan turizmi için genel çözüm önerileri (alt kategori)” kategorileridir. Araştırmada katılımcılar K1...K10 şeklinde kodlanmıştır. Kategoriler altında yer alan tablolarda katılımcılar tarafından en fazla tekrar eden ifadelere (parantez için kaç kez tekrar ettiği belirtilmiştir) ve tekrar eden katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Son alt kategori olan “Erzincan turizmi için genel çözüm önerileri” kategorisinde tekrarlanma sayıları tablosuna yer verilmiştir. Bu durumun nedeni katılımcıların genel olarak birbirinden farklı çözüm önerileri geliştirmeleridir.

4. Bulgular

4.1. Demografik Bulgular

Tablo 3'de araştırmaya katılanların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Bu bilgilere göre katılımcıların üçü lise, üçü ön lisans ve dördü lisans mezunudur. Katılımcıların beşi seyahat acentasında diğer beşi ise otel

işletmelerinde görev yapmaktadır. Acenta katılımcıların ikisi acenta yetkilisi pozisyonunda diğer üçü ise satış personeli görevindedir. Araştırmaya otel işletmelerinden katılımcıların üçü genel müdür, biri insan kaynakları müdürü diğer katılımcı ise satış-pazarlama müdürü görevini yürütmektedir. Katılımcılar genel olarak genç ve orta yaş grubundadır.

Tablo 3: Katılımcılar Hakkında Demografik Bilgiler

	Yaş	Eğitim Durumu	Turizm İşletmesi Türü	İşletmedeki Görevi
K1	33	Ön lisans	Seyahat Acentası	Acenta Yetkilisi
K2	24	Lisans	Seyahat Acentası	Satış Personeli
K3	26	Ön lisans	Seyahat Acentası	Satış Personeli
K4	37	Lise	Seyahat Acentası	Acenta Yetkilisi
K5	21	Ön lisans	Seyahat Acentası	Satış Personeli
K6	29	Lise	4 Yıldızlı Otel	Satış Pazarlama Müdürü
K7	37	Lisans	4 Yıldızlı Otel	Genel Müdür
K8	42	Lise	3 Yıldızlı Otel	Genel Müdür
K9	24	Lisans	3 Yıldızlı Otel	İnsan Kaynakları Müdürü
K10	33	Lisans	4 Yıldızlı Otel	Genel Müdür

4.2. Turizm İşletme Yöneticilerinin Erzincan Turizmi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Araştırmada katılımcıların Erzincan turizmi hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla altı farklı soru iletilmiştir. İletilen her bir soru bir alt tema olarak tasarlanmış ve katılımcıların her bir temada en fazla tekrar ettikleri ifadeler yer verilmiştir.

Turizm Sektörünün Erzincan Ekonomisindeki Yeri

Tablo 4’de katılımcıların turizmin il ekonomisindeki yeri ile ilgili görüşleri verilmiştir. Turizmin il ekonomisine çok az katkı sağladığı görüşü katılımcılar tarafından en fazla tekrar edilen ifadedir. Turizmin geliştirilmesinin gerekliliği, eğitilmiş iş gücüne olan ihtiyaç, turizmde reklam ve tanıtımın yetersizliği katılımcılar tarafından tekrar edilen diğer temel görüşlerdir.

Tablo 4: Turizm Sektörünün Erzincan Ekonomisindeki Yeri ile İlgili Görüşler

Soru 1: Turizm sektörünün Erzincan ekonomisindeki yerini nasıl görüyorsunuz?	
En Fazla Tekrarlanan İfadeler	Tekrar Eden Katılımcılar
"Turizmin il ekonomisine katkısı düşük" (5 kez)	K3, K4, K6, K7, K9
"Turizmin geliştirilmeye ihtiyacı var" (3 kez)	K2, K1, K5
"Eğitilmiş iş gücüne ihtiyaç var" (1 kez)	K1
"Turizmde reklam ve tanıtım yetersiz" (1 kez)	K10
"Paydaşlar arasında iş birliğine ihtiyaç var" (1 kez)	K1
"Turizm il ekonomisine olumlu katkı sağlıyor" (1 kez)	K8
"Ergan Dağı'nda planlanacak turizm etkinlikleri geliştirilmeli" (1 kez)	K6

Erzincan'da Geliştirilmesi Önerilen Yöresel Ürünler

İlde geliştirilmesi önerilen yöresel ürünlerin ne olduğu ile ilgili soruya katılımcılar genel olarak benzer cevaplar vermişlerdir. Tulum peyniri, tava leblebisi, bakırcılık, Cimin üzümü gibi yöresel ürünlerin geliştirilmesi ve tanıtılması konusunda karar vericilerin gereken çalışmaları hayata geçirmesi önerilmektedir. Ayrıca Erzincan ilinin bal ve kayısı üretimi noktasında son yıllarda gelişim gösterdiği de katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir husustur. Tablo 5'de ilgili alt tema kapsamında katılımcılar tarafından en fazla tekrar edilen ifadelere yer verilmiştir.

Tablo 5: Erzincan'da Geliştirilmesi Önerilen Yöresel Ürünler ile İlgili Görüşler

Soru 2: Erzincan'da hangi yöresel ürünlerin geliştirilmesini öneriyorsunuz?	
En Fazla Tekrarlanan İfadeler	Tekrar Eden Katılımcılar
"Erzincan'da tulum peyniri potansiyeli olan bir üründür ve geliştirilmesi ve tanıtılması gerekir" (8 kez)	K1, K2, K5, K6, K7, K8, K9, K10
"Erzincan tava leblebisi daha fazla ön plana çıkarılmalıdır" (3 kez)	K1, K2, K6
"İlde bakırcılığın tanıtımı ve turizm yoluyla geliştirilmesi sağlanmalıdır" (3 kez)	K1, K3, K10
"Cimin üzümü Erzincan için olmazsa olmaz diğer bir yöresel üründür" (2 kez)	K5, K10
"Çok fazla bilinmeyen Erzincan balı ve kayısının tanıtılması sağlanmalıdır" (2 kez)	K1, K5

Erzincan'da Geliştirilmesi Önerilen Turistik Destinasyonlar

Erzincan'da turist sayısı, potansiyel turizm alanları, doğal ve kültürel turistik çekicilik unsurları ile hangi turistik destinasyonun geliştirilmesi gerektiği katılımcılara sorulan diğer bir sorudur. Katılımcılar bu soruya şehir merkezinde tesisleşme, pist uzunluğu vb. diğer özellikleri ile ön plana çıkan Ergen Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi'nin özellikle konaklama tesisi ve diğer turizm tesis ve tanıtım faaliyeti hayata geçirildiğinde il için en önemli turizm alanı olacağı konusunda görüş belirtmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 6: Erzincan'da Geliştirilmesi Önerilen Turistik Destinasyonlar ile İlgili Görüşler

Soru 3: Erzincan'da hangi turistik destinasyonun geliştirilmesini öneriyorsunuz?	
En Fazla Tekrarlanan İfadeler	Tekrar Eden Katılımcılar
<i>"Ergen Dağı Erzincan ilinin geliştirilmesi gereken en önemli turistik alanıdır "</i> (8 kez)	K2, K3, K4, K5, K7, K8, K9, K10
<i>"Kemaliye ilçesi tarihsel ve doğal turizm çekicilikleri ile ön plana çıkarılması gereken bir turistik alanıdır"</i> (3 kez)	K1, K2, K5
<i>"Girlevik Şelalesi turizm açısından geliştirilmelidir"</i> (3 kez)	K5, K6, K7
<i>"Kemah'taki tarihi yapıların kültür ve tarih turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir"</i> (1 kez)	K5

Turizm Üst Yapısının Yeterliliği (Otel, Restoran, Seyahat Acentası)

Erzincan'da mevcut turizm tesisi yatırımlarının yeterliliği kapsamında katılımcılara ilde hangi turizm tesisi yatırımına ihtiyaç olduğu sorusu yöneltilmiştir. Otel, restoran ve seyahat acentası sayısının yeterli olduğunu düşünenlerin yanı sıra mevcut tesislerin yeterli niteliği taşımadığı da belirtilmiştir. Katılımcılar turist rehberi eksikliği, termal turizm tesisinin kurulmasının gerekliliği, temalı park vb. eğlence tesislerine olan ihtiyaç, kaliteli restoranların bulunmayışı gibi eksiklikleri belirtmişlerdir. Tablo 7'de ilgili tema kapsamında en fazla tekrar eden ifadeler ve katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 7: Erzincan’da Turizm Üst Yapısının Yeterliliği ile İlgili Görüşler

Soru 4: Sizce Erzincan’da hangi turizm işletme (otel/acenta/restoran vb.) yatırımına ihtiyaç vardır?	
En Fazla Tekrarlanan İfadeler	Tekrar Eden Katılımcılar
“Erzincan’da konaklama tesisi sayısı yeterli fakat oteller kendilerini yenilemeliler “ (4 kez)	K1, K5, K7, K10
“Acenta sayısı yeterli fakat diğer bölgelerden tur getirmek gerekli” (3 kez)	K1, K2, K5
“Restoranlar yeterli nitelikte değil, kaliteli restoranlara ihtiyaç var” (2 kez)	K2, K10
“Otel sayısı yetersiz özellikle Ergen Dağı’na konaklama tesisi ve ilde uygun diğer bölgelere termal turizm tesisi kurulmalı”(4 kez)	K2, K4, K6, K9
“İlde turizm rehberi eksikliği var” (1 kez)	K1
“Erzincan’da temalı eğlence parkı kurulmalı” (1 kez)	K9

Erzincan’da Geliştirilmesi Önerilen Alternatif Turizm Türü

Erzincan doğal ve kültürel özellikleriyle alternatif turizm türlerinin gelişebileceği turizm destinasyonları arasındadır. Bu bağlamda katılımcılara ilde hangi alternatif turizm türünün geliştirilmesinin gerektiği sorusu iletilmiştir. Kış turizmi, doğa sporları turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi, temalı parklar katılımcılara göre ilde ön plana çıkması gereken alternatif turizm türleridir. Tablo 8’de konu ile ilgili katılımcı ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 8: Erzincan’da Geliştirilmesi Önerilen Alternatif Turizm Türü ile İlgili Görüşler

Soru 5: Erzincan’da hangi alternatif turizm türü geliştirilmelidir?	
En Fazla Tekrarlanan İfadeler	Tekrar Eden Katılımcılar
“Kış Turizmi (Ergen Dağı)” (4 kez)	K4, K6, K8, K10
“Doğa Sporları Turizmi” (Rafting, yamaç paraşütü, kaya tırmanışı, dağcılık) (3 kez)	K2, K3, K9
“Kültür Turizmi” (Bakırcılık, Gastronomi kültürü, tarihi alanlar) (2 kez)	K1, K9
“İnanç Turizmi” (Terzibaba türbesi, Sultan Melik Türbesi vb.) (1 kez)	K1

Erzincan Turizmi İçin Çözüm Önerileri

Araştırmada son olarak katılımcılardan ilin turizm sorunlarının çözümünde neler yapılması gerektiğini ifade etmeleri istenmiştir. Hizmet kalitesinin geliştirilmesi, kısa vadeli ekonomik fayda yerine orta ve uzun vadeli planlamanın gerekliliği, Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezinin ulusal ve uluslararası alanda pazarlanması, turizm gelişiminde özel sektörün öncü rol üstlenmesi, turizm yatırımlarında fizibilite analizlerine göre yapılması şeklinde çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca doğa sporları potansiyelinin geliştirilmesi ve ilgili alanların tanıtılması için Gençlik ve Spor Bakanlığı öncülüğünde ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarının ilde yapılmasının sağlanması önerilebilir. Erzincan'a büyükşehirlerden köy ve akraba ziyareti maksadıyla gelen vatandaşların ilin turizm alanlarını gezmelerini sağlamak için gerekli tanıtım ve farkındalık çalışmaları hayata geçirilmelidir.

Sonuç

Erzincan'da turizm işletme yöneticilerinin Erzincan turizmi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada ilin turizm gelişimine katkı sağlayacak bazı sonuçlardan bahsetmek mümkündür. İlk temel sonuç ilde doğa sporları turizmi, kış turizmi, gastronomi turizmi başta olmak üzere alternatif turizm anlamında önemli potansiyeller bulunmasına rağmen tanıtım eksikliği, altyapı ve üst yapı eksikliği, eğitilmiş personel sorunu vb. nedenlerle turizm sektörünün ilin ekonomisine yeterli katkıyı sağlayamadığıdır.

Alt yapı ve üst yapı açısından en önemli sorun olarak özellikle ilin önemli kış turizmi merkezi olan Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi'nde yol, telesiyej yatırımları gerçekleşse de uzun zamandır nitelikli konaklama tesisi yatırımı, yiyecek-içecek tesisleri, rekreasyon tesisi yatırımlarının henüz gerçekleşmemesi gösterilmektedir. Ayrıca turist rehberi eksikliği, seyahat acentalarının il dışından tur getirmede yaşadıkları zorluklar ildeki turizm gelişiminin önündeki diğer engeller olarak gösterilebilir.

Erzincan'da geliştirilmesi gereken alternatif turizm türü olarak ilk sırada kış turizmi yer almaktadır. Bunun nedeni olarak Ergan Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi'nin şehir merkezine yakınlığı olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte Tulum peyniri, Cimin üzümü, Erzincan kayısı-sı, Erzincan balı, Erzincan tava leblebisi gibi gastronomik turizm ürünleri ilde gastronomi turizminin de gelişim gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Gastronomi turizmiyle entegre olacak şekilde tarım ve çiftlik turizmi uygulamalarının desteklenmesi, ilin bölgesel tarım potansiyelinin turizm yoluyla kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda önerilen tarımsal

faaliyetlerin yoğunlaştığı Üzümlü, Tercan, Çayırılı ilçelerinde tarım turizmi projelerinin hayata geçirilmesidir. Ayrıca Kemaliye başta olmak üzere ilde var olan doğa sporları turizmi potansiyeli, uluslararası spor organizasyonlarının bölgeye getirilmesiyle hem turizm varışlarına katkı sağlayacak hem de ilin tanıtımı açısından faydalı olacaktır.

Erzincan iline ait somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik çekicilik unsuru olarak kullanılması önerilebilir. Örneğin ilin gastronomi değerleri arasında yer alan tulum peynirinin yapım aşamalarının ziyaretçiler tarafından gözlemlenmesi hatta mümkünse deneyimlenmesinin sağlanması ilde yaratıcı turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır. İlde tarihsel süreçte gelişim gösteren bakırcılık el sanatı turistik hediyelik eşya sektörünün canlanması açısından önem arz etmektedir. Bu el sanatının geliştirilecek projelerle gençlere öğretilmesi turizm odaklı ekonomik gelişmeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Alagöz, G., Güneş, E. ve Uslu, A. (2015). Otel İşletmeleri ve Seyahat Acentaları Yöneticilerinin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açısı: Bir Alan Araştırması. *GÜSBEED*, 2015, 6(14), 83-98
- Akkuş, G. ve Akkuş, Ç. (2018). Kış Turizmi Destinasyonu Paydaşlarının Çevre Yönetimine İlişkin Algılarının Nitel Bir Yöntemle Çözümlemesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 117-135.
- Bozça, R., Çiftçi Kırac, F. ve Kırac, R. (2017). Sağlık Turizmi SWOT Analizi: Erzincan. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 157-163.
- Demir, Ö. (2002). *Erzincan'da Sosyal Kültürel ve Dini Hayat*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demirbilek, E., Şengül, S. ve Akoğlu, A. (2018). Otel Yöneticilerinin Gastronomi Turizmi Algılarının Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(Special issue3), 250-262.
- Düner, M. (2016). *Erzincan kentinin Rekreasyon Alanları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu (2011). Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- Erzincan İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023 (2013). <http://bolge13.ormansu.gov.tr/13bolge/Files/mevzuat/Erzincan.pdf>, Erişim

tarihi: 15.08.2019.

Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019.

<https://www.ergankayak.com/tr/aktiviteler/kis-aktiviteleri.html>, Erişim tarihi: 03.09.2019

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim tarihi: 03.09.2019

İnbaşı, M. (2009). Erzincan Kazası (1642 Tarihli Avarız Defterine Göre). *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 189-214.

Kızılırmak, İ., Kaya, F., Yıldız, S. ve Kurtulay, Z. (2016). Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla Erzincan İli Ekoturizm Alanlarının Değerlendirilmesi, *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi*, 07-09 Nisan 2016, Erzincan.

Kozak, M. (2015). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yayım ve Teknikleri*. 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi 2012-2023 İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi Eylem Planı (2011). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi 2012-2023 İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi Eylem Planı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Seyrajans, Ankara.

Mursalov, M. (2009). *Bir Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Olarak Kıs Turizmi ve Kıs Turizmi Açısından Azerbaycan'ın Guba – Haçmaz Turizm Bölgesinin Arz Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sabbağ, Ç. (2011). Adıyaman Turizminin Güçlü, Zayıf Yönleri İle Fırsat Ve Tehditlerine İlişkin Turizm İşletme Yöneticilerinin Değerlendirmeleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 206-222.

Olca, A. ve Turhan, U. (2017). Türkiye’de Glamping Hizmeti Veren İşletmelerin Sahip ve Yöneticilerinin “Yeni Turizm Trendi Glamping” ile İlgili Görüşleri (Muğla ve Antalya Örneği). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(4), 980-996.

TÜİK (2019). Türkiye İstatistik Kurumu, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>, Erişim tarihi: 01.09.2019

Zengin, B. ve Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 6(11), 51-73.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 105-124
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 01.11.2019
Kabul/Accepted: 04.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**BUDAKLI (BİTLİS)
KAPLICASININ
JEOKİMYASAL
ÖZELLİKLERİ İLE ALANIN
JEOLÖJİK VE COĞRAFI
YAPISI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

***THE RELATIONSHIP
BETWEEN GEOCHEMICAL
FEATURES OF BUDAKLI
(BİTLİS) SPRING
AND GEOLOGICAL-
GEOGRAPHICAL
STRUCTURES OF THE FIELD***

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan AVŞİN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
ORCID: 0000-0003-2542-6334, nurcanavsin@yahoo.com

Prof. Dr. Arif KIVRAK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Fen Fakültesi, Kimya Bölümü
ORCID: 0000-0003-4770-2686, arifkivrak@yahoo.com

Emrah KAVAK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-6161-2030, emkavak05@gmail.com

Öz

Termal kaynaklar, magma haznesine yakın olan ya da tektonik olarak aktif bölgelerdeki yer altı sularının magma nedeniyle ısınarak yeryüzüne çıkması ile oluşmaktadır. Bu süreçte, magma içerisinde eriyik halde bulunan maddeler ile suyun temas ettiği kayaçlardaki çeşitli elementler sıcak suya karışarak, kaynakların insan sağlığı için şifalı ya da zararlı olmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla kaplıca, ılıca gibi isimler de verilen bu kaynaklar, sodyum, flor, kalsiyum gibi faydalı elementlerin yanı sıra, cıva, uranyum, arsenik gibi ağır metaller de içerebilmektedir. Türkiye, aktif tektonik bir ülke olması nedeniyle çok sayıda termal kaynağa sahiptir. Araştırma alanı olarak seçilen Budaklı kaplıcası da Bitlis ili, Güroymak ilçesi sınırları içerisinde, Nemrut kraterinin batısında yer almaktadır.

Bu araştırma, yıllardır yoğun şekilde kullanılan Budaklı kaynağının jeokimyasal özelliklerini tespit etmek, kaynağın içerdiği elementlerin zarar ya da faydalarını ortaya koyarak hangi hastalıkların tedavisinde kullanılabileceğini analiz etmek, Budaklı kaplıcasının olanaklarının geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla ele alınmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen arazi ve büro çalışmaları

neticesinde, alanın coğrafi ve jeolojik yapısının sıcak su kaynağının oluşumu ve yeryüzüne ulaşmasındaki rolü incelenmiş, kaplıcadan alınan su numunelerinin kimyasal analizleri yapılarak element özellikleri belirlenmiştir. Buna göre Budaklı kaplıcası, önemli miktardakalsiyum, sodyum, potasyum ve flor içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bitlis, Budaklı, jeokimyasal özellikler, sağlık turizmi.

Abstract

Thermal springs are formed when the groundwater near the magma reservoir or in the tectonically active zones heats up due to magma. In this process, various substances dissolved in the magma are mixed with hot water to ensure that their sources are healing human health. The hot springs are frequently preferred in terms of health tourism because they contain useful elements such as sodium, fluoride and calcium, despite the metals and semi-metals they contain. Turkey has many thermal springs because it is a tectonically active country. Budaklı hot spring, which is selected as a research area, is located to the west of Nemrut crater within the boundaries of Güroymak district of Bitlis province.

This study was carried out in order to determine the elemental properties of Budaklı thermal source to reveal the benefits of these elements and to find out which diseases can be treated, and to contribute to the development of the facilities of Budaklı thermal spring where there is still a lack of infrastructure. As a result of the land and Office studies carried out within this scope, the role of the geographical and geological structure of the area in the formation and reaching of the hot water source was examined and the chemical contents of the water samples taken from the thermal springs were determined. Accordingly, Budaklı spring contains a significant amount of calcium, sodium, potassium and fluoride.

Keywords: Bitlis, Budaklı, geochemical properties, health tourism.

Giriş

Yeryüzünü hem lokal, hem de bölgesel ölçekte etkileyen ve tektonik aktivite olarak isimlendirilen yer kabuğu hareketleri, depremler, volkanik patlamalar, yer kabuğu çökmeleri gibi olumsuz süreçlerin yanı sıra, verimli toprakların oluşumu, çeşitli jeomorfolojik birimlerin meydana gelmesi, yerin derinliklerindeki mineralli sıcak suların yer yüzüne ulaşması gibi, beşeri hayatı doğrudan ve olumlu etkileyen süreçleri de beraberinde getirmektedir. Bu olumlu ve olumsuz etkiler sonucunda, dünya üzerindeki farklı lokasyonlar bir diğerine göre daha çok/daha az tercih edilebilir olabilmektedir.

Tektonizmanın bir alana kazandırdığı olumlu özelliklerin başında gelen termal kaynaklar, yer altı sularının, yerkürenin doğal ısı (magma etkisi) ile sıcaklık kazanarak jeotermal rezervleri meydana getirmesiyle, oluşumlarının ilk basamağını tamamlamaktadırlar. Bu aşamada magmada

eriyik halde bulunan çeşitli elementler ile suların temas ettiği kayaçlardaki mineral, tuz ve gazlar sıcak suya karışarak termal kaynağın kimyasal yapısını oluşturmaktadırlar. Basınçla birlikte fay hatları boyunca yeryüzüne çıkan bu sular çeşitli özelliklerdeki termal kaynaklara dönüşmektedir.

Yeryüzüne ulaşan suların sıcaklıkları, mineral içerikleri ve kimyasal özellikleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla yeryüzüne, buhar, buhar + sıcak su ya da yalnızca sıcak su olarak farklı şekillerde çıkabilen bu kaynaklar kendi içerisinde alt sınıflara ayrılmaktadır (Özbek, 2011: 29). Alman Kaplıcalar Birliği'nin düzenlemesine göre, doğal sıcaklıkları 20 °C'nin üzerinde olanşifalı sulara "Termal su", 1 litresinde 1 gr'ın üzerinde çözünmüş mineral içeren sulara "Mineralli su", her iki özelliği sağlayan sulara ise "Termomineral su" ismi verilmektedir. Ayrıca bazı özel minerallerin, standart eşik değerlerin üzerinde olduğu sulara "Balneolojik su" adı verilmiştir(örneğin karbondioksitli sular, kükürtlü sular, radonlu sular, tuzlalar, florlu ya da iyotlu sular gibi (Özbek, 2011: 29, Çevre Sağlığı Raporu, 2011: 7). Termal sular;

-Yeryüzünün derinliklerinden gelen,

-Farmakolojik etkiye sahip,

-Bakteriyolojik ve kimyasal kirlenmeye uğramamış,

-Mineral tuzlar, oligo-elementler, ısı derecesi gibi belirgin özelliklere sahip sulardır.

Ayrıca termal sular mineral yoğunluğuna göre; (1 litrede mg. miktarına göre);

-Çok az mineral içeren sular: 50 mg/L.

-Az mineral içerikli sular: 50 - 500 mg/L.

-Orta derecede mineralli sular: 500-1500 mg/L.

-Çok zengin mineral içerikli sular: 1500 mg/L şeklinde sınıflandırılır (Çevre Sağlığı Raporu, 2011: 7).

Jeotermal sularda çözünmüş halde bulunan katyon, anyon, iyonik molekül ve gazlar ise aşağıdaki gibidir (Özbek, 2011: 28).

-Katyonlar: H, Li, K, Na, Ca, Mg, Mn, Fe, Al, NH₄

-Anyonlar: OH, Cl, Br, I, Fe, NO₂, NO₃, HS, SO₄, S₂O₃, CO₃, PO₄, AsO₂,

-İyonik Moleküller: HBO₂, H₂, SiO₃,

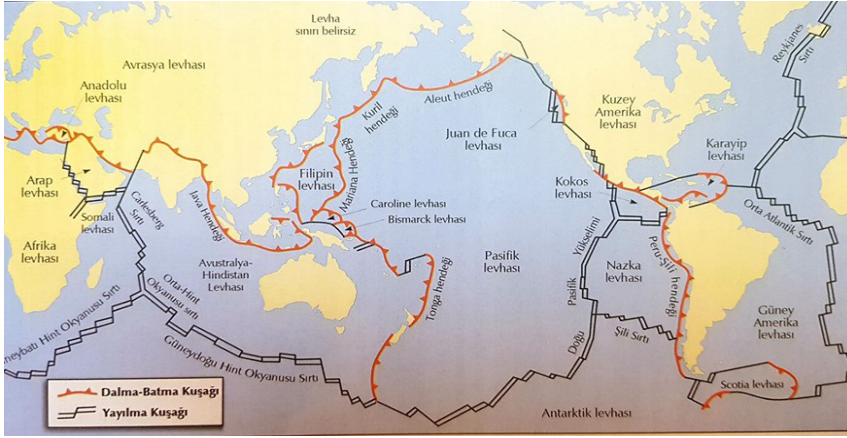
-Eser Elementler: Rb, Cs, Sr, Ba, Ti, Zr, V, Cr, Mo, W, Co, Ni, Ag,

Au, Cu, Zn, Cd, Hg, Ge, Sn, Ra, Rn, Th, Tn, Se

-Gazlar: CO₂, Radon, H₂S

Farklı türdeki bu suların kullanım geçmişi 5 bin yıl öncesine kadar uzanmaktadır. İlk olarak Aztekler ve Kızılderililer sıcak su kaynaklarını şifa amaçlı kullanmaya başlamışlar, bu kullanım zamanla diğer bölgelerde de yaygınlaşmıştır (Özbek, 2011: 33). Dünya genelinde jeotermal kaynaklar bakımından en zengin ülkelere bakıldığında bunların, aktif tektonik kuşaklarda yer alan ülkeler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Alp-Himalaya Orojenik Kuşağı en dikkat çekici alanların başında gelir (Şekil 1). Avrupa'da Almanya, İtalya, Fransa gibi ülkeler (ayrıca diğer doğu, orta ve güney Avrupa ülkeleri), Asya'da Japonya, Çin, Türkiye Cumhuriyetler, Afrika'da Fas ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleri ve Amerika kıtası jeotermal kaynakların zengin olduğu bölgelerdir (Özbek, 2011: 33).

Türkiye ise coğrafi konumu sebebiyle Alp-Himalaya kuşağı içerisinde yer alır ve yeryüzünün en aktif tektonik alanlarından bir bölümüne sahiptir (Şekil 1). Jeotermal kaynakların doğrudan kullanımı bakımından dünyada 5. sırada yer alan Türkiye'de, Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ), Doğu Anadolu Fay Zonu (DAFZ), Ege Bölgesi horst-graben sistemleri ve yüzlerce yıldır Anadolu genelinde meydana gelen yıkıcı depremler buradaki aktif tektonik yapının göstergeleridir. Roma ve Bizans dönemlerinden kalan (Ege Bölgesi başta olmak üzere) çeşitli kaplıcalar ve hamamlar, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de termal kaynak olarak kullanılmaya devam etmiş, iyileştirilmiş ve bunlara yenileri eklenerek zenginleştirilmiştir (Bursa, Yalova, Ayaş, Kızılcahamam) (Akbulut, 2010: 37). Bugün ise 1000'in üzerinde sıcak mineralli su kaynağı ve 309 kaplıca mevcudu ile jeotermal kaynaklar bakımından zenginliğimiz devam etmektedir (Akbulut, 2010: 38). Kaplıca tesislerimiz ise çoğunlukla Ege, Güney Marmara, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde bulunmaktadır.

Şekil 1: Tektonik levhalar ve dalma-batma kuşakları (Yıldırım, 2015: 91).

Araştırma alanını kapsayan Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin en hareketli tektonik sahalarından biri olmakla birlikte (Şaroğlu ve Güner, 1981: 40; Şaroğlu ve Yılmaz, 1984: 74), Erzurum, Bingöl, Tunceli, Elazığ, Ağrı, Bitlis, Van gibi illerde çok sayıda termal kaynak alanına sahiptir (Doğanay, 1989). Ancak kaplıcalardaki fiziksel donanım, alt yapı ve ulaşım yetersizliğinin, uzman personel ve gerekli teknik donanım eksikliğinin yanı sıra, bölgedeki terör olayları, bu kesimlerde kaplıca turizminin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla kaplıcalar dış turizme açılmadığı gibi, iç turizmde de yerli turistin beklenti ve ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamıştır (Akbulut, 2010: 46).

Ancak Doğu Anadolu Bölgesi'nin yanı sıra Türkiye'de de genel olarak sağlık ve termal turizm gelişmemiştir. Bunun nedenleri;

-Termal Turizm (TT) ile ilgili kişi ve kurumların bilgi, organizasyon, kadro, bütçe yetmezliği (yetkililer, yönlendiren vb.)

-Jeotermal kaynak, arazi ve tesislerin jeotermal ruhsatların önemli miktarının devlet tekelinde olması (arazi, su, tesis tahsisi zorluğu)

-Yatırımcı ve işletmecilere yönelik TT yatırımlarını sağlayan, tevsik ve uygulamaların yeterli olmayışı

-Mevzuat, yetki karmaşası ve yetmezliği, fazla bürokrasinin devam etmesi

-Eğitim, uzman personel ve yardımcı eleman yetersizliği

-Mevcut kaplıca ve tesislerin yarattığı iticilik, standartlaşmanın

yavaş olusu,

-Yapılan eski yatırımların pazar araştırması fizibilitesi olmadan genellikle yerel idarece yapılmış olması, geliştirilememesi,

-Tedavi yönetmeliklerinin, sigorta sistemlerinin yeterince destekleyici ve güncel şartlara uygun olmaması (kamu ve özel),

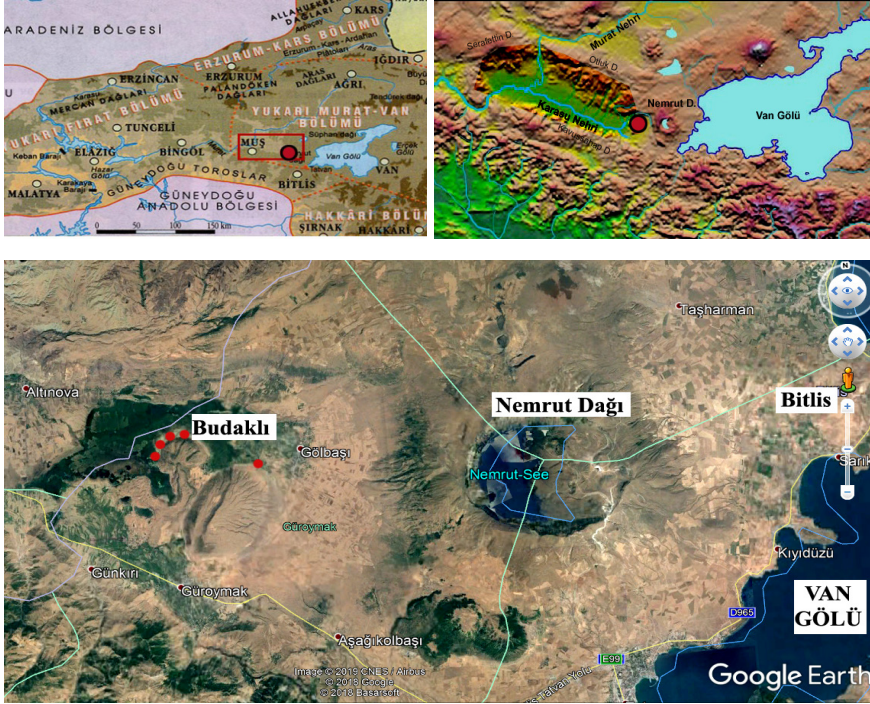
-Termomineral (jeotermal) suların kullanımındaki karışıklıklar, aşırı tüketim, çevre kirliliği

-TT Planlama ve uygulamalarının çok yavaş olusu

Uluslar arası Akreditasyonun tam anlamı ile sektörde yer almaması (sertifika, belge vs.)

-Sivil toplum kuruluşları ile yetkili kuruluşlar, üniversite, özel sektör arasında işbirliği, bilgi uygulama ve iletişimin yeterli olmamasıdır (Özbek, 2011: 112).

Budaklı Kaplıcası, Bitlis ili, Güroymak ilçesi sınırları içerisinde, Nemrut kraterinin batısında yer almaktadır (Şekil 2). Konumu itibariyle kolay ulaşımı ve güvenli bir bölge olması bakımından avantajlı olan alan, çeşitli araştırmacıların ve yerli-yabancı turistlerin sık sık ziyaret ettikleri Nemrut Dağı'na yakınlığı bakımından da bu avantajını korumaktadır. Söz konusu yerli-yabancı turist ve araştırmacıların Nemrut Kraterine yakın konumdaki kaplıcaı kullanma potansiyelleri yüksektir. Ancak mevcut haliyle, alt yapının kullanıma yeterince uygun olmaması ve gerekli araştırmanın, tanıtımın yapılmamış olması kaynağın potansiyelini kısıtlamaktadır. Bu çalışmanın öncelikli amacı, Budaklı termal kaynağının jeokimyasal özelliklerini (anyon, katyon, ağır metal vb) belirlemek, bu elementlerin faydalarını ortaya koyarak hangi hastalıkların tedavisinde kullanılabileceğini saptamak, varsa zararlı bileşenleri tespit etmek, önemli alt yapı eksiklikleri bulunan Budaklı kaplıcasının termal ve sağlık turizmi potansiyelini belirlemektir.

Şekil 2: Araştırma alanının lokasyon haritaları

1. Veri ve Yöntem

Budaklı (Bitlis) kaplıcasının jeokimyasal özellikleri ile alanın jeolojik ve coğrafi yapısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma kapsamında, araştırma alanına ait 1/100.000 ölçekli (K-48 paftası) ve 1/25.000 ölçekli topografya ve jeoloji haritaları ile güncel uydu görüntülerinden yararlanılarak, alanın jeolojik, hidrografik ve jeomorfolojik yapısı analiz edilmiştir. Çalışma alanının jeolojik analizi, alandaki kayaç türleri, yaşları ve tektonik özelliklerini kapsarken jeomorfolojik analiz, alan ve yakın çevresinde mevcut olan jeomorfolojik birimleri (akarsu vadisi, ova tabanı, ova yamaçları, tepeler, dağlık alanlar, fay aynaları, krater vb.) kapsamaktadır. Söz konusu morfolojik birimler, daha önce Atalay (1983: 41) tarafından ortaya konulan jeomorfoloji haritası temel alınarak arazi gözlemleri ile doğrulanmış ve yeniden düzenlenmiştir. Hidrografik analiz ise, inceleme alanındaki yer altı ve yerüstü suları ile sulak alanları içine almaktadır. Çalışmada, bu özellikler ayrı ayrı ve bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında, araştırma alanına ait literatür taraması yapılarak çeşitli tarihlerde arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş ve yerel yönetim- yerel halk ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler

neticesinde, kaplıca ziyaretçilerinin kaplıcayı kullanma sebepleri, ziyaret sıklıkları, karşılaşılan eksiklikler ve olumsuzluklar değerlendirilmiştir. Arazi çalışmaları sürecinde gerçekleştirilen söz konusu hidrografik, jeolojik ve jeomorfolojik incelemelerin yanı sıra bölgenin yerel yöneticileri ve halk ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Ayrıca kaplıcanın 5 ayrı su çıkış noktasından su numuneleri alınmış, suların sıcaklık ölçümleri gerçekleştirilmiş, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Merkez Laboratuvarı'nda bu suların kimyasal analizleri yaptırılmıştır. Yapılan kimyasal analizlerde, Anyon ve Katyon analizi için IC (İyonkromatografisi) Dionex (ICS 3000), ağır metaller için Icp-OES (İndüktif Eşleşmiş Plazma-Optik Emisyon Spektrometresi) Thermo Scientific ve minarellerin analizi için Atomik absorpsiyon spektrometri (AAS) Thermo Scientific (İCE-3000 series) cihazları kullanılmıştır. İyonkromatografisi yönteminin temel prensibi farklı tiplerde su numunelerinde ve gıdalarda inorganik anyon ve katyon tayini yapabilmektir. Kullanılan cihazdaki farklı iyon değiştirme reçineleri tarafından iyonları ayırma ve tayini gerçekleştirilmektedir. Anyonları ayırmak için anyon değiştirme reçineleri, katyonları ayırmak için katyon değiştirme reçineleri kullanılır. Katı bir maddenin yapısında bulunan iyonların, bu katı maddenin temasta olduğu bir çözelti içindeki aynı cins yüklü olan başka iyonlarla bir dengeye göre değiştirilmesi özelliğine dayanır. Standart uygulama yöntemine göre analiz için alınan numunelerimiz direkt olarak 0,45um'lik naylon şırınga ucu filtreler ile süzülerek polipropilen HPLC vialine alınır daha sonra enjeksiyon ile cihaza gönderilir. Analizi yapılan numunelerin değerlendirmesi ilk olarak kalitatif (standart alıkonma zamanları referans alınır) olarak ve ardından dış standart metoduyla (seyrelme ve numune miktarı dikkate alınarak) kantitatif olarak tayini gerçekleştirilir.

Alınan numunelerdeki ağır metallerin bulunmasında ise İndüktif Eşleşmiş Plazma-Optik Emisyon Spektrometresi kullanılmıştır. Bu yöntem ve cihaz sayesinde düşük derişimdeki elementlerin derişimleri veya miktarları kesin olarak belirlenen bir analitik tekniktir. Örnek, yüksek sıcaklıkta (6000°-10000°K) argon plazmaya gönderilir. Plazma içinde moleküler bağlar kırılır, atom ve iyonlar oluşur. Bu oluşan atom ve iyonlar plazma içinde uyarıldıktan hemen sonra karakteristik dalga boylarında ışınım yaparak tekrar eski enerji seviyelerine dönerler. Emisyon sinyalleri dizilim detektör sistemiyle ölçülmektedir. Bu yöntem ile istenilen metal miktarı µg/L olarak bulunmaktadır.

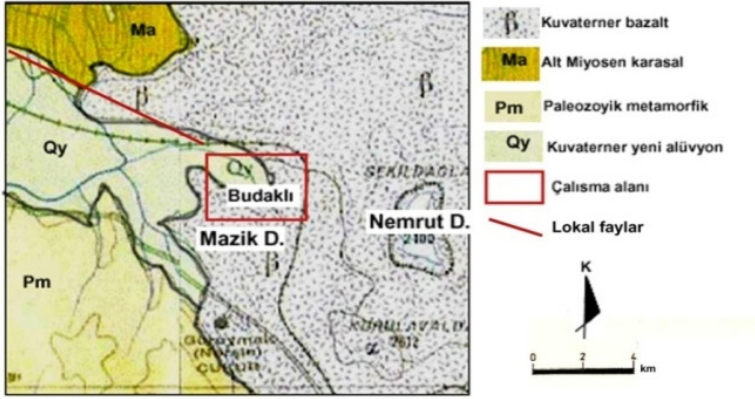
Numunelerimizdeki minarellerin analizinde ise Atomik absorpsiyon spektrometri (AAS) kullanılmıştır. Bu yöntem göre, AAS cihazı kullanılarak yapılan ve elementlerin derişimlerini ölçen bir tekli element tekniğidir. Temel durum atomları hava/asetilen veya azot-oksit/

asetilen alevi ile üretilmektedir. Ölçülen elemente özel kullanılan oyuklu katot lambasından yayılan ışınım mevcut alevden geçirilerek parçalı katı hal dedektör tarafından ölçülür. Analizi yapılacak örnek aleve gönderilir, örneğin içinde ilgili element mevcutsa, lambadan gelen ışınımın absorplar ve böylece ışınımın şiddeti azalır. Absorplanan ışınım miktarı örneğin içinde bulunan elementin derişimiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler grafiksel olarak alınarak yorumlanmıştır. Sonuçlar doğrultusunda, Budaklı termal kaynağının 5 farklı noktasına ait su içerikleri gerek kendi aralarında, gerekse Türkiye ve dünyadaki diğer önemli kaplıca içerikleri ile karşılaştırılmıştır.

2. Alanın Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapısı

Araştırma alanı, konumu itibariyle volkanik kayaların ve alüvyal çökellerin yüzeleendiği bir sahada yer almaktadır (Şekil 3). Son jeolojik devir olan Kuvaterner döneminde faaliyete geçen Nemrut Dağı, piroklastik malzemeleri ve lav akışı ile bölgeyi şekillendirmiş, büyük oranda bazalt, tuf ve andezitlerden oluşan bir arazi yapısının oluşmasına sebep olmuştur (Karaoğlu, Özdemir, Tolluoğlu, Karabıyıkoglu, Köse, Froger, 2005: 127). Ayrıca, Budaklı termal kaynağını içine alan kesimde Kuvaterner yaşlı alüvyal sedimentler bulunmaktadır ki bunlar da Muş Havzası'nın dolgu sedimentleri ve akarsu çökelleridir. Dolayısıyla çalışma alanı, Kuvaterner yaşlı litolojisi ile jeolojik açıdan Doğu Anadolu Bölgesi'nin en genç sahalardan biri olmakla birlikte, Kuvaterner'deki lav akışları ve püskürmelerle meydana gelen Mazik Dağı ve diğer volkan konilerinin eteklerindeki konumuyla da, yörenin tektonik-volkanik yapısıyla ilişkisini sergiler niteliktedir. Budaklı sıcak su kaynağı, söz konusu alüvyal çökeller ile volkanik kayalardan oluşan litolojinin kesişim alanı üzerinde yer almaktadır.

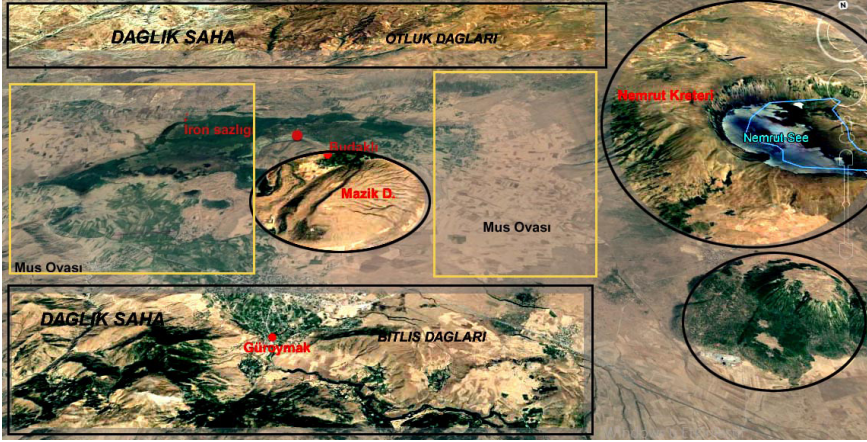
Ayrıca bu bölge, tektonik olarak Türkiye'nin aktif bölgelerinin başında gelir. Araştırma alanında MTA tarafından tespit edilmiş lokal faylar bulunmasının yanında, bölgesel çökme (sübidans) ve bölgesel yükselim (uplift) olayları sahayı etkilemektedir (Şaroğlu ve Güner, 1981: 41; Şaroğlu ve Yılmaz, 1984: 74). Çalışma alanındaki sıcak su rezervlerinin, söz konusu fay hatları vasıtası ile yüzeye ulaştığı tahmin edilmektedir.

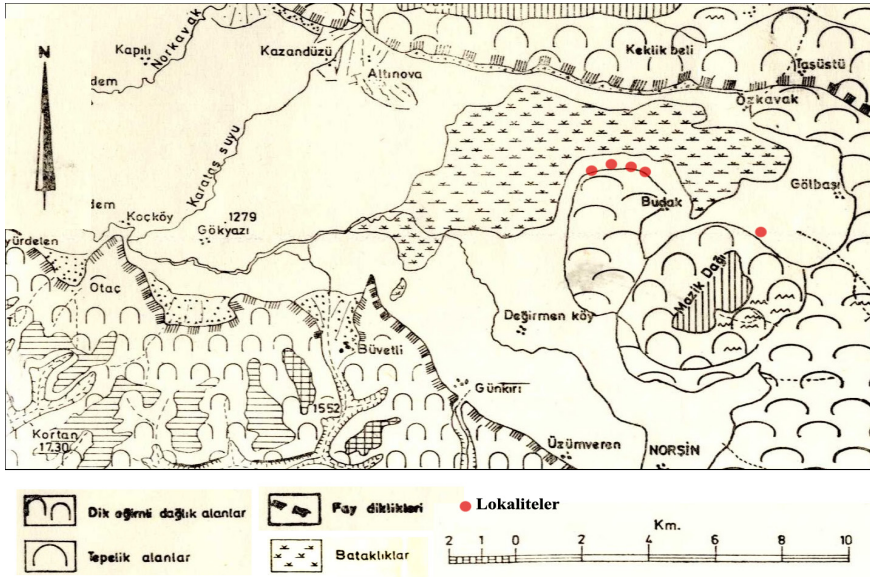
Şekil 3: Araştırma alanının genel jeoloji haritası (MTA, 1985: 1).

Araştırma alanı, jeolojik özelliklerine ek olarak, jeomorfolojik olarak da dikkat çekici bir konumdur. Van Gölü ve Muş Havzalarını birbirinden ayıran morfolojik bir eşik niteliğindeki Nemrut volkanının eteklerinde yer alan çalışma alanı, Muş Havzası'nın en doğu sınırında bulunmaktadır. Havzanın güneyinde, büyük oranda metamorfik kayalardan oluşan Bitlis Dağları'nın (Bitlis kenet Kuşağı) dik yamaçları uzanırken, havzanın kuzeyinde Otluk Dağları'nın faylı yamaçları kendini göstermektedir (Şekil 4, 5). Bu faylı yamaçlar, aynı zamanda Muş Ovası sınırlarındaki en belirgin fay aynalarını sunmaktadır. Güneyden ve kuzeyden söz konusu dik yamaçlar ve dağlık alanlar ile sınırlandırılan Muş Ovası'nın doğu kesimindeki havza tabanında ise büyük bir bataklık yer almaktadır. İron zıtlığı adı verilen ve birçok canlı türüne ev sahipliği yapılan bu sulak alan, Budaklı kaplıcasını kuzeyden ve kuzeybatıdan kuşatmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu bataklığın konumu ve oluşum koşulları da Budaklı kaplıcası gibi, bu kesimdeki yer altı sularıyla ilişkilidir.

Havzanın bu bölümü aynı zamanda, Muş Havzası'nı D-B yönünde drene eden Karasu Nehri'nin de kaynağını aldığı kesimdir. Bu nedenle flüvyal jeomorfoloji bakımından da dikkat çekici bir alandır. Sonuç olarak araştırma alanı, jeomorfolojik bakımdan zengin sayılabilecek, gerek flüvyal, gerekse volkanik ve tektonik jeomorfoloji unsurlarını bir arada barındıran bir sahadır.

Şekil 4: Araştırma alanının morfolojik birimlerini gösteren güncel uydu görüntüsü.

Şekil 5: Araştırma alanının jeomorfoloji haritası (Atalay, 1983: 41'den düzenlenerek).

3. Budaklı Kaplıcasının Genel Özellikleri ve Mevcut Durumu

Budaklı termal kaynağı, araştırma alanındaki Mazik Dağı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Beş farklı noktadan sıcak su çıkışının olduğu kaynak suyunun sıcaklığı 22-40 °C arasında değişmektedir. Kaynağın jeokimyasal özellikleri, sürdürülebilirlik potansiyeli ve sağlık turizmi

bakımından işlevleri bugüne kadar bilimsel olarak araştırılmamış, dolayısıyla kullanımı yerel halk ile sınırlı kalmıştır.

Kaynak, yaklaşık 40 yıldır yöre halkı tarafından aktif olarak kullanılan bir kaplıcadır. Ancak son on yıldır kaplıcanın olanaklarında kötüleşme olmuştur. 10 yıl öncesinde, kadın ve erkek havuzları ile giyinme kabinlerine sahip kaplıca binası zamanla kullanım dışı bırakılmış ve harabeye dönmüştür (Şekil 6). Bugün, açık alanda beş ayrı su çıkışının söz konusu olduğu kaynağın ilk su çıkış alanı erkekler için ayrılmıştır ve nispeten daha rahat kullanım koşullarına sahiptir (Şekil 7). Diğer su çıkışları ise arazi üzerinde sıcak suyun gölet oluşturduğu bir konumdadır (Şekil 8). Bu bölüm, yaz aylarında kadınlar tarafından kullanılırken kış aylarında yöre halkının hayvanları için kullanılmaktadır (Şekil 9, 10, 11). Uzun kış aylarında ahırlarında kalmak zorunda olan at, manda gibi büyük baş hayvanların gerek temizliği, gerekse vücutlarında oluşan yaraların tedavisi, hayvanların kaplıcaya sokulması ile yapılmaya çalışılmaktadır. Yerel basında da sıkça yer alan ve dikkat çeken bu görüntü, turistler açısından bir çekicilik oluşturmakta ise de söz konusu göletin kadınlar ve hayvanların ortak kullanım alanı olması sağlık turizmi bakımından da kabul edilebilir bir durum değildir.

Kaplıca büyük ölçüde yöre halkı, yöre halkının yurtdışından gelen akrabaları ve çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Ziyaretçiler, romatizmal hastalıklarının, eklem rahatsızlıklarının ve hatta sinüzit, fitik vb. hastalıkların tedavisinde Budaklı termal kaynağının oldukça faydalı olduğunu belirtmektedirler. Tümüyle deneyimsel olup bugüne kadar bilimsel bir alt yapıya dayandırılmamış bu tedavi sürecinin bilimsel izahı ve suların jeokimyasal özellikleri bir sonraki bölümde ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Şekil 6: Kullanım dışı bırakılan kaplıca binası

Şekil 7: Erkek kaplıca havuzu

Şekil 8: Kadın kullanım alanı (gölet)

Şekil 9: Hayvan kullanımı ve yerel basın

Şekil 10: Atların gölete sokulması

Şekil 11: Mandaların gölete sokulması

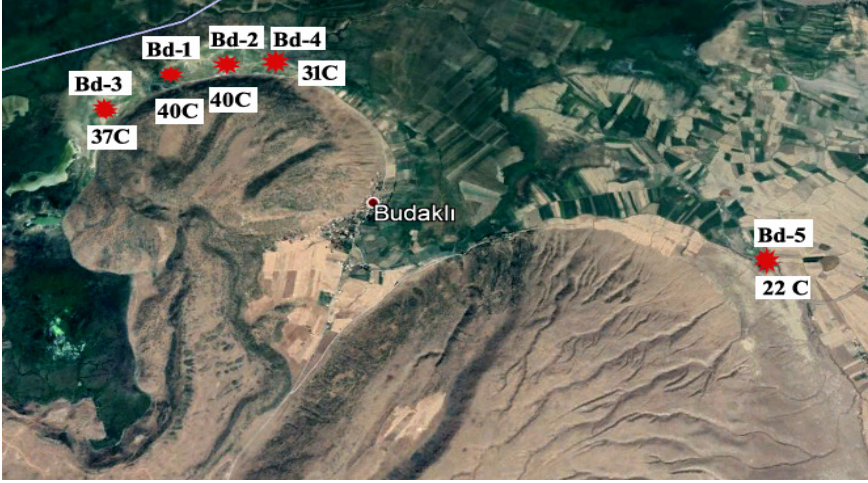
4. Bulgular ve Tartışma

4.1. Budaklı Kaplıcasının Jeokimyasal Özellikleri

Budaklı kaynağı, sıcaklıkları 22-40 °C aralığında değişen 5 ayrı lokaliteden su çıkışının olduğu “termal bir kaynak” özelliği taşımaktadır (Şekil 12-16). Bunun yanında, kimyasal analizler sırasında bünyesinde bulundurduğu tespit edilen bazı mineraller nedeniyle “mineralli sular” sınıfına dahil olduğu da belirlenmiştir. Dolayısıyla Budaklı'nın sıcaklık değerleri ve kimyasal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda “termo-mineral” bir su kaynağı olduğu söylenebilir.

Yapılan analizler, Budaklı termal kaynağı içerisinde çeşitli miktarlarda anyon, katyon ve ağır metal varlığını göstermektedir (Tablo 1). Beş farklı lokaliteden alınan su örneklerine göre araştırma alanında, standart değerlerin üzerinde Kalsiyum (Ca), Sodyum (Na) ve Flor (F) tespit edilmiştir (Şekil 17 A, B ve C). Bu değerlerin bir bölümü, Afyon'daki termal kaynaklardan da yüksektir (Mutlu, 1998; Demer ve Memiş, 2015). Bunun yanında önemli miktarda Potasyum (K) ve Fosfat (PO₄) varlığı söz konusudur. Ayrıca, analiz sonuçlarına göre Sülfat (SO₄), Klor (Cl), Demir (Fe) ve Nitrat (NO₃) gibi anyon ve katyonlar da belirlenmiştir, ancak bu

elementler oldukça düşük değerlerde olduğu için, kaplıca potansiyelini etkileyebilecek düzeyde değildir.

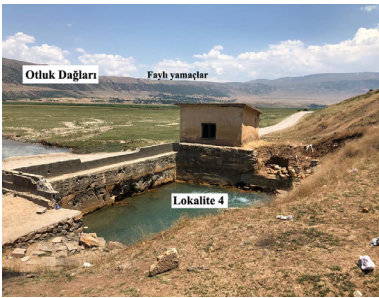
Şekil 12: Sıcak su çıkış noktaları, su örneklerinin alındığı lokaliteler ve su sıcaklıkları

Şekil 13: 1 ve 2 nolu su çıkış lokaliteleri

Şekil 14: 3 nolu su çıkış lokalitesi

Şekil 15: 4 nolu su çıkış lokalitesi

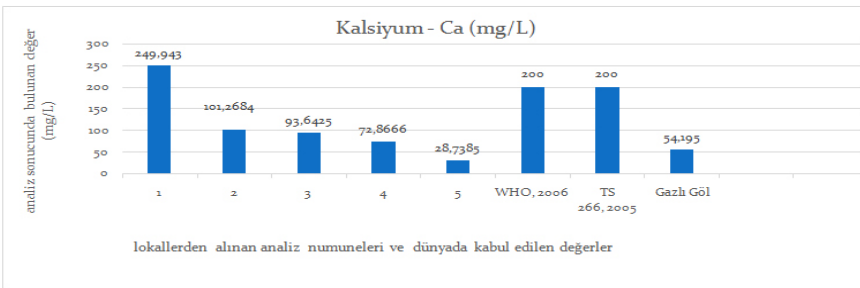

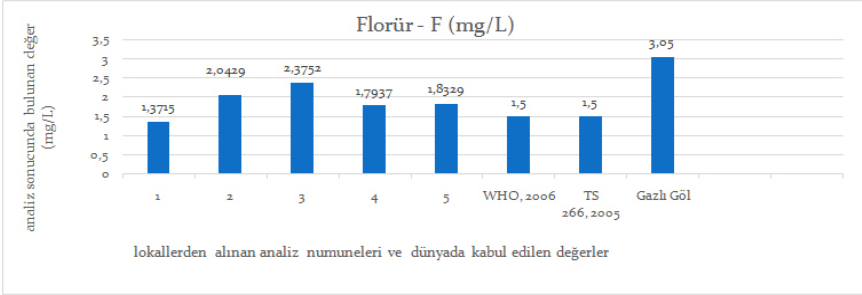
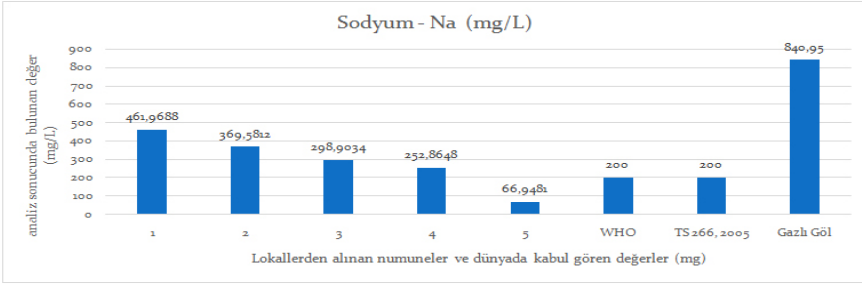
Şekil 16: 5 nolu su çıkış lokalitesi

Söz konusu elementler, 5.2. bölümde açıklanacağı gibi insan sağlığına faydalı maddelerdir. Ancak bu maddelerin yanı sıra, Budaklıkaynağı içerisinde bazı zararlı elementler de tespit edilmiştir. Su örneklerinde tespit edilen Arsenik (As) değerleri (ağır metal), Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) standart değerlerine yakındır. Dolayısıyla insan sağlığını tehdit eden bir durum söz konusu değildir. Benzer şekilde, örneklerde saptanan Azotdioksit (NO₂) miktarı da standart değerlerin altındadır. Ancak oldukça tehlikeli bir ağır metal olan Kurşun elementi (Pb), araştırma alanındaki 5 lokalitede de tespit edilmiş olup dikkatle üzerinde durulması gereken oranlardadır (Şekil 18). Türkiye standartları ve Afyon termallerinin jeokimyasal içerikleri göz önünde bulundurulduğunda (Mutlu, 1998: 5; Demer ve Memiş, 2015: 71), araştırma alanındaki su örneklerinde ölçülen kurşun içeriklerinin oldukça yüksek olduğu görülür (Şekil 18).

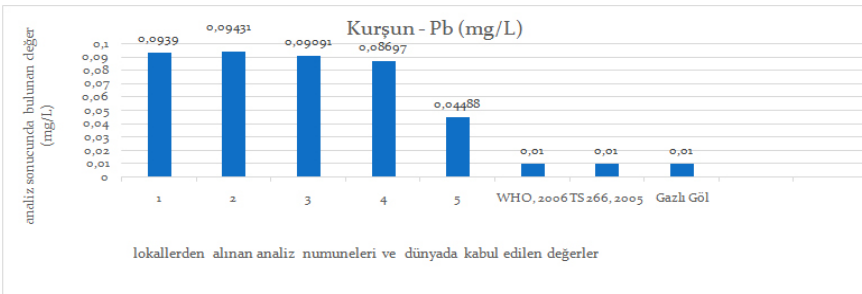
Tablo 1: Budaklı kaplıcası su numunelerine ait kimyasal içerikler

Örnek No:	Na ⁺	K ⁺	Mg ²⁺	Ca ²⁺	Fe ²⁺	Pb ²⁺	As	F ⁻	NO ₂ ⁻	NO ₃ ⁻	PO ₄ ³⁻	Cl ⁻	SO ₄ ²⁻
1	461,9688	71,2366	122,9667	249,943	0,00774	0,0939	0,0242	1,3715	0,4193	1,2416	0,3924	124,0112	42,1105
Güroyamak 2	369,5812	55,5446	95,1469	101,2684	0,00015	0,09431	0,01802	2,0429	0,4111	3,1093	0,3203	129,4457	2,3637
3	298,9034	53,0158	74,1697	93,6425	0,00015	0,09091	0,01186	2,3752	0,4483	2,8826	0,3111	129,3281	2,999
4	252,8648	35,7175	62,9848	72,8666	0,00107	0,08697	0,00967	1,7937	0,4761	0,2504	0,2595	104,3434	31,6683
5	66,9481	13,6424	28,4809	28,7385	0,00015	0,04488	0,00311	1,8329	0,4997	0	0,3477	70,008	5,5924
WHO, 2006	200	---	---	---	0,3	0,01	0,01	1,5	0,2	50	---	250	250
Standartlar TS 266, 2005	200	---	---	---	0,2	0,1	0,01	1,5	0,5	50	---	250	250
Afyon İzzet Gözü	840,95	72,63	18,19	54,195	0,11	<0,01	<0,01	3,05	<0,01	1,245	<0,05	120,175	8,69

Şekil 17 A, B, C:Standart değerlerin üzerinde ölçülen kalsiyum, sodyum ve flor elementleri (1-5 arası sütunlar lokasyonları ifade etmektedir).

Şekil 18: 5 ayrı lokalitede standart değerlerin üzerinde ölçülen kurşun ağır metali (1-5 arası sütunlar lokasyonları ifade etmektedir).

4.2. Jeokimyasal Özelliklerin İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri

Bilindiği gibi mineraller, insan sağlığına doğrudan etki eden elementlerdir. Gerek içme suyu olarak gerekse termal amaçlı kullanımlarda minerallerin çeşitli tedavi edici özelliklerinden faydalanılmaktadır. Jeotermal suların olumlu etki yaptığı hastalıklar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Özbek, 2011: 31).

- Solunum Sistemi Hastalıkları,
- Cilt Hastalıkları, (egzama, akne, psöriasis vb.),

- Lokomotor Sistem Hastalıkları (romatizmal hastalıklar, eklem hastalıkları),
- Ortopedik Operasyon ve Travma Sonrası Rahatsızlıklar,
- Kalp Dolaşım Sistemi Hastalıkları (kalp yetmezliği, dolaşım bozukluğu, hipertansiyon, arter hastalıkları),
- Mide – Bağırsak- Metabolizma Hastalıkları (Balneoterapi, içme, Peloidoterapi ağırlıklı; karaciğer safra kesesi fonksiyonel yemezliği, hepatit, obesite, gut vb.),
- Böbrek ve İdrar Yolları Hastalıkları (piyolonefrit, sistit, prostatit, ürolitiasiz),
- Jinekolojik Hastalıklar,
- Nörolojik Hastalıklar (omurga hastalıkları, inme, travmatik lezyonlar vb.).

Bu hastalıkların tedavi sürecinde ise jeotermal suların kullanımı çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında, banyo tedavisi, kaplıca kürleri, balneoterapi, içme kürleri ve klimaterapi yöntemleri gelmektedir (Özbek, 2011: 30).

Araştırma alanında tespit edilen ve dünyadaki standart değerlerin üzerinde olduğu belirlenen kalsiyum, sodyum, potasyum, flor ve fosfat, sağlık açısından oldukça önemli olup sinir ve kas sistemleri, kalp ve damar fonksiyonları, vücudun su ve pH dengesinin sağlanması, hücre yenilenmesi, kemik ve dış sağlığı ile böbrek işlevleri bakımından tedavi edici niteliktedir (Boysan ve Şengörür, 2009: 10). Budaklı kaplıcasının ziyaretçileri ile yapılan görüşmeler de bu bulguları doğrular nitelikte, kaplıca suyunun romatizmal hastalıklara ve fitik, sinir sıkışması, sinüzüt, böbrek ağrısı, damar tıkanıklığı gibi rahatsızlıklarına iyi geldiğini savunmaktadırlar.

Fakat yapılan analizlerde, kaplıca suyu içerisinde tespit edilen önemli miktardaki ağır metal (kurşun) içeriğinin ziyaretçiler üzerindeki olumsuz etkisi henüz tespit edilememiştir. Bilindiği gibi kurşun, vücutta kurşun zehirlenmesi olarak nitelendirilen ve güçsüzlük, uzun süreli karın ağrısı, bulantı, kilo kaybı, bitkinlik, baş ağrısı, bilişsel fonksiyonların kaybı gibi belirtilerle kendini gösteren önemli bir sağlık sorununa, hatta ölüme yol açabilen ağır bir metaldir (Şanlı, Hızal ve Albayrak, 2005: 70; Dündar ve Aslan, 2005: 3; Örün ve Yalçın, 2011: 75). Bu maddeye uzun süre maruz kalmak, metabolizmada büyük hasarlara yol açabilmektedir. Özellikle çocuklarda kurşun, nörotoksik bir madde olarak gelişimsel problemlere sebep olabilmektedir (Örün ve Yalçın, 2011: 75). Dolayısıyla, araştırma alanında 5 farklı lokasyona ait su numunelerinde standart değerlerin

üzerinde kurşun tespit edilmesi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir durumdur.

4.3. Jeokimyasal İçeriğin Jeolojik ve Coğrafi Yapı ile İlişkisi

Kurşun, doğada kendiliğinden var olabilen, ancak endüstriyel süreçlerle de yakından ilgili olan bir maddedir. Doğal haliyle galenit olarak da nitelendirilen bu element, 7.8 yoğunluğu ve 2.5 sertlik derecesi ile hidrotermal yataklarda veya volkanik alanlarda sıkça gözlenmektedir.

Türkiye’de özellikle Bitlis, Elazığ, Adana, Yozgat ve Çanakkale illerinde doğal rezervleri bulunan kurşunun (MTA, 2019: 2). Bitlis ili sınırları içerisinde yer alan Budaklı kaplıcasında da önemli miktarda tespit edilmesi tesadüf olmamalıdır. Araştırma alanında suni bir etkinin ve endüstriyel faaliyetin söz konusu olmaması, tespit edilen kurşun içeriğinin doğal rezervlerden (litolojik yapıdan) kaynaklandığına işaret etmektedir. Dolayısıyla alandaki Kuvaterner yaşlı volkanik kayalardan oluşan jeolojik yapının ve hidrotermal özelliklerin bu sonucu doğurduğu düşünülmektedir.

Su örneklerinin alındığı lokasyonlardan sadece lokalite 5’te diğerler örneklere göre düşük miktarda kurşun tespit edilmiş olmakla birlikte, lokalite 5 deki kurşun derişim standart değerlerin dört katından fazladır. Bunun nedeni, lokal 5’teki su sıcaklığının diğer numune alınan lokasyonlara göre en düşük değere sahip olması (22 °C), bunun sonucu olarak da çözünen kurşun miktarının azalmasıdır.

Sonuç olarak, Budaklı kaplıcasının bünyesinde barındırdığı faydalı elementlere rağmen, içerdiği yüksek kurşun miktarından dolayı daha ayrıntılı çalışmaların yapılması, ziyaretçilerin sağlık durumlarının izlenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Budaklı Kaplıcası, Doğu Anadolu Bölgesi’nde Nemrut kraterinin batısında yer alan konumu ile bölgenin volkanik ve aktif tektonik yapısını yansıtır durumdadır. Yöre halkı ve çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından yaklaşık 40 yıldır kullanılan bu kaynak, sıcaklıkları 22-40 °C aralığında değişen 5 farklı noktadan su çıkışının olduğu “termomineral bir kaynak” özelliği taşımaktadır.

Yapılan jeokimyasal analizler Budaklı’nın, bünyesinde barındırdığı kalsiyum, sodyum, flor gibi faydalı elementlerin yanı sıra kurşun gibi ağır metalleri de içerdiğini göstermiştir.

Alanın coğrafi ve jeolojik konumu incelendiğinde, tektonik bir depresyon olan Muş Havzası’nın doğu sınırında yer alan kaplıcanın, bölgedeki fay hatlarından oldukça etkilendiği görülmektedir. Bununla

birlikte jeokimyasal analizlerde tespit edilen ağır metalin, bölgedeki volkanik kayalarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Budaklı termal kaynağının jeokimyasal yapısının, alanın coğrafi ve jeolojik özellikleri sonucu oluştuğu söylenebilir.

Kaplıca suyu içerisinde tespit edilen önemli miktardaki ağır metal (kurşun) içeriğinin ziyaretçiler üzerindeki olumsuz etkisi henüz tespit edilememiştir. Ancak kurşun, vücutta güçsüzlük, uzun süreli karın ağrısı, bulantı, kilo kaybı, bitkinlik, baş ağrısı, bilişsel fonksiyonların kaybı, hatta ölümle sonuçlanan kurşun zehirlenmesine yol açabildiğinden (Şanlı, Hızel ve Albayrak, 2005: 70; Dünder ve Aslan, 2005: 3; Ören ve Yalçın, 2011: 75) bu maddeye uzun süre maruz kalmak, metabolizmada büyük hasarlara yol açabilmektedir. Özellikle çocuklarda kurşun, nörotoksik bir madde olarak gelişimsel problemlere sebep olabilmektedir (Ören ve Yalçın, 2011: 75). Dolayısıyla, araştırma alanında 5 farklı lokasyona ait su numunelerinde standart değerlerin üzerinde kurşun tespit edilmesi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir durumdur.

Standart değerlerin oldukça üzerinde tespit edilen kurşun elementi sebebiyle, Budaklı kaynağının içme suyu (ya da maden suyu) olarak kullanıma uygun olmadığı, termal amaçlı kullanım için ise sağlık riski oluşturabileceği belirlenmiştir. Mevcut durumuyla sağlık turizmi potansiyeli olduğu varsayılan Budaklı Kaplıcası, içerdiği yüksek kurşun derişimi nedeniyle önemli oranda risk taşımaktadır. Dolayısıyla yapılan kimyasal analizler ışığında bu bölgenin daha detaylı incelenmesi ve mevcut risklerin bölgede yaşayan insanlar ile paylaşılması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Akbulut, G. (2010). Türkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 35-54.
- Atalay, İ. (1983). *Muş Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi ve Toprak Coğrafyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Boysan, F. ve Şengörür, B. (2009). Su Sertliğinin İnsan Sağlığı İçin Önemi. *SAÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 13, 7-10.
- Çevre Sağlığı Raporu. (2011). *Kaplıca, Kaynak ve Doğal Mineralli Sular*. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Demir, S. ve Memiş, Ü. (2015). Afyonkarahisar Jeotermal Sahalarının Hidrojeokimyası ve Jeotermometre Uygulamaları. *SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 19, 66-77.
- Doğanay, H. (1989). Erzurum’un Termal Turistik Potansiyeli. *Turizm Yıllığı*, 156-174.

- Dündar, Y. ve Aslan, R., (2005). Yaşamı Kuşatan Ağır Metal Kurşunun Etkileri. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 6, 1-5.
- Googleearth güncel uydu görüntüleri (2019).
- Harita Genel Komutanlığı, 1/100.000 ölçekli topografya haritası, K 48 paftası
- Harita Genel Komutanlığı, 1/25.000 ölçekli topografya haritaları
- Karaoğlu, Ö., Özdemir, Y., Tolluoğlu, Ü., Karabıyıkoglu, M., Köse, O. ve Froger, J. (2005). Stratigraphy of the Volcanic Products Around Nemrut Caldera: Implications for Reconstruction of the Caldera Formation, *Turkish Journal of Earth Sciences*, 14, 123-143.
- Maden Teknik Arama Enstitüsü, 1/25.000 ölçekli jeoloji haritaları
- Mutlu, H. (1998). Gazlıgöl (Afyon) termal ve maden sularının jeokimyasal özellikleri ve jeotermometre uygulamaları, *Jeoloji Müh. Dergisi*, 50, 1-7
- Örün, E. ve Yalçın, S. (2011). Kursun, Civa, Kadmiyum: Çocuk Sağlığına Etkileri ve Temasin Belirlenmesinde Saç Örneklerinin Kullanımı. *AÜ. Çevre Bilimleri Dergisi*, 3, 73-81.
- Özbek, T. (2011). Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizmde Değerlendirilmesi. *Jeofizik Bülteni*, 68, 27-37.
- Şaroğlu, F. ve Güner, Y., (1981). Doğu Anadolu'nun Jeomorfolojik Gelişiminde Etki Eden Ögeler: Jeomorfoloji, Tektonik, Volkanizma İlişkileri. *Türkiye Jeoloji Kurultayı Bülteni*, 24 (2) Ankara.
- Şaroğlu, F. ve Yılmaz, Y. (1984). Doğu Anadolu'nun Neotektoniği ve İlgili Mağmatizması. *Ketin Sempozyumu* içinde, Ankara, 73-94.
- Şanlı, C., Hızel, S., Albayrak, M., (2005). Kurşun ve çocuk sağlığı, *STED Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14, 70-75.
- Yıldırım, C. (2015). Levha Tektoniği ve İlişkili Yapısal Yer Şekilleri. Doğan, U. (Ed.). *Jeomorfolojinin Temelleri* içinde (s. 87-108). Ankara: Nobel.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 125-152
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 23.10.2019
Kabul/Accepted: 04.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MİMARİ AÇIDAN ŞUAYB VE
DARA ANTİK KENTLERİNİN
KIRSAL VE KÜLTÜREL
TURİZM ÖZELLİKLERİNİ
ARAŞTIRMAK**

***ARCHITECTURAL RESEARCH
OF RURAL AND CULTURAL
TOURISM CHARACTERISTICS
OF THE ANTIQUE CITIES
ŞUAYB AND DARA***

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

ORCID: 0000-0001-7846-0478, yasarsu2000@gmail.com

Öz

Sürdürülebilir yerleşimlerin sonucu olarak kültürel ve fiziki katmanlaşma ve yapılaşma oluşumu, Anadolu kentlerinin ortak niteliğidir. Tarihi süreçte oluşan bu katmanlaşmanın niteliği, kentsel yerleşmeler kadar, kırsal yerleşmelerin de kendine özgü karakterini ortaya çıkarabilmektedir. Bu çalışma kapsamında, tarihi ve arkeolojik kalıntılarla yerele özgü kır mimarisi iç içe geçmiş bir bütünsellikle günümüze ulaşan iki örnek incelenmiştir. Bunlardan ilki; “Peygamberler Şehri” olarak adlandırılan Şanlıurfa’da, Şuayb Peygamberin orada yaşadığına ve öldüğüne inanılan ve Hazreti Musa ile buluştuğu kent olduğu sanılan antik Şuayb kenti; diğeri ise erken Bizans döneminde bir sınır garnizon kenti olarak kurulan ve çoğu ilk dönemden kalan savunma, su yapıları ve nekropol alanlarıyla dikkat çeken Dara antik kentidir.

Çalışmanın amacı: aynı bölgede yer almalarına karşın farklı amaçlar için kurulan bu iki antik kentin, Kırsal ve Kültürel Turizm değerlerini, mimari açıdan irdelemek, benzer ve farklı yönlerini kıyaslamak, tanıtılmalarını sağlayarak ülke turizmine kazandırmaktır. Çalışmanın yöntemi, literatür taramasına ilave olarak, alanda tespit ve belgelemeler yapmaktır. Böylece, özellikle çok az bilinen Şuayb kentini araştırıp, kayıt altına almak hedeflenmektedir. Sonuçta elde edilen bulguların paylaşılması ile bu kentlerin turizm açısından potansiyellerinin artacağı, böylece turizm rotalarına dahil edileceği, dolayısıyla turizmin ekonomik açıdan bölgeye ve ülkeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şuayb ve Dara antik kentleri, kırsal turizm, kültürel turizm.

Abstract

The common feature of most of the Anatolian settlements is the physical

and cultural stratification resulting from continuous settlements. Historical stratification can be seen as the unique character of rural as well as urban settlements. In this context, two examples that have survived to date with archeological remains and traditional rural architecture are examined within the scope of the study. The first of these is known as the ‘City of the Prophets’, the ancient Şuayb in Sanlıurfa, and the other is the ‘Dara ancient city’, which was established as a border garrison city in the early Byzantine period, attracting attention with its defense, water structures and necropolis areas, many of which remained from the first period. In both ancient cities, which are the focus of the study, life continues in the traditional rural fabric today.

Considering that rural tourism has recently been at the forefront, these cities, with their rural as well as historical features, are the ‘water of life’ for regional tourism. The aim of this study is to examine the values of rural and cultural tourism afforded by these two ancient cities. The study also aims to compare the cities which were established for different purposes, although they are located in the same region, and to introduce them as tourism destinations. To do so, after a literature review, the method of the study is introduced as documentation in the field, with the prospect of investigating the very little known city of Şuayb especially with measurements and modeling, and recording it as a tourism destination. It is assumed that the potential of these cities as tourism destinations will be increased by sharing the findings obtained, paving the way for them to be included in tourism maps which will in turn contribute to the region’s and the country’s economy.

Keywords: Şuayb and Dara ancient cities, rural tourism, cultural tourism.

Giriş

Turizm sektörüne ilgi, hız kazanan küreselleşme olgusu ile birlikte artmıştır. İnsanların daha bilgili ve eğitilmiş olmaları, öğrenme merakı, farklı kültürler görmek ve tanımak isteği, başka kent ve ülkelerdeki doğal ve kültürel güzellikleri keşfetme duygusu turizm sektörüne de yansımaktadır. Artık insanlar klasik olarak deniz, kum güneş konsepti dışında daha farklı, eğlenceli, maceralı konseptlere yönelmektedirler. Bunun sonucunda da doğal olarak farklı ve alternatifli turizm çeşitleri görülmektedir. Artık turizm sektörü ile beraber insanlar, kültürel, tarihsel, doğal ve arkeolojik değerlere yönelmişlerdir. Bu yönelmeyle beraber, kırsal ve kültürel turizm türleri, alternatif turizm olarak daha da önemsenmeye başlanmıştır.

Son derece önemli ve büyük bir kültürel potansiyele sahip olan ülkemiz, başka hiçbir ülkeyle kıyaslanamayacak kadar kültürel, tarihi ve arkeolojik zenginliklere de ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle kültürel miras amacıyla yapılan turizm faaliyetleri, turistlerin farklı deneyimler aradığı, gidilen ülkenin tarihi ve kültürü hakkında bilgi ve deneyim kazandıran, ülkelerin önde gelen turizm kaynaklarından biridir. Günümüzde, en

popüler turistik etkinliklerden biri de, tarihi ve kültürel mekânları ziyaret etmektir (Kalay vd, 2017:122). Desteklenmesi ve teşvik edilmesi durumunda kültürel turizm sayesinde yöre halkı, kendi değerlerine ve geçmiş kültürlerin izlerini taşıyan kalıntılara sahip çıkıp korumakla beraber, bu eserlerin korunması için maddi kaynakta elde edebilirler.

Farklı kültürleri ve kültür miraslarını deneyimlemek ve görmek için yapılan seyahatler kültür turizmi olarak bilinmektedir. Avrupa Birliği 1980'lerin başında kültürel kimlik ve kültür mirası belirlemek için bu kavramı önermiştir. Daha sonrasında kültür turizmi, ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerle birlikte, meraklı kişilerce, ilginç kültürleri öğrenme ve farklı kültürleri görme olarak tanımlanmıştır (Kalay vd,2017:123). Kültür turizmi bir ülkenin veya bölgenin kültürünü, geçmişini, sanatını, diğer değerlerini ve o bölgelerdeki insanların yaşam kültürünü içerir. UNESCO tarafından listelenen, Dünya Mirası Listesindeki yerleşimler de, kültürel turizmi teşvik etmek için değerlendirilebilmektedir. Dünya mirası UNESCO tarafından kültürel, doğal ve hem kültürel hem de doğal miras olmak üzere üç kategoride sınıflandırılır. Ülkemizde 16'sı kültürel, 2'si karma olmak üzere Dünya Miras Listesine girmiş 18 miras alanı bulunmaktadır. Yine Dünya Miras Geçici Listesinde 73 kültürel, 3 doğal, 2 de karma olmak üzere 78 miras alanımız mevcuttur¹. Konu kapsamında ele alınan Şanlıurfa'da yer alan Göbekli tepe 2018 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesinde yerini almış ve 2019 yılı Göbekli tepe yılı olarak ilan edilmiştir (Şekil 1). Yine Mardin kentinin genelini kapsayan Mardin Kültürel Peyzajı ile Harran ve Şanlıurfa, 2000 yılından beri Dünya Miras Geçici Listesinde yer almaktadırlar.

Kültürel mirası oluşturan somut kültür kalıntısı olarak da tanımlanabilen arkeolojik, kentsel ve doğal sitler, tümülüs, anıt, ören yeri, höyük, külliye, cami, kiliseler, hem tarihi, hem de kültürel mirası oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte, Mardin ve Şanlıurfa'nın adı geçen kültürel ve tarihi varlıklar açısından son derece zengin bir yöre olduğu söylenebilir (Tablo 1). Diğer yandan kültürel turizmle birlikte yer alan kırsal turizm de, hem yerel kültürün hem de doğanın korunmasını kapsadığı gibi, yerel halka ek gelir sağlama, iç göçü önleme, kırsal kalkınmaya katkıda bulunma ve kültürel mirasın yaşatılmasına destek verme özelliklerine de sahiptir.

Anadolu'da yer alan tarihi yerleşmelerin ortak özelliği, sürekli yerleşimler sonucu oluşan fiziksel ve kültürel katmanlaşmadır. Görülen bu tarihi katmanlaşma niteliği kentsel yerleşmeler kadar, kırsal yerleşmelerin de özgün karakteri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda, arkeolojik kalıntılarıyla geleneksel kırsal mimari iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir.

1 <http://www.unesco.org.tr> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

Şekil 1: UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine 2018 Yılında Giren Göbeklitepe

Tablo 1: Şanlıurfa ve Mardin kentlerinde yer alan sit alanları²

ŞANLIURFA		MARDİN	
Sit Alanları	Sayısı	Sit Alanları	Sayısı
Arkeolojik Sit Alanı	755	Arkeolojik Sit Alanı	210
Kentsel Sit Alanı	7	Kentsel Sit Alanı	3
Tarihi Sit Alanı	1	Tarihi Sit Alanı	
Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	4	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	2
Karma Sit Alanları		Karma Sit Alanları	
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	1	Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	1
Doğal ve Tarihi Sit Alanı	1	Doğal ve Tarihi Sit Alanı	
Toplam	769	Toplam	216

Ülke turizminin kalkınması adına önemli özellikte bulunan geleneksel kırsal ve kültürel yapıların tanıtılması, korunarak geleceğe aktarılması, bu konuda çalışanların vazifelerinden sayılmaktadır. Dolayısıyla, geçmişten günümüze ulaşan hem kültürel hem kırsal, hem de tarihsel nitelikteki örneklerden ikisi, çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunlardan ilki; «Peygamberler Şehri» olarak bilinen Şanlıurfa sınırları içinde kalan ve Şuayb Peygamber'in yaşadığı kent olarak rivayet edilen, Şuayb Peygamberin damadı Hazreti Musa ile bulunduğu yer olduğu söylenen, aslında Roma imparatorluğunun koloni kenti olduğu düşünülen antik Şuayb ken-

² <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

tidir. Diğeri ise Mardin sınırları içinde, erken Bizans döneminde bir sınır garnizon kenti olarak kurulan ve yapıldığı ilk dönemden günümüze kadar ayakta kalan savunma, su yapıları ve nekropol alanlarıyla dikkat çeken Dara antik kentidir.

Her iki antik kentte de, geleneksel kırsal dokudaki yaşantı günümüzde sürmektedir. Ancak çevresel ve ekonomik nedenlerden dolayı kalkınma aşamasına tam geçemeyen bu yerleşmeler için kırsal ve kültürel turizm, çok önemli getiri kaynağı olabilir. Aynı zamanda bölgenin binlerce yıl tarihsel geçmişi olması bu kentleri köklü uygarlıkları ve kültürleri açısından da önemli kılmaktadır.

Diğeri yandan özellikle Şuayb antik kenti üzerine bugüne kadar bilimsel anlamda herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması da, bu çalışmayı önemli kılan unsurlardandır. Bu nedenle bu antik yerleşimler konu olarak seçilmişlerdir. Çalışmanın amacı, aynı bölgede yer almalarına karşın farklı amaçlar için kurulan bu iki antik kenti, buldukları çevreyle beraber tanıtmak, kırsal ve kültürel turizm değerlerini, mimari açıdan irdelemek, benzer ve farklı yönlerini kıyaslamak, tanıtılmalarına katkı sağlayarak ülke turizmüne kazandırmaktır. Çalışmanın yöntemi, kavramsal değerlendirme çalışması şeklindedir. Bu kapsamda, veri toplamak amacıyla literatür taramasına ilave olarak, alanda gözlem, tespit ve belgelemelerin yanısıra, yöre halkıyla mülakatlar da yapılarak, özellikle çok az bilinen Şuayb kenti araştırılmış, elde edilen veriler kayıt altına alınmış ve çalışma kapsamında irdelenmiştir. Alınan bu verilerin belli bir sistematikte ele alınmasında, öncelikle kırsal ve kültürel turizm bileşenleri tespit edilmiştir. Ardından Urfa ve Şuayb antik kenti, sonrada Mardin ve Dara antik kenti ele alınmış, kentlerle ilgili veriler analiz edilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler ışığında her iki antik kentin hem benzer ve farklı yönleri kıyaslanmış, hem de ayrı ayrı kırsal ve kültürel turizm bileşenleri açısından irdelenmiş ve bulgular tablolar ile özetlenmiştir.

1. Kırsal ve Kültürel Turizm

Dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kalkınma stratejilerinin önemli bir parçası olan ve bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü, ülke kalkınmasına imkân sağlaması ve elde edilecek gelirin tabana yayılması nedeniyle, ekonomik, sosyal ve bölgesel kalkınma açısından önemli dinamiklerden biridir. Farklı turizm türlerine giderek ilginin artmasıyla, artık ülkeler doğal ve tarihi zenginliklerini değerlendirerek alternatif turizmlere yönelmeye başlamışlardır. Son dönemlerde turizmdeki arz ve talep dengesi, tatil turizminden, kırsal, kültür ve doğa turizmüne doğru yönelim görülmektedir (Kürkçüoğlu ve Erkol, 2012: 3).

Kırsal turizm; özellikle kırsal alanlarda yöre halkı için bir gelir

kaynağı ve kalkınma aracı olabilen, uygulandığı yerde kültürel etkileşimi sağlayan ve giderek de önemi artan alternatif bir turizm çeşididir. Türkiye, elverişli coğrafik yapısı, tarihi, kültürel ve sosyal bir dokuya sahip olmasıyla kırsal turizm için son derece uygun yerleşmeleri kapsamaktadır.

Günümüzde birçok ülkenin kırsal kalkınma politikalarında ve stratejilerinde yer alan kırsal turizm, ülkemizin bazı yörelerinde de olumlu katkılar sağlamaktadır. Kırsal turizme ait pek çok tanımla karşılaşılabilir. Kırsal turizmin bazı kaynaklarda köy turizmi, yayla turizmi, çiftlik turizmi, tarımsal turizm, ekoturizm gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Ancak genel olarak kırsal turizm için; doğal ortamlarda tatillerini geçirmek isteyen ve farklı kültürleri tanımayı arzulayan turistlerin, kırsal bir yerleşmeye giderek, zaman geçireceği, konaklayacağı ve o yerleşmeye özgü kırsal, tarihi ve kültürel alanları görüp, etkinliklere katılabileceği turizm türü denilebilir.

Soykan (2003:5) Kırsal turizmin bileşenlerini dört alt başlıkta incelemiştir. Bunlar:

Kırsal Alanlar: Kırsal alanlar daha çok doğal ve coğrafik özellikleri kapsar. Dağlar, göller, nehirler, ormanlar, ova ve yayla köyleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Kırsal Miras: Tarih öncesinden günümüze gelinceye kadar yaşanan ve yapıları yansıyan bütün değerler bu alanda incelenebilir. Örneğin, kaleler, camiler, köyler, endüstriyel ve tarihi yapılar bu kapsamda irdelelenebilir.

Kırsal yaşam; Kırsal alanın yaşam kültürünü kapsayan alandır. Kültürün yansıdığı yerel etkinliklerden el sanatlarına, müzikten beslenmeye, agro turizme kadar bir çok alanda ele alınabilir.

Kırsal etkinlikler: Kırsal alanda yapılabilecek spor ve etkinlikleri içerir. Yürüyüş, balık tutma, at binme, avcılık gibi etkinlikler bu alanda incelenebilir.

Alternatif turizm türlerinden biri de kültür turizmidir. Farklı birçok tanıma rağmen genel anlamda kültürü: Bir toplumun veya insan grubunu yaşam şeklini, gelenek ve göreneklerini, örf ve alışkanlıklarını, sanat ve inançlarını ifade eden, belirleyen gelişmişlik olarak tanımlamak mümkündür.

Kültürel turizm; tarihi yapıları, yerel mimari eserleri yerinde görmek, festival, fuar veya konserlere katılmak, inanç amacıyla dinî seyahat yapmak, arkeolojik siteleri, çevresel ve doğal güzellikleri incelemek veya yerel yemekleri tatmak gibi bir çok amaçla yapılabilecek turizm türüdür.

Özellikle kitle turizmi olarak adlandırılan turistik gezilerde bile kültürel amaçlı gezilerin olması, bu turizmin öneminin bir kanıtı olduğu söylenebilir. Dünya insanların birbirini anlaması ve tanınmasında, birbirlerinin kültürlerini ve yaşadıkları coğrafyaları keşfetmelerinin kültür turizmini daha da artıracakı kesindir. Günümüzde turistler sahil kenarında bile tatillerini geçirdiklerinde, buldukları yerleşimin tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerini görmek istemektedirler. 1988 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Bir Yörenin Turizm imkânlarının Değerlendirilmesi için Rehber” adlı kaynakta “Kültürel Değerler” başlığı altında aşağıda sıralanan sınıflandırma yapılmıştır (Arınç, 2002: 108).

Bu kaynağa göre kültürel değerler;

- Tarihi eserler; Cami, han, hamam, türbe, su kemeri, tescilli yapı-sokak, anıtsal ağaçlar, çeşme, kervansaray, saat kulesi sayılabilir.

- Arkeolojik eserler; : Antik kent, kale, sur, tiyatro, hamam, su kemeri, nekropol, akropol, mabed, tapınak, kilise, sarnıç ile yeraltı arkeolojik eserleri buna örnektir.

- Tarihi dini merkezler; Cami, türbe, manastır, kilise, sinagog tarihi dini merkezlerdir.

- Müzeler; Etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, açık hava müzesi, özel konulu müzeler buna örnektir.

- Festivaller ve özel günler

- Yöresel el sanatları; halı, kilim gibi dokumalar, toprak işleme, ağaç işleme, bakır işleme, taş işleme, mücevher sıralanmıştır.

- Türk folkloru'dur. Bu sıralanan kültürel değerlerin bir veya daha fazlası, günümüzde turizm kapsamında görülen, incelenen değerleri oluşturmaktadır.

2. İki Antik Kentin Kültürel ve Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi

Çalışma konusunu oluşturan Şuayb ve Dara antik kentlerinin yer aldığı Şanlıurfa ve Mardin kentleri de tarihi ve kültürel geçmişleri ve zenginliklerinden dolayı kırsal ve kültürel turizm açısından önemli bulunmuş ve incelenmişlerdir.

2.1. Şanlıurfa ve Şuayb Antik Kenti

İnsanlara şehirler kurmayı öğreten ve onun devrinde 180 şehir kurduğu rivayet edilen eski Yunanlılardan Enoch'un (aslında Enoch'un Hermes, İdris Peygamber ve aynı zamanda Uhnud, adıyla da bilindiği ve bu dört isimde aynı kişiye ait olduğu kabul edilmektedir.) kurduğu en küçük

kentin Urfa olduğu söylenilmektedir. Yine anlatıldığına göre Nemrut, Nuh tufanından sonra Babil’de üç kent inşa etmiştir. Urfa da bu kentlerden biridir. Rivayete göre Urfanın ilk adı Arach iken, daha sonra Erech denilmiş, Ermenilerce Orhai, Süryani kaynaklarında Urhay, zaman süreci içinde Seleukoslardan Edessa, Araplardan El- Ruha isimlerini almıştır³. Sümerce ise “balıklı şehir/balıklı yer” anlamına da gelen . URU.HA/URU.KUA olarak adlandırılmıştır. (Sümerce HA/KUA “balık” URU ise “şehir” veya yer anlamındadır) . Zamanla Uruha, Urha ve Urfa haline dönüşmüştür (Kürkçüoğlu ve Erkol, 2012: 10).

Tarihi geçmişinden dolayı birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şanlıurfa şehri, Ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Şanlıurfa kentinin komşuları, Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Suriye’dir. Coğrafi açıdan bir çok ovayı (Halfeti, Bozova, Hilvan Harran, Suruç ve Viranşehir) bünyesinde bulunduran bu kentin yine içinde ve çevresinde de bir çok su kaynağı (Fırat Nehri ve üzerinde yer alan Atatürk, Birecik ve Kargamış Barajı, kent merkezinde Halil-ür Rahman Gölü ve Aynzeliha Gölü) yer almaktadır.

Coğrafi konumundan dolayı geçmişten günümüze birçok ticari ve tarihi yol üzerinde bulunması nedeniyle önemli bir kent olan Urfa, aynı zamanda farklı medeniyetlerin yaşadığı, değişik kültürlerin kaynaştığı bir alan özelliğine de sahip olmuştur. Tarihte Roma/Bizans, Arap, Selçuklu, Eyyubi, Karakoyunlu, Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin hâkimiyetinde kalmış ve bu kültürlerin etkisiyle de birçok önemli yapılar inşa edilmiş olan şehir, yaklaşık 11.000 yıllık bir geçmişe sahiptir⁴. Şehrin oluşumunda, bu köklü geçmiş de önemli rol oynamıştır. Ayrıca, bu kentte üç büyük dine mensup insanların da geçmişte bir arada yaşamaları, kültürel mirasın önemini daha da artırmıştır.

Dini açıdan da adından sıkça söz edilen kentte, Hz İbrahim’in ateşe atıldığı rivayet edilen balıklı göl başta olmak üzere, pek çok camii, türbe, han, ticaret alanı vb tarihi eserler yer almaktadır. Şehirde merkezinde yer alan tarihi eserler dışında, kentin çevresinde yer alan antik kentleri de son derece önemlidir.

Tarihteki en eski ibadet merkezi olan Göbeklitepe, M.Ö. 10 bine uzanan tarihi ile bunlardan ilkidir. Şanlıurfa’nın Örencik köyü mevkiinde Tek Tek Dağları’nın eteğinde bulunmaktadır. Yaklaşık 1995 yılından günümüze kadar yapılan arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkarılmaya başlanmıştır (Şekil 2). Bu bağlamda Göbeklitepe UNESCO tarafından 2011’de Dünya Mirası geçici listesine alınmış ve kalıcı listeye 2018 yılında girmiştir.

3 <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Bu tarihi yerleşim, dünyanın bilinen en eski kült yapılar topluluğudur. Günümüzde 6 yapı topluluğu kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Bu yapıların ortak özelliği, yuvarlak planda dizilmiş ve araları taş duvar şeklide örülmüş, T formundaki 10-12 dikilitaş olması ve merkezde ise daha yüksek boyutlardaki iki adet dikili taşın karşılıklı olarak yerleştirilmiş olmasıdır. Dikilitaşların çoğunun üzerinde kabartılarak veya oyularak betimlenmiş çeşitli hayvan insan, el, kol ve soyut semboller yer almaktadır⁴.

Şekil 2: Şanlıurfa Göbeklitepe Kült Yapılar Topluluğu

Diğer bilinen bir antik kent Harran'dır. Tarihi MÖ 5000'li yıllara kadar uzanan bu yerleşmenin üzerinden binlerce yıl süresince, Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Mezopotamya'dan Anadolu'ya olan ticaret akışının yapılmış olması bu tarihi kentte zengin bir birikiminin oluşmasına neden olmuştur (5). İçinde bulunan kalesi, mabetleri, astronomi kulesi ve konik kubbeli evleri ile Harran, Şanlıurfa'nın en önemli yerleşmelerinin başında gelmektedir (Şekil3).

4 <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Şekil 3: Tarihi Harran Yerleşimi⁵

Bilinen bilinmeyen, bilinip gün yüzüne çıkarılamayan birçok eseri bünyesinde bulunduran bu kent, sadece tarihi değerleri ile değil, yaşam tarzının ve kültürün geçmişten günümüze değişmeden yaşandığı bir yerleşimdir. Kentin bilinmeyen veya tanınmayan, Dünya Kültür Mirası Listesine aday olacak Antik kentlerinden biri de Şuayb kentidir.

2.1.1. Şuayb Antik Kenti ve Şuayb Peygamber

Şuayb Antik Kenti, Harran'dan 37 km, Şanlıurfa'dan 88 km uzaklıkta yer alan Özkent köyü içinde bulunan tarihi harabelere denilmektedir. Geniş bir alana yayılan ören yerinin surlarla çevrili olduğu ve Roma devrinde inşa edildiği sanılmaktadır. Şuayb Antik Kenti ile ilgili yapılmış bilimsel bir çalışmaya ulaşılamadığından dolayı, kentle ilgili bu çalışma kapsamında verilen bilgiler, tamamen tahmin ve düşüncelerden ibaret olmaktadır.

Halk arasında Şuayb Peygamberin bu kentte yaşadığına ve vefat ettiğine, kentin adının da Şuayb Peygamberden geldiği söylenmektedir. Musa Peygamberin sihirli asasını Şuayb Peygamberden bu kent yakınındaki Soğmatar kenti civarında aldığına ve hatta burada bir içme suyu kuyusu açtığına yerel halkça inanılmaktadır. Şuayb Peygamber, hem Kuran-i Kerimde, hem de Tevrat'ta adı zikredilen önemli bir yere sahiptir. Musa Peygamberin kayınpederi ve Tevrat'ta geçen "Jethro" (İbrancesi Yitro) ile aynı kişi olduğu sanılmaktadır. İnanışa göre ahlaki değer yargıları zayıf olan Medyen halkını, doğru yola döndürmek için gönderilmiştir. Bu antik kentte, Şuayb Peygamberin evi ve ibadet mekanı olduğu düşünülen, halk arasında Şuayb Peygamber Makamı olarak bilinen ve ziyaret edilen, günü-

⁵ <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-164354/harran.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2019)

müzde kadınların cuma günleri kullandığı mescid şeklinde bir de mağara bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4: Şuayb Peygamberin Makamı Olduğu Rivayet Edilen Mağara

Görenler tarafından gerek konumu, gerekse de mimari dokusu açısından “Güneydoğu’nun Efes’i” olarak tanımlanan Şuayb Antik Kenti, M.S. 4-5. yüzyıla tarihlenen Geç Roma dönemine ait bir yerleşim yeridir. O dönemlerde Roma imparatorluğu için ekonomik büyüme savaşmakla elde ediliyordu. Savaş kazanmak ise, imparatorluğa yeni kaynaklar, ganimetler, topraklar, köleler ile birlikte gelecek garantisi ve ticarete büyüme imkânı demektir. Roma döneminde ele geçirilen topraklar, çoğu zaman emekli askerlere verilir⁶.

Roma döneminde kentlerin kuruluş biçimi üç şekilde olmaktadır (Aslan, 2019: 6; Ceylan, 2018: 12).

1. Sisteme içselleştirilmiş kentler: bunlar işgal edilmiş ülkelerdeki kentler olup organik dokuya sahipler

2. Koloniler: Boş alanlarda kurulmuş, emekli askerlerin yerleştirildiği kentler olan bu yerleşimlerde ızgara dokuya sahip kent planları mevcuttu. Bu kentlerden biri olarak Şuayb kenti gösterilebilir.

3. Garnizon kentleri: sınır boylarındaki askeri karakolların çevresinde büyümüş kentlerdir, bunlar da ızgara dokuya sahiptir.

Harran’a 37 km uzaklıktaki antik kent, tipik Roma Koloni kentleri şeklinde olmakla beraber, günümüzde harabe şeklinde olan yapılardan, ev olduğu düşünülen yapıların etrafının duvarlarla çevrili, üçgen alınlıklı ve

6 <https://docplayer.biz.tr/2658828-Roma-imparatorlugu-roma-kentler> (Erişimtarihi:10.10.2019)

çatılı şekilde yapıldığı sanılmaktadır. (Şekil5)

Şekil 5: Şuayb Kentinde Üçgen Alınlıklı Harabe Konumundaki Yapı Girişleri

Antik kenttin tepelik alana kurulmasının güvenlik nedeniyle çevreye hâkim olması amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Tepelik alanın verdiği imkânla, neredeyse yan yana gelecek şekilde pek çok mağaraya rastlanmaktadır. Kentte yaşayan kişilerin deyimiyle 2000 üzerinde mağara olduğu, son yıllara kadar köy halkının bu mağaralarda yaşadığı belirtilmiştir (Şekil 6). Zeminden 150-200 cm aşağıda olan genelde 5- 6 basamakla inilen mağaraların içinde eşya, kandil vb koymak için bazı nişler de yer almaktadır (Şekil 7). Günümüzde bu alanda yaşamını sürdüren insanlar, bu mağaraları depo, ahır, wc gibi kullanmaktadır. Özellikle depo amacıyla evin bir parçası olarak kullanıldığından, halkın çoğunun evi bu mağaraların hemen üzerinde veya yanında yer almaktadır (Şekil 8).

Şekil 6: Şuayb Kentinde Bir Mağara Girişi

Şekil 7: Kentteki Mağaraların Bazılarının İç Kısmı

Şekil 8: Mağaraların Üzerinde Yapılan Evler

Mağaraların birinde, eski dönemlerden kaldığı sanılan duvar resmine de rastlanmaktadır. İnsan ve hayvan resimleri olduğu sanılan bu mağara için konu uzmanlarınca yeterli inceleme yapıldığında, buranın önemi daha da anlaşılacaktır (Şekil 9).

Şekil 9: Mağaralardan Birinde Yer Alan Duvar Resmi

Bütün Roma kentlerinde olan Nekropolün (mezar yapıları)bu kentte de mağaralar halinde olduğu sanılmaktadır. Kentteki mağaraların bazıları mezar olarak kullanıldıysa da bazılarının barınma, depolama, belki de ibadet için oyulduğu tahmin edilmektedir. Kalker taşı özelliğinde olan kayaların kolay oyulması, pek çok mağara yapılmasına imkân sağlamıştır. Aslında bu mağaralar arasında geçişler olduğunun yöre halkı tarafından söylenmesi, burada bir yeraltı kenti(mağara kenti) olabileceği görüşünü de akla getirmektedir. Bu mağaralardan çıkarılan taşların, antik kenti oluşturan yapı malzemesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Oldukça büyük boyutlarda kullanılan bu taşlardan yapılan bazı yapı öğeleri, kapı ve pencere kenarları, kemerler, duvarlar ve sütunlar (Şekil 10) hala ayakta kalmaktadır.

Şekil 10: Kentte Ayakta Kalan Yapı Elemanları

Antik kentte, ayrıca saray gibi kamu yapısı, kale, hizmet yapıları, sarnıçlar, ticaret yapıları, hamam, tapınak, sağlık yapıları gibi bütün Roma

kentlerinde bulunan yapıların da bulunduğu tahmin edilmektedir (Arlı, 2014: 27). Ancak bu alanda yapılacak kazı ve bilimsel çalışmalar ile kesin verilere ulaşıla bilinir.

2.2. Mardin ve Dara Antik Kenti

Mardin kenti, arkeolojik, etnografik, mimari, tarihi ve görsel değerleri ile bölgenin en önemli ve estetik kentlerinden biridir. M.Ö.4500'den itibaren yerleşime açılan Mardin, geçmişte bünyesinde yaşayan pek çok medeniyetin izinin görüldüğü tarihi yapıyı kapsayan açık hava müzesi gibi olan bir kenttir. Kent Subarilerden başlayan, Sümer, Akad, Babil, Mitaniler, Asur, Pers, Roma, Bizans, Araplar, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemine kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır⁷. Mardin, geçmişin her açıdan his edildiği, taş sokaklarında dolaşanlara geniş bir tarihsel perspektif sunan etkileyici bir kenttir (Alioğlu, 2000: 8).

Kaynaklarda: halkın çoğunun da bugün söylediği gibi, Mardin'in adı, kaleler anlamına gelen, "Merdin" diye geçer. Kente bu adın verilmesinde çevrede yer alan bir çok kalenin neden olduğu sanılmaktadır. Birçok medrese, manastır, cami ve kiliseyi bünyesinde bulduran Mardin kenti, aynı zamanda farklı inançların birlikte hoşgörü ile yaşadığı kenttir. Eğimli bir alana kurulan kentin tarihi ve geleneksel evleri, teras ev şeklinde bir yerleşim ile, birinin çatısı diğerinin terası gibi kullanılarak, hem iklime, hem de çevreye uyumlu olarak geçmişten günümüze gelmişlerdir (Şekil 11). Yapı malzemesi olan kalkerin kolay işlenmesi sonucu taşların her biri sanat eseri şeklinde süslemelerle biçimlenmiş pencere ve kapılar, bazen avluya bazen de sokağa açılmıştır. Eğitim nedeniyle evin avlusuna farklı sokaklara açılacak şekilde kapılar yerleştirilmiştir. Avlusu, işlemeli taşları, sarıcı, eyvanı ve eğime göre kademelenmesi ile Mardin evleri günümüzde mimari açıdan halen örnek olacak ender örneklerdir (Karagülle, 2009; Şimşek, 2013; Alioğlu, 2000: 27).

Evlerin dışında Kasımiye Medresesi, Ulu Camii, Kırklar Kilisesi gibi örnek verilebilecek onlarca tarihi ve kente özgü nitelikteki yapıyı bünyesinde bulduran Mardin, Kent Peyzajı ile UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde yer almaktadır. Mardin'in çevresinde de pek çok antik sit alanları bulunmaktadır. Bunlardan biri de Dara Antik kentidir.

⁷ <https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56552/mardin-tanitim-filmi.html>, (Erişim tarihi: 11.10.2019)

Şekil 11: Mardin Evleri⁸

2.2.1. Dara Antik Kenti

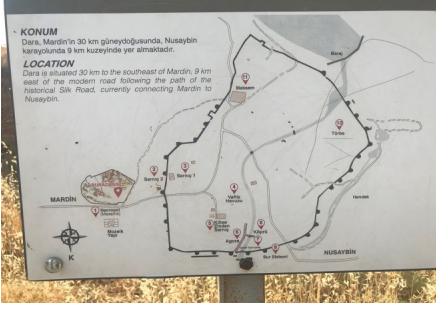
Dara, günümüzde Mardin-Nusaybin yolunun (tarihi ipek yolu) 9 km doğusunda, Mardin şehrinin de 30 km güneydoğusunda yer alan antik bir kenttir (Can ve Erdoğan, 2011: 347). Üç Farklı Dinin Ortak Nekropolü; Süryaniler, Zerdüşter ve Türk Kümbetleri ile Dara, Mardin Nusaybin'e bağlı adıyla anılan köyü kapsamaktadır. (Şekil 12). Ancak bu köyün içinde Mezopotamya kültürüne ait çok önemli ve değerli kadim bir kent olarak yer almaktadır⁹.

M.Ö 300 yılında Persler tarafından kurulan kent olan Dara kentinin adının nereden geldiği kesin olarak bilinmese de, bazı kaynaklarda Pers kralı 3. Darius'dan (MÖ 336-330) geldiği düşünülmektedir (Can ve Erdoğan, 2011: 348). Dara, yolların kesiştiği bir noktada Kuzey Mezopotamya'nın sınır karakolu olmasının yanı sıra asırlarca ticaret ve din merkezi olmuş bir ören yeridir.

Bilimsel araştırmalara göre Dara, Roma İmparatoru I. Anastasius'un (491-518) isteği doğrultusunda, Doğu Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını Sasaniler'e karşı korumak amacıyla "Anastasiopolis"adıyla, 6'ncı yüzyıl başlarında (507 yılında), bir garnizon kenti olarak kurulmuştur. Roma döneminde garnizon kentleri, sınır boylarındaki askeri karakolların çevresinde büyümüş kentlerdir, bunlar da ızgara dokuya sahiptir.

8 <https://www.mardinlife.com/Bir-Huzur-Vahasi-Mardin-haberi-19358> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

9 <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44122/mardin-muze-mudurlugu.html> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

Şekil 12: Dara Antik kent planı ve Nekropol alanı

Şehir askeri amacının yanı sıra, sivillerin de yaşayabileceği şekilde bir yerleşim yeri olarak da planlanmıştır. Büyük ve güçlü sur duvarları ve farklı amaçlara hizmet eden yapıları ile kent yaşantısı için gerekli temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Kentin hemen batısındaki taş ocaklarından çıkarılan bloklar sayesinde kentin çevresi 4 kilometrelik sur duvarları ile çevrelenmiştir. İç kale olarak yapıldığı belirlenen antik kentin içinde ve dışında yapılan kazılarda, birçok yapıya ait kalıntıya rastlanmıştır. Günümüzde de halen devam eden bu kazılar sonucunda 4 kilometrelik sur duvarı sistemi ve surlara ait burçlar, devasa boyutta sarnıçlar (Şekil 13), konutlar, su kanalları, köprüler, barajlar, maksem (ana su deposu), kiliseler, vaftizhane, kaya mezarları, mezar yapıları, taş ocakları, su bendi gibi kalıntılar, saray ve mağara evler bulunmuştur¹⁰.

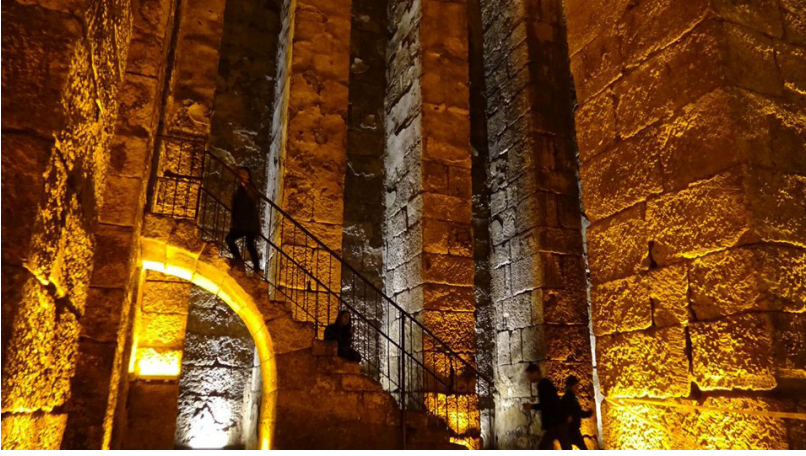
Antik kentte kazı çalışmaları halen devam etmekte olduğundan, sadece Nekropol denilen alan ziyarete açılmıştır. Dara antik kentin dışında 'Nekropol' denilen mezarlık alanında, dünyada ender görülen özellikte büyük bir galeri mezarlığın yer almaktadır. Bu galeri mezarlığın, 591 yılında sürgünden dönen Romalı askerler tarafından, 573 yılında yapılan büyük savaşta ölen Romalı savaşçılara ait kemiklerin toplanıp getirilmesi ve biriktirilmesi ile yapıldığı düşünülmektedir.

Kentin batısında taş ocağı olarak kullanılan geniş alanlarda, taş kesimi ve çıkarılması ile oluşan düzgün mekânlar mezarlıklara dönüştürülmüştür. Ana kayanın yontulması ile oluşturulan kaya mezarlar, kentin en etkileyici yapılarından biridir. Pagan kültürde kayadan doğduğuna inanılan Tanrı Mitra'ya ithafen, ölümler, kayaya oyulan mekânlara yeniden doğuş inancı ile gömülürdü. Hristiyanlığa geçmelerine rağmen, Dara halkı, pagan geleneklerine ve bu oda mezarlara çoklu gömü yapma geleneğine bir süre daha devam etmişlerdir. Romalılar açısından bu mezarlar, ruhların öteki dünya için mekânlarıdır. Hristiyanlığın yaygınlaşması ile basit sanduka

¹⁰ <http://www.rehbername.com/blog/detay/62/mezopotamya-nin-efes-i-dara-antik-kenti.html> (Erişim tarihi: 10.10.2019)

mezarlara gömülmeler de başlamıştır.(Şekil 14)

Özellikle büyük galeri mezar, tamamen kayaya oyularak üç katlı olarak yapılmış, boyutları, planı ve iç düzenlenmesi ile nekropol alanındaki en dikkat çekici yapıdır. Roma Dönemi'nde, 'Yeniden Diriliş' törenlerinin yapıldığı ve Dünyada başka örneğine rastlanmaya 1400 yıllık üç katlı bu galeri mezarlıkta 3 binden fazla kişiye ait kemikler yer almaktadır. (Şekil 15-16-17).

Şekil 13: Zindan Olarak Kullanılmış Olan Sarnıç¹¹

Şekil 14: Nekropol'deki Kaya ve Sandukalı Mezarlar

¹¹ www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/dara-antik, 19.12.2018 (Erişim Tarihi:18.10.2019)

Şekil 15: Nekropol'deki Büyük Galeri Mezarlığın Giriş Kapısı

Şekil 16: Nekropol'deki Üç Katlı Büyük Galeri Mezarlık

Şekil 17: Nekropol'den Görüntüler

2.3. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Benzer ve Farklı Özelliklerinin Araştırılması

Yapılan literatür çalışmaları ve sonrasında yerinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, Şuayb ve Dara antik kentleri arasında bazı benzer ve farklı özellikler belirlenmiştir. Belirlenen bu özellikler Tablo 2’de gösterilmiş ve aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.3.1.Şuayb ve Dara Antik Kentlerinin Benzer Özellikleri

Her iki kentin de Roma kenti kategorisinde olması ve genellikle ızgara formunda bir kent planlaması olduğunun gözlenmesi,

Roma ve Pagan dönemine ait eserlerin görülmesi

Her iki kentte de mezarların kayalar oyularak oluşturulması,

Bu antik kentlerde yapı malzemesi olarak kalker taşının hâkim olması söylenebilir.

2.3.2. Şuayb ve Dara Antik Kentlerinin Farklı Özellikleri:

Her ne kadar iki kent de Roma kenti özelliğinde olsalar da Şuayb kentinin emekli askerlerin yaşadığı bir yerleşme iken, Dara kentinin sınır bölgesinde yer alan savunma amacıyla oluşturulmuş garnizon kenti konumunda olması,

Kayaların oyulması ile elde edilen boş alanlar, her iki kentte de mezarlık olarak kullanılmışlardır. Ancak Şuayb kentinde bu mezarlar mağaralar şeklinde iken, Dara da 3 katlı bir galeri mezarlığının da yer alması,

Şuayb kentinin Şuayb Peygamberin yaşamış olduğu rivayetine dayanılarak, halk tarafından kutsal yerlerden biri olarak kabul edilmesi, ancak Dara kentinin dini anlamda böyle bir özelliğinin olmamasına rağmen, 3 katlı galeri mezarlığının halk tarafından saygı duyulması gereken bir yer olarak görülmesi,

Dara antik kentle ilgili uzun yıllardır yapılan kazı ve bilimsel araştırmalarla birçok bilgiye ulaşılrken, Şuayb antik kenti ile ilgili herhangi bir kazı çalışmasına henüz başlanmamış olması ve bilimsel verilere ulaşılamaması farklı özellikler olarak belirlenmiştir.

2.4. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal ve Kültürel Turizm Özelliklerinin Araştırılması

Kırsal Turizm ile Kültürel turizm bileşenleri bazı noktalarda örtüşmekle beraber, kavramsal açıdan farklı olmaları nedeniyle, Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik kentlerinin kırsal turizm ile kültürel turizm özellikleri ayrı ayrı incelenmiş ve tablolarla açıklanmıştır.

2.4.1. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri

Aynı bölgede yer alan Şanlıurfa-Şuayb Antik Kenti ile Mardin-Dara Antik kentleri, Kırsal turizm için gerekli tüm alt yapı ve özelliklere sahip olmaktadır. Kırsal turizmin bileşenleri olarak, kırsal alanlar, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler olarak belirlenen dört alt başlıkta ele alınan değerler, bu iki kent kapsamında incelenmiştir. Tablo 3’de Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Her ikisi de Kırsal bir yerleşmede yer alan bu antik kentlerin Kırsal turizm potansiyellerinin belirlenip turizm kapsamında değerlendirilmesi, gerek kırsal, gerekse bölgesel kalkınmaya destek olabilecektir.

2.4.2. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kültürel Turizm Özellikleri

Kültürel turizm açısından son derece zengin değerlere sahip olan bu iki antik kent, yeterli tanıtım ve alt yapı çalışmalarıyla, Dünya Kültürel Miras listesine girebilecek özelliklere sahip antik ve arkeolojik yerleşmelerdir. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara antik kentlerinin kültürel turizm özellikleri için, daha önce bahsedilen “Kültürel Değerler” sıralaması ele alınmış ve Tablo 4’de yapılan tespitler belirlenmiştir. Bu belirlemeler ışığında, kültürel turizm bileşenleri olarak tarihi ve arkeolojik eserler, tarihi ve dini merkezler, müzeler, festival ve özel günler, yöresel el sanatları ve folklor ele alınmış, aynı bölgede ve coğrafyada yer almalarına karşın, kültürel açıdan benzer ve farklı yönler iki kent için de ayrı ayrı tespit edilmiştir.

Tablo 2: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Benzer ve Farklı Özellikleri

BENZER ÖZELLİKLER	FARKLI ÖZELLİKLER
Kent planı olarak genel Roma kentleri kategorisindedirler. Şuayb kentinin Romalılar tarafından ele geçirildikten sonra emekli askerlerine verildiği sanılmaktadır. Oysa Dara kenti bir askeri üs şeklinde sınır koruma amacıyla inşa edilmiştir.	Dara sınır/garnizon kenti olması nedeniyle daha çok savunma yapılarına yer verilmiş bir kenttir. Ancak Şuayb kenti ise savunmadan çok yaşamak ve yerleşmek üzerine konumlanmıştır.
Her iki kentte de mezarlar kayalara oyularak yapılmıştır. Dara'da kayalara oyulmuş 3 katlı bir galeri mezarlık ve Nekropol alanı olarak kullanılan, onlarca mağarayı içeren büyük bir alan varken, Şuayb kentinde mezarlıklar sadece mağaralar şeklinde görülmektedir.	Her ikisinde de mezar varken, Şuayb kentinde mezarlar çoğunlukla yer altı mağarası şeklindedir
İki antik kentin yapı malzemesi kalker taşı olarak belirlenmiştir. Atmosfer koşullarına ilk çıktığında işlenebilir veya oyulabilir n yumuşak olan bu taş, daha sonra son derece dayanıklı ve sert konuma geçmektedir.	Şuayb kentinde Şuayb peygamberin yaşadığı rivayetine göre inanç turizmi açısından da önemli bir yeri olabilmektedir.
Her iki kentte de Roma ve Pagan döneminin izleri görülmektedir. Evler, su yapıları, sarnıç, köprü, saray vb her iki antik kentte de mevcuttur.	Dara antik kentinde uzun yıllardır kazılar yapılırken ve çoğu yapı ortaya çıkarılmışken, Şuayb kentiyle ilgili herhangi bir bilimsel çalışma henüz yapılamamıştır.

Tablo 3: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri

	TURİZM BİLEŞENLERİ	ŞANLIURFA-ŞUAYB ANTİK KENTİ	MARDİN-DARA ANTİK KENTİ
KIRSAL TURİZM BİLEŞENLERİ	Kırsal Alanlar: Dağlar, göller, nehirler, ormanlar, ova ve yayla köyleri	Şanlıurfa ve çevresinde yer alan Tekttek dağları, Fırat nehri, Harran ovası gibi birçok kırsal alan mevcuttur. Ayrıca GAP projesi sonrası bölgede yapılan baraj gölleri ve sulama kanalları da kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığın gelişimine katkı sunmaktadır. Şuayb antik kenti de Özkent Köyü olarak bilinen kırsal alanda yer almaktadır.	Mardin ve çevresinde yer alan Karakaş dağı, Dicle nehri, Nusaybin ovası gibi birçok kırsal alan mevcuttur. Ayrıca Dara antik kenti Oğuz köyü olarak bilinen kırsal alanda yer almaktadır. Yine Beyaz su olarak bilinen Çağçağ deresi de yöredeki su kaynaklarından biridir.
	Kırsal Miras: Kaleler, camiler, köyler, endüstriyel ve tarihi yapılar	Şuayb antik kentinin yer aldığı Özkent Köyünde, yerel halkın kullandığı camiiler ile beraber, antik kenti çevreleyen sur yapılarına da ulaşılmıştır.	Dara antik kentinin yer aldığı Oğuz köyünde yerel halkın kullandığı camiiler ile beraber, antik kenti çevreleyen sur yapılarına da ulaşılmıştır.
	Kırsal yaşam: Yerel etkinliklerden el sanatlarına, müzikten beslenme, agro turizm	Abacılık, Bakırcılık, Culhacılık (Bez Oymacılığı), Çulculuk (Semercilik-Palancılık), Keçecilik, Kürkçülük, Saraçlık, Tarakçılık gibi el sanatları ile birlikte Urfa sıra geceleri müzik anlamında önemlidir.	Testi-Çanak-Çömlek, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Kuyumculuk, Gümüşçülük (Telkari), İğne Oyası, Dericilik(Dabbağ), Sabunculuk, Dokumacılık, Şal ü Şapık, Kilimcilik, Semercilik, Keçecilik, Ahşap ve Taş Oymacılığı geçmişten günümüze kadar yapılan el sanatlarıdır. Arap müziği etkisinde kente özgü müzik de geliştirilmiştir.
	Kırsal etkinlikler: Yürüyüş, balık tutma, at binme, avcılık gibi etkinlikler	Baraj ve sulama göllerinde balık tutma, at binme ve avcılık potansiyeli bulunan Şuayb kentinde ve çevresinde yürüyüş rotaları için de imkân bulunmaktadır.	Özellikle Dara kenti yakınlarındaki Beyaz su mesire alanında balık tutmak, yürüyüş yapmak için uygun alanlar bulunmaktadır.

Tablo 4: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kültürel Turizm Özellikleri

	TURİZM BİLEŞENLERİ	ŞANLIURFA-ŞUAYB ANTİK KENTİ	MARDİN-DARA ANTİK KENTİ
KÜLTÜREL TURİZM BİLEŞENLER	Tarihi eserler: Cami, han, hamam, türbe, su kemeri, tescilli yapı- sokak, anıtsal ağaçlar, çeşme, kervansaray, saat kulesi	Şanlıurfa'nın içinde, çevresinde ve Şuayb kentinde 769 adet tescilli sit alanı ve yüzlerce tescilli yapı yer almaktadır. Göbeklitepe ve Harran kenti Dünya Kültür Mirası Listesindedir.	Mardin'in içinde, çevresinde ve Dara kentinde 216 adet tescilli sit alanı ve yüzlerce tescilli yapı yer almaktadır. Mardin kenti Dünya Kültür Mirası Listesindedir.
	Arkeolojik eserler: Antik kent, kale, sur, tiyatro, hamam, su kemeri, nekropol, akropol, mabed, tapınak, kilise, sarnıç ile yeraltı arkeolojik eserleri	Şuayb kenti antik ve arkeolojik bir kenttir. Bünyesinde sur, nekropol, mağara, tapınak, saray, tarihi ev vb bir çok yapı ve tarihi eserler yer almaktadır.	Dara kenti arkeolojik kazıları devam eden antik bir kenttir. Nekropol, galeri mezarlık, tapınak, saray, sarnıç, zindan, baraj, hamam, tapınak vb yer almaktadır.
	Tarihi dini merkezler: Cami, türbe, manastır, kilise, sinagog, tarihi dini merkezler	Antik kente Şuayb Peygambere ait makamı olarak bilinen mağara, inanç açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Urfa Peygamberler diyarı olarak bilinir.	Mardin ve çevresindeki kiliseler ve manastırlar, özellikle Süryani dini açısından önemlidir. Üç dinin hoşgörüsü içinde devam ettirildiği bir kenttir.
	Müzeler: Etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, açık hava müzesi, özel konulu müzeler	Şanlıurfa Müzesi ve Açık hava müzesi durumundaki Şuayb antik kenti arkeolojik verilerine henüz ulaşılmayan bir hazine şeklindedir.	Mardin müzesi ve Dara antik kentinin kendisi arkeolojik müze konumundadır.
	Festivaller ve Özel günler	Kelaynak Festivali, İso festivali gibi etkinlikler mevcuttur.	Kiraz festivali ve film festivali gibi etkinlikler mevcuttur.
	Yöresel el sanatları: Halı, kilim gibi dokumalar, toprak işleme, ağaç işleme, bakır işleme, taş işleme	Abacılık, Bakırcılık, Culhacılık (Bez Oymacılığı), Çulculuk (Semercilik-Palancılık), Keçecilik, Kürkçülük, Saraçlık, Tarakçılık	Testi-Çanak-Çömlek, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Kuyumculuk, Gümüşçülük (Telkari), İğne Oyası, Dericilik(Dabbağ), Sabunculuk, Dokumacılık, Şal ü Şapık, Kilimcilik, Semercilik, Keçecilik, Ahşap ve Taş Oymacılığı
	Türk folkloru	Halk oyunları, özellikle halay ve grani oyunu ile bilinir.	Halk oyunları, özellikle halay ve reyhani oyunu ile bilinir.

Sonuç ve Öneriler

Dünyada önemli bir kalkınma sektörü olan kültürel turizm ve beraberinde yerel kaynakların kullanımına da imkân sağlayan kırsal turizm için gereken tüm koşullara uygun özellikler sunan Anadolu'nun, her köşesinde bu açıdan büyük ve zengin eserler bulunmaktadır. Artık yerelin, özelin, tarih ve kültürün önemsendiği dünyaya, saklı kalmış değerleri ve zenginlikleri tanıtmak gerekir. Çünkü her ne kadar yerel olsa da bu tarihi kentler ve mimarileri, dünya mirası sayılmaktadır.

Antik kentleri ayağa kaldırmak, ziyarete açmak uzun vadeli, büyük mali kaynak ve emek isteyen bir süreç olmakla birlikte, turizmde önemli çekiciliklerden birini oluşturduğu da kesindir. Höyüklerin, tümülüslerin, kaya mezarlarının, tarihi sitlerin belirlenerek envanterinin yapılması, öncelik taşıyanların turistik amaçlı kullanımının sağlanması, kültürel ve beraberinde kırsal turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan, öncelikli olduğu düşünülen Şuayp kenti başta olmak üzere, Dara ve diğer antik kentlerinin bilimsel açılarından incelenmesi, envanterlerinin hazırlanması, tanıtımların yapılması, kent ve bölgenin ekonomik ve kültürel anlamda kalkınması için önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan Şuayb ve Dara antik kentlerinin, kırsal ve kültürel turizm potansiyellerinin, başta yerel dinamikler tarafından kapsamlı araştırılması ve incelenmesi, daha sonraki süreçlerde elde edilen verilerin turizm ve kalkınma açısından nasıl kullanılacağı belirlenmesi son derece önemlidir. Bu iki antik kentin, buldukları kentlerin ve bölgenin kalkınma planlarında kırsal ve kültürel turizm kapsamında ele alınması ve önemlerinin farkına varılarak tanıtımlarının yapılması gereklidir.

Bölge ve kent kalkınma planlamasında turizm sektörü önemli olduğundan, bu kapsamda koruma-kullanma prensibinin geliştirilerek, önceliğin yöre insanına ve yöresel kültüre verilmesi, geleneksel özelliklerin korunması için yerli halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi de çok önemli olmaktadır. Her iki antik kentin sahip olduğu kültür mirasının korunmasını gerektiren pek çok neden ve yöntem vardır. Ancak günümüzde en yaygın olanı ve kabul göreni, orijinal işlevlerinin yeniden kazandırılması ya da turistik işlev verilerek koruyarak-kullanma-yaşatma prensibidir. Bu prensip tüm gelişmiş ülkelerde benimsenmektedir. İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya kentlerinde güzel uygulamalar görmek mümkündür. Bu ülkelerde tarihsel dokusu korunmuş binalar ve sokaklar, turistik işletmelere dönüştürülmüş, nostaljik bir hava verilerek turistlerin ve turizmin hizmetine sunulmuştur. Dolayısıyla, her iki antik kentte yer alan tarihi yapılar ve kül-

türel öğeler, korunarak, yeniden işlev verilerek turizme kazandırılmalıdır.

Dara ve Şuayb kentlerinin kırsal turizm bileşenleri olan kırsal alanlar, kırsal yaşam ve etkinlikler ile kırsal mimari miras, turizm de son derece cazip değerler oluşturmaktadır. Yine çalışma kapsamında irdelenen kültürel miras bileşenleri de bu kentlerde turizmin gelişmesi için artı değerlerdir. Bu bileşenlerden tarihi ve arkeolojik eserlerin belirlenmesi, onarılması, gerekiyorsa restorasyonlarının yapılması, kendi işleviyle veya yeni işlevle kullanıma açılması, mevcut değerlerin ve kaynakların kullanımı açısından da son derece uygundur. Böylesi bir uygulama ile, özellikle Urfa ve Şuayb kentinin inanç turizmi açısından önemi daha da artacaktır. Aynı şekilde üç farklı dine ev sahipliği yapan Mardin ve beraberinde Dara antik kenti de bu kapsamdaki gezi rotaları için giderek değer kazanacaktır.

Kırsal ve kültürel turizm rotalarına bu iki kentin dâhil edilmesi için kamu-özel sektör işbirliği içinde yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların rol alacağı geniş katımlı kültürel turizm yol haritalarının ve politikalarının geliştirilmesi de son derece önemlidir. Bu yol haritalarının düzenlenmesinde kültürel bileşenlerden olan festivaller, özel günler, yöresel sanatlar ve folklorun tanıtılmasının da katkısının büyük olacağı kesindir. Bölgede ve kentlerde belirli zamanlarda düzenlenecek bu aktiviteler, turizmin gelişiminde ve yöre halkının kalkınmasında önemli olacaktır. Farklı kent ve ülkelerde yapılan festival ve fuarlara katılım sağlanıp, bu kentlerin görsel olarak da tanıtımını yapan bazı yöresel ürünlerin, minyatürlerin, tanıtıcı broşür, poster, harita, cd, vb. basılı yayınların hazırlanması da turizmin gelişimi için gerekenlerdendir ve bu kentlere ilgi duyulmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında, aynı bölgede ama farklı iki kent sınırları içinde yer alan Şuayb ve Dara antik kentleri, kırsal ve kültürel turizm açılarından ele alınmıştır. Bu antik kentlerin mimari açıdan benzerlik ve farklılıkları, kırsal ve kültürel turizm bileşenleri ayrı ayrı irdelenmiş, bu konuda çalışacaklar için ön veri olması açısından tablolarla daha görünür olması sağlanmıştır.

Yapılan tüm öneri ve değerlendirmeler ışığında, birbirinden farklı, ama ikisi de tarihi bir çok özelliği bünyesinde bulunduran Şuayb ve Dara antik kentlerinin detaylı ve bilimsel araştırmalar sonunda, ayrıca tanıtımlarının daha iyi ve yoğun yapılması durumunda; UNESCO Dünya Mirası listesine girebilecek kapasiteye sahip olabileceği, turizm açısından da potansiyellerinin artacağı, böylece turizm rotalarına dâhil edilebileceği, dolayısıyla turizmin ekonomik açıdan bölgeye ve ülkeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alioğlu, E.F. (2000). *Mardin, Şehir Dokusu ve Evler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Arınç, P. C. (2002). *Selçuk'ta KùltürTurizmi*, İzmir. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arlı, Y. (2014). *Güneybatı Anadolu'da Roma Dönemi Őehirciliđi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arslan Kalay, H ve Yıldız, S. (2017). Akdamar Anıt Müzesi'nin (Kilisesi) Tarihsel Süreçleri ve Kùltürel Miras Turizmi Açısından Önemi *BEÜ SBE Dergisi*, 6(1), 121-136
- Aslan, N. (2019). *Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı Ve Kùltürel Kimlik İlişkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri IŞığında*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can,B, ve Erdoğan, N.,(2011). Dara Bizans - Sasani Sınırında Bir Garnizon Kenti ve Kazıları. *Anadolunun Zirvesinde Arkeolojisinin 40. Yılı*. Atatürk Üniversitesi/ Edebiyat Fakùltesi, Arkeoloji Bölümünün 40.yılı Armağanı, Erzurum, 347-355
- Ceylan, B, (2018). Antik Dönem Anadolu Kentleri Ve Kent Mimarisi: Antik Kentlerde Kent Ve Yapı Etkileşimi. Erişim: <https://www.academia.edu/10674436>.
- Emekli, G., (2003). Kùltür Mirasının Kùltürel Turizm YaklaŐımıyla Değerlendirilmesi. *EÜ Coğrafi Çevre Koruma Ve Turizm Sempozyumu*. Tam Metni içinde (s.43-49).
- GölbaŐ, A ve Atak, O. (2016). Arkeolojik Potansiyelin Kırsal Turizme Kazandırılması: Ortaca Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (47), 1210-1223.
- Karagùlle, C. (2009). *Yerel Verilerin Konut Tasarım Sürecinde Değerlendirilmesi: Mardin Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, S. Ve Erkol, G. (2012). Şanlıurfa Kùltür ve İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Erişim: <https://www.academia.edu/28292642>
- Meydan Uygur, S ve Baykan, E. (2013). Kùltür Turizmi Ve Turizmin Kùltürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, Erişim: <http://www.acarin->

dex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423913735.pdf

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi 12(1), 1-11.

Şimşek, N. (2013). *Mardin Geleneksel Konutlarında Değişimin Mekan Dizimi Yöntemiyle İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İTÜ/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

<http://www.unesco.org.tr> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> ((Erişim Tarihi: 10.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-164354/harran.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2019)

<https://docplayer.biz.tr/2658828-Roma-imparatorlugu-roma-kentler>(Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56552/mardin-tanitim-filmi.html>, (Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://www.mardinlife.com/Bir-Huzur-Vahasi-Mardin-haberi-19358>(Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44122/mardin-muze-mudurlugu.html> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

<http://www.rehbername.com/blog/detay/62/mezopotamya-nin-efes-i-dara-antik-kenti.html> (Erişim tarihi: 10.10.2019)

www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/dara-antik, 19.12.2018 (Erişim Tarihi: 18.10.2019)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 153-175
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019
Kabul/Accepted: 17.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**ULUSAL TURİZM
KONGRELERİNDE ÖRGÜTSEL
DAVRANIŞ ALANINDA
YAPILAN BİLDİRİLERİN
BİBLİYOMETRİK ANALİZİ***

***A BIBLIOMETRIC ANALYSIS
OF PRESENTATIONS IN THE
FIELD OF ORGANIZATIONAL
BEHAVIOR IN NATIONAL
TOURISM CONGRESSES***

Dr. Ahmet GÜMÜŞ

İstanbul Aydın Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Bölümü
ORCID: 0000-0001-7089-5936, ahmetgumus4006@gmail.com

Öğr. Gör. Öznur YEKSAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Gevaş MYO, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü
ORCID: 0000-0001-8748-9221, oznuryeksan@yyu.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı örgütsel davranış alanında ulusal turizm kongrelerindeki bildiri kitaplarında yer alan tam metin bildirimlerin hangi konular üzerinde odaklanıldığına ilişkin tespitler yapmaktır. Bu amaçla 2010-2018 yılları arasında ulusal turizm kongreleri bildiri kitaplarında örgütsel davranış alanında yapılan tam metin çalışmaları; kongrenin yapıldığı yıllar, kongrenin yapıldığı üniversite, kongrenin ana teması, bildirinin konusu, bildiriye yazar sayısı, yazarın unvanı, yazarın kurumu, bildirinin araştırma yöntemi ile veri toplama aracı, çalışma alanı, bildiride ele alınan değişken sayısı gibi parametrelerle bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Araştırma bulgularına göre; örgütsel davranış ile ilgili en fazla çalışmanın 2014 yılında Gazi Üniversitesi tarafından düzenlenen Engelsiz Turizm temalı 15. Ulusal Turizm Kongresi'nde olduğu, en fazla çalışılan konuların iş tatmini ve örgütsel bağlılık olduğu, bildirimlerin en fazla iki yazarla yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, bildirimlerin çoğunlukla Yrd. Doç. Dr. (yeni unvan adıyla Dr. Öğr. Üyesi) unvanındaki yazarlar tarafından yazıldığı, en fazla nicel veri toplama tekniği olan anket yönteminin tercih edildiği tespit edilmiştir. Bu çalışma; zaman kısıtı nedeniyle yalnızca ulusal turizm kongreleri ve belirlenen parametreler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ulusal turizm kongrelerinde sunulan örgütsel davranış konularındaki zaman içerisindeki gelişimin ve sürecin takip edilmesi

* Bu çalışma 26-29 Eylül 2019 tarihinde III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde (IWACT) sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

açısından bu çalışmanın, konuya bütünsel bir yaklaşım getirerek, literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: ulusal turizm kongreleri, bibliyometrik analiz, örgütsel davranış, iş tatmini.

Abstract

The aim of this study is to determine which subjects are focused on full-text papers in the national tourism congresses in the field of organizational behaviour. For this purpose, in the proceeding book of national tourism congresses between the years 2010-2018, full-text studies on organizational behaviour; bibliometric analysis was conducted with parameters such as years of congress, university of congress, main theme of congress, subject of paper, number of authors, title of researcher, institutions of research, research methods, data collection tool, study area of paper, number of variables. According to the research findings, it is seen that most studies related to organizational behaviour were at the 15th National Tourism Congress with the main theme of accessible, which was conducted by Gazi University in 2014, the most studied subjects were job satisfaction and organizational commitment and the reports were made with maximum two authors. In addition, the papers are mostly assisted by Assistant Professor (renamed title as Phd. Faculty Member), the most preferred method of quantitative data collection. In this work, due to time constraints, only national tourism congresses and determined parameters were carried out. In this respect, it is thought that this study will contribute to the literature by bringing a holistic approach to the subject in terms of monitoring the development and process of organizational behaviour issues presented in national tourism congresses over time.

Keywords: national tourism congresses, bibliometric analysis, organizational behaviour, job satisfaction.

Giriş

Küreselleşme, ekonomilerin, toplumların ve medeniyetlerin hızlı bütünleşmesi şeklinde tanımlanan ve üzerinde en fazla konuşulan konulardan birisi olup, turizm de bu olgudan etkilenmektedir (Hjalager, 2007: 437-438). Günümüzde turizm, ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlerden etkilenen yüksek büyüme potansiyeline sahip olan sektörlerden biridir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemiz için de turizm, ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli bir araçtır (Smallman ve Moore, 2010: 397; Arseven-Otamiş vd., 2015: 96). Bu bağlamda küreselleşme sonucu artan rekabetle birlikte insan kaynaklarını yönetme ve çalışanların bağlılıklarının sağlanması turizm sektörünün başarıya ulaşabilmesi için önemlidir (Nadiri ve Tanova, 2010: 33). Bu nedenle turizm sektöründe yer alan işletmelerin çalışanların duygularına, tutumlarına, motivasyonlarına ve davranışlarına öncelik vermesi gerekmektedir (İmamoğlu, vd., 2019: 899). Turizm işletmelerinde çalışanların örgütsel davranışın araştırma ala-

nı içinde olduğunu, turizm işletmelerinin şiddetli rekabet ortamında mücadele edebilmesi ve büyüme eğilimini yakalayabilmesi açısından da kullanabilecekleri en kilit değerlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm sektöründeki işletmelerde önemli bir rekabet değeri olarak görülen çalışanların örgütsel açıdan farklı değişkenlerle olan ilişkileri ulusal ve uluslararası turizm kongrelerinde örgütsel davranış kapsamında sunulan bildirimlerle gündemde tutulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ulusal turizm kongreleri, dinamik bir yapıya sahip olan turizm sektöründeki teknolojik, yönetsel ve sektörel alanda yaşanan değişim ve gelişmeleri takip etmek; ulusal ve uluslararası turizmi geliştirmeye yönelik politik, ekonomik ve işletmecilik ekseninde konuların ortaya konulması ve buradan stratejik avantajlar çıkarılması bakımından önemli katkıları olan kongreler olarak bilinmektedir (13. Ulusal Turizm Kongresi, 2012). Dünyanın her yerinden çok sayıda akademisyen, sektör temsilcileri, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteleri biraraya getirerek, ortak bir platformda bilgi alışverişi, işbirliği ve sorunlara çözümler üretme noktasında fırsatlar sunan ulusal turizm kongrelerine olan katılımın ve bildiri sayılarının da her geçen yıl arttığı da görülmektedir.

Nitelik ve nicelik açısından artış gösteren bu bildirimlerdeki örgütsel davranış konularının çeşitli değişkenler, örneklemeler ve yöntemler kullanılarak incelenmesi, bu konuların bütünsel bir bakış açısıyla bibliyometrik analize tabi tutularak bir değerlendirme yapılmasına ihtiyaç duyulduğu kanısını doğurmuştur. Bu sebeple yapılan bu çalışmada örgütsel davranış alanı çerçevesinde ulusal turizm kongrelerinde yapılan bildirimlerin bibliyometrik analiz ile incelenmesi amaçlanmıştır. Ulusal turizm kongrelerinde yapılan bildirimlerin bibliyometrik analizle incelendiği çeşitli çalışmaların bulunmasına karşılık, ulusal turizm kongrelerinde örgütsel davranış alanında yayımlanan bildirimleri belirli parametreler ekseninde bibliyometrik analizle inceleyen çalışmalara rastlanılmamıştır. Örgütsel davranış alanında son dokuz yıl içerisinde yoğunlaşılacak güncel konuların ve trendlerin neler olduğunun belirlenmesi, gelişme ivmesinin görülebilmesi ve ilgili literatüre yapacağı katkıları açısından düşünüldüğünde çalışmanın önem arz ettiği söylenebilir.

1. Kavramsal Çerçeve

21. yüzyılın rekabet ortamında değişimlerle karşı karşıya olan örgütlerin ayakta kalabilmesi ve geleneksel iş tanımlarından ve görev sorumluluklarından daha fazla çaba gösteren ve verimli çalışan işgöreneklere ihtiyacı bulunmaktadır. (Ahmady, Nikooravesh ve Mehrpour, 2016: 387; Karadal ve Saygın, 2013: 206). Bu ihtiyaçtan ötürü, sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamak için örgütlerin, sahip olduğu insan kaynaklarının lider-

lerin desteği ile geliştirilmesi ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Acaray ve Akturan, 2015: 479; Deaconu ve Popescu, 2015: 646). Bununla birlikte örgütsel yaşamda işgörenlerin davranışları ile işle olan ilişkileri liderlik, mentorluk ve koçluk gibi birçok faktör tarafından pozitif yönde etkilenmekte ve bunun sonucu olarak örgütsel verimlilik artabilmektedir. Bir anlamda örgütsel verimliliğin sağlanması örgütsel davranış konuları arasında değerlendirilmektedir ki bu alanda birey ve gruplar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır (Mahdi, vd., 2014: 1076; Yıldırım, 2014: 1096). Başka bir ifadeyle örgütsel davranış bireyler ve gruplar arasındaki ilişkileri incelemektedir (Cummings, 1978: 91). Literatürde örgüt içindeki işgörenler arasındaki ilişkilerle onların motivasyonlarını araştıran bir disiplin olan örgütsel davranışın; güç, otorite, kaynak dağılımı, örgütsel destek ve takım çalışması gibi işleri daha iyi yapmaları yönünden yöneticilere fayda sağladığı belirtilmektedir (Shrifian, 2011: 1171). Özetle; hızlı değişen rekabet piyasasında ayakta kalmaya çalışan örgütlerin işgören davranışlarını, işgörenlerin birbirleri ve yöneticileri arasındaki ilişkilerini inceleyen örgütsel davranış disiplinine ve bu disiplini benimseyen liderlik özelliği olan yöneticilere ihtiyaç vardır.

Ülkemizde 1990-1998 yılları arasında düzenli olarak yapılan ulusal turizm kongrelerinde örgütsel davranış konuları farklı örneklem, değişken ve yöntemler ile turizm sektöründeki farklı işletmeler baz alınarak incelenmektedir. Bu kongrelere bir dönem ara verilmiş; 2009 yılında tekrar düzenlenmiş ve günümüzde de düzenlenmeye devam edilmektedir. Ulusal turizm kongrelerinin düzenlenme yılları, düzenleyen üniversite, düzenlenen yer ve sunulan bildiri sayılarının kronolojik sıralaması Tablo 1.1' de gösterilmiştir:

Tablo 1.1. Ulusal Turizm Kongreleri'nin Düzenlendiği Yıllar (1990-2018)

Ulusal Turizm Kongresi (UTK)	Yıl	Düzenleyen Üniversite	Düzenlenen Yer	Bildiri Sayısı
1. UTK	1990	Dokuz Eylül Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	32
2. UTK	1991	Dokuz Eylül Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	35
3. UTK	1992	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	20
4. UTK	1993	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	29
5. UTK	1994	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	12
6. UTK	1995	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	30
7. UTK	1996	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	28
8. UTK	1997	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	23
9. UTK	1998	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	12
10. UTK	2009	Mersin Üniversitesi	Mersin	119
11. UTK	2010	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Kuşadası/Aydın	72
12. UTK	2011	Düzce Üniversitesi	Akçakoca/Düzce	67
13. UTK	2012	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	80
14. UTK	2013	Erciyes Üniversitesi	Kayseri	81
15. UTK	2014	Gazi Üniversitesi	Ankara	112
16. UTK	2015	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Çanakkale	108
17. UTK	2016	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	148
18. UTK	2017	Mardin Artuklu Üniversitesi	Mardin	112
19. UTK	2018	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon	93

Tablo 1.1’de görüldüğü üzere, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Adnan Menderes Üniversitesi tarafından düzenlenen Ulusal Turizm Kongreleri’nin birincisi ile dokuzuncusu arasında yapılan bildirimlerin sayıları 12 ile 35 arasında değişirken, onuncu Ulusal Turizm Kongresi’nden itibaren bildiri sayısında artış yaşanmış; bu yıldan itibaren de bildiri adedinin 67 ile 148 arasında olduğu anlaşılmıştır. En fazla sayıda bildirimlerin 2016 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi tarafından 17. Ulusal Turizm Kongresi’nde toplam 148 adet bildiri ile, yapıldığı görülmektedir. En az sayıda bildirimlerin ise, Adnan Menderes Üniversitesi tarafından düzenlenen 1994 yılında 5. ve 1998 yılında 9. Ulusal Turizm Kongreleri’nde 12 adet bildiri ile gerçekleştirildiği görülmektedir. 1. Ulusal Turizm Kongresi ile 10. Ulusal Turizm Kongresi arasındaki kongreler aynı üniversite tarafından yapılmıştır. Oysaki 11. Ulusal Turizm Kongresi dışındaki diğer ulusal turizm kongreleri, farklı üniversitelerce gerçekleştirilmiştir.

Bibliyometrik analizler, yapılan çalışmalara ait ilgili ülkelerin veya kurumların bilimsel gelişmişlik seviyesini, bilimsel yayın politikalarını ortaya koyması ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan çalışmaların konu başlıklarının niceliği konusunda fikir vermesi açısından önemli olduğu için, bu analize olan ilgi artmıştır (Boyras ve Sandıkçı, 2018: 874).

Bu analize olan ilgi Türkiye’de de önemini korumakta olup; Türkiye’de ulusal turizm kongrelerinde yayınlanan bildirimlerin bibliyometrik özelliklerini inceleyen çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Çakıcı, Yıldırım ve Karacaoğlu, 2013: 1429-1447; Yılmaz, 2017: 24-39; Şahin ve Acun, 2015: 213-234; Boyras ve Sandıkçı, 2018: 873-889). Ayrıca, ulusal yönetim ve organizasyon kongrelerinin bildiri kitaplarında yer alan örgütsel davranış çalışmaları üzerine de bibliyometrik çalışmalar yapılmıştır (Yozgat ve Kartaltepe, 2009: 149-165; Turgut ve Beğenirbaş, 2016: 328-354). Bu çalışmada da ulusal turizm kongrelerinde örgütsel davranış konularında yapılan bildirimlerin belirli parametreler doğrultusunda bütünsel bir yaklaşımla bibliyometrik haritası çıkarılmıştır. Bu noktadan bakıldığında bibliyometrik analizler, ilgili ülkelerin veya kurumların bilimsel gelişmişlik seviyelerini, akademik dergilerin veya bilimsel toplantıların yayın politikalarını ortaya koyması ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan çalışmalarla ilgili fikir vermesi açısından önem arz etmektedir (Boyras ve Sandıkçı, 2018: 874).

Literatürde örgütsel davranış alanıyla ilgili yapılan çeşitli çalışmalar incelendiğinde; motivasyon ile iş tatmini (Tietjen ve Myers, 1998: 226-231); örgüt kültürü ile iş tatmini (Lund, 2003: 219-236); psikolojik sözleşme, örgütsel bağlılık ile mesleki bağlılık (Millward ve Hopkins, 1998: 1530-1556); kurumsal sosyal sorumluluk ile örgütsel bağlılık (Türker,

2009: 189-204); duygusal bağlılıkla örgütsel destek (Rhoades, Eisenberger ve Armeli, 2001: 825-836); örgütsel bağlılık ile işten ayrılma (Cohen, 1993: 1140-1157); örgütsel sessizlik ile örgütsel vatandaşlık davranışı (Çınar, Karcıoğlu ve Alioğulları, 2013: 314-321); (Acaray ve Akturan, 2015: 472-482); örgütsel iklim ile örgütsel sessizlik (Pozveh ve Karimi, 2016: 120-129) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca dönüştürücü liderlik ile örgüt kültürü (Bass ve Avolio, 1993: 112-121); liderlik stilleri, örgüt kültürü ile örgütsel bağlılık (Acar, 2012: 217-226); örgütsel adalet ile stres (Judge ve Colquitt, 2004: 395-404); örgütsel adalet ile örgütsel vatandaşlık davranışı (Farh, Earley ve Lin, 1997: 421-444); örgüt kültürü ile verimlilik (Denison ve Mishra, 1995: 204-223); örgüt kültürü ile örgütsel gelişme (Denison ve Spreitzer, 1991: 1-21); hizmetkar liderlik ile işten ayrılma niyeti (Jaramillo, Grisaffe, Chonko ve Roberts, 2009: 351-365) arasındaki ilişkiler de ele alınmıştır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, 2010-2018 yılları arasında düzenlenen 11.-19. ulusal turizm kongrelerinin bildiri kitabında yayımlanan örgütsel davranış alanındaki bildirimler bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Örgütsel davranış alanındaki bildirimler de kongrenin yapıldığı yıllar, kongrenin yapıldığı üniversite, kongrenin ana teması, bildirinin konusu, yazar sayısı, yazarın kurumu, yazar unvanları, ele alınan değişken sayısı, çalışmanın yapıldığı alan ve araştırma yöntemi ile veri toplama araçları gibi belirli parametreler kullanılmıştır.

2010-2018 yılları arasındaki bildiri adeti toplam 873 olup, bunlardan 113 adeti örgütsel davranış alanında yazılmıştır. Ulusal turizm kongrelerinde yayımlanan bildiri kitaplarının başlığında ‘turizm’ kelimesi geçen bildirimlerin bibliyometrik analizleri önceki çalışmalarda yıllar bazında incelendiği için, bu çalışmada sadece turizm alanında örgütsel davranış alanında yayımlanan bildirimler, örneklem içine alınmıştır.

Bibliyometrik analizde en yaygın olarak kullanılan parametreler; yayın türü (tez, makale, bildiri vb.), yayın yeri (üniversite, dergi, kongre vb.), yayın dili, yazar unvanı, yazar sayısı, araştırma konusu, atıf, anahtar kelime, sayfa sayısı, yayın çeviri durumudur (Boyras ve Sandıkçı, 2018: 874).

Literatürde örgütsel davranışın bireysel, örgütsel ve grup düzeyinde incelendiği görülmektedir. Buradan hareketle ulusal turizm kongrelerindeki bildirimler; bireysel (değerler, tutumlar, duygusal zeka, motivasyon, tükenmişlik, psikolojik sermaye vb. konular); grup düzeyindeki (iletişim, liderlik, çatışma, güç vb. konular); örgütsel (örgüt kültürü, örgüt iklimi, örgütsel adalet, örgütsel güven, etik, insan kaynakları politikaları vb. ko-

nular); iş davranışları (örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık, işten ayrılma niyeti, sinizm, mobbing vb. konular) çerçevesinde sınıflandırma yapılmayarak, araştırma kapsamına alınmıştır (Ivancevich ve Matteson, 1990: 10; Şahin ve Yangil, 2018: 376-377).

Zaman kısıtı ve ulaşılabilirlik açısından son dokuz yılın bildirimleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrı ayrı dokuz kongrede yayınlanmış toplam 113 adet örgütsel davranış konulu bildirimlerin tümü bibliyometrik analize alınmış; bu amaçla bir bildiri inceleme formu oluşturulmuştur. Bildirilere ait bilgiler 03.07.2019-01.08.2019 tarihleri arasında SPSS 23 istatistik programına aktarılmıştır. Verilerin frekans ve yüzde dağılım oranları ile ortalamaları alınarak tablolarla somutlaştırılmıştır.

2.1. Araştırmanın amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2010-2018 yılları arasında düzenlenen ulusal turizm kongrelerindeki toplam bildiri sayıları ile örgütsel davranış konusunda yayımlanan bildirimlerin bibliyometrik analiz ile özelliklerini ortaya koymaktır. Öte yandan, ulusal turizm kongrelerinin ana temaları ve düzenleyen üniversiteleriyle birlikte bu kongrelerdeki toplam bildiri sayılarını ortaya çıkarıp; örgütsel davranış alanında yapılan bildirimlerin toplam bildirimlere nisbi oranını ortaya koymak da amaçlanmıştır.

Bu çalışma 2010-2018 yılları arasında ulusal turizm kongrelerini örgütsel davranış perspektifinde ele alması bakımından önemlidir. Bu noktada turizm sektörü bazında araştırmacı ve akademisyenlerin örgütsel davranış alanında hangi konuları araştırıp, üzerinde yoğunlaştığının ortaya konulması, güncel turizm konularıyla ilgili araştırmacılara yol gösterebilmesi ve gelecekteki ulusal turizm kongrelerine yeni bir bakış açısı kazandırması açısından literatüre faydalı olabileceği düşünülmektedir.

3. Bulgular

Araştırma soruları doğrultusunda SPSS programıyla frekans ve yüzde analizi yapılmış, analizler sonucunda elde edilen bulgular da aşağıdaki Tablolar'da gösterilmiştir. Tablo 3.1'de ulusal turizm kongrelerinin yılı, yapıldığı üniversite ve ana temaları yer almaktadır:

Tablo 3.1. Kongre Yılı, Yapıldığı Üniversite ve Ana Temaları

Yılı	Üniversite	Ana Temaları	Sıklığı	Yüzdesi
2010	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Ana Tema kullanılmamış	14	12,4
2011	Düzce Üniversitesi	Sürdürülebilir Rekabet Avantajının Elde Edilmesi	12	10,6
2012	Akdeniz Üniversitesi	Dünyada ve Türkiye’de Turizmde Yeni Döneme Doğru: Yeni Ürünler, Hizmetler, Stratejiler	12	10,6
2013	Erciyes Üniversitesi	Turizm’de Yenilik	4	3,5
2014	Gazi Üniversitesi	Engelsiz Turizm	21	18,6
2015	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Turizm ve Barış	11	9,7
2016	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Akademi-Sektör Buluşması	13	11,5
2017	Mardin Artuklu Üniversitesi	Kültür Turizmi	17	15,0
2018	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Sağlık Turizmi	9	8,0
Toplam			113	100

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere, 2014 yılında Gazi Üniversitesi’nin (21 adet bildiri; %18,6) düzenlediği Engelsiz Turizm ana temalı Ulusal Turizm Kongresi’nde en fazla bildiri yer almaktadır. İkinci olarak Kültür Turizmi ana temalı Mardin Artuklu Üniversitesi’nin düzenlediği (17 adet bildiri; %15) Ulusal Turizm Kongresi bulunmaktadır. 2010 yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi’nin düzenlediği (14 adet bildiri; %12,4) ana teması bulunmayan Ulusal Turizm Kongresi’nde ise, üçüncü sırada örgütsel davranış alanında bildiriler sunulmuştur. Tablo 3.2’de kongrelerde sunulan toplam bildiri adedi ile örgütsel davranış alanında yapılan bildirimlerin toplam bildirimlere oransal yüzdesi gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Kongrelerde Sunulan Toplam Bildiri Adeti ile Örgütsel Davranış Alanında Yapılan Bildirilerin Toplam Bildirilere Oranı

Kongre Yılları	Toplam Bildiri Sayıları	Örgütsel Davranış Alanında Bildiri Sayıları	Oransal Yüzdesi
2010	72	14	19,45%
2011	67	12	17,91%
2012	80	12	15,00%
2013	81	4	4,93%
2014	112	21	18,75%
2015	108	11	11%
2016	148	13	8,78%
2017	112	17	15,18%
2018	93	9	9,67%
Toplam	873	113	12,95%

Buna göre; örgütsel davranış alanında en çok 2014 yılında 21 bildiri yapılmışken; en az bildiri ise 2013 yılında 4 bildiri ile sınırlı kalmıştır. En fazla sayıda bildiri 2014 yılında yapılmasına rağmen, yüzdesi %18,75 oranındadır. Ancak en fazla oransal yüzdenin 2010 yılında %19,45 olduğu görülmektedir. Bu durumun örgütsel davranış alanında her iki yılda birbirine yakın bildiri yapılmasına rağmen, 2010 yılındaki kongredeki toplam bildiri sayısının 2014 yılına göre daha az olmasından kaynakladığı söylenebilir. Ulusal turizm kongrelerinde toplam bildirimler içinde örgütsel davranış alanında sunulan bildirimler incelendiğinde, bu bildirimlerin %12,95 oranında olduğu görülebilmektedir. Tablo 3.3'te ulusal turizm kongrelerinde ele alınan konular sunulmuştur:

Tablo 3.3. Kongrelerde Ele Alınan Konular

Konular	Sıklığı	Yüzdesi	Konular	Sıklığı	Yüzdesi
İş Tatmini	15	7,2	Mobbing (Yıldırma)	3	1,4
Örgütsel Bağlılık	9	4,3	Örgütsel Sinizm	3	1,4
Örgütsel Sessizlik	6	2,9	Psikolojik Sözleşme İhlali	3	1,4
Duygusal Tükenmişlik	5	2,4	Yaşam Doyumu	3	1,4
İşten Ayrılma Niyeti	5	2,4	Birey-Örgüt Uyumu	2	1,0
Liderlik Davranışları	5	2,4	Çalışan Yaşamı Kalitesi	2	1,0
Örgütsel Adalet	5	2,4	Değişim	2	1,0
İş Performansı	4	1,9	Duygusal Zeka	2	1,0
İş Stresi	4	1,9	İş Sağlığı ve Güvenliği	2	1,0
Kişilik Özellikleri	4	1,9	İş Aile Yaşamı Çatışması	2	1,0
Örgüt Kültürü	4	1,9	İş-Aile/Aile-Yaşam Çatışması	2	1,0
Örgütsel Güven	4	1,9	Liderlik Tarzları	2	1,0
Örgütsel Vatandaşlık	4	1,9	Mutluluk	2	1,0
Duygusal Emek	3	1,4	Örgüt İklimi	2	1,0
Hizmetkar Liderlik	3	1,4	Pozitif Psikolojik Sermaye	2	1,0
Kariyer Engelleri	3	1,4	Tükenmişlik Sendromu	2	1,0
Akademik Başarı	1	0,5	Kuşaklar Arası Farklar	1	0,5
Bireysel Özellikler	1	0,5	Memnuniyet	1	0,5
Çalışan Duygularının Yönetimi	1	0,5	Mentorluk Uygulamaları	1	0,5
Çalışan Performansı	1	0,5	Mesleğe Yönelik Algı	1	0,5
Çalışma Yaşamı Kalitesi	1	0,5	Mesleki Yetkinlik	1	0,5
Çalışma Yaşamını Etkileyen Faktörler	1	0,5	Motivasyon	1	0,5
Çatışmada İletişim	1	0,5	Nepotizm	2	1,0
Çok Yönlü Kariyer	1	0,5	Nükleer Kaygılar	1	0,5
Davranışsal Dürüstlük	1	0,5	Örgüt Temelli Özsaygı	1	0,5
Değişim Yönetimi	1	0,5	Etik Dışı Davranışlar	1	0,5
Değişime Direnç	1	0,5	Örgüte Uyum	1	0,5
Dönüştürücü Liderlik	1	0,5	Örgütsel Destek	1	0,5

Dönüşümcü Liderlik	1	0,5	Örgütsel Dışlanma	1	0,5
Duygu Yönetimi	1	0,5	Örgütsel İletişim	1	0,5
Eleştirel Düşünme	1	0,5	Örgütsel Muhalefet	1	0,5
Etik Davranışlar	1	0,5	Örgütsel Özdeşleşme	1	0,5
Etik Dışı Davranışlar	1	0,5	Örgütsel Yenilik	1	0,5
Etik İklim	1	0,5	Personel Güçlendirme	1	0,5
Etik Kültür	1	0,5	Pozitif Tutum ve Davranışlar	1	0,5
Etik ve Sosyal Sorumluluk	1	0,5	Presenteeism (İşte Var Olamama)	1	0,5
Etik Yaklaşımlar	1	0,5	Problem Çözme	1	0,5
Güçlendirme	1	0,5	Psikolojik Sözleşme	1	0,5
Hizmet Performansı	1	0,5	Rekabet Gücü	1	0,5
İletişim	1	0,5	Rekabet Stratejileri	1	0,5
İş Yaşam Dengesi	1	0,5	Romantizm	1	0,5
İş Motivasyonu	1	0,5	Sanal Kaytarma	1	0,5
İş Sahiplenme	1	0,5	Sektöre Bağlılık	1	0,5
İş Yaşam Dengesi	1	0,5	Sınırsız Kariyer	1	0,5
İş Aile Yaşam Çatışması	1	0,5	Siber Aylaklık	1	0,5
İş-Aile/Aile-Yaşam Çatışması	1	0,5	Sosyal Sorumluluk	1	0,5
İşe Alıştırma	1	0,5	X ve Y Kuşakları	1	0,5
İşe Gömülmüslük	1	0,5	Yaratıcılık	1	0,5
İşgören Avukatlığı	1	0,5	Yenilik	1	0,5
İşgören Başarımı	1	0,5	Yenilik Geliştirme	1	0,5
İşgören Yalnızlığı	1	0,5	Yönetici Desteği	1	0,5
İşgören Yeterliliği	1	0,5	Yöneticilerin Liderlik Tiplerine Bakış Açıları	1	0,5
İşin Anlamlılığı	1	0,5	Yöneticiye Güven	1	0,5
İşkoliklik	1	0,5	Yönetime Güven	1	0,5
İşletme ve İşgören Yapısı	1	0,5	Zaman Yönetimi	1	0,5
İşveren Markası	1	0,5	Toplam	209	100
İşyeri Zorbalığı	1	0,5			
Karanlık Liderlik	1	0,5			
Kariyer Beklentisi	1	0,5			
Kariyer Doyumu	1	0,5			

Kariyer Düşünceleri	1	0,5			
Kariyer Engelleri	1	0,5			
Kariyer Motivasyonu	1	0,5			
Kariyer Seçimi	1	0,5			
Kariyer Sonlandırma Eğilimleri	1	0,5			
Kariyer Uyum Yeterneği	1	0,5			
Kişisel Gelişim ve Tutumlar	1	0,5			
Kişisel Özellikler	1	0,5			
Kontrol Odağı	1	0,5			
Kurumsal Sosyal Sorumluluk	1	0,5			

Ulusal turizm kongrelerinde en fazla çalışılan konuların sırasıyla, iş tatmini (15 adet bildiri; %7,2), örgütsel bağlılık (8 adet bildiri; %4,3), örgütsel sessizlik (6 adet bildiri; %2,9) olduğu görülmektedir. Ulusal turizm kongrelerinde yapılan bildirilerin yazar sayıları Tablo 3.4'te gösterilmiştir:

Tablo 3.4. Kongrelerde Sunulan Bildirilerdeki Yazar Sayıları

Yazar Sayıları	Sıklığı	Yüzdesi
1 yazarlı bildiriler	11	9,7
2 yazarlı bildiriler	65	57,5
3 yazarlı bildiriler	31	27,4
4 yazarlı bildiriler	5	4,4
5 yazarlı bildiriler	1	0,9
Toplam	113	100

Kongrelerde sunulan bildiriler içerisinde en çok iki yazarlı bildirilerin birinci sırada (65 adet bildiri; %57,5), ikinci sırada ise üç yazarlı bildirilerin (31 adet bildiri; %27,4), üçüncü olarak da tek yazarlı (11 adet bildiri; %9,7) bildirilerin sunulduğu tespit edilmiştir. Tablo 3.5'te kongrelerdeki bildiri yazarlarının unvanları gösterilmiştir:

Tablo 3.5. Yazarların Unvanları

Unvanlar	Sıklığı	Yüzdesi
Prof. Dr.	23	9,1
Doç. Dr.	32	12,6
Yrd. Doç. Dr. ¹	66	26,0
Dr. Öğr. Üyesi	5	2,0
Dr. Öğr. Gör.	2	0,8
Dr.	6	2,4
Öğr. Gör.	49	19,3
Araş. Gör.	24	9,4
Trafik Şube Müdür Yrd.	1	0,4
Doktora öğrencisi	4	1,6
Bilim uzmanı	3	1,2
Yüksek lisans öğrencisi	7	2,8
Lisans mezunu	1	0,4
Unvanı yok ²	31	12,2
Toplam	254	100

Tablo 3.5’te görüldüğü üzere kongrelerdeki bildirilerin en fazla Yrd. Doç. Dr. unvanındaki yazarların birinci sırada (66 kişi; %26), ikinci sırada Öğr. Gör. unvanındaki yazarların (49 kişi; %19,3), üçüncü olarak Doç. Dr. unvanındaki yazarların (32 kişi; %12,6) olduğu saptanmıştır. Bildiri hazırlayan yazarların kurumları Tablo 3.6’da gösterilmiştir:

¹ 2010-2018 (21 Şubat 2018’e kadar) yılları arasında yardımcı doçentlik kadrosu bulunduğu için tablolarda o dönemin unvanı kullanılmıştır.

² 2010-2018 yılları arasındaki bazı örgütsel davranış konulu bildirilerde ilk veya ikinci yazarın unvanının yazılmadığı görülmüştür. Bu durumda olan yazarların unvanlarına ‘unvanı yok’ şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 3.6. Bildiri Hazırlayan Yazarların Bağlı Buldukları Üniversiteler / Kurumlar

Üniversiteler	Sıklığı	Yüzdesi
Afyon Kocatepe Üniversitesi	23	9,1
Akdeniz Üniversitesi	13	5,1
Aksaray Üniversitesi	2	0,8
Anadolu Üniversitesi	11	4,3
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	0,4
Atatürk Üniversitesi	1	0,4
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	11	4,3
Balıkesir Üniversitesi	14	5,5
Bartın Üniversitesi	2	0,8
Başkent Üniversitesi	1	0,4
Batman Üniversitesi	5	2,0
Bilinmemekte	2	0,8
Bingöl Üniversitesi	2	0,8
Celal Bayar Üniversitesi	2	0,8
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2	0,8
Çukurova Üniversitesi	2	0,8
Dicle Üniversitesi	2	0,8
Doğuş Üniversitesi	1	0,4
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	0,8
Düzce Üniversitesi	2	0,8
Ege Üniversitesi	1	0,4
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	0,4
Gazi Üniversitesi	12	4,7
Gaziantep Üniversitesi	2	0,8
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	4	1,6
Girne Amerikan Üniversitesi	1	0,4
Hacettepe Üniversitesi	4	1,6
Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	1	0,4
İstanbul Arel Üniversitesi	1	0,4
İstanbul Ayvansaray Üniversitesi	1	0,4
İstanbul Gelişim Üniversitesi	5	2,0

İstanbul Ticaret Üniversitesi	4	1,6
İstanbul Üniversitesi	3	1,2
Kamu kurumu	2	0,8
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	1	0,4
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	0,4
Kocaeli Üniversitesi	2	0,8
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	0,4
Maltepe Üniversitesi	2	0,8
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	7	2,8
Mersin Üniversitesi	20	7,9
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	13	5,1
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	0,4
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2	0,8
Niğantaşı Üniversitesi	1	0,4
Pamukkale Üniversitesi	2	0,8
Sakarya Üniversitesi	9	3,5
Sinop Üniversitesi	3	1,2
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	0,4
Şeyh Edebali Üniversitesi	1	0,4
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	8	3,1
Trakya Üniversitesi	2	0,8
Uşak Üniversitesi	2	0,8
Yaşar Üniversitesi	1	0,4
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	0,4
Toplam	254	100

Bildiriye hazırlayan yazarların bağlı oldukları kurumlar incelendiğinde, en fazla sayıda bildirinin Afyon Kocatepe Üniversitesi bünyesinde görev yapan yazarlarca birinci sırada (23 adet bildiri; %9,1) yapıldığı görülmektedir. İkinci sırada Mersin Üniversitesi (20 adet bildiri; %7,9) üçüncü sırada ise, Dokuz Eylül Üniversitesi ile Balıkesir Üniversitesi'nde çalışan (14 adet bildiri; %5,5) yazarlarca yazıldığı görülmektedir. Tablo 3.7'de kongrelerdeki bildirimlerin yöntemleri ve veri toplama araçları bulunmaktadır:

Tablo 3.7. Kongrelerdeki Bildirilerin Yöntemleri ve Veri Toplama Araçları

Yöntem-veri toplama aracı	Sıklığı	Yüzdesi
Derleme	3	2,7
Literatür Tarama	1	0,9
Nitel-Anket	101	89,4
Nitel-Açık uçlu sormaca	1	0,9
Nitel-Anket	1	0,9
Nitel-Bibliyometrik analiz	1	0,9
Nitel-Yapılandırılmış görüşme	5	4,4
Toplam	113	100

Kongrelerde en fazla nicel-anket yöntemiyle veri toplama aracının birinci sırada (101 adet bildiri; %89,4), ikinci sırada nitel-yapılandırılmış görüşme tekniğinin (5 adet bildiri; %4,4), üçüncü olarak ise, derleme yönteminin (3 adet bildiri; %2,7) tercih edildiği saptanmıştır. Tablo 3.8’de ulusal turizm kongrelerindeki bildirilerin çalışma alanı sunulmuştur:

Tablo 3.8. Bildirilerin Çalışma Alanı

Sektörler	Sıklığı	Yüzdesi
Eğitim Kurumları	8	7,1
Gıda İşletmeleri	1	0,9
Havacılık Sektörü	4	3,5
Kamu Kurumu	1	0,9
Konaklama İşletmeleri	20	17,7
Otel İşletmeleri	55	48,7
Restoranlar	2	1,8
Seyahat Acentaları	6	5,3
Turizm İşletmeleri	11	9,7
Yiyecek ve İçecek İşletmeleri	3	2,7
Bulunmamakta	2	1,8
Toplam	113	100

Örgütsel davranış alanında ulusal turizm kongrelerinde en çok bildirilerin otel işletmeleri üzerine birinci sırada yapıldığı (55 adet bildiri, %48,7), ikinci olarak konaklama işletmeleri (20 adet bildiri; %17,7), üçüncü sırada ise turizm işletmeleri üzerine (11 adet bildiri; %9,7) yapıldığı tespit edilmiştir. Kongrelerdeki bildirilerde kullanılan değişken sayıları Tablo 3.9’da verilmiştir:

Tablo 3.9. Kongredeki Bildirilerdeki Değişken Sayıları

Değişkenler	Sıklığı	Yüzdesi
1	38	33,6
2	49	43,4
3	21	18,6
4	2	1,8
5	2	1,8
Değişken yok	1	0,9
Toplam	113	100

Kongrelerdeki bildirilerin en fazla iki değişkenli olarak birinci sırada (49 adet bildiri; %43,4) yapıldığı anlaşılmıştır. İkinci sırada ise tek değişkenli bildirilerin (38 adet bildiri; %33,6), üçüncü sırada ise üç değişkenli bildirilerin (21 adet bildiri; %18,6) olduğu saptanmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İnsan kaynağı, global ekonomiler içinde önemli bir yer teşkil eden turizm sektöründeki işletmelerin verimlilikleri ve rekabet edebilirliği açısından kilit bir role sahiptir. Tüm işletmelerde olduğu kadar turizm sektörü içindeki işletmelerin de başarıya ulaşabilmelerinde önemli rolü vardır. Bu bağlamda da örgütsel davranış disiplini içinde işgörenler ile ilgili konulara sıklıkla yer verilmektedir.

Yönetim ve organizasyon biliminin bir alt dalı olan örgütsel davranış, davranışsal araştırmaları gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda her alanda yapılması zorunlu olduğu gibi, örgütsel davranış alanında da evrimsel sürecin tespit edilmesi, hangi konuların seçildiği ve değişkenlerle ilişkilendirildiği, tercih edilen yöntemlerin nasıl bir eğilim gösterdiği gibi süreçlerin izlenmesi önem arz etmektedir. Bu araştırmaların içeriksel ve metodolojik olarak incelenmesiyle, örgütsel davranış alanındaki konuların nasıl bir gelişme eğilimi izlediğini bibliyometrik analizler yoluyla anlamak mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada da 2010-2018 yılları arasında örgütsel davranış disiplini içerisinde ulusal turizm kongrelerinde yapılan 113 adet bildirinin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada ulaşılan bulgulara göre, 2010-2018 arasında ulusal turizm kongrelerinde toplam 873 adet bildiri kitabında yayınlandığı, bu bildirilerin 113 adedinin örgütsel davranış alanıyla (%12,95'i) ilgili yayınlandığı tespit edilmiştir. Toplam bildirilerin %12,95'nin örgütsel davranış alanıyla ilgili olduğu, sayıca en fazla bildirinin (21 adet bildiri) ile 2014 yılında Gazi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Engelsiz Turizm ana

temalı kongrede yapıldığı, en az sayıda bildirinin ise bir önceki yıl Erciyes Üniversitesi'nce düzenlenen Turizmde Yenilik ana temalı Ulusal Turizm Kongresi'nde sunulduğu (4 adet bildiri) görülmektedir.

2010-2018 yılları arasında kongrelerde bildiri sunan yazarların toplamda 113 adet bildiri arasında birinci sırada iş tatmini konusunu, ikinci sırada örgütsel bağlılık ve üçüncü olarak ise, örgütsel sessizlik konuları üzerinde yoğunlaşarak yazdıkları tespit edilmiştir. Duygusal tükenmişlik, işten ayrılma niyeti, liderlik davranışları, örgütsel adalet, örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş performansı gibi konular da örgütsel davranış alanında yer verilen konular arasındadır.

Ulusal turizm kongrelerinde sunulan bildirilerin yaklaşık yarısında, iki değişkenli araştırma modeli kullanılmıştır. Ayrıca bu kongrelerde bildiri sunan yazarların otel işletmelerini birinci sırada, ikinci sırada konaklama işletmelerini, üçüncü sırada ise turizm işletmelerini araştırma evrenini / örnekleme dâhil ettiği görülmektedir. Turizm sektörü içinde yer alan bu üç işletme türü örgütsel davranış alanında kongrelerde en fazla araştırma yapılan alanlar olup; araştırmacılar genel olarak turizmle ilgili çeşitli sektörleri evrene / örnekleme dâhil etmişlerdir. Buradan kongrelerde yer alan bildirilerde kullanılan değişkenlerin sıklıkla neden-sonuç ikilisi ekseninde ilişki durumlarının incelendiği yargısına vurgu yapmak mümkündür.

Bildirilerin tamamına yakınında yazarların nicel-anket araştırma yöntemini tercih ettiği görülmektedir. Bu ise metodoloji olarak araştırmacıların nitel araştırma veya karma araştırma yöntemleri uygulama konusunda nicel araştırma yöntemlerine kıyasla daha az eğilim gösterdiklerine kanıt olarak gösterilebilir. Bu amaçla da bilimsel toplantılarda yöntemle ilgili çalıştaylar yapılması ve bu konudaki uzmanlar tarafından katılımcılara seminerler verilmesi, nitel yöntemlere olan ilginin artmasını sağlarken, nicel yöntemlerin bilimsel çalışmalarda daha sıklıkla kullanılmasına imkân verebilir.

Yazarların sunduğu bildirilerin unvanlarında birinci sırada Yrd. Doç. Dr. (yeni unvan adıyla Dr. Öğr. Üyesi) unvanı görülmektedir ve iki yazarlı olarak bildiriler yoğunluktadır. Bunlar arasında Öğr. Gör. unvanındaki yazarların 2. sırada, Doç. Dr. unvanındaki yazarların ise 3. sırada bildiri sundukları, en az bildirinin ise lisans mezunu vb. unvanındaki yazarlarca hazırlandığı görülmüştür. Buradan akademisyenlerin akademik yükselmelerinde önemli rolü olan olan yayın yapmalarında bu kongrelerin önem arz ettiğini söylemek mümkündür.

Çalışmanın diğer bulgularından biri de kongrelerde bildiri sunan yazarların yaklaşık %9'nun Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde akademis-

yen veya öğrenci olduğu yönündedir. Buradan yola çıkarak devlet üniversitesindeki akademisyen veya öğrencilerin ulusal turizmle ilgili kongrelerde bildiri sunmaya önem verdikleri ve bu kongrelere katılım göstermeye çalıştıkları çıkarımı yapılabilir.

Bu çalışmanın ulusal turizm kongrelerinde yapılan örgütsel davranış konularının nasıl bir gelişme gösterdiğini görmek açısından önemli olduğu söylenebilir. Çalışmanın elde edilen bulguları doğrultusunda, örgütsel davranış alanında çalışılan konulardaki eksikliklerinin görülmesi; örneklem ve araştırma yöntemleri tespit etmesi bakımından araştırmacılara ve literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir. Bunun yanında kongrelerde sunulan bildirimlerdeki bulguların, turizm alanındaki işletmecilerin örgütsel uygulamalarında yol gösterici olabileceği söylenilebilir. Çalışmanın ulusal turizm kongrelerindeki örgütsel davranış disipliniyle ilgili bildirimleri bibliyometrik analiz yoluyla ele alan kapsamlı bir çalışma olması niteliği bakımından, geleceğe yönelik bu alanda veri tabanını oluşturabileceği öngörülmektedir.

Sonuç itibarıyla zaman ve ulaşılabilirlik nedeniyle çalışmaya dâhil edilmeyen uluslararası turizm kongreleri ile uluslararası diğer bilimsel toplantılarda sunulan örgütsel davranış alanındaki bildirimlerin gelecekteki çalışmalara eklenmesi, parametre sayılarının artırılması öneri olarak sunulabilir. Buna ek olarak gelecekte düzenlenecek kongrelerde araştırmacıların örgütsel yaratıcılık, örgütsel yenilik, girişimcilik ve pozitif psikolojik sermaye gibi farklı konulara eğilim göstermesi beklenebilir.

Kaynakça

- Acar, A. Z. (2012). Organizational Culture, Leadership Styles and Organizational Commitment in Turkish Logistics Industry. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 58, 217-226.
- Acaray, A. ve Akturan, A. (2015). The Relationship between Organizational Citizenship Behaviour and Organizational Silence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 207, 472-482.
- Ahmady, G. A., Nikooravesh, A. ve Mehrpour, M. (2016). Effect of Organizational Culture on Knowledge Management Based on Denison Model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 230, 387-395.
- Albayrak, T. ve Kurtcephe, İ. (2012) 13. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı (Sunuş Yazısı), 13. Ulusal Turizm Kongresi, 06-09 Aralık, 2012, Erişim:http://apbs.mersin.edu.tr/files/muratozdamar/Scientific_Meetings_001.pdf.

- Arsezen-Otamiş, P., Arıkan-Saltık, I. ve Babacan, S. (2015). The Relationship between Paternalistic Leadership and Business Performance in Small Tourism Businesses: The Moderating Role of Affective Organizational Commitment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 207, 90-97.
- Bass, B. M. ve Avolio, B. J. (1993). Transformational Leadership and Organizational Culture. *Public Administration Quarterly*, 17, 112-121.
- Boyras, M. ve Sandıkçı, M. (2018). Gastronomi Bildirilerinin Değerlendirilmesi: Turizm Kongreleri Örneği, 2013-2017. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (4), 873-889.
- Cohen, A. (1993). Organizational Commitment and Turnover: a Meta-Analysis. *Academy of Management Journal*, 36 (5), 1140-1157.
- Cummings, L. L. (1978). Toward Organizational Behavior. *Academy of Management Review*, 3 (1), 90-98.
- Çakıcı, C., Yıldırım, O. ve Karacaoğlu, S. (2013). Ulusal Turizm Kongresi Bildirilerinin Bibliyometrik Profili, 14. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Kayseri, 1427-1449.
- Çınar, O., Karcıoğlu, F. ve Alioğulları, Z. D. (2013). The Relationship between Organizational Silence and Organizational Citizenship Behavior: a Survey Study in the Province of Erzurum, Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 99, 314-321.
- Denison, D. R. ve Mishra, A. K. (1995). Toward a Theory of Organizational Culture and Effectiveness. *Organization Science*, 6 (2), 204-223.
- Denison, D. R. ve Spreitzer, G. M. (1991). Organizational Culture and Organizational Development: a Competing Values Approach. *Research in Organizational Change and Development*, 5 (1), 1-21.
- Farh, J. L., Earley, P. C. ve Lin, S. C. (1997). Impetus for Action: a Cultural Analysis of Justice and Organizational Citizenship Behavior in Chinese Society. *Administrative Science Quarterly*, 42 (3), 421-444.
- Hjalager, A. M. (2007). Stages in the Economic Globalization of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 34 (2), 437-457.
- Ivancevich, M. J. ve Matteson, T. M. (1990). *Organizational Behaviour and Management*, Boston: Bpı Irwin, Second Edition.

- İmamoglu, Z. S., İnce, H., Türkcan, H. ve Akatay, B. (2019). The Effect of Organizational Justice and Organizational Commitment on Knowledge Sharing and Firm Performance. *Procedia Computer Science*, 158, 899-906.
- Jaramillo, F., Grisaffe, D. B., Chonko, L. B. ve Roberts, J. A. (2009). Examining the Impact of Servant Leadership on Salesperson's Turnover Intention. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 29 (4), 351-365.
- Judge, T. A. ve Colquitt, J. A. (2004). Organizational Justice and Stress: the Mediating Role of Work-Family Conflict. *Journal of Applied Psychology*, 89 (3), 395-404.
- Karadal, H. ve Saygın, M. (2013). An Investigation of the Relationship between Social Loafing and Organizational Citizenship Behavior. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 99, 206-215.
- Lund, D. B. (2003). Organizational Culture and Job Satisfaction. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 18 (3), 219-236.
- Mahdi, O. R., Mohd, E. S. B. G. ve Almsafir, M. K. (2014). Empirical Study on the Impact of Leadership Behavior on Organizational Commitment in Plantation Companies in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 109, 1076-1087.
- Millward, L. J. ve Hopkins, L. J. (1998). Psychological Contracts, Organizational and Job Commitment. *Journal of Applied Social Psychology*, 28 (16), 1530-1556.
- Nadiri, H. ve Tanova, C. (2010). An Investigation of the Role of Justice in Turnover Intentions, Job Satisfaction, and Organizational Citizenship Behavior in Hospitality Industry. *International Journal of Hospitality Management*, 29 (1), 33-41.
- Popescu, A. M., Deaconu, A. ve Popescu, T. (2015). Organization's Age and Organizational Citizenship Behavior (OCB), Performance Criteria at SMEs Level. Case Study-Bucharest-Ilfov Development Region. *Procedia Economics and Finance*, 22, 645-654.
- Pozveh, A. Z. ve Karimi, F. (2016). The Relationship between Organizational Climate and the Organizational Silence of Administrative Staff in Education Department. *International Education Studies*, 9 (6), 120-129.

- Rhoades, L., Eisenberger, R. ve Armeli, S. (2001). Affective Commitment to the Organization: the Contribution of Perceived Organizational Support. *Journal of Applied Psychology*, 86 (5), 825-836.
- Shrifian, L. (2011). Collegial Management to Improve the Effectiveness of Managers, Organizational Behavior in Educational Institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 1169-1178.
- Smallman, C. ve Moore, K. (2010). Process Studies of Tourists' Decision-Making. *Annals of Tourism Research*, 37 (2), 397-422.
- Şahin, M. D. ve Yangil, F. M. (2018). Türkiye'de Örgütsel Davranış Yazınına Bir Bakış: 2012-2016 Yılları Arasında Yayımlanmış Üniversite Sosyal Bilimler Dergileri Üzerine İçerik Analizi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 371-383.
- Şahin, S. ve Acun, A. (2015). Turist Rehberliği Alanının Bibliyometrik Profili (Ulusal Turizm Kongreleri Bildirileri), *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (34), 213- 234.
- Tietjen, M. A. ve Myers, R. M. (1998). Motivation and Job Satisfaction. *Management Decision*, 36 (4), 226-231.
- Turgut, E. ve Beğenirbaş, M. (2016). Türkiye'deki Örgütsel Davranış Yazınına Bakış: Örgütsel Davranış Kongrelerinin Yazar ve İçerik Yönünden Ağ Analizi ile İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 328-354.
- Türker, D. (2009). How Corporate Social Responsibility Influences Organizational Commitment. *Journal of Business Ethics*, 89 (2), 189-204.
- Yıldırım, O. (2014). The Impact of Organizational Communication on Organizational Citizenship Behavior: Research Findings. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 150, 1095-1100.
- Yılmaz, G. (2017). Ulusal Turizm Kongrelerinde Gastronomi ve Mutfak Sanatları Alanı ile İlgili Yayımlanan Bildiriler Üzerine Bir Araştırma, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6 (1), 24-39.
- Yozgat, U. ve Kartaltepe, N. (2009). Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Kitaplarında Yer Alan Bildirilerin Bibliyometrik Profili: Örgüt Teorisi ve Örgütsel Davranış Bildirileri Üzerine Bir Araştırma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 4 (1), 149-165.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 177-199
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 13.10.2019
Kabul/Accepted: 15.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**BAHÇESARAY İLÇESİNİN
TURİZM KAYNAKLARI VE
CİTTASLOW POTANSİYELİ**

***TOURISM RESOURCES OF
BAHÇESARAY DISTRICT AND
POTENTIAL OF CİTTASLOW***

Öğr. Gör. İrfan BAYTAR

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-2074-8748, irfanbaytar@hotmail.com

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü
ORCID: 0000-0002-4926-5769, esutan@istanbul.edu.tr

Öz

Turizm sektörü, dünya nüfusundaki artış, alım gücü yükselen insan sayısının nispeten artması, şehirlerin büyümesi, sanayileşme, şehirlerde artan iş temposu ve trafik stresi gibi sorunlar nedeniyle sürekli büyümektedir. Bu durum dinlenmeye olan ihtiyacı beraberinde getirmekte ve turizm aktivitesine katılanların sayısını her geçen gün artırmaktadır. Son yıllarda turizm sektöründe, turizm aktivitesine katılanlar içerisinde, doğal turizm kaynaklarını tercih edenlerin sayısında da artış olduğu görülmektedir. Artık büyüyen, nüfusu artan şehirlerde yaşamak daha stresli, daha zor hale gelmiştir. Bu doğrultuda, sergilediği doğal ortam özelliği sebebiyle Cittaslow'ler (Sakin Şehir), önemli çekim merkezi haline gelmektedir. Bahçesaray ilçesinde; hava, su, toprak kalitesinin iyi olması, burada endüstriyel ve evsel atık probleminin bulunmaması, trafik gürültüsü, ışık kirliliği gibi sorunların yer almaması, bu ilçeyi Cittaslow adayı olma potansiyelini değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Çalışmada, Bahçesaray'ın bu özellikleri ile sahip olduğu doğal zenginlikleri ve ören yerleri, bu yerlere erişim imkânları üzerinde durulmuş, bunlar harita ve fotoğraflarla görselleştirilerek sunulmuştur. Bu veriler ışığında ilçenin Sakin Şehir potansiyeli sürdürülebilirlik göz ardı edilmeden irdelemiştir. Bahçesaray ilçesinde bulunan tarihi yapılardan Kırmızı Köprü, Kartal Köyü'nde bulunan Fekiye Teyran'ın türbesi, kilise kalıntıları ve hanlar ile tabiat güzelliklerinden Müküs Çayı (rafting için elverişli), doğal cevizi ile balı önemli turizm çekicilikleri arasında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bahçesaray, cittaslow, sürdürülebilirlik.

* Bu çalışma, III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildiriden üretilmiştir.

Abstract

The tourism sector is constantly growing due to problems such as the increase in the world population, the relative increase in the number of people whose purchasing power is increasing, the growth of cities, industrialization, increasing business tempo and traffic stress in cities. This situation brings with it the need for rest and increases the number of participants in tourism activity day by day. In the tourism sector, it is observed that the number of those who prefer natural tourism resources has increased in recent years. Living in cities with growing populations has become more stressful and more difficult. In this respect, Cittaslow (Calm City) is becoming an important centre of attraction due to its natural environment. In the district of Bahcesaray air, water, soil quality is good; there is no industrial and domestic waste problem, traffic noise, light pollution. Such problems do not take place, and this district allows CittaSlow (Calm City) potential to evaluate the potential. With these features of Bahcesaray, natural wealth and historical sites and accessibility to these places are emphasized and these are presented by visualizing with maps and photographs. In the light of these data, the Calm City potential of the district has been examined without ignoring sustainability. The Red Bridge, the tomb of Fekiye Teyran in the village of Kartal, the ruins of the churches and the inns and the natural beauty of Müküs Stream (suitable for rafting), natural walnuts and honey are among the important tourist attractions in Bahcesaray district.

Keywords: Bahcesaray, cittaslow, sustainability.

Giriş

Küreselleşen dünyada, teknoloji ve iletişimdeki gelişme ve değişmelerin etkisiyle ulaşım her geçen gün kolaylaşmaktadır. Bu durum, bir yandan üretimin artması ve pazarlama imkânlarının gelişmesine olanak verirken diğer yandan insanların artan ve çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesine sebebiyet vermektedir. Özellikle plansızca kullanım, kaynakların sürdürülebilirlikten uzak bir şekilde tüketilmesini hızlandırmaktadır. Dünya nüfusunun her geçen gün artması; beraberinde şehirlerin büyümesine, trafik gürültüsünün artmasına doğal kaynakların hızlıca tükenmesine, sanayinin doğurduğu sorunlara ve popüler turizm kaynaklarının aşırı kullanılmasına sebep olmaktadır. Bu durumda sürdürülebilir bir dünyadan bahsetmek pek fazla mümkün görünmemektedir.

Küreselleşme ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal hayat üzerinde etkili olarak kentlerdeki nüfus artışına ve bazı değişikliklere sebep olmuştur. Ulaşım sistemleri, sanayi faaliyetleri; kentsel bozulma ve doğal kaynakların hızlıca tükenmesine neden olmaktadır (Cansaran, 2018: 887). Bu durumda; Sakin Şehir Hareketi, yaşam alanlarında meydana gelen bu olumsuzlukların meydana gelmemesi veya olabildiğince bunların önlenmesi için başlatılan bir hareket olarak görünmektedir (Cansaran, 2018: 887). Dünyada yaşanan bu olumsuz duruma Sakin Şehir Hareketi ile bir

çözüm yolu geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sakin Şehir Hareketi, ortaya çıkan sorunların çözümünde tek başına bir çözüm yolu olmasa da bu yönde belirli başarıların elde edilmesinde etkili olduğu görülmektedir (Tuncer ve Olgun, 2017: 48).

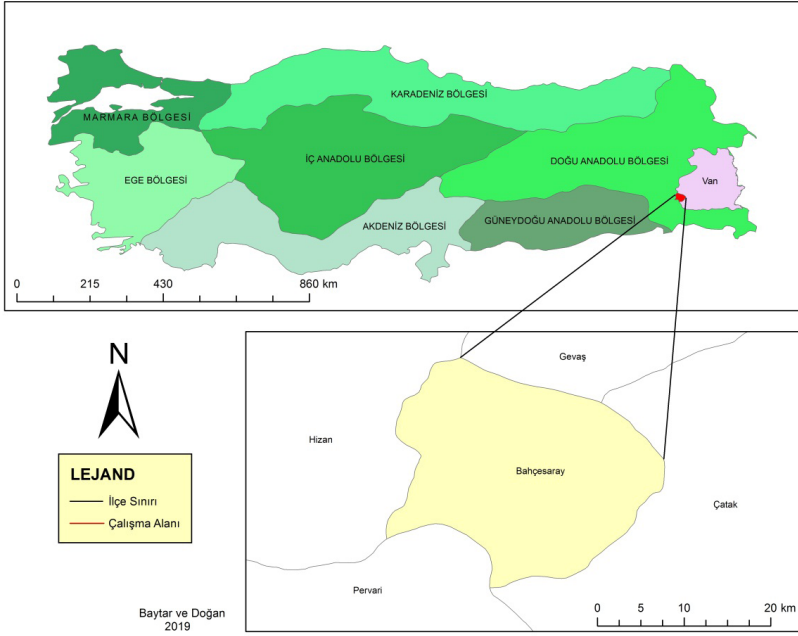
Türkiye’de Sakin Şehir Hareketi’nin bu yönde benzer çalışmaları olduğu görülmektedir. Ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve ulaşım imkânların artması erişebilirlik olanağını arttırmış, turizm aktivitesine katılan sayısını sürekli yükseltmiş, popüler turizm kaynaklarına sahip olan bölgeler fazla turist almaya devam etmiştir. Ancak sanayide ve hizmet sektöründe çalışan sayısının artması; kalabalık, stresli, gürültülü şehirlerin ortaya çıkması ve yoğun iş temposunun insanların sakın turizm ortamlarına olan ihtiyacını doğurması sakın şehirlere olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Sakin şehirler, farklı avantajları bünyesinde barındırmaktadır. Sakin şehirler, yerel kültürel mirasın korunmasıyla beraber yerel üretimin entegrasyonu için önemlidir. Bağımsız işletmelerin desteğinin sakın kent için hayati önemde özellikler olduğu, ayrıca sakın şehir hareketinde ticarileşmenin etkilerinden ve kitle turizminin gelişiminden uzak durulduğunu ve bunlara destek verilmediğini belirtmek gerekir (Cansaran, 2018: 887).

Van’ın Bahçesaray ilçesi, sahip olduğu doğal ve beşerî turizm kaynakları bakımından önemli bir avantaja sahiptir. İlçedeki temiz hava, temiz su kaynakları, endüstriyel ve evsel atık probleminin bulunmaması, trafik gürültüsü, ışık kirliliği gibi sorunların bulunmaması ve kendine has özellikleriyle, sakın şehir kriterleri bakımından değerlendirilmeye değer potansiyele sahiptir.

1.1. Araştırma Sahasının Konumu ve Sınırları

Bahçesaray ilçesi, Van’ın güneybatısında yer almaktadır (Şekil 1). Bahçesaray ilçesinin doğu ve güneydoğusunda Çatak, batısında Hizan, kuzeyinde Gevaş ve güneybatısında Pervari ilçeleri yer alır. Doğu Torosların uzantısı olan ihtiyar Şahap Dağları, Van Gölü’nün güneyinde yer almaktadır. Bahçesaray ilçesinde bulunan yerleşmeler bu dağların içindeki derin vadilerde arasında kurulmuştur. Bahçesaray’ın ilçesinin kuzeyinde Hasanbeşir Dağı (3503 m) ile güneyinde yer alan Kavuşşahap Dağı (3634 m) bölgenin en yüksek zirvelerini oluşturmaktadır (Van Kültür ve Turizm Envanteri (VKTE), 2006: 18). Van ile Bahçesaray arasındaki yol dağlık alandan geçmektedir. Bu durum ilçe ulaşımını olumsuz şekilde etkilemiş, kış aylarında ise olumsuz iklim şartlarıyla birlikte ulaşımı daha da zorlaştırmaktadır. Van’dan Bahçesaray’a giden yol, akarsu vadilerini ve geçitleri takip ederek yaklaşık uzunluğu 110 km’yi bulmaktadır. Van-Bahçesaray arası kuş uçuşu mesafe ise 65 km’dir (Baytar, 2014: 56). Bahçesaray ilçesinin yüzölçümü 490 km² iken, denizden yüksekliği ise 1670 m.’dir (Van

Yıllığı (VY), 1999: 379).

Şekil 1: Bahçesaray İlçesinin Lokasyon Haritası

2018 yılı itibarıyla 14.622 nüfusa sahip olan Bahçesaray (Müküs), 1932 yılında Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır. Daha sonra 1958 yılında Siirt ili Pervari ilçesine bağlı nahiye (bucak) durumuna gelen ilçe, 1964'de tekrar Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır. Bahçesaray 1987'de 04.07.1987 tarih ve 19507 sayılı resmî gazeteyle ilçe statüsü kazanmıştır (Van Yıllığı (VY), 1999: 379).

1.2. Amaç, Materyal ve Yöntem

Bahçesaray ilçesinin turizm kaynaklarıyla ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmadaki temel amaç, Bahçesaray ilçesinin doğal ve beşerî turizm kaynaklarını belirlemektir. Bir diğer açıdan Bahçesaray ilçesinin cittaslow (sakin şehir) potansiyelini araştırarak bu yönde kullanılacak turizm kaynaklarını ortaya koymaktır. Çalışmada literatür incelemesi yapılarak ilgili kaynaklardan yararlanılmış ve bazı kurumlardan gerekli veriler temin edilmiştir. İlgili haritalar ArcMap 10.5 sürümü kullanılarak üretilmiştir. Saha çalışması yapılarak gerekli görülen yerlerin fotoğraflaması yapılmıştır.

2. Bahçesaray İlçesinin Turizm Kaynakları

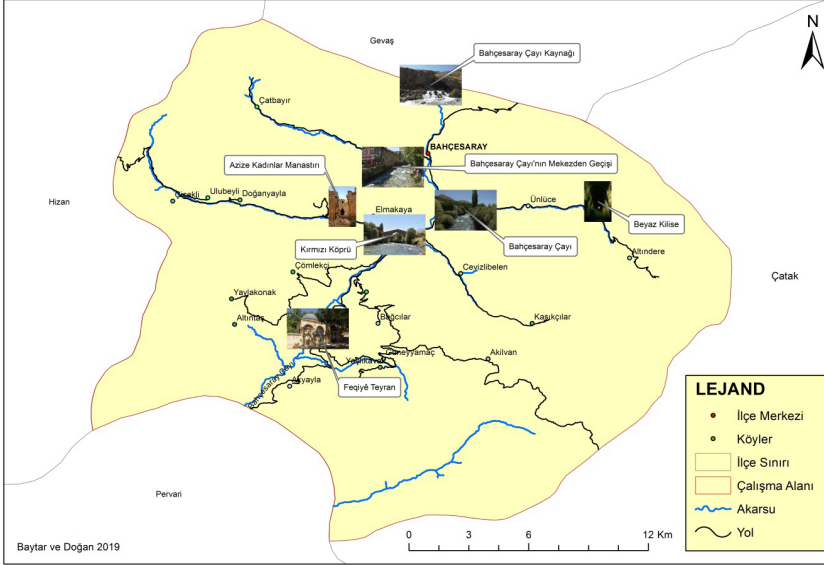
Turizm, dinlenmek ve tatil yapmak amacıyla yolculuğa çıkmak anlamlarına gelip üç mekânsal unsurdan oluşmaktadır. Turist gönderme potansiyeli olan kaynak bölge, turistlerin varış bölgeleri ve iki bölge arasında kalan yerler turizm faaliyetinin gerçekleştiği mekânlar olarak bilinir (Özgüç, 2017: 13-16). Tümertekin (1982: 466), turizmi eğlence (rekreasyon) ile tatil yapmak amacıyla seyahate çıkmak olarak açıklamaktadır. Başka bir tanımlama ise, gezme, görme, tanıma, dinlenme, eğlenme gibi amaçlarla yapılan gezi olarak tanımlamaktadır (Doğanay, 1998: 580). Olalı (1983: 28) turizmi “Sürekli kalış şekline dönüşmemek ve gelir sağlayıcı bir meslekle uğraşmamak kaydıyla yabancıların, geçici bir süre için herhangi bir ülkede kalışlarından doğan olay ve ilişkilerin bütünü” şeklinde tanımlar Dünya Turizm Örgütü’nün yaptığı tanıma bakıldığında “Kendi olağan çevresinin dışında bir yere, belirlenmiş bir süreden daha az kalmak üzere giden ve ana amacı ziyaret ettiği yerde para kazanılan bir faaliyetin denemesi dışında seyahat etmek olan bir kişinin faaliyetleri” şeklinde bir açıklamanın yapıldığı görülür. Bu mekânlarda ifade edilen aktivitelere katılan kişilere de turist denilmektedir.

Turizmin birçok çeşidi bulunmaktadır. Turizmin öne çıkan çeşitleri; deniz turizmi, sağlık ve termal turizmi, kış turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, inanç turizmi, akarsu- rafting turizmi, kültürel turizm ve kongre turizmi şeklindedir. Ülkeler, sahip olduğu turizm kaynaklarını da göz önünde bulundurarak daha fazla turizm türünde turist çekme çabası içerisindeyler. Bu nedenle ülkeler, sahip oldukları turizm kaynaklarının sonraki kuşaklara da aktarımını kolaylaştırmak için mümkün olduğunca turizm kaynakları dengeli bir şekilde kullanma yoluna gidip daha fazla turist çekme çabası gösterirler.

Bahçesaray ilçesinin ekonomisinde farklı kaynakların etkisi bulunmaktadır. Bahçesaray ilçesinde tarım ve hayvancılık faaliyetleri de nispeten yapılmakta ve ilçe ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ancak ilçenin ekonomisi daha çok kalitesiyle adından söz ettiren ceviz ve bal ürünlerine dayalıdır. İlçenin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımı ve altyapı çalışmalarının yapılması durumunda sektör, ilçe ekonomisine daha çok katkı sağlayacaktır.

Büyük şehirlerde yaşayan nüfus; yoğun iş temposu, trafik gürültüsü, stres vb. gibi nedenlerden dolayı psikolojik olarak rahatlamaya, dinlenmeye, eğlenmeye daha çok ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle büyük şehirlerin yakınında bulunan fakat büyük şehrin yoğunluğundan uzak sayfiye mekânları özellikle hafta sonları gününbirlik rekreasyon faaliyetleri için önemlidir (Sertkaya, 2011: 90). Van’da ve çevre şehirlerde yaşayan

nüfus ile Van'a gelen İranlı turistlerin rekreasyonel faaliyetleri için Bahçesaray iyi bir alternatif durumundadır. Van'ın nüfusunun 2018 yılı itibariyle 1.123.784 kişiye ulaşması ve Van'a gelen İranlı turist sayısının her geçen yıl artması önemli avantajdır. Ancak Bahçesaray İlçesi'nin bu pazardan pay alabilmesi için gerekli altyapı, konaklama yatırımlarının ve tanıtımların yapılması gerekmektedir. Bahçesaray ilçesinin önemli doğal ve beşerî turizm kaynaklarına sahip olduğu görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Bahçesaray İlçesinin Turizm Haritası

İlçede bulunan su kaynakları, yaylalar, tarihi ve kültürel mekânlar, türbe, medreseler ve kiliselerle zengin turizm potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

2.1. Bahçesaray İlçesinin Tarihi Özellikleri

Bahçesaray eski dönemlerde Miks adıyla bilinmektedir. Bahçesaray halkı; Bahçesaray, Miks ve Müküs isimlerini kullanmaktadır. Bahçesaray'ın M.Ö. 330'da kurulduğu rivayet edilmektedir. Bilinen tarihi 800- 900 yılları arasında Vaspurakan Ermeni hanedanlığına bağlı bir prensliğe dayanmaktadır. 1064 yılında Selçuklu sultanı Melikşah tarafından fethedilmiştir. En son Safevi'lerin egemenliğinde iken 1548 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar döneminde idari statüsü bazen sancak bir dönem Mirlivalık olarak tahsisi yapılmıştır. Tanzimat fermanıyla statüsü kaza olarak belirlenen Miks 1891 yılında Nahiye'ye dönüştürülüp Van'ın Gevaş ilçesine bağlanmıştır (Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray

Belediyesi (BK ve BB), 2019).

2.2. Doğal Turizm Kaynakları

Foto 1: Bahçesaray'dan Bir Görünüm¹

2.2.1. Bahçesaray (Müküs) Çayı ve Yaylalar: Bahçesaray Çayı, ilçenin kuzeyinde yer alan Gevaş sınırına yakın bir yerde kaynağını almaktadır (Foto 2). Bahçesaray Çayı, derin vadilerden akarak başka kolları da bünyesine katıp Pervari sınırından ilçeyi terk etmektedir. Kaynağını aldığı yerden ilçe sınırının dışına çıktığı yere kadar büyük bir oranda hızlı bir akışa, temiz bir suya sahip olan. Bahçesaray Çayı, geçtiği topoğrafya yapısı ile beraber sunduğu farklı renkler ve manzaraları bünyesinde barındıran rekreasyon faaliyetleri için önemli potansiyel oluşturmaktadır.

¹ <http://www.bahcesaray.gov.tr/> Erişim: 05. 08.2019

Foto 2: Bahçesaray Çayı'nın Kaynağı

Foto 3: Bahçesaray Çayı

Bahçesaray ilçesinin sahip olduğu yüksek yaylalar, özellikle Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçerler tarafından tercih edilmektedir. Yaz mevsiminde hayvancılık faaliyetleri yapmak için gelen göçerler kış başlarken de dönmektedir.

2.2.2. Kış Sporları: Kış sporları bakımından ilçe elverişli doğa şartlarına sahiptir. İlçede Karabet geçidi ve çevresindeki arazilerde kayak sporuna uygundur. Ancak kayak yapılacak tesis bulunmamaktadır. Yükseltinin fazla olmasına bağlı olarak karın yerde kalma süresi de uzamaktadır. Yaz mevsiminde karın geç erimesi kayak yapma süresini uzatmaktadır. (Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü, 2019).

2.2.3. Rafting: Van'da bulunan akarsuların boylarının kısa olması ve az su taşımaları, rafting su sporunun yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak Bahçesaray ilçesinde yer alan ve aynı isimi taşıyan çay üzerinde rafting sporu yapılmaktadır. Son yıllarda Bahçesaray çayı üzerinde bu sporu yapan yerli turist sayısında artış olduğu gibi yabancı turistlere de rastlamak mümkündür (Alaeddinoğlu, 2006: 110-111).

1997-1998 yıllarında Bahçesaray ilçesinde düzenlenen Uluslararası Satranç Festivali kapsamında Artvin'in Yusufeli ilçesi Rafting Kulübünün festivale iştiraki ile Bahçesaray ilçesi rafting ile tanışmış oldu. Bahçesaray Çayı yatağının rafting için oldukça elverişli olmasından dolayı mayıs, haziran, temmuz ve ağustos aylarında ilçede rafting yapılır. Bu spor için Bahçesaray Kaymakamlığı bünyesinde bulunan ve çok verim alınmayan yaklaşık 15 yıllık botlar kullanılmaktaydı. 2019 yılı itibariyle Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğüne tahsis edilecek tam teçhizatlı 19 adet bot takviyesi ile bu sorun giderilmesi düşünülmektedir. Rafting Federasyonu, Bahçesaray ilçesinde yeni bir parkur projesi üzerinde çalışmalarına devam etmektedir (BGSİM, 2019)

Foto 7: Bahçesaray Çayı Üzerinde Rafting Yapan Sporcular²

² <http://www.google.com/> Erişim Tarihi: 19. 08.2019

2.3. Beşerî Turizm Kaynakları

2.3.1. Köprüler

Kırmızı Köprü: Kırmızı Köprü, gür bir şekilde akan Müküs Çayı üzerinde yer almaktadır. Kırmızı Köprü, Bahçesaray-Hizan karayolu 4. km'de, ilçenin güneyinde kurulmuştur. Doğu-batı yönlü uzanan köprü tek gözlüdür. Köprü, adını inşasında kullanılan tuğlaların renginden almaktadır.

Köprünün üzerinde bulunan Ermenice kitabenin okunamayacak durumda olması tarihlendirmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak çevredeki imar faaliyetlerine bakarak XVI-XVII. yüzyıllarda yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Köprünün yüksekliği 10.35 m. iken, uzunluğu 24 m ve genişliği de 4.50 m'dir. Köprü, gözünün iki kademeli olan sivri kemerinin zemin kısmı kaba yonu taş, üst kısımları da tuğladan yapılmıştır. Dikey dizilen tuğlalar, kemer kavsini oluşturmaktadır. Menba ve mansab yönünde yan duvarlar, kaba yonu taşlarla yapılmıştır. Halen faaliyette olan köprünün korkulukları yıkılmış duvarlarında da bazı çatlaklar oluşmuştur. Saçak şeklinde bazı taşlarla köprü genişletilmeye çalışılmıştır (Top, 1998: 14-15).

Kırmızı Köprü, farklı dönemlerde restorasyonlar geçirmiştir. Yapılan restorasyonlarda, köprünün orijinal özelliğinin korunamadığı, köprünün her restorasyon sonrasında farklı bir renk aldığı görülmektedir. Köprünün önceki ve son hali arasındaki fark, aşağıdaki eski ve yeni fotoğraflardan da görüleceği üzere farklıdır. (Foto 4; Foto 5; Foto 6).

Fotoğraf 4: Restorasyon Öncesi Kırmızı Köprü³

3 [http:// www.google.com/](http://www.google.com/) Erişim Tarihi: 19. 08.2019

Fotoğraf 5: İlk Yapılan Restorasyon Sonrası Kırmızı Köprü⁴

Kırmızı Köprü, yıllar içerisinde farklı dönemlerde restorasyonlar geçirmiştir (Foto 4; Foto 5). Kırmızı Köprü geçirdiği restorasyonlar sonucu son haline bakıldığında kırmızılık özelliğini kaybederek farklı bir renge dönüştüğü görülmektedir (Foto 6).

Fotoğraf 6: Kırmızı Köprü'nün Son Hali

⁴ <http://www.google.com/> Erişim Tarihi: 19. 08.2019

Kızıl Köprü: Bahçesaray Çayı üzerinde kurulan köprü, ilçeyi Hizan'a bağlayan yol üzerinde, Bahçesaray'a 5 km mesafededir. Yapım zamanı ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Köprü adını ana kemer üzerindeki kırmızı renkli tuğlalardan almaktadır. Günümüzde sadece yayalara açık olan köprü'nün birçok yerinde dökülmeler ve yıkılmalar meydana gelmiştir. Mansap cephesindeki sol tempan duvarında Ermenice bir mermer yazıt yer almaktadır ancak yazıt okunamayacak kadar aşınmıştır. Yapımında kullanılan malzeme ve örgü tekniği dikkate alındığında köprü'nün 16-17. yüzyıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir (VKTE, 2006: 249).

2.3.2. Türbeler, Medreseler, Camiler, Kiliseler ve Manastırlar

Kadim bir geçmişe sahip Bahçesaray ilçesinde türbe, medrese ve kilise örneklerine rastlanmaktadır. Bahçesaray, tarihi geçmişi kadar eğitim ve kültürel faaliyetler yönüyle de güçlü bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle Bahçesaray'da Fekiye Teyran ve Mir Hasan-ı Veli gibi dini tarihi ve edebi ilim insanları yaşamıştır.

Fekiye Teyran Türbesi: Fekiye Teyran 1560-1640 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı Muhammed'dir, ancak Fekiye Teyran (kuşların öğretmeni) diye anılmıştır. Kendisiyle ilgili ilk yazılı bilgiler, Bâyezîdî'nin 1848-1866 yıllarında Erzurum'da Rus konsolosu olarak görev yapan Alexandre Jaba için kaleme aldığı notlarda yer almaktadır. Önemli eserleri Hikâyetâ Şeyh-i San'ân, Kısseyâ Bersîs, Kavle Hespê Reş, Dilo Râbe'dir (Özel, 2016: 436)

Fotoğraf 8: Fekiye Teyran Türbesi

Fotoğraf 9: Fekiye Teyran Kütüphanesi

Kırmızı Cami: Bahçesaray ilçesinin Kale Mahallesi'nde bulunan bu caminin yapım yılı kesin olarak bilinmemekle beraber, 17. yüzyılda Müküs beylerinden biri tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (VKTE, 2006: 249). Kırmızı Cami, farklı dönemlerde genişletilerek üç aşamalı bir yapı özelliği göstermektedir. Kitabesi ve vakfiyesi bulunmamaktadır ⁵

Şeyh Şemsettin Cami: Bahçesaray ilçesinin Güneyyamaç köyünde bulunan caminin avlusunun giriş kapısı üzerinde ve caminin güney cephesinde olmak üzere iki yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta göre 1709 yılında yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında yanan cami, iki katlı ve meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur (VKTE, Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2006: 251).

Mir Hasan-ı Veli Medresesi: Bahçesaray'ın Kale Mahallesinde yer alan mezarlık içinde kurulan medrese, 16. yüzyılda Mir Hasan Veli tarafından yaptırılmıştır. Yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla 1737 ve 1858 yılında iki onarım geçirmiştir (VKTE, 2006: 251). Mir Hasan-ı Veli Medresesi, Bahçesaray'da Osmanlı döneminin tek gösterişli örneği olarak görülmektedir ⁶

Festival ve Turnuvalar: Her yıl Fekiye Teyran Kültür ve Sanat Festivali yapılmaktadır. Fekiye Teyran Kültür ve Sanat Festivali kapsa-

5 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

6 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

mında satranç turnuvaları düzenlenerek il ve il dışından lisanslı satranç ustaları yarışmaktadır. Bu festival ve turnuva dönemlerinde Bahçesaray ilçesindeki etkinliklere Van'dan ve farklı illerden çok sayıda kişi katılmaktadır. 1997-1998 yıllarında düzenlenen uluslararası satranç festivalinden sonra ilçenin tanınmasına katkı sağlamıştır. Her yıl 30 Ağustos ile 1 Eylül tarihleri arasında Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray Belediyesi'nin katkılarıyla satranç festivali yapılmaktadır.

2.3.3. Kiliseler ve Manastırlar

Beyaz Kilise (Dêra Spi): Bahçesaray ilçesinin doğusunda Altındere Vadisinde Ünlüce Köyü civarında 2300 m yükseklikte yer almaktadır. Aziz Meryem'e adanan bir kilise, jamatun yapısı, Aziz Jean Babtiste Şapeli, keşiş hücreleri, çeşme, bir yağhane ve bir değirmenden oluşmaktaydı. Yapılardan günümüze sadece kilise, jamatun ve şapel ulaşabilmiştir. Keşiş hücreleri ve diğer yapılar tamamen yıkılmış durumdadır. Beyaz Kilise, ismi dışında Aziz Sauveur Manastırı ve Dira Spi olarak da tanınmaktadır (VKTE, 2006: 247).

Fotoğraf 10: Beyaz Kilise (Dêra Spi)

Kaynak: (Selçuk, 2018)

Saintes Femmes (Azize Kadınlar Manastırı): Bahçesaray ilçesinin 8 km güneybatısında Elmakaya köyünün yakınında yer almaktadır. Manastırın yakınındaki su kaynağının kenarında bulunan haç işlemeli bir taş üzerine bir dua metniyle birlikte 1255 ya da 1555 tarihi kazanmıştır. Kilisenin mimari özelliklerine bakılarak inşa yılının 12-13. yüzyıllar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Kilise Kutsal Haç, Aziz Jean Babtiste ve Tzayativank adlarıyla da tanınmakla birlikte ilçede Dira Meleşehi olarak bilinmektedir (VKTE, 2006: 244).

Fotoğraf 11: Saintes Femmes (Azize Kadınlar Manastırı)
Kaynak: (Selçuk, 2018)

Sanit Georges (Pouthkouvank) Manastır Kilisesi: Sanit Georges Manastırı, eski Bahçesaray Gevaş yolu güzergahı üzerinde, Agirol Dağları'nın güney yamacındaki Ağzı Gedik Geçidi'nin eteğinde yer alan küçük bir taraça üzerinde kurulmuştur. Kilise kalıntılarına Bahçesaray'dan kuzeydoğuya doğru, Sündüz Çayı'nın vadisinde yer almaktadır. Aziz Georges Kilisesi'nin jamatun yapısıyla bir şapelden meydana gelen manastır kısmının Vaspurakan Krallığı döneminde (908-1021) yapıldığı tahmin edilmektedir. Jamatunun batı cephesinde yer alan bir yazıtı göre bina 1601 yılında yapılmıştır. Kilisenin güneybatı duvarına eklenen III. Khatchatour Şapeli ise, yapının doğu cephesinde yer alan bir yazıtı göre 16 Haziran 1887 tarihinde tamamlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde terk edilen manastır, 1940'lı yıllardan sonra şapelin üzerine yeni bir kat yapılarak kilisenin güneyinde yapılan yeni eklentiler ile han haline getirilip 1980'li yıllara kadar bu şekilde kullanılmıştır. Yalnızca çatısı çöken yapı, bugüne nispeten sağlam gelmiştir. Kilisenin güneybatısına eklenen şapel ve diğer yapılar yıkık durumdadır. Vaktinde çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilen bu manastır, Horoz Manastırı, Dağ Manastırı ve Dira Han adlarıyla da tanınmaktadır (VKTE, 2006: 245). İlçede bu kiliselerin dışında Andzghonts Manastır Kilisesi, Saint Jaques Kilisesi de bulunmaktadır⁷

3. Cittaslow (Sakin Şehir)

Dünya'da yavaş kent hareketi, 1986 yılında İtalya'da "fast food"a (hızlı yiyeceğe) karşı çıkılarak başlayan "slow food" (yavaş yiyecek) hareketine kadar dayanmaktadır. İtalyanca citta (kent) ile İngilizce slow (yavaş) kelimelerinden meydana gelmektedir. Literatürde yavaş kent yerine sakin kent (cittaslow) kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Yavaş Hareketi, İtalya'nın başkenti Roma'da Carlo Petrini'nin başını çektiği bir grup tarafından 1986 yılında İspanyol merdivenlerinde yapılan McDonald's açılışını protesto etmek için İtalyan makarnası fırlatılmasıyla başlamıştır (Sezgin & Ünivar, 2011: 147). İtalya'da başlayan yavaş hareketi, önceleri yemek alanında başlamış daha sonra diğer alanlara da yayılmıştır. Yavaş kentte yavaş yemek (slow food) akımını takiben İtalya'da başlamış ve dünyaya yayılan bir akım olmuştur.

Dünyada Cittaslow Birliği'ne üye ülke ve bölge sayısı 30'a ulaşmıştır. İtalya 90, Almanya 35 üyesiyle birliğin en fazla üyesi olan ülkeler arasındadır. Bu ülkelerin dışında Polonya, Fransa, Güney Kore, Türkiye üyesi fazla olan diğer ülkeler arasında bulunmaktadır⁸. Türkiye'de Cittaslow Birliği'ne ilk giren kent, İzmir'in Seferihisar ilçesidir. Halen Türkiye'de Seferihisar, Akyaka, Gökçeada, Yenipazar, Vize, Taraklı, Yalvaç,

7 www.vantso.org.tr/ Erişim Tarihi: 02. 09.2019

8 www.cittaslow.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

Perşembe, Şavşat, Halfeti, Göynük, Mudurnu, Uzundere, Gerze, Eğirdir ve son olarak 2019 yılında Köyceğiz ve Ahlat'ın da katılmasıyla toplam 17 adet yavaş şehre ulaşılmıştır⁹. *Cittaslow*'ler, küçük şehirlerin organize ağı durumunu göstermekte ve yerel değerlerin korunmasına işaret edilen çalışmalara konu olan şehircilik anlayışına dayanmaktadır. 2009 yılında ilk yavaş şehir Seferihisar olmuştur. Seferihisar'da sürdürülebilir kalkınma, çevre, kentsel yaşam kalitesi, tarımsal ve turistik politikalara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İlçede kadınlara farklı eğitim imkanlarının sunulması, istihdama katılımın sağlanması, ilçede yetiştirilen tarım ürünlerinin işlenerek daha fazla girdiye ulaşılması ve ekonomik canlanmanın artırılması bu yönüyle önemlidir. Seferihisar Belediyesi tarafından *Cittaslow* kapsamında çevre politikaları, sosyal ve kültürel politikalar ile ekonomik politikalar çerçevesinde farklı çalışmalar yapılmıştır (Akman ve Karakuş, 2018: 72-73).

1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti kentinde kurulan, sonrasında dünyaya yayılan *Cittaslow* Birliği nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Birliğe üye olmak için belirlenen kriterleri gerçekleştirmek için projeler geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir. Kentlerin kriterler çerçevesinde yaptığı çalışmalar puanlanmakta ve bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir¹⁰

Bütün şartlara ve zorluklara rağmen sakin şehir hareketi küreselleşme karşısında şehirlerin özgün değerlerini koruyarak yaşanabilir yaşam alanı oluşturma çabasında olan yaklaşımdır. Bu çaba ile yerleşim birimlerinin sürdürülebilir bir çerçevede doğal, beşerî, tarihi ve kültürel zenginliklerinin korunması ile yeni nesillere ulaştırılmasını sağlama çabasıdır.

3.1. Bahçesaray İlçesinin Cittaslow (Sakin Şehir) Adayı Olma Potansiyeli

Küreselleşmeyle beraber toplumların sahip oldukları kaynaklar hızla tükenmekte, kentlerdeki yaşam kalitesi düşmektedir. Bu durum insanların alternatif turizm kaynak arayışına girmelerine neden olmaktadır. Sakin şehirlerin sahip oldukları doğal dokuyu korumaları, sürdürülebilir turizm anlayışına sahip olmaları bu yerlerin önemini daha da arttırmaktadır. Sakin şehirlerin yerel ekonomiye olan destekleri, sürdürülebilirliği ön planda tutması, doğal kaynak duyarlılıkları ekoturizmle benzerlikler göstermektedir (Balaban, 2017)

Bahçesaray ilçesinde görülen doğal güzellikler ve diğer doğal

9 www.cittaslowturkiye.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

10 www.cittaslow.org/Erişim Tarihi:01.09.2019

çevre şartları ilçeye önemli avantajlar sağlamaktadır. İlçenin sahip olduğu temiz hava, temiz su kaynakları, zengin flora (bitki) ve fauna (hayvan) varlığı, farklı mevsim özelliklerinin aynı anda görülmesi ile doğal dokunun korunmuş olması, atık probleminin olmaması, görsel, trafik ve ışık kirliliğinin olmaması, biyoçeşitliliğinin korunmuş olması avantajlar sağlayarak sakin şehir adayı olma noktasında önemli potansiyel oluşturmaktadır.

Turizm önemli ekonomik faaliyetler arasında bulunmaktadır. Turizmde kaynaklar çeşitlendikçe genelde gelir de artmaktadır. Gelir ve geçim kaynakları canlandıkça diğer sektörlerle de olumlu etki yaparak canlanmasını sağlayarak istihdam olanağını arttırır. Ekonomik getirisi olan ve yapılan hizmetlere bağlı olarak bu getirinin kartopu gibi büyümesini sağlar. Bu etki bazen hemen para şeklinde kendini göstermekte, bazen de dolaylı tanıtım şeklinde olabilmektedir. Turizm faaliyetleri yürütülürken doğal çevrenin bozulmadan, tahrip olmadan sürdürülebilirlik göz ardı edilmeden yapılması gerekir (Doğan, 2012: 21).

Cittaslow üyesi olabilmek için şehrin aşağıda verilen kategorilerde geçerli puanı alması gerekmektedir¹¹

11 www.cittaslowturkiye.org/Erişim Tarihi: 01.09.2019

Tablo 1: Cittaslow Üyelik Kriterleri ve Bahçesaray İlçesinin Cittaslow Potansiyeli

Cittaslow Kriterleri	Cittaslow Kriterlerinin İçeriği	Bahçesaray İlçesinin Cittaslow Potansiyeli
Çevre politikaları	Temiz hava, temiz su, atık problemine çözüm, görsel, trafik ve ışık kirliliğinin azaltılması, kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması, biyoçeşitliliğinin korunması gibi	Bahçesaray ilçesi temiz hava, temiz su kaynakları bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Trafik ve ışık kirliliği sorunu olmadığı gibi önemli bir atık problemi de bulunmamaktadır.
Altyapı politikaları	Bisiklet yolları ve bisiklet park yerleri, çevre dostu ulaşım alternatiflerinin yaygınlaştırılması ve kolaylaştırılması, ulaşılabilirlik gibi	Bahçesaray’da bisiklet yolları ve bisiklet yolları ve park yerleri bulunmamaktadır. Ancak Cittaslow adaylığı durumunda kısa sürede bu kriter sağlanabilir.
Kentsel yaşam kalitesi politikası	Kentsel değerlerin korunması ve iyileştirilmesi, vatandaşlara ve turistlere interaktif hizmetlerin geliştirilmesi, sosyal altyapının desteklenmesi gibi	Bahçesaray ilçesinin Cittaslow adaylığı durumunda koşulların iyileştirilmesine bağlı olarak bu kriter sağlanabilir.
Tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkârlara dair politikalar	Ekolojik prensiplerin korunması, geleneksel iş teknikleri ve el yapımı markaların yaygınlaştırılması ve korunması, kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, yemek sektöründe tat eğitimi verilmesi, organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşviki gibi	İlçe bu kriter bakımından uygun şartlara sahiptir. Cittaslow adaylığı durumunda daha da geliştirilebilir.
Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar	Cittaslow temalı yöre halkı ve esnafa eğitim vermek, farkındalık oluşturmak ve iyi karşılama.	İlçe bu kriter bakımından uygun şartlara sahiptir. Cittaslow adaylığı durumunda eğitim planlaması yapılabilir. Farkındalığın geliştirilmesi çalışmaları yürütülebilir.
Sosyal Uyum	Farklı kültürlerin entegrasyonu ve dengeli dağılım, genç neslin istihdam durumu	İlçede farklı din ve kültürlerin izleri bulunmaktadır. Bu kriter bakımından Cittaslow adaylığı söz konusu olduğunda daha da geliştirilme ihtiyacı bulunmaktadır.
Ortaklıklar	Doğal ve geleneksel yiyecekleri slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek ve aktiviteleri, kampanyalarla desteklemek	Bahçesaray doğal ve geleneksel yiyecekler bakımından zengindir. Kurumlar tarafından desteklenme ihtiyacı bulunmaktadır.

Bahçesaray ilçesi Cittaslow üyelik kriterlerinden çevre politikaları kriteri yönüyle önemli potansiyele sahiptir. İlçe suyunun ve havasının çok temiz olması, ilçede trafik gürültüsü ile ışık kirliliğinin olmaması önemli avantaj sağlamaktadır. Öte yandan altyapı ve kentsel yaşam kalitesi politikaları yönüyle adaylık durumunda ilgili paydaşlar tarafından geliştirilmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bahçesaray ilçesi tarımsal, turistik politikalar; esnaf ve sanatkârlara dair çalışmalar, misafirperverlik; farkındalık, eğitim için planlar; sosyal uyum ve ortaklıklar bakımından uygun imkanlara sahip olup ilçenin bu özellikleri daha da geliştirilebilir (Tablo 1).

Bahçesaray ilçesinde tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkârlara dair politikalar çerçevesinde ekolojik dengenin korunması, geleneksel iş teknikleri ve el yapımı markların yaygınlaştırılması ve korunması, kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, yemek sektöründe tat eğitimi verilmesi, organik yerel ürünlerin kullanılması yönüyle potansiyele sahip olup geliştirilmesi gerekmektedir.

Misafirperverlik ve farkındalık çerçevesinde değerlendirildiğinde ilçe halkı misafirperverliği, ilçeye gelen yerli ve yabancı turistleri karşılama kültürüyle gerekli özellikleri taşımaktadır. İlçede yapılan festival ve turnuvalarda da bu durumun görüldüğü ifade edilmiştir.

Sosyal uyum ve ortaklıklar çerçevesinde tarihi süreç içerisinde farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşadıklarını tarihi dini eserleriyle göstermekte, bunların daha da geliştirilmesi ile ilgili yapılacak eğitimler ve çalışmalarla istenen noktada çalışmaların yapılabileceği imkânlar ilçede bulunmaktadır.

Cittaslow Birliği üyeliği için gereken nüfusun 50.000 altında olan kriteri sağlayan Bahçesaray ilçesinin diğer kriterlerden 50 üstü puan alması için özellikle ilçedeki idareler tarafından yapılacak bazı çalışma ve düzenlemeler söz konusudur. Bu çalışmaların yapılması durumunda gerekli puan fazlasıyla alınacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşen dünyada ve Türkiye’de turizm sektörünün içinde olduğu en önemli sorunlardan biri, popüler turizm kaynaklarının (plaj, tarihi, dini, kültürel) aşırı kullanılması çevreye verilen zararların artmasıdır. Bu durum, ülkelerin belirli yerleşim birimlerindeki turist yoğunluğunun artması ile o yerleşim birimlerinde yaşayan insanların günlük yaşamı zorlaştırmakta, fiyatları arttırmakta ve hayat ikamesini güçleştirmektedir. Bu sorun karşısında ülkeler turizm kaynaklarını çeşitlendirme, turistleri mümkün olduğunca ülke içerisine dağıtma ve yıl içerisine yayma çabası içerisine girmişlerdir. Bunu gerçekleştirmek görüldüğü kadar kolay değil-

dir. Dünyada ve Türkiye’de görülen sakin şehir hareketi, bu çabaya destek olma yönüyle avantaj sağlamakta ve yayılmaktadır.

Sakin şehirler, küreselleşmenin etkilerinin turizm kaynaklarını sürdürülebilir özelliğinden uzaklaştırmasına karşı ve bu kaynakların yok olmaması için yapılmış bir harekettir. Bahçesaray ilçesinin de sakin kent olma açısından sahip olduğu potansiyel ortaya konulduğunda bu şartları taşıdığı görülmektedir. Sakin kent adayı olmak ve bunu sürdürmek için belediyeye, diğer kamu kurumlarına, ilçe sakinlerine büyük iş düşmektedir. Özellikle belediye ve ilçe sakinlerinin koordinasyon içinde çalışması, belediyenin faaliyetlerinin ilçe sakinleri tarafından desteklenmesi, yerel turizm kaynaklarının tarihi ve kültürel mirası korumaları oldukça önemlidir.

Bahçesaray ilçesi, sahip olduğu potansiyeliyle sakin şehir hareketine dâhil olabilecek özelliktedir. İlçede bulunan temiz ve gür akışa sahip akarsu kaynakları, temiz hava, temiz çevre şartları, kendine has topoğrafik güzellikleriyle, yaylalar, rafting ve trekking yapmak için uygun doğal ortamlarıyla tarihi dokusu ilçenin önemli turizm kaynakları arasında bulunmaktadır.

Bu özelliklere sahip olamayan yerleşim birimlerinin sakin şehir üyesi olmaları olanaksızdır. Çünkü bu özelliklerin beşerî faaliyetler sonucu kazanılması daha zordur. Ancak bu kaynaklara sahip olan Bahçesaray gibi yerleşim birimleri bu doğal avantajlarla özellikle belediye ile koordineli çalışılması ve projeler üretilmesi ile sakin şehir şartları yönündeki eksiklikler rahatlıkla tamamlanabilir. Burada başta Bahçesaray Belediyesi olmak üzere diğer kurumlara büyük iş düşmektedir.

Bahçesaray ilçesinde ulaşım imkânlarının zor olması, göç vermesinde etkili olmuştur. Özellikle Karapet kar tüneli ve devamı yollar yapılmadan önce yılın büyük bölümünde Van ile bağlantıyı sağlayan yolun kapalı olması, ilçenin gelişimini oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu durum, ziyaretçi sayısının az olması sonucu arz talep dengesinin kurulamamasından dolayı konaklama imkânlarının gelişmemesi sonucunu doğurmaktadır. Konaklama yönüyle öğretmen evi (27 oda 77 kişilik) ile bazı kurumların misafirhaneleri festival ve turnuva dönemlerinde ihtiyaca cevap veremekte yetersiz kalmakta, bu durum organizasyonlara katılımı düşürmektedir. Karapet Geçidi’ndeki kar tünelinin yapılması ile fırtına sonucu yolun sık sık kapanmasının önüne geçilmiştir. Yolun genişletilmesi ve asfaltının yenilenmesi, ulaşımı olumlu yönde çözmekle beraber kesin çözüm olmamıştır. Yine kış aylarında belli dönemlerde yol kapanabilmekte, eğimin fazla olduğu dik yamaçlardaki virajlar ulaşım riski arttırmaktadır. 2018 yılında yapımına karar verilen ve 2019 itibarıyla proje aşamasında olan iki tünelin toplamı yaklaşık 11 km’dir. Bahçesaray ilçesini Gevaş ilçesi

Akdamar mahallesine bağlayacak tünel, ilçenin ulaşım sorununu tamamen çözecektir. Tünelin ilçenin gelişimine büyük katkı sağlayarak tersine göç durumu oluşturması da muhtemeldir.

Kaynakça

- Akman, E., ve Karakuş, M. (2018). Yavaş Şehir Kriterleri Çerçevesinde Seferihisar Belediyesinin Faaliyetlerinden Yerel Halkın Memnuniyet Düzeyi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), 65-84.
- Alaeddinoğlu, F. (2006). *Van İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahçesaray Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü. (2019). Van.
- Bahçesaray Kaymakamlığı ve Bahçesaray Belediyesi (2019). *Bahçesaray İlçesinin Tarihi İle İlgili Raporlar*. Van.
- Balaban, A. (2017). Ekoturizm Açısından Türkiye’de Yavaş Kent Hareketi: Seferihisar Belediyesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Usak University Faculty of Economics and Administrative Sciences & Aristotle University of Thessaloniki School of Economics*, 420-426.
- Baytar, İ. (2014). *Van’da Ulaşım Sistemleri ve Ulaşım Sistemlerinin Tarihi Gelişimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Cansaran, D. (2018). Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi “Sakin Kentler”: Seferihisar Örneği. *İdeal Kent Dergisi*, 885-908.
- Doğan, M. (2012). Mengen ve Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 14-26.
- Doğanay, H. (1998). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*. Erzurum: Çizgi Kitabevi.
- Olalı, H. (1983). *Dış Tanıtma ve Turizm*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özel, A. (2016). Fekiyeye Teyran. *İslam Ansiklopedisi*. (Ek-1, 436-439). Ankara.
- Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Sertkaya D. Ö. (2011). Silivri’de Turizmin Gelişmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 89-102.

- Sezgin, M., ve Ünivar, Ş. (2011). *Yavaş Şehir Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Top, M. (1998). *Van'ın Tarihi Köprüleri*. Van: Van Valiliği Kültür Yayınları.
- Tuncer, M., ve Olgun, A. (2017). Seferihisar'ın Ekonomik ve Mali Yapısı Üzerinden Sakin Şehir Uygulamalarına İlişkin Bir İnceleme. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 47-72.
- Tümertekin, E. (1982). *Ekonomik Coğrafya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Van Kültür ve Turizm Envanteri (2006). *Van Valiliği Turizm ve Kültür Müdürlüğü*. Ankara: Kömen Ajans.
- Van Yıllığı. (1999:). Van: Van Valiliği. 16. 08. 2019 tarihinde <http://www.bahcesaray.gov.tr/bahcesaray> (Erişim Tarihi: 05. 09.2019).
- http://www.vantso.org.tr/u/files/1-8A25A07_7574.pdf (Erişim Tarihi: 02. 09.2019).
- <http://www.cittaslow.org/news/cittaslow-sunday> (Erişim Tarihi: 01.09.2019).
- <http://www.bahcesaray.gov.tr/bahcesaray> (Erişim Tarihi: 05. 08.2019).
- <https://cittaslowturkiye.org/#slayt> (Erişim Tarihi: 01.09.2019).

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:201-218

ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 18.10.2019

Kabul/Accepted: 21.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**EMİNÖNÜ'NDE (İSTANBUL)
BALIK EKMEK YEME
DENEYİMLERİ**

***EATING FISH & BREAD
EXPERIENCES AT EMİNÖNÜ
(İSTANBUL)***

Öğr. Gör. Özkan DEMİR

Dumlupınar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü
ORCID: 0000-0003-1390-9056, ozkan.demir@dpu.edu.tr

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT

Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi
ORCID: 0000-0002-9169-9763, avcikurt@balikesir.edu.tr

Emin GÜLEÇ

Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Programı
ORCID: 0000-0003-2215-9832, emin.glc90@gmail.com

Öz

Yerli ve yabancı turistler tarafından sıklıkla tercih edilen Eminönü'nde önemli bir sokak lezzeti olan balık ekmek; destinasyon kimliğinin oluşmasında ve destinasyonun pazarlanmasında önemli bir çekicilik unsurudur. Bu araştırma İstanbul'da oldukça fazla turist ağırlayan bir semt olan Eminönü'nde balık ekmek tüketen tüketicilerin deneyim öncesi, deneyim sırasında ve deneyim sonrası davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılarak tüketicilerden sokak lezzetleri tüketim alışkanlıkları, balık ekmek yemeye iten motivasyonlar, balık ekmek tüketimi sonrası davranışlar ve balık ekmek yeme davranışları hakkında veri toplanmıştır. Görüşme formunda sorulan her bir soru için alınan cevaplar incelenmiş ve bu doğrultuda bazı tema ve alt temalar oluşturularak içerik analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. Araştırmada Eminönü'nde balık ekmek tüketen kişilerin genel olarak sokak yiyeceklerini sık sık tercih ettiği, balık ekmeğin de sokak lezzetleri içerisinde önemli bir yerinin olduğu, lezzet ve fiziki çevrenin kalitesi nedenleri ile Eminönü'nü tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bir arkadaşı, eşi veya akrabası ile gelen katılımcıların balık ekmek deneyimi sonrası memnun oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu nedenle kendi sosyal çevrelerine de bu deneyimi yaşamaları için tavsiyede bulunacaklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, sokak lezzetlerine ilişkin hijyen ve temizlik ile ilgili bazı endişe ve tereddütlerini de paylaşmışlardır. Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: sokak lezzetleri, balık ekmek, Eminönü.

Abstract

In Eminönü, which is often preferred by local and foreign tourists, fish bread is an important street flavour; it is an important attraction factor in the formation of destination identity and in the marketing of destinations. This study was conducted to investigate the pre-experience, during the experience and after-experience behaviours of consumers who consume fish bread in Eminönü, a district that welcomes many tourists in Istanbul. For this purpose, a semi-structured interview form was used to collect data that came from consumers about the consumption of street foods, motivations to eat fish bread, behaviours after fish bread consumption and fish bread eating behaviours. The answers received for each question asked in the interview form were examined and content and descriptive analysis were conducted by creating some themes and sub-themes. In the study, it was concluded that people who consume fish bread in Eminönü often prefer street foods, fish bread has an important place in street foods and they prefer Eminönü because of the taste of fish bread and quality of the physical environment. In addition, it was observed that the participants who came with a friend, partner or relative were satisfied after the fish bread experience. Therefore, they would advise their social community to have this experience. The participants also shared some concerns and doubts about hygiene and the cleanliness of street foods. Recommendations were made by taking the results of the research into consideration.

Keywords: street foods, fish and bread, Eminönü.

Giriş

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde milyonlarca insan tarafından tercih edilen ve gastronomi alanında son zamanlarda ilgi çekici hale gelen sokak lezzetleri, kısaca; sokaklarda veya halka açık yerlerde satıcılar tarafından hazır bir şekilde veya kısa bir hazırlık yapılarak satılan tüketime hazır yiyecekler olarak tanımlanabilir (Fellows ve Hilmi, 2011: 2).

Bir kültürün beslenme alışkanlıklarını da yansıtan sokak yiyecekleri, Dünya’da her gün 2,5 milyar insan tarafından (Cardoso, Companion ve Marras, 2014: 1; Demir vd., 2018: 590) daha çok kolay ulaşılabilirliği, düşük maliyeti, kültürel ve sosyal miras ile olan bağlantısı ve besleyici olması nedeni ile talep edilmektedir (Solunoğlu, 2018: 31).

Önemli turizm destinasyonlarından olan ve ziyaretçilerine eşsiz gastronomik deneyimler sunan İstanbul’da Anadolu’nun tüm lezzetlerini deneyimlemek mümkündür. İstanbul, özellikle nohutlu pilav, midye dolma, kokoreç, simit, poğaç, köfte-ekmek, balık-ekmek gibi pek çok sokak lezzeti sunmaktadır. Bu araştırmanın amacı, birçok tüketici tarafından sıklıkla tercih edilen ve oldukça popüler olan Eminönü’ndeki balık ekmek tüketim deneyimlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Eminönü’nde balık ekmek tüketen tüketiciler ile yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılarak yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Sokak Lezzetleri Kavramı

Sokak lezzetleri kavramının tanımına ilk defa 1986 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün Endonezya'nın Jakarta kentinde düzenlediği, Asya'da Sokak Gıdaları ile ilgili bir çalışmada yer verilmiştir (Solunoğlu, 2018: 31). Sokak lezzetleri tam olarak kelimedenden de anlaşıldığı gibi, sokak, fuar, market, alışveriş merkezi veya park gibi yoğun yaya trafiğine sahip açık kamusal alanda satılan ve hemen tüketilebilen yiyeceklerdir. Sokak lezzetleri, sokak satıcıları veya işportacılar tarafından dört tarafı duvarla çevrili olmayan, el arabası, kulübe, sepet, tepsi, üç tekerlekli veya motorlu bisiklet, kabin, kamyonet gibi hareketli ve sabit olmayan araçlarda satılmaktadır (İrigüler ve Öztürk, 2016: 50). Genel bir ifade ile sokak lezzetleri sokak satıcıları tarafından genellikle halkın yoğun olduğu ortak kullanım alanlarında veya sokaklarda satılan, tüketiciler tarafından başka bir işlem ve üretim gerektirmeden kısa bir süre içinde tüketilen yiyecek-içeceklerdir (World Health Organization [WHO], 1996; Polat ve Gezen, 2017: 119; Gönülgül ve Özkaya, 2017: 456). Brezilya ve Meksika'da yaklaşık bir milyon Hindistan'da ise üç milyon olan sokak lezzetleri satıcısının işletmeleri, tek kişi veya bir aile tarafından ruhsatsız bir şekilde, gayri resmi olarak, işletilmektedir (Fellows ve Hilmi, 2011). Gelişmekte olan ülkelerde ki çalışmalar, hane halkı gıda harcamalarının %20-25'inin ev dışında gerçekleştiğini, bazı bölgelerde ise nüfusun tamamının sokak yiyeceklerine bağımlı olduğunu göstermektedir (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2003). Dünya genelinde her gün 2,5 milyar kişinin (Polat ve Gezen, 2017: 119; Ballı, 2016:8; Cardoso, Companion ve Marras, 2014: 1; İrigüler ve Öztürk, 2016: 51; Demir vd., 2018: 590), düşük maliyet ve erişim kolaylığı gibi avantajları sebebiyle sokak lezzetlerini tercih ettiği ifade edilmektedir (Sezgin ve Şanlier, 2016: 4072; Solunoğlu ve Nazik, 2018: 42; Solunoğlu, 2018: 31).

Zaman ve bütçe kısıtlamaları nedeniyle, sokak yiyecekleri kentsel ve metropol alanlarda çalışan insanlar için gıdaya ulaşmanın en kolay yoludur. Ayrıca gençler için gece geç saatlerde karınlarını doyurabilecekleri bir yer olarak görülmektedir (Cardoso, Companion ve Marras, 2014: 2). Çeşit bolluğu, uygun ve genellikle besleyici gıdalar olması, düşük maliyetli olması ve özellikle kadınlar için istihdam yaratmasından dolayı sokak yiyecekleri sektörü son yıllarda hızla büyümektedir (Solunoğlu, 2018: 32). Gelişmekte olan ülkelerde sokak yiyecekleri %6 ile %25 istidam yaratmakta ve bu işte çalışanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (Abdüsselam ve Kaferstein, 1993: 191). Toplumların mutfağının vazgeçilmezi olan ve yerel mutfak geleneklerinin hazinesi niteliğindeki sokak lezzetleri (Solunoğlu, 2018: 23), insanların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılmasının yanı sıra insanların sosyalleşmesine de büyük katkı sağlamaktadır. Birçok

sokak yiyecekleri tüketicisi hemen hemen her gün sokağın bir bölgesinde bir araya gelip hem yemek ihtiyaçlarını gidermekte hem de sohbet etmektedirler (Çavuşoğlu ve Çavuşoğlu, 2018: 641).

Sokak gıdalarının ekonomiye katkılarının, toplam istihdam içindeki payının ve daha birçok avantajının yanında, göz ardı edilmemesi gereken bir konu da sokak gıdalarının güvenilir olup olmadığıdır. Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Tarım Örgütü verilerine göre her yıl Dünya’da milyonlarca insan gıda kaynaklı hastalıklara yakalanmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde her yıl nüfusun üçte birinden fazlası gıda kaynaklı hastalıklardan etkilenmektedir (Sani ve Siow, 2014: 210). Amerika Birleşik Devletlerinde her yıl yaklaşık 76 milyon kişi gıda kaynaklı olarak zehirlenmektedir. Bu zehirlenmelerin 325 bininin hastane tedavisi, 5 binin de ölümlü sonuçlandırdığı ifade edilmektedir (Demir, Samav ve Girgin, 2017: 2).

Birçok bölgede sokak gıdaları zehirlenme riski oluşturmaktadır (Fellows ve Hilmi, 2011: 52). Bu durum, sokak yiyecekleri tüketimi ile ilgili güvenlik ve sağlık konularına verilen önemi de arttırmıştır (Sezgin ve Şanlıer, 2016: 4076). Sokak gıdaları ile ilgili riskler ve sokak yiyecekleri satıcılarının hijyen ve sanitasyon konusundaki olumlu veya olumsuz tutumları birçok çalışmaya konu olmuştur (Ekanem, 1998; Abdüssalam ve Kaferstein, 1993; Sezgin ve Şanlıer, 2016; Fellows ve Hilmi, 2011; Karsavuran, 2018; Ali vd, 2017; Tinker, 1997; Alimi, 2016; Cortese vd., 2016; Omemu ve Aderoju, 2008). Çiğ gıdalardaki kalite sorunu, gıdaların dik-katsiz satın alınması, saklanması ve işlenmesi (Solunoğlu ve Nazik, 2018: 42), sokak lezzetleri satış yerlerinde genellikle suya erişimin olmaması, sabit bir lavabo olmayışı, altyapı sorunları ve sokak gıdaları satıcılarının bilgi eksiklikleri gıda güvenliği ile ilgili yapılan çalışmalarda üzerinde durulan sorunların başlıcalarıdır. Bu nedenle, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler, Gıda ve Tarım Örgütü, yerel yönetimler ile işbirliği yaparak, hijyen ve gıda güvenliğini arttırmaya yönelik eğitimler düzenlemektedirler (Karsavuran, 2018: 249-250). Sokak yiyecekleri satıcılarının eğitilmesi, belediyeler tarafından düzenli kontrollerin yapılması ve yaptırım uygulanması sokak yiyecekleri kaynaklı potansiyel risklerin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır (Solunoğlu, 2018: 36).

Türkiye mevsimlik özellikler, tarımsal faaliyetler ve bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak zenginleşen ve değişen bir sokak yiyecekleri kültürüne sahiptir. Balık ekmek, simit, döner, kokoreç, midye, kebab Türkiye’de oldukça popüler olan sokak yiyeceklerinden sadece bazılarıdır. Sokak yiyeceklerindeki bu zenginlik ve çeşitlilik, her bölgenin kendine has yeme içme lezzet farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Ballı, 2016: 5; Dönmez Polat ve Gezen, 2017: 119).

Uzun yıllar boyunca İmparatorluklara başkentlik yapmış, birçok farklı kültürün buluşma noktası olan ve sokak yiyecekleri bakımından Dünya'nın en önemli 10 destinasyonu arasında gösterilen İstanbul (Solunoğlu, 2018: 47; İrigüler ve Öztürk, 2014: 56), zengin bir mutfak kültürünün mirasçısıdır. Bu geniş ve zengin yemek kültürünün içerisinde sokak yiyecekleri de önemli bir yere sahip olup, yoğun İstanbul nüfusu için tercih edilen bir beslenme kaynağıdır (Demir vd., 2018: 591; Yıldırım ve Albayrak, 2018: 1081). İstanbul'un yemek kültürüne önemli ölçüde katkılar sağlayan sokak yiyeceklerinden bazıları: Balık Ekmek, Kokoreç, Sokak Poğaçası, Süt Mısır, Halka Tatlısı, Simit, Ortaköy'ün meşhur lezzeti Kumpir, Kestane, Beyoğlu Sokak Sandviçleri, Midye Dolma, İçli Köfte, Kağıt Helva, Nohutlu Pilav, Tükürük Köfte, Sokak Turşucuları, Arnavut Ciğercileri ve Pamuk Şekercilerdir (Yıldırım ve Albayrak, 2018: 1082).

Yöntem

Bu çalışmanın amacı yerli ve yabancı turistlerin uğrak noktası olan Eminönü'nde balık ekmek tüketen kişilerin tüketim öncesi, tüketim sırasında ve sonrasındaki görüşlerinin saptanmasıdır. Bu amaçla tüketicilerin balık-ekmek tüketimi ile ilgili görüşlerinin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler ile algıların ve olayların gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41) Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise; araştırmacı araştırma yapacağı konu ile ilgili bir soru formu hazırlar. Ancak görüşmenin ana amacına bağlı kalarak farklı sorular ile konuyu esnetebilir ve katılımcının görüşlerini daha detaylı öğrenebilir (Ekiz, 2017: 63; Eryılmaz ve Yüce Türk, 2018: 217). Yarı yapılandırılmış nitel çalışma tekniğinin bu esnek özelliği nedeniyle Eminönü'nde balık ekmek tüketen tüketicilerin görüşleri detaylı bir şekilde alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. İlk bölümünde katılımcının demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular, ikinci bölümde ise katılımcıların Eminönü'nde balık ekmek yeme davranışları ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu bağlamda; katılımcıların sokak yiyecekleri tüketim sıklığı, sokak lezzetleri içerisinde balık ekmeğin yeri, balık ekmek yemeye iten motivasyonlar, deneyim sonrası tutum ve davranışların belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme sorularının hazırlanmasında, soruların kolaylıkla anlaşılması ve çok boyutlu olmaması, yanıtlayıcıyı yönlendirici olmaması gibi ilkelere dikkat edilmiştir. Araştırılacak konu ile ilgili literatürden hazırlanan görüşme sorularının geçerliliğini sağlamak için tu-

rizm işletmeciliği ve otelcilik ve gastronomi ve mutfak sanatları alanında üç öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş ve kendilerinden alınan geri dönüş ve tavsiyeler dikkate alınarak mülakat formu oluşturulmuştur. Çalışma toplam 10 katılımcı ile 08-17 Mart tarihlerinde gerçekleştirilmiş, yaklaşık 30-40 dakika süren görüşmeler katılımcılardan izin alınarak yazılı olarak not edilmiş ve ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeye başlamadan önce görüşülecek olan her katılımcıya araştırmacının kimliği, mesleği, çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Sorular, Eminönü'nde balık ekmek tüketen hedef tüketicilere uygulanmadan önce soruların net ve anlaşılır olduğunu test etmek amacı ile çalışmaya dahil edilmeyen X, Y ve Z kuşağından 2 erkek ve 1 kadın katılımcıya uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde katılımcı görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtılması için sık sık doğrudan alıntılar ile okuyucuya aktarıldığı betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunulmuştur. Bu yöntemde sistematik ve açık biçimde betimlenen veriler açıklanıp yorumlanır ve neden sonuç ilişkisi içerisinde bir takım sonuçlara ulaşılır. Bu aşamada oluşturulan temaların ilişkilendirilip, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı katkılar arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240). Nitel araştırmalarda bulguların güvenilirliğinin sağlanabilmesi için en az iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız şekilde kodlamalar yapılır. Bu süreçte önemli olan aynı veri setleri üzerinde ve birbirinden bağımsız olarak kodlamalar yapmaktır. Katılımcıların görüşleri, gizlilik esasına dayanılarak, isimleri verilmeden kodlanarak aktarılmıştır. Buna göre Eminönü'nde balık ekmek tüketen ve çalışmaya katkı sağlayan katılımcıların adını sembolize etmesi için "K" harfi kullanılmış ve her katılımcıya kodunun yanında "K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9 ve K10" şeklinde bir numara verilmiştir. Araştırmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla araştırma süreci ve bu süreçte yapılan işlemler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu doğrultuda bu çalışmada araştırmanın amacı, genel çerçevesi, örneklem seçimi gerekçesi, veri toplama süreci, verilerin nasıl işlendiği ve yorumlandığı açık ve ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır.

Çalışma Grubu (Örneklem)

Bu çalışmada araştırılacak olan konu ile ilgili derin bilgiye sahip ve araştırmaya önemli katkılar sağlayacağı düşünülen kişilerin seçildiği amaçlı örneklem yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118) kullanılarak derinlemesine bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın örneklemine Eminönü'nde balık ekmek tüketen, araştırmacı tarafından belirlenen X, Y

ve Z kuşağından tüketiciler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılacak olan katılımcıların X, Y ve Z kuşağından seçilmiş olmasının sebebi her kuşağın Eminönü'nde balık ekmek yeme davranışı hakkında bilgi sahibi olmak ve konu ile ilgili olarak her kuşağın derinlemesine görüşlerini almaktır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara aşağıdaki sorular sorulmuştur.

- Ne sıklıkla sokak lezzetlerini tercih edersiniz?
- Sokak lezzetleri içerisinde en çok tercih ettikleriniz hangileridir?
- Ne sıklıkla Eminönü'ne gelip balık ekmek tüketiyorsunuz?
- Burada balık ekmek yemeyi genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Buraya kim ya da kimler ile geldiniz?
- Eminönü'ne tekrar gelip balık ekmek tüketir misiniz?
- Burada balık ekmek yemeyi eş, dost ve yakın çevrenize tavsiye eder misiniz?
- Yabancıysa olduğunuz kültürlerin mutfağına ait yemekleri merak eder ve tüketir misiniz?
- Balık ekmek yapan ustalar ve servis görevlilerinin hijyen kurallarına uyduğunu düşünüyor musunuz?

Tablo 1: Verilerin Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar

Sokak Lezzetleri Tüketim Alışkanlıkları	Balık Ekmek Yemeye İten Motivasyonlar	Deneyim Sonrısındaki Tutum ve Davranışlar	Balık Ekmek Tüketim Tutumları	Hijyen Ve Sanitasyon
-Sokak Lezzetleri Tüketim Sıklığı -Favori Sokak Lezzetleri İçerisinde Balık Ekmeğin Yeri	-Fiyat -Sosyal Etkileşim -Doğal Çevre ve Diğer Turistik Çekim Unsurları -Servis Süresi	-Tekrar Ziyaret Etme Niyeti -Eş Dost ve Arkadaş Çevresine Tavsiye Etme Eğilimi	-Neofobik Tutum -Neofilik Tutum	-Hijyen ve Sanitasyon

Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde Eminönü'nde balık ekmek tüketici-

lerin sokak lezzetleri tüketim alışkanlıkları ve Eminönü'nde balık ekmek tüketme durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiş olup, katılımcılar hakkında tanımlayıcı bilgiler sunulmuştur. Daha sonra araştırma sorularına verilen cevaplar incelenmiş ve bazı temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu bölümde katılımcıların sorulara verdiği cevaplardan alıntılara da yer verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcılara Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Kodlama	Cinsiyet	Medeni Durum	Yaş	Gelir Durumu	Eğitim Durumu	İkametgah
K1	Erkek	Evli	46	6001 TL ve üzeri	Yüksek Lisans	İstanbul Dışı
K2	Kadın	Evli	22	Ev Hanımı	Lise	İstanbul
K3	Kadın	Evli	34	6001 TL ve üzeri	Lisans	İstanbul Dışı
K4	Kadın	Bekar	17	-	Lise (Aktif)	İstanbul
K5	Erkek	Bekar	25	3001-4000 TL	Lisans	İstanbul Dışı
K6	Kadın	Bekar	19	2020-3000 TL	İlköğretim	İstanbul
K7	Erkek	Evli	53	1888 (Emekli)	İlköğretim	İstanbul
K8	Erkek	Bekar	19	-	Üniversite (Aktif)	İstanbul
K9	Erkek	Evli	31	3001-4000 TL	Lise	İstanbul
K10	Kadın	Evli	29	2020-3000	Ortaöğretim	İstanbul

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılanların beşinin erkek beşinin ise kadın olduğu, altısının evli, dördünün ise bekar olduğu görülmektedir. Farklı eğitim düzeylerine sahip olan araştırma katılımcılarının 5'i Y kuşağı, 2'si X kuşağı ve 3'ü ise Z kuşağını temsil etmektedir. Katılımcıların 2'si 6001 TL ve üzeri gelir durumuna sahipken, diğer katılımcılar olarak alt ve orta gelir grubuna aittirler.

Tablo 3: Katılımcıların Sokak Lezzetleri Tüketim Alışkanlıkları

TEMA	ALT TEMA	ALINTI
Sokak lezzetleri tüketim alışkanlıkları	Sokak lezzetleri tüketim sıklığı	<p>K4: “Ben hafta sonları hariç genellikle sık sık balık-ekmek yerim. Hafta sonları ailem ile evde olduğum için annemin yaptığı yemekleri yerim ama diğer türlü genellikle sokak lezzetlerini tüketirim. Sabah tabii ki simit ayran, öğlen döner, tost, kumpir vb. ve balık ekmek’ yorumunda bulunmuştur.”</p> <p>K7: “Özellikle genç ve bekar iken çok tükettirdim sokak lezzetlerini ama artık yaşım gereği çok dikkat etmek zorundayım. Öyle her şeyi alıp da yiyemem. Evde yemeklerimi çocuklarım ve eşim yapar. Evde olabildiğince sağlığıma zarar vermeyecek yemekler yiyorum. Ama arada buraya kaçamak yapıp balık ekmek tüketiyorum. Bazen de simit alırım. Zaten balık ekmeğin de sağlığıma zarar vereceğini düşünmüyorum. Sadece isterken çocuklara (siparişi alan servis görevlisi) tuz atmayın diyorum.”</p>
	Favori sokak lezzetleri içerisinde balık ekmeğin yeri	<p>K1: “Benim favori yiyeceklerim deniz ürünleridir. Bunlar içerisinde de öncelikle midye sonrasında balık ekmeği ağırlıklı olarak yerim. Ayrıca kokoreç de tercih ettiğim sokak yiyecekleri arasındadır. Simit de sokak lezzeti olarak sayılıyorsa simit en çok tükettiğimdir. Ama eskisi kadar değil tabii, yaş ilerledikçe dikkat etmekte fayda var.”</p> <p>K2: “Aslında öyle sokaktan ayaküstü beslenme alışkanlığım yok. Evde yerim yemeğimi ama bazen bu kurala uymuyorum. Mesele nohut pilav, simit, balık ekmek çok yerim. Evde de çok yaparız balık ama buraya gelmek başka tabii. Arada sokak lezzetleri olarak simit alırım. Simitten sonra sanırım en çok tükettiğim sokak lezzeti balık ekmek ve nohut pilavdır.”</p>

Bu temada balık ekmek tüketicilerinin tüketim sıklığı, diğer sokak lezzetleri içerisinde ne derece tercih ettikleri incelenmiş ve katılımcıların yaşları dikkate alınarak balık-ekmek tüketimi ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu tema ayrıca, sokak lezzetleri tüketim sıklığı ve favori sokak lezzetleri içerisinde balık ekmeğin yeri alt temalarından oluşmaktadır. Tablo 3’de söz konusu tema ile ilgili bulguları destekleyen bazı doğrudan alıntılara yer verilmiştir. X kuşağına ait olarak değerlendirilebilecek tüketicilerin yaşının ilerlemiş olması ve bazı sağlık sorunlarının olması sebebiyle sokak lezzetleri tüketmeyip, yemeklerini olabildiğince evde hazırladığı, ancak görece daha genç yaşta kişiler ise sokak lezzetlerini sıklıkla tercih ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların en çok tercih ettiği sokak lezzetinin görece daha ekonomik olması sebebiyle simit olduğu

belirlenmiştir. Bu sonuç simidin balık ekmeğe göre daha ekonomik, daha erişilebilir ve öğün arası besin olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte; tüketiciler balık ekmeğin yüksek kalorili olması ve besin değerinin yüksek olması sebebiyle bir öğün yerine geçtiğini belirtmişlerdir.

Tablo 4: Katılımcıları Balık Ekmek Yemeye İten Motivasyonlar

TEMA	ALT TEMA	ALINTI
Balık eklemek yemeye iten motivasyonlar	Fiyat	K2: “Şu anda yediğimiz balık cinsi eskiden olduğu gibi lüfer değil, çok pahalı olmayan ve donuk gelen Norveç uskumrularıdır. Bu balıkları da 15 tl ye satıyorlar. Fiyatı geçen senelere göre biraz artmış ama yine de uygun. Her bütçeye uyuyor.” K9 “Fiyatı çok yüksek değil. Doyurucu olduğunu da düşünüyorum. Ben yüksek gelirli değilim ama rahatlıkla burada balık eklemek yiyebiliyorum.”
	Sosyal etkileşim	K4: “Her zaman sınıf arkadaşlarım veya mahalleden arkadaşlarım olan kalabalık bir grup ile gelirim. Çünkü balık eklemek yemek yalnız başına keyif veren bir deneyim değildir.”
	Doğal çevre ve diğer turistik çekim unsurları	K5: “Burada balık eklemek yerken merdivenlere oturup Hazarfen’i izlemenin, denizin kokusunu içine çekmenin ve manzaranın tadını çıkarmak bir ritüeldir.” K7: “Burada balık eklemek yemek bana nostalji yaşıyor. Eskiden olan çoğu şey şu anda yok ya da değişmiş durumda, ama balık eklemek gençliğimde nasılsa şimdi de öyle, balık cinsi ve sunumu değişti belki ama yine de ortam aynı.”
	Servis süresi	K4: “Bazen, özellikle de yaz günleri, balık eklemek için uzun kuyruklar oluşabiliyor. Bizler 15-20 dakikadan fazla beklememize sebep olacak kuyruklar olduğu zaman balık eklemek yemekten vazgeçiyoruz. Yani sonuçta hemen alıp yediğimiz için de geliyoruz” K5:”Çok zamanımız olmadığı zaman da geliriz. Çünkü biliriz ki siparişimizi verir vermez gelecek ve yiyeceğiz. Burada manzarayı izlemek ayrı mesele ama sipariş bazen geç geldiği zaman defalarca siparişim nerede kaldı diye sorabiliyorum” K7:”Restoranlarda yemeğimi beklerken sıkılıyorum. Ama burada hemen veriyorlar iyi oluyor. E hemen vermediklerinde de acelem yoksa sıkıntı olmaz benim için zaten bazen burada saatlerce otururum gençliğime giderim. Ama genel olarak sipariş hemen geliyor” K1:”Acelemin yok bekleriz, tabi hemen gelsin isteriz ama gelmiyorsa da bekleriz yani onları da anlamak lazım”

Tablo 4, fiyat, sosyal etkileşim, doğal çevre ve diğer çekim unsurları ile servis süresi alt temalarında katılımcıların verilen cevapları göster-

mektedir. Katılımcılar, genel olarak Eminönü'nde balık ekmek tüketimini ve balık ekmek tüketilen yerin fiziki koşullarını değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların temel motivasyonlarının balık-ekmeğin kısa zamanda hazırlanabilmesi olduğu görülmektedir. X kuşağı servis süresinin uzaması durumunda ortamın tadını çıkarttığını ve acele etmediğini belirtmiştir. Buna karşın Y ve Z kuşağı balık ekmek servis süresinin uzamasına daha tahammülsüz tepkiler verdiklerini ayrıca Z kuşağı, servis süresinin uzaması durumunda balık ekmek yemekten de vazgeçebileceğini belirtmiştir. Balık ekmek fiyatının uygun olması ve her bütçeye sahip kişilerin rahatlıkla yiyebileceği bir fiyatta olması bir başka motive edici faktördür. Ayrıca, katılımcıların balık-ekmek yemeye yalnız gelmedikleri, tek başına yemek yemenin keyifli olmadığı, balık ekmek yerken doğal çekim unsurlarına ve manzaraya önem verdikleri görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Deneyim Sonrası Tutum ve Davranışları

TEMA	ALT TEMA	ALINTI
Deneyim sonrası davranışları	Tekrar ziyaret etme niyeti	K6: “Tabi ki geleceğiz sık sık geliyoruz zaten şimdi havalar biraz yağmurlu ve soğuk, bir iki ay sonra havalar ısındığında şuanda 2-3 haftada geliyorsan havalar ısındığında bazen her hafta geldiğimiz bile oluyor. Hatta memleketten akrabalarımız geldiğinde de zaten ilk getirdiğimiz yerlerden bir tanesi de Eminönü’nde balık ekmek oluyor.” K8 “Benim okuduğum lise de buraya yakın sık sık geliyordum zaten hatta küçükken de babam getirirdi beni ve kardeşimi. Şimdi de 1-2 ayda bir gelmesem hem balık ekmeği hem de buranın ortamını özliyorum.”
	Eş dost ve arkadaş çevresine tavsiye etme eğilimi	K1: “Burada oturmuyorum ben ama sık sık geliyorum İstanbul’a. Her geldiğimde de buraya muhakkak uğrarım. İstanbul’a tek gelmiyorum çoğu zaman kiminle geldiysem onu da alıştırıyorum buraya. Ben sık sık geldiğim için akrabalar ve arkadaşlar bazen beni ararlar işte İstanbul’a gidiyoruz nerelere gidelim diye. Ben de bazı yerleri tavsiye ediyorum. Ve tavsiye ettiğim yerler içerisinde burada balık ekmek yemek de var. Gidin orada uzun uzun oturun balık ekmeğin tadını çıkarın diyorum.”

Bu temada balık ekmek tüketicilerinin sokak lezzetine yönelik deneyim sonrası tutum ve davranışları özellikle de tekrar tüketme ve tavsiye etme davranışları incelenmiştir. Katılımcıların deneyim sonrası davranış eğilimleri incelendiği temada, Eminönü’nde balık-ekmek yiyen

kişilerin bu lezzeti tekrar tüketecekleri ve bu deneyimi yakın çevrelerine tavsiye edecekleri görülmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Balık ekmek tüketim tutumları

TEMA	ALT TEMA	ALINTI
Balık ekmek tüketim tutumları	Neofobik tutum	K7: “Yok oğlum sevmem ben öyle hiç görmediğim yemekleri falan, değişik şeyleri sevmiyorum ben. Bırakın değişik şeyleri çocuklarım yemekleri bazen değişik yaptıklarında bile hanıma söylerim sen yap diye. Çocukluğumda nasıl yemekler yediysem öyle yemekleri çok severim ben.” K1: “Açıkçası şöyle bir durum var: çeşitli yemekler yerim ama eskiden beri alışkın olmak kaydıyla. Mesela midye, kokoreç vb. yerim ama ahtapot, kalamar falan bunları yeni yeni tanımaya başladığım için sevemedim. Belki çocukluktan tüketiyor olsaydım severdim.”
	Neofilik tutum	K4: “Evet yeni ve hiç tatmadığım yemekler tatmaktan zevk alır ve merak ederim, özellikle farklı deniz ürünleri yemeyi çok isterim. Ama bunun da bir sınırı var, tamam görünüş çok önemlidir ama yemeğin içeriği de önemlidir. Örneğin: Çin’de fetüs yediklerini duydum. Her ne kadar yeni yiyecekler yemeye hevesli olsam da bu kadar ileri gidemem. Ama ilerde dünyayı gezip değişik yemekler yemeği de isterim tabi.” K10: “Evet merak ederim. Gastronomi okuyan bir komşumuz var. Değişik değişik yemekler yapıyorlar. Hiç görmediğim balıklar ya da yemekler getiriyor eve, değişik yemekleri çok sevdiğim için bana da ayırıyor ya da beni de çağırıyor.”

Bu tema, neofilik ve neofobik alt temalarından oluşmakta olup, genel olarak balık ekmek tüketicilerinin alışkın olmadıkları yiyecek ve içeceklerle karşı tutumları kuşak değişkeni üzerinden incelenmiştir.

Gıda Neofili: Tüketicilerin yeni ve yabancı olduğu tatları deneyimlemek için gönüllü olması, yiyeceklerle ilgili olarak yenilik arayışında ve beklentisinde olmasını ifade etmektedir (Üzülmez, 2018:72).

Gıda Neofobisi: Tüketicinin, tükettiği zaman kendisine herhangi bir zarar verebileceğini düşündüğü ve potansiyel zararlı olarak gördüğü yiyeceklerden kaçınmasıdır (Yiğit ve Doğdubay, 2017: 164; Demir, 2018:

13)

Tablo 6’da söz konusu tema ile ilgili bulguları destekleyen bazı doğrudan alıntılara yer verilmiştir. X kuşağına ait olarak değerlendirilebilecek tüketicilerin alışkın oldukları yiyeceklerin dışına çıkmadıkları ancak diğer katılımcıların yeni lezzetler deneyimlemekten heyecan duydukları sonucuna ulaşılmıştır. X kuşağı dışında kalan katılımcılar, fetüs, kurbağa vb. gibi farklı yemekler olmadığı sürece yeni tatlar denemeye hazır olduklarını ve Eminönü’nde balık ekmeğinin dışında, farklı balık çeşitleri ve kalamar, midye, istiridye, ıstakoz ve karides gibi yiyecekleri de tüketebileceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7: Katılımcıların Hijyen ve Sanitasyona Yönelik Görüşleri

TEMA	ALT TEMA	ALINTI
Hijyen ve Sanitasyon	-----	<p>Katılımcı 2: “Bence hijyen kurallarına çok dikkat etmiyorlar. Hatta bir defa haberlerde Eminönü’nde hijyen sorunu var diye bir haber görmüştüm. Buradaki balık yapan ustalar da çok yoğunlar dikkat ettiklerini sanmıyorum ben.”</p> <p>Katılımcı 3: “Restoranlar kadar dikkat ettiklerini sanmıyorum, restoran aşçıları gibi temizlik kurallarını bilmiyorlar bence. Zaten restoranda olduğu gibi dolaplar, farklı ocaklar yok ama yine de çok kötü değil, sonuçta gözümüzün önünde yapıyorlar.”</p> <p>Katılımcı 8: “Aslında balık ekmeği yapan ustalar yada servis görevlilerinin hijyen kurallarına uyduğunu düşünmüyorum. Zaten bilgisi de değil bence. Keşke özel sektör değil de belediye yönetiyor olsaydı. Belki o zaman daha iyi olabilirdi.”</p>

Bu temada Eminönü’nde balık ekmeği üretiminin temizlik ve hijyen boyutu katılımcı yorumları ile incelenmiştir. Tablo 7 incelendiğinde, Eminönü’nde yapılan balık ekmeği hijyenik olarak algılamadıkları görülmektedir. Katılımcılar, Eminönü’nde balık-ekmek yapan kişilerin hijyen ve sanitasyon ilgili bilgi düzeyleri ile ilgili tereddütlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma Eminönü’nde balık ekmeği tüketen tüketicilerin balık-ekmek tercih sebepleri, deneyim sırasında ve deneyim sonrasındaki davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi-

nin kullanıldığı çalışmada 10 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular kodlanmış ve ana temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda Eminönü'nde balık ekmek deneyimi ile ilgili 5 (beş) ana tema belirlenmiştir. Bu temalar, tüketicilerin balık-ekmek tüketimi öncesi bilgilerinin yanı sıra tüketim deneyimleri ve deneyim sonrası davranışlarına kadar devam eden süreçteki motivasyon, eğilim ve tutumlarını içermektedir.

Araştırmanın ilk teması, sokak lezzetleri tüketim sıklığı ve favori sokak lezzetleri içerisinde balık ekmeğin yeri alt temalarından oluşan 'sokak lezzetleri tüketim alışkanlıkları' ana temasıdır. Sağlık sorunu olanlar dışında katılımcılar sıklıkla sokak lezzetlerini tercih etmektedirler. Bu durumun ilgili alanyazınla da paralellik gösterdiği söylenebilir (Polat ve Gezen, 2017: 119; Ballı, 2016:8; Cardoso, Companion ve Marras, 2014: 1; İrigüler ve Öztürk, 2016: 51; Demir vd., 2018: 590). Balık-ekmeğin favori sokak lezzetleri arasında olduğu, ayrıca katılımcıların en çok tercih ettiği sokak lezzetinin simit olduğu benzer şekilde midye, kokoreç, döner ekmeği de tükettikleri ve balık ekmeğin de sokak lezzetleri tercih sıralamasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Balık ekmek yemeye iten motivasyonlar ana teması fiyat, sosyal etkileşim, doğal çevre ve diğer turistik çekim unsurları ve servis süresi gibi alt temalardan oluşmaktadır. Katılımcıların balık-ekmek tercihlerinde fiyatının uygun olması önemli bir faktördür. Bu sonuçlar yiyecek-içecek seçiminde fiyatın önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Tinker, 1997; Fellows ve Hilmi, 2011; Solunoğlu ve Nazik, 2018; Yıldırım ve Albayrak, 2019; Bayraktar ve Zencir, 2019). Bununla birlikte İrigüler ve Öztürk'un (2016) araştırması, eskiden sokak lezzetlerinin daha çok dar gelirli kişiler tarafından tercih edildiği, ancak günümüzde bu durumun değiştiği ve gelir düzeyi yüksek kişilerin de yeni tatlar deneyimlemek için sokak lezzetlerini tükettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Balık-ekmek genellikle arkadaş, eş, dost gibi kişilerle birlikte yenmektedir. Eminönü'nün deniz kıyısında olması, güzel manzaralı bir yer olması ve birçok turistik destinasyona yakın olması balık-ekmek yemenin keyfini arttırmaktadır. Dolayısıyla, Eminönü'nde balık ekmek yemek sosyal bir etkileşime neden olmakta ve doğal çevre ve diğer turistik çekim unsurlarının bulunması tüketicilerin yemek davranışını etkilemektedir. Servis süresinin kısa ve hızlı olması, balık-ekmek yeme tercihini olumlu biçimde etkilemektedir. Özellikle teknolojinin getirmiş olduğu hız ile birlikte, hızlı düşünme, hızlı hareket etme ve hızlı tüketme (Çetin Aydın ve Başol, 2014: 4) ve sabırsızlık ile karakterize edilen Y ve Z kuşağı için hızlı balık ekmek

servisi önemlidir.

Deneyim sonrası davranış eğilimleri ana teması, tekrar ziyaret etme niyeti ve eş, dost ve arkadaş çevresine tavsiye etme eğiliminden oluşmaktadır. Eminönü'ne balık-ekmek yemek için gelen kişilerin tekrar gelme ve tavsiye etme eğilimi yüksektir.

Eminönü'nde balık ekmek tüketim tutumları ana teması ise neofilik tutum ve neofobik tutum olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır. X kuşağını temsil eden katılımcılar yeni ve alışkın olmadıkları yiyecekleri deneyimlemeye karşı mesafeli olduklarını belirtirken X kuşağının bu neofobik tutumunun aksine, Y ve Z kuşağı neofilik olup yeni lezzetler deneyimlemeye istekli olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın son teması hijyen ve sanitasyon ile ilgili olup, katılımcılara göre Eminönü'nde balık ekmek üreten ve servis eden kişiler hijyen kurallarına uymamaktadırlar. Nitekim, sokak gıdalarının güvenliği ile ilgili yapılmış birçok çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Güzeler ve Özbek (2017) Türkiye'de sokak gıdaları ile ilgili temel sorunun diğer bütün ülkelerde olduğu gibi hijyen şartları olduğunu belirtmektedirler. Benzer şekilde, Da Silva vd. (2014), Salvador sahilindeki sokak gıdaları satıcılarının %22,6'sinin ellerini dezenfekte etmedikleri, %80,2'sinin ise hem paraya hem de yemeğe dokunduklarını belirlemiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 1996), sokak gıdalarındaki hijyen ve sanitasyon sorununa dikkat çeken bilgilendirici yayınlar ve sokak gıdaları satıcıları ve tüketicilerine yönelik bazı uyarı, öneri ve bilgilendirmeler yapmaktadır.

Araştırma Eminönü'nde sokak lezzeti olan balık ekmek ile ilgili hijyen sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Sokak yiyeceklerindeki hijyen sorununun ortadan kalkması ve güvenilir gıdalara ulaşılabilmesi için sokak lezzetleri üreten ve satan kişilerin hijyen ve sanitasyonla ilgili eğitim alması gerekmektedir.

Bu bağlamda bir bölgenin tanıtılmasında, pazarlanmasında, imaj oluşturulmasında etkin bir rol oynayan sokak yiyecekleri ile ilgili olarak yerel yönetimlerin sık sık sokak yiyecekleri satıcılarını denetlemeleri, belli aralıklar ile gıda güvenliği, hijyen ve sanitasyon eğitimleri vermeleri, bu eğitimlere katılmaları için yaptırım uygulamaları/ teşvik etmeleri önerilebilir.

Sokak lezzetleri tüketiminde Y ve Z kuşağının neofilik tutum sergilediğinden hareketle, Eminönü'nde balık ekmek dışında başka deniz ürünleri ve başka ilgi çekici yemekler sunulabilir. Balık-ekmek satıcıları, balık ekmek yanı sıra tüketici görüşlerini dikkate alarak çeşitliliğe gidebilir.

Kaynakça

- Abdüsselam, M. ve Köferstein F. (1993). Safety of Street Food. *World Health Forum*, 14 (2), 191-194.
- Ali, A. B. M. A., Sulaiman, N. A. B., Fatin, N. B. M. J., Habib, N. A. B. ve Rahim, M B. A. (2017). Sanitary Practice Among Street Food Vendors in Kota Bharu, Kelantan. *Ist Colloquium for Final Year Project: Faculty of Hospitality, Tourism and Wellness, Universiti Malaysia Kelantan Tam Metin İçinde* (s. 223-229).
- Alimi, B. A. (2016). Risk Factors in Street Food Practices in Developing Countries: A Review. *Food Science and Human Wellness*, 5 (3), 141-148.
- Ballı, E. (2016). Gastronomi Turizmi Açısından Adana Sokak Lezzetleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4 (1), 3-17.
- Bayraktar, G. ve Zencir, E. (2019). Sokak Satıcılarının Gözünden Sokak Lezzetleri: İzmir Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (2), 1367-1382.
- Cardoso, R. D. C. V., Companion, M. ve Marras, S. R. (Ed.). (2014). *Street Food: Culture, Economy, Health and Governance*. New York: Routledge.
- Cortese, R. D. M., Veiros, M. B., Feldman, C. ve Cavalli, S. B. (2016). Food Safety And Hygiene Practices of Vendors During The Chain of Street Food Production in Florianopolis, Brazil: A Cross-Sectional Study. *Food Control*, 62, 178-186.
- Çavuşoğlu, M. ve Çavuşoğlu, O. (2018). Gastronomi Turizmi ve Kıbrıs Sokak Lezzetleri Üzerine Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 637-651.
- Çetin, A. G. ve Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı ?, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (4), 1-15.
- Da Silva, S. A., Cardoso, R. D. C. V., Góes, J. Â. W., Santos, J. N., Ramos, F. P., de Jesus, R. B. ve Silva, P. S. T. (2014). Street Food on The Coast of Salvador, Brazil: A Study From The Socioeconomic and Food Safety Perspectives. *Food control*, 40, 78-84.
- Demir, Ö. (2018). *Yiyecek ve İçecek İşletmelerinde Tüketicilerin Yiyecek Tutum Davranış Açıklık Ölçeğinin Uygulanması Üzerine Bir Araş-*

- tırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Demir, Ö., Samav, U. ve Girgin G. K. (2017). Gastronomi ve Aşçılık Öğrencilerinin Gıda Hijyeni Ve Gıda Güvenliği Konusunda Bilgi, Tutum ve Uygulama Düzeylerinin Ölçülmesi. *Journal Of Recreation And Tourism Research*, 4 (1), 1-11.
- Demir, Ş., Akdağ, G., Sormaz, Ü. ve Özata, E. (2018). Sokak Lezzetlerinin Gastronomik Değeri: İstanbul Sokak Lezzetleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 589-601.
- Dönmez, P. G. ve Gezen, A. (2017). Gastronomide Sokak Yiyecekleri ve Satıcıları: Teorik Bir Çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (2), 117-124.
- Ekanem, E. O. (1998). The Street Food Trade in Africa: Safety and Socio-Environmental Issues. *Food Control*, 9 (4), 211-215.
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. ve Yüçetürk, C. (2018). Genç Turistlerin Doğu Ekspresi Seferleri Tercihlerinde Instagram'ın Rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (4), 210-228.
- Fellows, P. ve Hilmi, M. (2011). Selling Street and Snack Foods. *diversification booklet*, (18). Roma: FAO
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). Assuring Food Safety and Quality: Guidelines for Strengthening National Food Control Systems.
- Gönülgül, S. ve Durlu Özkaya, F. (2017). Los Angeles ve Toronto Sokak Lezzetlerinin Menü İçeriği ve Üretim Bakımından İncelenmesi. *Journal of Tourism And Gastronomy Studies* 5(4), 454-465.
- Güzeler, N. ve Çağla, Ö. (2017). Conceptual Analysis of Street Flavors of Turkey. *Annals of The University of Craiova-Agriculture, Montanology, Cadastre Series*, 47(2), 147-155.
- İrigüler, F. ve Öztürk, B. (2016). Street Food as a Gastronomic Tool in Turkey. *II. International Gastronomic Tourism Congress Proceedings Tam Metin İçinde* (s. 49-64).
- Karsavuran, Z. (2018). Sokak Yemekleri: Farklı Disiplinlerin Yaklaşımı ve Gastronomi Turizmi Alanında. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (1), 246-265.
- Omemu, A. M. ve Aderoju, S. T. (2008). Food Safety Knowledge and

- Practices of Street Food Vendors in the City of Abeokuta, Nigeria. *Food Control*, 19 (4), 396-402.
- Polat, D. D. ve Gezen, A. (2017). Gastronomide Sokak Yiyecekleri ve Satıcıları: Teorik Bir Çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy*, 5 (2), 117-124.
- Sani, N. A.. ve Siow, O. N. (2014). Knowledge, Attitudes and Practices of Food Handlers on Food Safety in Food Service Operations at The Universiti Kebangsaan Malaysia. *Food Control*, 37 (1) , 210-217.
- Sezgin, A. C. ve Şanlıer, N. (2016). Street Food Consumption in Terms of the Food Safety and Health. *Journal of Human Sciences*, 13 (3), 4072-4083.
- Solunoğlu, A. (2018). *Sokak Lezzetlerine İlişkin Tüketici Tutumları: Gaziantep ve İstanbul Örnekleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Solunoğlu, A. ve Nazik, M. H. (2018). Sokak Lezzetlerine İlişkin Tüketici Tercihleri: Gaziantep Örneği. *Consumer Preferences. Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (3), 40-59.
- Tinker, I. (1997). *Street Foods: Urban Food and Employment in Developing Countries*. New York: Oxford University Press.
- Toruntay, H. (2011). *Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üzülmez, M. (2018). *Yabancı Turistlerin Türk Mutfağı Seçim Motivasyonlarının Neofobi ve Neofili Düzeylerine Göre İncelenmesi: İstanbul'da Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- World Health Organization. (1996). *Essential Safety Requirements for Street-Vended Foods*. Geneva: World Health Organization.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ö. ve Albayrak, A. (2019). Yabancı Turistlerin İstanbul Sokak Yemeklerini Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (2), 1077-1092.
- Yiğit, S. ve Doğdubay, M. (2017). Gastronomi Eğitimi Alan Öğrencilerde Yiyecekte Yenilik Korkusu: Balıkesir Üniversitesi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (2), 162-168.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute

Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı

Sayfa / Page:219-239

ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 20.10.2019

Kabul/Accepted: 26.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**ÖRGÜTSEL BAĞLILIK
KONUSUNDA YAZILMIŞ
YÜKSEK LİSANS TEZLERİNİN
BİBLİYOMETRİK ANALİZİ***

***BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF
MASTER THESES WRITTEN
ABOUT ORGANIZATIONAL
COMMITMENT***

Öğr. Gör. Öznur YEKSAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Gevaş MYO, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü

ORCID: 0000-0001-8748-9221, oznuryeksan@yyu.edu.tr

Dr. Ahmet GÜMÜŞ

İstanbul Aydın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Bölümü

ORCID : 0000-0001-7089-5936, ahmetgumus4006@gmail.com

Öz

Bu çalışma, örgütsel bağlılık konusunda yazılmış yüksek lisans tezlerinin bibliyometrik analiz yöntemi yoluyla incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmadaki tezler 2014-2019 yılları arasında yoğunlaştığından, bu yıl aralığı seçilmiş ve belirli parametreler doğrultusunda incelenmiştir. Bu parametreler; ‘tezlerin erişim izni durumu’, ‘tezlerin yazıldığı dil’, ‘tezlerin yayınlandığı yıllar’, ‘tez yazarlarının cinsiyeti’, ‘tez danışmanlarının unvanı’, ‘tezlerin yayınlandığı üniversite’, ‘tezlerde ele alınan konu’, ‘tezlerin yayınlandığı anabilim dalı’, ‘tezlerin sayfa sayısı’, ‘tezlerin araştırma yöntemi’ ve ‘tezlerin örneklem büyüklüğü ortalamasıdır’.

Çalışmada elde edilen veriler SPSS 23 istatistik programına aktarılarak, verilerin frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda tezlerin en çok Türkçe dilinde yazıldığı, yıllara göre tez adetleri incelendiğinde, en fazla tezin 2018 yılında yazılmış olduğu, konu ile ilgili tezlerde daha çok kadın yazarların yer aldığı, en çok tezin Beykent Üniversitesinde yazıldığı, anabilim dalı olarak en fazla işletme alanında olduğu, iş tatmininin örgütsel bağlılıkla en fazla ilişkilendirilen konu olduğu bulgulanmıştır.

Çalışma, süre kısıtı açısından yalnızca 300 adet yüksek lisans tezi ve on bir parametreyle sınırlı tutulmuştur. Gelecekte konu ile ilgili yapılacak çalışmalarda, doktora tezleri de çalışmaya eklenebilir. Ayrıca amaç, atıf sayısı, örneklem

* Bu çalışma, 26-29 Eylül 2019 tarihinde III. Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi’nde (IWACT) sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

grubu gibi parametreler de eklenerek çalışmanın genişletilebileceği ve ilgili alan yazımına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: örgütsel bağlılık, iş tatmini, bibliyometrik analiz, ulusal tez merkezi.

Abstract

The aim of this study is to examine master theses about organizational commitment through the bibliometric analysis method. Since the theses in the study are concentrated between 2014-2019, this interval has been selected and examined in accordance with certain parameters. These parameters are 'access status of theses', 'language in which theses are written', 'years of publication of theses', 'gender of thesis authors', 'title of thesis advisors', 'university in which theses are published', 'subjects of theses', 'departments of theses published in', 'page number of theses', 'research method of theses' and 'average of sample size of theses'.

Data related to the parameters in the study were transferred to SPSS 23 statistical program and frequency and percentage analyses of the data were performed. As a result of the analysis, it is detected that most of the theses were written in Turkish language, the number of theses was written in 2018 and the number of theses related to the subject was mostly written by woman writers. The most of theses were written in Beykent University, the department was mostly the field of Business Administration, job satisfaction is the most related issue of organizational commitment, and most of the theses were about job satisfaction.

The study was limited to only master theses and eleven parameters. In future studies, PhD theses should be added to the study. In addition, other parameters such as aim, number of citations, sample groups that the study can be expanded and is thought to contribute to the relevant literature.

Keywords: organizational commitment, job satisfaction, bibliometric analysis, national thesis center.

Giriş

Bilim dallarında belirli bir konunun gelişim düzeyi ile hangi konuların ağırlıklı olarak çalışıldığının tespit edilmesinde en yaygın kullanılan nitel tekniklerden biri bibliyometrik analiz yöntemidir (Hotamışlı ve Erem, 2014: 2). Belgelerin veya yayınların belirli özelliklerinin çözümlenmesiyle bilimsel iletişime ilişkin değişik bulgulara ulaşmayı sağlayan bibliyometrik analizler; istatistiksel ve matematiksel birtakım yöntemlerin iletişim ortamlarında yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır (Al, 2008: 18). Bibliyometri, ülkelerde üniversitelerde, araştırma gruplarında yapılan ve dergilerde yayımlanan akademik düzeydeki çalışmaların gelişimlerinin analiz edilmesinde de kullanılan önemli bir yöntemdir (Yıldız ve Aykanat, 2016: 122). Bu yöntem sosyal bilimlerde araştırmacılara faydalı olabilen nitel bir yöntem olarak kabul görmektedir.

Örgütsel bağlılığın yüksek çalışan performansı ve motivasyon artışları yanında işgören devri oranlarını azaltmak gibi örgüte birtakım faydaları vardır (Stazyk, Pandey ve Wright, 2011: 618). Başka bir açıdan bakıldığında örgütsel bağlılık düzeyleri yüksek çalışanların, örgütsel amaçlar doğrultusunda daha fazla örgütte kalmak isteyecekleri ve işlerini yapmak için daha fazla gayret gösterecekleri söylenilebilir (Somech ve Bogler, 2002: 556). Sürdürülebilir örgüt içi ilişkilerin geliştirilmesi açısından bu kavram önemlidir (Garbarino ve Johnson, 1999: 71). Esasında örgütsel bağlılık, örgütlerin varlıklarını sürdürmeleri ve büyümelerine önem vermeleri noktasında örgütlerin vazgeçilmez konularından biridir.

Örgütün varlığının sürdürülebilirliği ve büyümesi konusundaki başarının büyük bir kısmını çalışanlar oluşturmaktadır. Çalışanlar, örgütlerin varlıklarını sürdürmeleri ve büyümelerini sağlayabilmeleri için sahip oldukları bilgi ve becerilerini kullanırlar. Ancak günümüz rekabetçi iş dünyasında örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi için bilgi beceri ve tecrübe yanında çalışanların işlerine, çalışma alanlarına ve örgütlerine karşı güçlü duygular beslemesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışanların örgütlerine karşı örgütsel bağlılık ve olumlu tutum düzeyleri araştırmacıların yıllardır ilgilendikleri konulardan biri olmuştur (Koç, 2012: 45). Özetle bu kavram, çalışanların örgüt içinde olumlu iş davranışları gösterebilmeleri açısından yararlıdır.

Çalışanların örgütlerine karşı bağlılık göstermesi üretim faktörlerine kıyasla emek faktörünün önemli olduğu turizm sektöründe de önemli bir araştırma konusu olmuştur. Bir konaklama işletmesindeki başarı müşteri memnuniyetinin derecesine bağlı olmakta, bu düzeyde çalışanların sunduğu hizmetin kalitesiyle ilişkilendirilmektedir. Konaklama işletmelerinde çalışanların işe göre seçilmesinden işe alıştırılmasına kadar olan süreçte işletmede tutulması ve bağlılığının artırılması gerekliliği işletme için ciddi bir maliyet oluşturacağından çok önemli bir konudur. Çünkü örgütlerdeki maliyet artışı işletmenin varlığını devam ettirmesini ve rekabet gücünü olumsuz olarak etkilemektedir (Avcı ve Küçükusta, 2009: 36). Müşteri odağından bakıldığında ise, daha kaliteli bir hizmet sunumu için konaklama işletmelerinde bağlılığın artırılması yıllardır önemle üzerinde durulan bir yönetim konusudur.

Bu bağlamda çalışmanın amacı; ulusal tez merkezinde örgütsel bağlılık konusu ile ilgili yayınlanmış yüksek lisans tezlerin bibliyometrik özelliklerini incelenmek ve bir durum tespiti yapmaktır. Çalışmanın ilk bölümünde örgütsel bağlılık kavramı, tanımı, önemi ve örgütsel bağlılık çeşitleriyle ilgili kavramsal çerçevede ele alınmış; kavramın gelişim süreci, önemi ve boyutları üzerinde durulmuştur. Daha sonra bibliyometrik analiz yöntemi ile örgütsel bağlılık alanında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Yöntem bölümünde çalışmanın amacı, önemi, araştırma soruları ve bulguları olup, son bölümde ise sonuçlar ve öneriler yer verilmiştir.

Örgütsel bağlılık ile ilgili yapılan yüksek lisans tezlerin son altı yıllık süreç içerisinde bibliyometrik özellikleri ile ilk defa bu çalışma ile incelenmiş olması, çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışmada kullanılan parametreler sayesinde ilgili alan yazınında bir farkındalık sağlamada da pozitif bir etki yaratabileceği düşünülmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

Örgüt teorisinde geniş kabul bulan bir görüş olarak örgüt ve üyelerinin karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları belirtilmektedir. Bu ilişkiye göre örgütsel bağlılık, etkileşim kararlarıyla ortaya çıkan davranışlardaki tutarlı faaliyetleri incelemektedir (Angle ve Perry, 1981: 3; Stevens, Beyer ve Trice, 1978: 381). Nitekim araştırmacıların yıllarca üzerinde önemle durdukları bir konu olarak gündemde kalmıştır (Wasti, 2005: 291; Morrow, 2011: 19). Örgütsel bağlılık, disiplinler arası bir kavram olarak görüldüğünden, bağlılığın ardılları, etkileri ve sonuçları birçok değişkene bağlı olarak farklılaşmaktadır (Iverson ve Buttigieg, 1999: 309; Meyer, Stanley, Herscovitch ve Topolnytsky, 2002: 21). Bağlılıkla ilgili yapılan bu sayısız araştırmalarda farklılıklar olsa da, bu kavramın bireylerin örgüte psikolojik olarak bağlanması noktasında bir görüş birliği mevcuttur. Ancak bazı araştırmalar bu kavramı örgütsel verimliliğin bir fonksiyonu olarak görmektedir (Scholl, 1981: 589). Çeşitli disiplinlerdeki araştırmacıların çabalarıyla gelişmekte olan bu kavramda, örgütle birey etkileşim içerisinde.

Örgütsel bağlılıkla ilgili yapılan çalışmalarda ortak bir tanımın olmamasına rağmen, bu kavramla ilgili yapılan yaygın tanımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Örgütsel bağlılık, çalışanların örgüte karşı hislerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Chen, 2006: 274).
- Bu kavram, çalışanlar ve çalışanların istihdam edildiği örgüt arasındaki bağın oluşumunu ifade etmektedir (Griffin, vd., 2010: 243).
- Örgütsel bağlılık, çalışanların bir örgüte olan aidiyetinin ve üyeliğinin gücü olarak tanımlanmaktadır (Mayer ve Schoorman, 1992: 672).
- Bu kavram, çalışanların çalıştığı örgütün sahip olduğu özelliklerine olan duygusal tepkiyi belirtmektedir (Cook ve Wall, 1980: 40). Özetle, örgütsel bağlılık, örgütle çalışan arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan psikolojik bir aidiyettir.

Çalışanların örgütsel bağlılığının, iş tatmininden ziyade işgören devir hızı üzerinde etkili olduğu söylenmektedir (Steers, 1977: 47). Bir

örgütte bağlılık ne kadar yüksekse, çalışanların faaliyetlerini etkin bir biçimde gerçekleştirmesi de o kadar güçlenir (Wiener, 1982: 421). Ayrıca çalışanlar işlerinden elde ettiği kazanımların adil olduklarına inandıklarında, örgütsel süreçlerden daha çok tatmin olacaklar ve örgütsel değerlere daha çok bağlanacaktır (Lowe ve Vodanovich, 1995: 113). Başka bir ifadeyle çalışanların örgütsel değerleri benimsemesi ancak örgüt içindeki kazanımların ne derece adil bir şekilde dağıtıldığına bağlı olmaktadır.

Adalet ve dürüstlük gibi birtakım etik değerleri benimseyen örgütlerde çalışanların güçlü duygusal bağlılığa sahip olacakları söylenebilir (Finegan, 2000: 153). Burada örgüt yöneticilerinin çalışanlarına karşı tutumu önem arz etmektedir. Lider yöneticiler katılımcılığı teşvik edici olarak algıladıklarında, çalışanlar örgütlerine bağlı olacaklar, yüksek düzeyde iş tatmini ve performans göstereceklerdir. Ayrıca yöneticiler açısından bağlılık, örgütlerin devamlılığı ve verimliliği için önemli bir husustur (Bogler ve Somech, 2004: 279; Buchanan II, 1974: 533). Örgütler kişilerin yeteneklerini kullanacakları ve ihtiyaçlarını tatmin edecekleri bir iş çevresi olarak görüldüğünden, birtakım ihtiyaçlar, yetenekler ve beklentiler karşılandığı sürece çalışanların örgütsel bağlılık düzeyleri de artacaktır (Vakola ve Nikolaou, 2005: 163). Burada önemli olan çalışanların örgütte arzuladığı yüksek beklentileri karşısında bağlılık düzeylerinin artırılmasıdır (Cohen, 2007: 352). Bu etkiler sonucunda örgütsel bağlılık düzeyleri yükselen çalışanların, örgütlerine koşulsuz bir sadakat göstererek örgütsel değerleri paylaşması ve örgütün hedeflerini benimsemesi beklenebilir (Lambert ve Hogan, 2009: 99). Bir bakıma çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerinin artışı yöneticilerin destekleyici pozitif tutumu ve davranışları etkili olabilmektedir.

Örgütsel bağlılık boyutu ile ilgili araştırmacıların değişik zamanlarda farklı görüşleri savundukları görülmektedir. Bu görüşlere aşağıda değinilmektedir:

Örgütsel bağlılık literatürde, yaygın olarak duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Duygusal bağlılık literatürde en fazla bahsedilen bağlılık boyutu olarak bireyin üye olmaktan dolayı zevk aldığı bir kuruluşa güçlü bağlanmasını ifade eder (Allen ve Meyer, 1990: 2). Bu bağlılık boyutu işgörenlerin örgüte olan aidiyet düzeyinin yüksek olduğunu da göstermektedir (Carmeli, 2005: 448). Devam bağlılığı ise, alternatiflerin kısıtlı olmasından dolayı örgütten olası ayrılmaların yaşanması durumunda çalışanların fiili olarak elde ettiği birikmiş yatırımlarının kaybıdır (Falkenburg ve Schyns, 2007: 709). Bu bağlılık boyutunun ekonomik rasyonalite temelinde geliştiğine inanılmaktadır (Meyer ve Allen, 1984: 373). Örgütsel bağlılığın üçüncü boyutu ise normatif boyuttur. Kişisel çıkarlarından öte, ahlaki ve zorunlu

oldukları davranışları sergilemek zorunda oldukları durumu ifade etmektedir (Wiener, 1982: 421). Yüksek düzeyde normatif bağlanan çalışanların düşüncesi, örgütte zorunlu olarak kalmaları gerektiği yönündedir (Meyer ve Allen, 1991: 67). Örgütsel bağlılıkla ilgili yapılan diğer boyutlandırma görüşü ise, dışsal ödüller için araçsal bağlanma, örgüte olan üyelik arzusuna ilişkin bağlanma, bireysel ve örgütsel değerler arasındaki uyumu gösteren bağlanma şeklinde üç kategoride ele alınmıştır (O'Reilly III ve Chatman, 1986: 493). Diğer yandan, örgütsel bağlılığın sosyal sistemi içerisinde yer alan aktörlerine ilişkin, devam, uyum ve kontrol bağlılığı şeklinde başka bir boyutlandırma görüşü de vardır. Devam bağlılığı, sosyal sistemlere kayıtsız şartsız bağlanma olarak ifade edilirken; kontrol bağlılığı, bağlılık aktörlerinin grubun otoritesini kabul etmesi ve ahlaki birtakım zorunluluklar sebebiyle örgüte bağlanma ise, uyum bağlılığı şeklinde belirtilmiştir (Kanter, 1968: 500-501). Bir başka çalışmada ise konu ahlâkî, hesaplanabilir ve yabancılaştırıcı bağlılık biçiminde incelenmiştir. Ahlâkî bağlılık, örgütsel amaçların kabul edilerek içselleştirilmesi olarak görülürken; hesaplanabilir bağlılık daha önce adı geçen araçsalcı bağlılık boyutuyla benzerdir; örgüte duygusal olarak bağlanma ise, yabancılaştırıcı bağlılıkta ifade edilmektedir (Penley ve Gould, 1988: 46-47). Özetle, bağlılık farklı zaman ve isimlerde araştırmacılar tarafından boyutlandırılrsa da bunların ortak yanı özünü değiştirmeden aynı kalarak, konuyu değerlendirmesidir.

2. Yöntem

Bu bölümde çalışmanın amacı, sınırlılıkları, evreni/örnekleme, önemi, araştırma problemleri ve bulgularından söz edilecektir. Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi, nitel araştırma çeşidi olarak da bibliyometrik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın verileri (www.yok.gov.tr.) ulusal tez veri tabanı üzerindeki tez arşivinden elde edilmiştir. Buna göre elde edilen veriler SPSS 23 istatistik programına aktarılarak verilerin frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır.

2.1. Çalışmanın Amacı, Sınırlılıkları, Evreni / Örnekleme ve Önemi

Bu çalışmanın amacı ulusal tez merkezinde örgütsel bağlılık konusu ile ilgili yayınlanmış yüksek lisans tezlerinin bibliyometrik karakteristiklerini incelenmek ve bir durum saptaması yapmaktır.

Çalışmanın; yıl, konu, parametreler ve evreni/örneklem ile sınırlı olduğu söylenebilir.

Ulusal tez veri tabanından örgütsel bağlılıkla ilgili ilk yüksek lisans tezinin İlsev (1997)'in yaptığı çalışma olduğu anlaşılmıştır. Toplamda 963 lisansüstü teze ulaşılmış, ancak zaman sınırlaması olduğundan ve

tezler bu yıllar arasında sıklaştığından, 2014-2019 yılları arasındaki son altı yılda yapılan 300 adet yüksek lisans tezinin araştırma kapsamına alınmasına alınmıştır.

Çalışmanın örgütsel bağlılık konusunda 2014-2019 yılları arasındaki yüksek lisans tezleriyle ilgili ilk kez yapılan bibliyometrik analiz olması açısından önemli olup çalışmanın konuyla ilgilenen araştırmacılara ve literatüre faydalı olabileceği düşünülmektedir.

2.2. Çalışmanın Araştırma Problemleri

Çalışmada 2014-2019 yılları arasında örgütsel bağlılık konusunda yapılmış yüksek lisans tezlerinde örgütsel bağlılığın hangi değişkenlerle ele alındığı, yıllar itibari ile çalışmaların gösterdiği değişim ve gelişim bibliyometrik analiz ile ortaya konulmuştur. Bu bağlamda araştırma soruları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Yüksek lisans tezlerinin izinli/ izinsiz durumu nedir?
- En çok tezin yazıldığı yıllar hangisidir?
- En çok hangi dil kullanılmıştır?
- Tez yazarlarının cinsiyet durumları nedir?
- Tez danışmanlarının unvanları en çok hangisinde yoğunlaşmıştır?
- En çok çalışma hangi üniversitede yapılmıştır?
- Hangi değişkenlerle birlikte daha çok çalışılmıştır?
- En çok hangi anabilim dalında yayınlanmıştır?
- Tezlerdeki toplam sayfa sayıları nelerdir?
- Tezlerde en çok hangi araştırma yöntemi yazarlarca tercih edilmiştir?
- Tezlerdeki ortalama örneklem büyüklüğü ve sayfa sayısı ortalaması kaçtır?

2.3. Çalışmanın Bulguları

Bu bölümde frekans ve yüzde analizi yoluyla ulaşılan çalışmanın bulgularından söz edilmektedir. Erişim durumuna göre yüksek lisans tezlerinin sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Erişim Durumuna Tezlerin Sayısı ve Yüzdesi

Tezlerin Erişim Durumu	Erişim İznine Göre Tezlerin Sayısı	Erişim İznine Göre Tezlerin Yüzdesi
Erişim izni var	280	92,7
Kısıtlı	20	6,6
Toplam	300	99,3

Örgütsel bağlılık konusunda yapılan 300 adet yüksek lisans tezinin 280 adedi (%92,7)'nin erişim izninin olduğu, ancak 20 adedi (%6,6)'nin ise erişim izninin olmadığı saptanmıştır. Yıllara göre tezlerin sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Yıllara Göre Tezlerin Sayısı ve Yüzdesi

Tezlerin Yayın Yılları	Yıllara Göre Tezlerin Sayısı	Yıllara Göre Tezlerin Yüzdesi
2014	85	28,1
2016	18	6,0
2017	38	12,6
2018	95	31,5
2019	11	3,6
Toplam	300	99,3

Örgütsel bağlılıkla ilgili yüksek lisans tezlerinin 95 adedi (%31,5)'nin 2018 yılında yazıldığı anlaşılmıştır. Diğer yıllarda yazılan tezlerin ise sırasıyla 85 adedi (%28,1)'nin 2014 yılında; 38 adedi (%12,6)'nin 2017 yılında; 18 adedi (%6)'nin 2016 yılında; 11 adedi (%3,6)'nin 2019 yılında yazıldığı saptanmıştır. Dillere göre yüksek lisans tezlerinin sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Dillere Göre Tezlerin Sayısı ve Yüzdesi

Tezlerin Dilleri	Dillere Göre Tezlerin Sayıları	Dillere Göre Tezlerin Yüzdeleri
İngilizce	12	4,0
Türkçe	288	95,4
Toplam	300	99,3

Örgütsel bağlılık konusuyla ilgili yapılan tezlerin 288 adedi (%95,4)'nin Türkçe dilinde, 12 adedi (%4)'nin İngilizce dilinde yazıldığı tespit edilmiştir. Yazarların cinsiyetlerine göre tezlerin sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Yazarların Cinsiyetlerine Göre Tezlerin Sayısı ve Yüzdesi

Tez Yazarlarının Cinsiyetleri	Cinsiyetlerine Göre Tezlerin Sayısı	Cinsiyetlerine Göre Tezlerin Yüzdesi
Erkek	124	41,1
Kadın	176	58,3
Toplam	300	99,3

Tez yazarı 176 kişi (%58,3)'nin kadın, 124 kişi (%41,1)'nin erkek olduğu anlaşılmıştır. Unvanlarına göre yüksek lisans tez danışmanlarının sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Unvanlarına Göre Tez Danışmanlarının Sayısı ve Yüzdesi

Tez Danışmanı Unvanları	Unvanlarına Göre Danışmanların Sayısı	Unvanlarına Göre Danışmanların Yüzdesi
Doç. Dr.	90	29,8
Dr. Öğr. Üyesi ¹	123	41,0
Prof. Dr.	86	28,5
Toplam	300	99,3

Unvanlarına göre yüksek lisans tez danışmanlarının 123 kişi (%41)'nin Dr. Öğr. Üyesi unvanında, 90 kişi (%29,8)'nin Doç. Dr. unvanında ve 86 kişi (%28,5)'nin Prof. Dr. unvanında olduğu tespit edilmiştir. Üniversitelere göre yüksek lisans tezlerin sayısı ve yüzdesi aşağıdaki Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Üniversitelere Göre Yüksek Lisans Tezlerinin Sayısı ve Yüzdesi

Üniversiteler	Üniversitelere Göre Tezlerin Sayısı	Tezlerin Yüzdesi
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	6	2,0
Akdeniz Üniversitesi	3	1,0
Aksaray Üniversitesi	3	1,0
Ankara Üniversitesi	1	0,3
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	4	1,3
Atatürk Üniversitesi	5	1,7
Atılım Üniversitesi	1	0,3
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	2	0,7

¹ 2010-2018 yılları arasında yardımcı doçentlik kadrosu bulunduğu için, artık bu kadro Şubat 2018 tarihi itibarıyla kaldırıldığı ve yerine Dr. Öğr. Üyesi kadrosu getirildiği için tablolarda bu yeni unvan kullanılmıştır.

Bahçeşehir Üniversitesi	12	4,0
Balıkesir Üniversitesi	3	1,0
Bartın Üniversitesi	1	0,3
Başkent Üniversitesi	3	1,0
Batman Üniversitesi	1	0,3
Beykent Üniversitesi	36	11,9
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1	0,3
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1	0,3
Cumhuriyet Üniversitesi	3	1,0
Çağ Üniversitesi	4	1,3
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	8	2,6
Çankaya Üniversitesi	1	0,3
Dicle Üniversitesi	2	0,7
Doğuş Üniversitesi	2	0,7
Ege Üniversitesi	1	0,3
Erciyes Üniversitesi	2	0,7
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	9	3,0
Fırat Üniversitesi	4	1,3
Gazi Üniversitesi	19	6,3
Gaziantep Üniversitesi	4	1,3
Giresun Üniversitesi	2	0,7
Hacettepe Üniversitesi	3	1,0
Haliç Üniversitesi	5	1,7
Harran Üniversitesi	1	0,3
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	1	0,3
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	0,3
İnönü Üniversitesi	1	0,3
İstanbul Arel Üniversitesi	2	0,7
İstanbul Aydın Üniversitesi	8	2,6
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	0,7
İstanbul Bilim Üniversitesi	1	0,3
İstanbul Esenyurt Üniversitesi	2	0,7
İstanbul Gelişim Üniversitesi	6	2,0
İstanbul Kültür Üniversitesi	3	1,0
İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi	6	2,0
İstanbul Ticaret Üniversitesi	4	1,3
İstanbul Üniversitesi	4	1,3
İstanbul Üsküdar Üniversitesi	1	0,3
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	1	0,3

K. Maraş Sütçü İmam Üniversitesi	2	0,7
Kafkas Üniversitesi	1	0,3
Kara Harp Okulu	1	0,3
Karabük Üniversitesi	5	1,7
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2	0,7
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	2	0,7
Kastamonu Üniversitesi	2	0,7
Kocaeli Üniversitesi	3	1,0
Koç Üniversitesi	1	0,3
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	4	1,3
Maltepe Üniversitesi	3	1,0
Marmara Üniversitesi	3	1,0
Mersin Üniversitesi	4	1,3
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	0,7
Mustafa Kemal Üniversitesi	3	1,0
Namık Kemal Üniversitesi	1	0,3
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	0,3
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	3	1,0
Nişantaşı Üniversitesi	10	3,3
Okan Üniversitesi	4	1,3
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2	0,7
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	2	0,7
Pamukkale Üniversitesi	3	1,0
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	2	0,7
Sakarya Üniversitesi	4	1,3
Selçuk Üniversitesi	1	0,3
Siirt Üniversitesi	1	0,3
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	0,3
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	0,7
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1	0,3
Trakya Üniversitesi	2	0,7
Türk Hava Kurumu Üniversitesi	10	3,3
Uludağ Üniversitesi	4	1,3
Uşak Üniversitesi	3	1,0
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	4	1,3
Yalova Üniversitesi	1	0,3
Yeditepe Üniversitesi	4	1,3
Toplam	300	99,3

Üniversitelere göre yüksek lisans tezlerin en çok 36 adedi (%11,9)'nin Beykent Üniversitesi'nde, ikinci sırada ise 19 adedi (%6,3)'nin Gazi Üniversitesi'nde, üçüncü sırada ise, 12 adedi (%4)'nin Bahçeşehir Üniversitesi'nde olduğu saptanmıştır. Aşağıdaki Tablo 7'de yüksek lisans tezlerinde incelenen konular gösterilmiştir.

Tablo 7: Tezlerde İncelenen Konular

Tezlerde Ele Alınan Konular	İncelenen Konulara Göre Tez Sayısı	İncelenen Konulara Göre Tez Yüzdesi
Aksiyonda Değerler	1	0,3
Bireysel Özellikler	1	0,3
Çalışan Performansı	2	0,7
Çatışma Yönetimi	1	0,3
Dağıtım Liderlik	1	0,3
Değerler	1	0,3
Dış Kaynak Kullanımı	1	0,3
Dönüşümcü Liderlik	1	0,3
Duygusal Zekâ	3	1,0
Eğitimin Etkenliğinin Değerlendirilmesi	1	0,3
Etik Liderlik Davranışları	6	2,0
Farklılık Yönetimi	2	0,7
Güçlendirme	5	1,7
İletişim Doyumu	1	0,3
İnsan Kaynakları Yönetimi	3	1,0
İş Koşulları	1	0,3
İş Tatmini	48	15,9
İş Yaşam Dengesi	3	1,0
İş Yüklü	1	0,3
İş Yükümlülükleri	1	0,3
İş-aile Çatışması	2	0,7
İşe Bağlılık	1	0,3
İşle bütünleşme	1	0,3
İşten Ayrılma Niyeti	6	2,0
İtibar Yönetimi	1	0,3
Kalite Yönetimi	1	0,3
Karar Verme	1	0,3
Kararlara Katılma	2	0,7
Kariyer Basamakları	1	0,3
Kariyer Engelleri	1	0,3
Kariyer Yönetimi Uygulamaları	1	0,3
Kişi-örgüt Uyumu	2	0,7
Kişilik Özellikleri	2	0,7
Kişisel Özellikler	1	0,3
Koçluk	1	0,3
Kurumsal İmaj	1	0,3

Kurumsal İtibar	1	0,3
Kurumsal İtibar Yönetimi	1	0,3
Kurumsal Sosyal Sorumluluk	1	0,3
Kültür	1	0,3
Liderlik Davranışları	24	8,0
Mobbing (yıldırma)	9	3,0
Motivasyon	13	4,3
Nepotizm	1	0,3
Otantik Liderlik	1	0,3
Öfke Düzeyi	1	0,3
Öğrenilmiş Çaresizlik	1	0,3
Örgüt İklimi	1	0,3
Örgüt Kültürü	15	5,0
Örgüt Uyumu	1	0,3
Örgütsel Adalet	19	6,3
Örgütsel Bağlılık	34	11,3
Örgütsel Destek	6	2,0
Örgütsel Güç	1	0,3
Örgütsel Güven	8	2,7
Örgütsel İkiyüzlülük	1	0,3
Örgütsel İletişim	1	0,3
Örgütsel Sağlık	1	0,3
Örgütsel Sessizlik	6	2,0
Örgütsel Sinizm	10	3,3
Örgütsel Sosyalizasyon	1	0,3
Örgütsel Sosyalleşme	1	0,3
Örgütsel Şefkat	1	0,3
Örgütsel Vatandaşlık	4	1,3
Örgütsel Yabancılaşma	1	0,3
Psikolojik Sözleşme İhlali	1	0,3
Psikolojik Dayanıklılık	1	0,3
Psikolojik İyi Hali	1	0,3
Psikolojik Sözleşme	1	0,3
Rol Çatışması ve Rol Belirsizliği	1	0,3
Sosyal Destek	1	0,3
Tükenmişlik	10	3,3
X, Y Kuşaklarının Çalışma Yaşamından Beklentileri	1	0,3
X, Y, Z Kuşağının Özellikleri	1	0,3
Yabancılaşma Düzeyi	1	0,3
Yalnızlık	1	0,3
Yaşam Kalitesi	1	0,3
Yenilik Yönetimi	1	0,3
Yetenek Yönetimi	1	0,3
Yönetimsel Etkililik	2	0,7
Toplam	300	99,7

Yüksek lisans tezlerinin 48 adedi (%15,9)'nin iş tatmini konusunu birinci sırada, 34 adedi (%11,3)'nin sadece örgütsel bağlılık konusunda, 24 adedi (%8)'nin liderlik davranışları konusunda üçüncü sırada yapıldıkları saptanmıştır. Aşağıdaki Tablo 8'de yüksek lisans tezlerinin anabilim dalları gösterilmiştir.

Tablo 8: Tezlerin Anabilim Dalları

Tezlerin Anabilim Dalları	Anabilim Dallarna Göre Tezlerin Sayısı	Anabilim Dallarna Göre Tezlerin Yüzdesi
Beden Eğitimi ve Spor	4	1,3
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	4	1,3
Beden Eğitimi ve Spor Programı	1	0,3
Beden Eğitimi ve Spor Yöneticiliği	1	0,3
Beden Eğitimi ve Spor	2	0,7
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	3	1,0
Eğitim ve Öğretim	61	20,3
Gastronomi ve Mutfak Sanatları	1	0,3
Hemşirelik	13	4,3
İşletme	155	51,5
Klinik Psikoloji	1	0,3
Psikoloji	10	3,0
Sağlık Kurumları Yönetimi	22	7,3
Savunma Yönetimi	1	0,3
Turizm	4	1,3
Turizm İşletmeciliği	15	5,0
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik	2	0,7
Turizm ve Otel İşletmeciliği	1	0,3
Toplam	300	99,7

Yüksek lisans tezlerinin 155 adedi (%51,5)'nin işletme anabilim dalında birinci sırada en çok, 61 adedi (%20,3)'nin eğitim ve öğretim anabilim dalında ikinci sırada, üçüncü sırada ise 22 adedi (%7,3)'nin sağlık kurumları yönetimi anabilim dalında yazıldıkları tespit edilmiştir. Aşağıdaki Tablo 9'da toplam sayfa sayılarına göre yüksek lisans tezlerinin sayısı ve yüzdesi sunulmuştur.

Tablo 9: Toplam Sayfa Sayılarına Göre Yüksek Lisans Tezlerin Sayısı ve Yüzdesi

Yüksek Lisans Tezlerinin Toplam Sayfa Aralıkları	Toplam Sayfa Sayılarına Göre Yüksek Lisans Tezlerinin Sayısı	Toplam Sayfa Sayılarına Göre Yüksek Lisans Tezlerinin Yüzdesi
51-75	11	3,7
76-100	55	18,3
101-125	99	32,9
126-150	69	22,9
151 ve üzeri	64	21,3
Toplam	300	99,0

Yüksek lisans tezlerinin 99 adedi (%32,9)'nin 101-125 arası toplam sayfa sayılarının birinci, 126-150 arasındaki yüksek lisans tezlerinin toplam sayfa sayılarının 69 adedi (%22,9)'nin ikinci, 151 ve üzeri yüksek lisans tezlerinin 64 adedi (%21,3)'nin üçüncü sırada toplam sayfa sayılarının olduğu saptanmıştır. Tezlerde yazarların tercih ettiği yöntemler aşağıdaki Tablo'10 da gösterilmiştir.

Tablo 10: Tezlerde Tercih Edilen Araştırma Yöntemi

Yüksek Lisans Tezlerinin Yöntemi	Yüksek Lisans Tezlerinin Adedi	Yüksek Lisans Tezlerinin Yüzdesi
Kavramsal	5	1,7
Nicel	287	95,7
Nicel ve Nitel	2	0,7
Nitel	6	2,0
Toplam	300	100

Tez yazarlarının en çok tercih ettiği yöntem 287 adet tez ve %95,7 ile nicel araştırma yöntemi olmuştur. İkinci sırada tez yazarları 6 adet tezle ve %2 ile nitel araştırma yöntemini, üçüncü sırada ise, 2 adet tez ve %0,7 ile hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerini birlikte kullanmıştır. Tezlerin örneklem büyüklüğü ile sayfa sayılarının ortalamaları aşağıdaki Tablo 11'de sunulmuştur:

Tablo 11: Tezlerin Örneklem Büyüklüğü ve Sayfa Sayılarının Ortalaması

Toplam Tez Sayısı	Tezlerin Örneklem Büyüklüğü Ortalaması	Tezlerin Sayfa Sayılarının Ortalaması
300	265,430	128

Tablo'da görüldüğü üzere toplam 300 adet yüksek lisans tezinin örneklem büyüklüğü ve sayfa sayılarının ortalamasının 265 ve 128 olduğu saptanmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çalışanların örgütün hedeflerini, politikalarını ve kültürünü benimseyerek, içselleştirmesi örgütsel bağlılık olarak ifade edilmekte birlikte, bu kavram örgütün sürdürülebilir başarıya ulaşması açısından önemlidir. Bu gerçekten yola çıkarak bu çalışmada yüksek lisans tezleri çerçevesinde örgütsel bağlılıkla ilgili bibliyometrik analiz yapılmış; elde edilen bulguların hem literatüre katkı sunabilmesi hem de konuyla ilgili araştırma yapmak isteyenlere yol gösterebilmesi yönünden faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Örgütsel bağlılık konusunda yapılan 300 yüksek lisans tezi bibliyometrik analiz yöntemiyle on bir parametre çerçevesinde incelenmiş ve buna göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Yüksek lisans tezlerinin erişim izni oranının oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Erişim izni olmayan tezlerin yalnızca (%6,6) oranında olduğu görülmüştür. Bu durum ise YÖK'nun tezlerin elektronik ortamda toplanması, düzenlenmesi ve erişim iznine açılmasıyla ilgili yönergesi doğrultusundaki usul ve esasları belirleyen politika değişikliği sonucu ulusal tez merkezindeki tezlerin büyük bir kısmının erişime açıldığını kanıtlamaktadır.

Yüksek lisans tezlerinin yazıldıkları diller açısından incelendiğinde, tezlerin Türkçe dilinde yazılanlarının %95 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık İngilizce dilinde yazılan yüksek lisans tezlerinin ise yalnızca (%4) oranında olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun anabilim dallarının ve bu anabilim dalları öğretim dillerinin büyük oranda Türkçe dilinde olduğu veya ileri derecede İngilizce bilen ve öğretebilen öğretim elemanlarının eksik ve / veya yetersiz olabileceğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yazıldığı yıllara göre tezler incelendiğinde, konuyla ilgili yüksek lisans tezlerinin en çok 2018 yılında yazıldıkları tespit edilmiştir. Yazarların cinsiyetlerine göre yüksek lisans tezleri incelendiğinde, erkeklere oranla tezlerin yarısından fazlasının kadın yazarlar tarafından yazıldığı tespit edilmiştir. Bu durum ise kadınların eğitim öğretimde fırsat eşitliğini yakaladığını ve yüksek lisans eğitimine önem verdiklerini göstermektedir.

Unvanlarına göre yüksek lisans tezlerinin tez danışmanları ele alındığında, yüksek lisans tezlerinin en çok yarıya yakınının (%41) Dr. Öğr. Üyesi unvanında tez danışmanları tarafından yönetildiği anlaşılmıştır.

Bu ise doçentlik şartlarına başvurabilmeleri açısından bakıldığında Doç. Dr. ve Prof. Dr. unvanındaki danışmanlara kıyasla Dr. Öğr. Üyelerinin daha fazla yüksek lisans tezini yönetmeleri kariyer ilerlemelerinde etkili olacağı düşüncesinden kaynaklandığı söylenilebilir.

Üniversitelere göre örgütsel bağlılıkla ilgili yüksek lisans tezleri incelendiğinde, en fazla (36 adet tez) ile Beykent Üniversitesi'nde konuyla ilgili tezlerin yazıldığı saptanmıştır. Bu durum devlet üniversitelerine oranla bir vakıf üniversitesinde konuyla daha çok çalışma yapıldığını göstermektedir.

İncelenen konuya göre yüksek lisans tezleri ele alındığında, örgütsel bağlılığın en fazla iş tatmini değişkeniyle ilişki kurularak yazıldığı tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla, genel boyutları ile 'örgütsel bağlılık' ve 'liderlik konuları' izlemiştir. Bu durum diğer değişkenlerle literatürdeki yapılmış çalışmalarla da örtüşmekle birlikte; farklı değişkenlerle ilgili çalışmaların yapılabilmesinin, literatüre daha fazla katkı sunabileceği söylenebilir.

Anabilim dalları açısından yüksek lisans tezleri ele alındığında, en fazla yüksek lisans tezlerinin işletme anabilim dalında yazıldığı, yüksek lisans tezlerinin sayfa ortalamalarının 128 olduğu saptanmıştır. Buna ilaveten tezlerin dağılımının diğer anabilim dalları arasında en çok işletme anabilim dalında yoğunlaşması, konunun hem disiplinler arası bir nitelik kazandığını hem de kuramsal bilgi temelini burada olduğunu göstermiştir. Bunun yanında tezlerin sayfa sayısı ortalamasına bakıldığında, ortalama sayfa sayısının yüksek lisans tezleri bakımından yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Örgütsel bağlılıkla ilgili yapılan tezleri yöntem açısından incelendiğinde, tez yazarlarının birinci sırada nicel araştırma yöntemini, nitel araştırma yöntemini ikinci sırada, hem nitel hem de nicel araştırma yöntemini ise üçüncü sırada olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Tez yazarlarının nitel veya karma araştırma yöntemlerinden ziyade daha çok nicel araştırma yöntemlerini tercih etmesi, genel itibarıyla yaygın olan önceden Türkçe'ye uyarlanmış ölçeklerin kullanılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu noktada her ne kadar ölçekler olsa da burada kültürün etkisinin göz ardı edilmemesi gerekir zira durumsallık varsayımı altında ölçeklerin kullanılmasının bazen başarılı sonuçların elde edilmesini engelleyebildiği bilinmektedir. Bu noktada geliştirilen ölçeklerin Türk kültürüne ne derece uyumlu olduğuna bakmak gerekebilir.

Örgütsel bağlılık konusunda yapılan yüksek lisans tezlerinin örneklem büyüklüğü ortalamasının ise, 265 olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçun yazarların nicel araştırmaları tercih ettiği gerçeğinden yola çıkarak,

yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmalar açısından yeterli olduğu söylenebilir. Ancak burada ölçekler için güç analizi gibi örneklem büyüklüğünü bilimsel bir şekilde belirleyen istatistikî analizleri de hesaba katarak yapmak gerekebilir.

Gelecekte yapılacak benzer çalışmalara doktora tezlerinin de katılarak incelenmesi ve bulguların tespit edilmesi öneriler olarak getirilebilir. Böylece bu karşılaştırmalı sonuçların ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Al, U. (2008). *Türkiye’de Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Allen, N. J. ve Meyer, J. P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63 (1), 1-18.
- Angle, H. L. ve Perry, J. L. (1981). An Empirical Assessment of Organizational Commitment and Organizational Effectiveness. *Administrative Science Quarterly*, 26 (1), 1-14.
- Avcı, N. ve Küçükusta, D. (2009). Konaklama İşletmelerinde Örgütsel Öğrenme, Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Eğilimi Arasındaki İlişki. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20 (1), 33-44.
- Bogler, R. ve Somech, A. (2004). Influence of Teacher Empowerment on Teachers’ Organizational Commitment, Professional Commitment and Organizational Citizenship Behavior in Schools. *Teaching and Teacher Education*, 20 (3), 277-289.
- Buchanan II, B. (1974). Building Organizational Commitment: the Socialization of Managers in Work Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 19 (4), 533-546.
- Carmeli, A. (2005). Perceived External Prestige, Affective Commitment, and Citizenship Behaviors. *Organization Studies*, 26 (3), 443-464.
- Chen, C. F. (2006). Job Satisfaction, Organizational Commitment, and Flight Attendants’ Turnover Intentions: a Note. *Journal of Air Transport Management*, 12 (5), 274-276.
- Cohen, A. (2007). Commitment Before and After: an Evaluation and Reconceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 17 (3), 336-354.

- Cook, J. ve Wall, T. (1980). New Work Attitude Measures of Trust, Organizational Commitment and Personal Need Non-Fulfilment. *Journal of Occupational Psychology*, 53 (1), 39-52.
- Falkenburg, K. ve Schyns, B. (2007). Work Satisfaction, Organizational Commitment and Withdrawal Behaviours. *Management Research News*, 30 (10), 708-723.,
- Finegan, J. E. (2000). The Impact of Person and Organizational Values on Organizational Commitment. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73 (2), 149-169.
- Garbarino, E. ve Johnson, M. S. (1999). The Different Roles of Satisfaction, Trust, and Commitment in Customer Relationships. *Journal of Marketing*, 63 (2), 70-87.
- Griffin, M. L., Hogan, N. L., Lambert, E. G., Tucker-Gail, K. A. ve Baker, D. N. (2010). Job Involvement, Job Stress, Job Satisfaction, and Organizational Commitment and the Burnout of Correctional Staff. *Criminal Justice and Behavior*, 37 (2), 239-255.
- Hotamışlı, M. ve Erem, I. (2014). Muhasebe ve Finansman Dergisi'nde Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 64, 1-20.
- Iverson, R. D. ve Buttigieg, D. M. (1999). Affective, Normative and Continuance Commitment: Can The 'Right Kind' of Commitment Be Managed?. *Journal of Management Studies*, 36 (3), 307-333.
- İlsev, A. (1997). *Örgütsel Bağlılık: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kanter, R. M. (1968). Commitment and Social Organization: a Study of Commitment Mechanisms in Utopian Communities. *American Behavioral Scientist*, 33 (4), 499-517.
- Koç, M. (2012). *İş Tatmini, Duygusal Tükenmişlik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şırnak Geçici Köy Koruculuğu Örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Lambert, E. ve Hogan, N. (2009). The Importance of Job Satisfaction and Organizational Commitment in Shaping Turnover Intent: a Test of a Causal Model. *Criminal Justice Review*, 34 (1), 96-118.

- Lowe, R. H. ve Vodanovich, S. J. (1995). A Field Study of Distributive and Procedural Justice as Predictors of Satisfaction and Organizational Commitment. *Journal of Business and Psychology*, 10 (1), 99-114.
- Mayer, R. C. ve Schoorman, F. D. (1992). Predicting Participation and Production Outcomes Through a Two-Dimensional Model of Organizational Commitment. *Academy of Management Journal*, 35 (3), 671-684.
- Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1984). Testing the “Side-Bet Theory” of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations. *Journal of Applied Psychology*, 69 (3), 372-378.
- Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1 (1), 61-89.
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L. ve Topolnytsky, L. (2002). Affective, Continuance, and Normative Commitment to the Organization: a Meta-Analysis of Antecedents, Correlates, and Consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61 (1), 20-52.
- Morrow, P. C. (2011). Managing Organizational Commitment: Insights from Longitudinal Research. *Journal of Vocational Behavior*, 79 (1), 18-35.
- O’Reilly III, C. A. ve Chatman, J. (1986). Organizational Commitment and Psychological Attachment: The Effects of Compliance, Identification, and Internalization on Prosocial Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), 492-499.
- Penley, L. E., ve Gould, S. (1988). Etzioni’s Model of Organizational Involvement: a Perspective for Understanding Commitment to Organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 9 (1), 43-59.
- Scholl, R. W. (1981). Differentiating Organizational Commitment from Expectancy as a Motivating Force. *Academy of Management Review*, 6 (4), 589-599.
- Somech, A. ve Bogler, R. (2002). Antecedents and Consequences of Teacher Organizational and Professional Commitment. *Educational Administration Quarterly*, 38 (4), 555-577.
- Stazyk, E. C., Pandey, S. K. ve Wright, B. E. (2011). Understanding Affective Organizational Commitment: the Importance of Institutional Context. *The American Review of Public Administration*, 41 (6), 603-624.

- Steers, R. M. (1977). Antecedents and Outcomes of Organizational Commitment. *Administrative Science Quarterly*, 22 (1), 46-56.
- Stevens, J. M. Beyer, J. M. ve Trice, H. M. (1978). Assessing Personal, Role, and Organizational Predictors of Managerial Commitment. *Academy of Management Journal*, 21 (3), 380-396.
- Vakola, M. ve Nikolaou, I. (2005). Attitudes towards Organizational Change: What is the Role of Employees' Stress and Commitment?. *Employee Relations*, 27 (2), 160-174.
- Wasti, S. A. (2005). Commitment Profiles: Combinations of Organizational Commitment Forms and Job Outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 67 (2), 290-308.
- Wiener, Y. (1982). Commitment in Organizations: a Normative View. *Academy of Management Review*, 7 (3), 418-428.
- Yıldız, T. ve Aykanat, Z. (2016). Yönetim ve Organizasyon Alanındaki Liderlik Çalışmalarının Gelişiminin Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. *Eurasian Business & Economics Journal*, 1, 120-130.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:241-255
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 08.10.2019
Kabul/Accepted: 14.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**VERİ MADENCİLİĞİ
ARAÇLARI KULLANILARAK
TÜRKİYE’NİN TURİZM
GELİRLERİNİN AYLARA GÖRE
YAPAY SİNİR AĞLARI İLE
TAHMİNLENMESİ**

***ESTIMATION USING THE
DATA MINING TOOLS
WITH ARTIFICIAL NEURAL
NETWORKS TURKEY’S
TOURISM REVENUES BY
MONTHS***

Öğr. Gör. Serpil SEVİMLİ DENİZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Gevaş Meslek Yüksek Okulu

ORCID: 0000-0002-8559-1107, sdeniz@yyu.edu.tr

Öz

Verilerden faydalı bilgilere erişme ve bilgileri inceleme süreci veri madenciliğidir. Yapay sinir ağları, veri madenciliği çalışmalarında kullanılan yöntemlerden biridir. Yapay sinir ağları ile nöron şekilsel ve işlevsel olarak taklit edilerek programlar oluşturulur. Matematiksel yöntemlere dayanan yapay sinir ağları tahminleme amaçlı kullanılabilir. Sebep ve sonuç ilişkisine dayanan bir tahmin probleminde, yapay sinir ağının girdileri bağımsız değişken, çıktısı ise bağımlı değişkendir. Doğrusal olmayan bir regresyon modeli olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada, turizm sektöründe bir tahmin probleminin çözümü amacıyla yapay sinir ağı kullanılarak veri madenciliği aracı WEKA ile modelleme ve çözümleme yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan, 1969-2017 yılları arası aylık turizm gelirleri verilerinden yararlanılmıştır. Bu veriler yapay sinir ağları ile modellenerek, 2018 verileri tahminlenmiştir. Gerçek veriler kullanıldığı için modelden elde edilen hata miktarları için 2019 da aylık elde edilebilecek turizm gelirleri tahminlenebilir. Turizm sektöründe değişime uyum sağlayıp, rekabeti yönetebilmek adına uygun tahminlemeler yapabilmek önemlidir. Merkezi ve yerel kamu yönetimlerinin hazırlayacakları turistik gelişme planları için yapılacak tahminler zemin oluşturulabilir. Türkiye’de turizm literatürüne katkı sağlanabilir. Bu tahmin çalışmaları, ileriye dönük karar verme ve planlamada turizm yöneticilerine ve yerel yönetimlere rehberlik edecektir.

Anahtar Kelimeler: yapay sinir ağı, tahmin, turizm gelirleri.

Abstract

Data mining is the process of accessing and examining useful information from data. Artificial neural networks are one of the methods used in data

mining studies. With artificial neural networks, programs are created by imitating the neuron formally and functionally. Artificial neural networks based on mathematical methods can be used for estimation purposes. In a prediction problem based on the relationship between cause and effect, the inputs of the artificial neural network are independent variables and the output is dependent variables. It can be considered as a nonlinear regression model.

In this study, in order to solve a prediction problem in the tourism sector, modeling and analysis are made with WEKA data mining tool using an artificial neural network. Published by Turkey's Statistics Institute, it has benefited from 1969- 2017 tourism revenues between monthly data. These data were modeled with artificial neural networks and 2018 data were estimated. Since the actual data is used, it is possible to estimate the tourism revenues that can be obtained monthly in 2019 for the error amounts obtained from the model. It is important to adapt to change in the tourism sector and to make appropriate predictions in order to manage the competition. Estimates to be made for the touristic development plans to be prepared by the central and local public administrations can form the basis. It could contribute to the tourism literature in Turkey. These forecasting studies will guide tourism managers and local governments in future decision-making and planning.

Keywords: artificial neural network, estimation, tourism incomes.

Giriş

Turizm işletmeleri birçok ekonomik, politik ve çevresel faktörden ciddi bir şekilde etkilenmesine rağmen yoğun rekabet ve turistik talep ile faaliyet göstermeye devam etmektedir. Turizm işletmeleri tarafından turistik talebin tahmin edilmesi önemlidir. Çünkü bu sayede işletme yöneticileri yatırım miktarını, bütçe ve kaynak tahsisini ve turizm gelişim planlarını doğru ve verimli bir şekilde belirleyebileceklerdir (Çuhadar, 2006: 53). Nitel ve nicel yöntemlerin yanı sıra, gelecekteki tahmin çalışmalarında gelişen teknoloji ile geliştirilen makine öğrenme yöntemleri ile geleneksel tahmin yöntemlerine alternatif olarak kullanılacak yeni yöntemler araştırılmaya başlanmıştır. Bu yöntemlerden biri yapay sinir ağı modelidir. İnsan beynindeki sinir hücrelerinin çalışma prensipleri ilham alınarak yapılandırılan yapay sinir ağları, insan beyninin öğrenme yapısını tam olarak modelleyen bir teknik olarak kullanılır (Elmas, 2010: 28).

Veri madenciliği; veriler arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak, veri ambarlarında tutulan veriler arasındaki ilişkileri keşfetmek şeklinde tanımlanır. Bu tanımları kullanarak, veri madenciliğinin de istatistiksel bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Veri madenciliği, büyük miktarlarda veriyle karar almak için potansiyel olarak yararlı olabilecek uygulanabilir ve anlamlı bilgileri çıkarmanın adıdır. Veri madenciliği kapsamlı bir veri kümesinde analiz teknikleri kullanılarak çıkarım, tahminleme çalışmaları

yapılmasıdır. İnsan beyninin çalışma şeklini taklit eden yapay sinir ağları birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Verilerden öğrenme, genelleme ve birçok değişkenle çalışma gibi önemli özelliklere sahiptir. Yapay sinir ağları, farklı uygulamalarda hassas hesaplamalar yapmak için bugün mevcut en hızlı bilgisayarlardan daha hızlıdır. Karmaşık veya belirsiz verileri açıklar. Bu özelliklerden dolayı, bilgi sınıflandırma ve yorumlama gibi birçok farklı sorunun çözümünde ve işletme, finans, endüstri ve eğitim veya doğrusal olmayan sistemlerde mevcut yöntemlerde kullanılır (Yurtoğlu, 2005: 27). Nöronlar matematiksel modellenir. Transfer fonksiyonu olarak adlandırılan denklemin çözümüdür. Bu işleme elemanı, diğer nöronlardan gelen sinyalleri alır: onları birleştirir, dönüştürür ve sayısal bir sonuç oluşturur. Genel olarak, işleme elemanları kabaca gerçek nöronlara karşılık gelir ve bir ağ içinde birbirine bağlanır: Bu yapı aynı zamanda sinir ağları da yaratır (Bahadır ve Özdemir, 1996: 45). Yapay sinir ağı teknolojisi, yapay zeka çalışma alanının alt alanlarından biridir ve yapay zekanın incelenmesine destek vermektedir. İnsan beyninin temel fonksiyonunu sağlayan nöronu (nöron) basit ve işlevsel bir şekilde simüle eden yapay sinir ağları, biyolojik sinir sisteminin basit bir simülasyonudur. Bu sayede, bilgisayar ortamında insan öğrenme yeteneğini deneyimleyerek taşıdığı düşünülen yapay sinir ağları teknolojisi, girdi verilerinden bilgisayar kapasitesine kadar inanılmaz bir öğrenme sağlar ve birçok avantaj sunar. Çeşitli avantajlar sunan ve günden güne gelişen bu teknoloji, birçok alanda olduğu kadar ekonomi ve istatistik alanlarında da kullanılmaktadır. Genellikle tahmin gibi veri yapısının tanımlanmasını gerektiren alanlarda kullanılırlar (Yurtoğlu, 2005: 10). Yapay sinir ağlarının tarihi, nörobiyolojiye ve bilginin bilgisayar bilimine uyarlanmasına dayanır. Yapay sinir ağları üzerindeki çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların çoğunun birbirinin devamı olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, günümüzde en eski geliştirilen sinir ağı yapıları ve öğrenme algoritmaları halen kullanılmaktadır ve bu alandaki gelişmeler önceki gelişmelerle yakından ilgilidir. Bu çalışmaların birbirini takip etmesi nedeniyle, yapay sinir ağları çalışmaları hızla gelişmiştir, ancak daha sonra yapılan çalışmalar önceki çalışmaların yetersiz olduğunu ve bu problemler çözülene kadar, yapay sinir ağları alanındaki çalışmaların bu çalışmalara destek verdiğini göstermiştir (Öztemel, 2012: 25).

Günümüzde bilgisayarların büyüklüğü ve kapasitesinin artması ile birlikte yapay sinir ağları teorik ve laboratuvar çalışmaları olmaktan çıkmış, günlük hayatta kullanılan ve pratikte insanlara faydalı olacak sistemler yaratmaya başlamıştır (Öztemel, 2012: 27). Yapay sinir ağlarının kullanımının finans alanındaki yaygınlaşması, Rumelhart ve McClelland tarafından geri yayılma algoritmasının geliştirilmesine paraleldir. Finansal problemleri doğrusal olmayan bir yapı olduğu gibi doğrusal bir yapı içerdi-

ğinden, finansal problemlerin çözümünde çok katmanlı ağlara ihtiyaç duyulur. Daha önce geliştirilen çok katmanlı ağlar olmasına rağmen, bu ağlar eğitilememiştir. Ancak Rumelhart ve McClelland tarafından geliştirilen bu algoritma sayesinde bu problemin üstesinden gelinmiş ve yapay sinir ağları finans alanında da kullanılmaya başlanmıştır (Yurtoğlu, 2005: 32).

Biyolojik sinir sisteminden ilham alan yapay sinir ağları, veriler arasındaki ilişkiyi öğrenme, saklama ve açığa çıkarma yeteneğine sahiptir. Yapay sinir ağları biyolojik sinir sistemlerinin yapısına benzer şekilde yapay sinir hücrelerinden oluşur. Yapay bir sinir hücresi, biyolojik sinirin temel fonksiyonlarını taklit eden basit bir yapıdır. Ağdaki nöronlar bir veya daha fazla girdi alır ve tek bir çıktı üretir. Bu çıktı, yapay sinir ağından bir çıktı olabilir veya diğer nöronlara girdi olarak kullanılabilir. Yapay sinir hücrelerine mühendislik bilimindeki süreç elemanları (nöronlar) denir. Geliştirilen hücre modellerinde farklılıklar olsa da, genel olarak her işlem elemanı beş ana bileşenden oluşur: girdiler, ağırlıklar, toplama fonksiyonu, etkinleştirme fonksiyonu ve hücre çıkışı (Öztemel, 2012: 35). Türkiye’de tüketimin ve kentleşmenin artması kentlerde işsizlik probleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turizm, emek yoğun üretim yapısıyla işsizliğe çare olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yüzden Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin dikkatini çeken turizme, ekonomik etkileri nedeniyle önem verilmeye başlanmıştır (Aktaş, 2002: 24).

Yapay Sinir Ağlarının Gelişimi

Tarihte veri madenciliği faaliyetleri, sayma için ilk bilgisayarların kullanılmasıyla 1950’lerde başlamıştır. 1960’lı yıllarda istatistikçiler, veri madenciliğinin ilk adımlarını oluşturan regresyon analiziyle olasılık tahmin algoritmalarının en iyisini keşfettiler (Şaylan, 2013: 3). 1970’lerde, bilgisayar uzmanları tarafından basit kurallara dayalı uzman sistemler geliştirmek için ilişkisel Veri Tabanı Yönetim Sistemleri metodolojisi geliştirildi ve basit makine öğrenmesi bulundu. 1980’lerde veritabanı yönetim sistemleri genişletildi ve bilimsel alanlarda geliştirildi ve kullanıldı. Bu dönemde şirketler, rakipleri, müşterileri ve ürünleri ile ilgili büyük miktarda veri tabanı oluşturmaya başladılar. Bu veri tabanlarına SQL veritabanı sorgu dili ve benzer diller kullanılarak erişilmiştir (Savaş, 2012: 4). 1990’ dan beri veri tabanları ve veri ambarları geliştirilmiştir. Ayrıca, zaman içinde teknolojiyle gelişen veri madenciliği, yaygın olarak kullanılan standart bir işin parçası haline gelmiştir. Veritabanındaki veriler üzerinde 1990’ ların başında yapılan çalışmalar daha sonra genişletilmiş ve veri tabanında tutulmayan verileri içerecek şekilde genişletilmiştir (Can ve Diğ, 2012: 3). Günümüzde bilgisayarların yaygın olarak kullanılması ve dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte veri yığınları meydana gelmiştir. Bu mevcut veri kütleleri arasındaki kalıpların, ilişkilerin ve eğilimlerin doğru tahmin

edilmesi, gelecek için sağlam kararlar almak için önemlidir. Bu ihtiyaçların ortaya çıkması ile istatistiksel analizde ve yapay zeka modellemesinde kullanılan veri madenciliği uygulamaları artmıştır. Veri madenciliğine artan ilgi ile kullanım alanları farklılaşmıştır (Çuhadar vd., 2009: 111).

Yapay Sinir Ağı Yapısı

Milyonlarca biyolojik sinir hücresi (nöron), beynin bağlantılar yoluyla bağlanmasıyla oluşur. Başka bir deyişle, katmanlar aynı yönde bir araya gelen nöronlar tarafından oluşturulur ve bu birkaç katmanın birleştirilmesiyle yapay sinir ağları oluşturulur. Bu yapının bazı nöronları girdi almak için dış alana ve çıktılarını iletmek için diğerlerine bağlanır. Diğer tüm nöronlar gizli katmanlardır. Bu durumda, katmanların farklı şekillerde birbirine bağlanması farklı ağ mimarileri ile sonuçlanır. Yapay sinir ağlarının ilk yıllarında, bazı araştırmacılar rastgele nöronlar arasında bağlantılar kurmuş ve olumsuz sonuçlar vermiştir (Yurtoğlu, 2005: 44).

Bir yapı tasarlanmanın en kolay yolu, elemanları yerleştirmektir. Katmanlamanın üç bölümü vardır. Bunlar nöronları katmanlara ayırmak, katmanlar arasındaki bağlantıları gruplandırmak ve son olarak kümeleme ve transfer fonksiyonlarını gruplandırmaktır. Başka bir deyişle, sinir hücrelerinin kombinasyonu rastgele olamaz. Genel olarak, üç katmanda bir araya gelirler: giriş katmanı, gizli katman veya ara katman ve çıktı katmanı. Ağı oluşturmak için paralel bağlanırlar (Öztemel, 2012: 58). Bu katmanlar:

Giriş Katmanı: Bu katmandaki nöronlar dış dünyadan bilgi alır ve gizli katmanlara aktarır. Bazı ağlar, giriş katmanındaki hiçbir bilgiyi işlemez. Giriş değerlerini bir sonraki katmana iletirler. Bu nedenle, bazı araştırmacılar bu katmanı ağ katmanlarının sayısına eklememektedir.

Gizli (Orta) Katman: Giriş katmanından gelen bilgiler işlenir ve çıkış katmanına gönderilir. Bu bilgi gizli katmanlar halinde işlenir. Bir ağda, giriş ve çıkış katmanı tek bir katmandan oluşurken, gizli katman birden fazla katmandan oluşabilir. Gizli katmanlar, diğer nöronlarla tamamen bağlantılı olan çok sayıda nöron içerir. Gizli katmandaki nöron sayısının seçimi, ağın boyutunu tanımlamak ve performansı bilmek için çok önemlidir. Ek olarak, latent katmandaki nöronların ve katmanların sayısının artırılması ya da azaltılması ağın basit ya da karışık olup olmadığını etkiler.

Çıktı Katmanı: Bu katmandaki nöronlar, gizli katmandan gelen bilgileri işler ve giriş katmanından sunulan giriş seti (örnek) için ağın üretmesi gereken çıkışı üretir. Üretilen çıktı dış dünyaya gönderilir.

Yapay sinir ağları, öğrenme, sınıflandırma, genelleme, tahmin, özellik belirleme ve optimizasyon işlemlerini gerçekleştirebilir. Yapay sinir ağları, öğrenme sürecinde verilen bilgileri düzenleyerek daha fazla gir-

di için doğru kararlar alma yeteneğine sahiptir. Günümüzde birçok alanda kullanılan yapay sinir ağları, aşağıdaki genel özelliklerden dolayı birçok alanda etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Öztemel, 2012: 17).

Makine öğrenme süreci de yapay sinir ağları ile gerçekleştirilebilir. Ağların temel görevi bilgisayarlara öğrenme sağlamaktır. Olayları öğrenerek, benzer olaylara karşı benzer kararlar almaya çalışırlar. Programların çalışma tarzı bilinen programlama yöntemlerine benzemez. Geleneksel programlama ve yapay zeka yöntemlerinden farklı bilgi işlem yöntemleri vardır.

Bilgi tutma: Yapay sinir ağlarında bilgi, ağ bağlantılarının değerleri ile ölçülür ve bağlantılarda depolanır (Odabaş, 2017: 65).

Doğrusal olmayan yapı: Yapay sinir ağlarının temel işlem elemanı olan nöron doğrusal değildir. Bu nedenle, nöronların birleştirilmesiyle oluşan yapay sinir ağları doğrusal değildir. Kullanılan aktivasyon fonksiyonu doğrusal bir fonksiyon değildir. Bu nedenle yapay sinir ağları, gerçek hayatta doğrusal olmayan problemleri çözmek için kullanılabilir (Odabaş, 2017: 66).

Öğrenme: Yapay sinir ağları gerçek olaylar olan örnekleri kullanmayı ve problem çözmeyi öğrenir. Olayları öğrenebilmek için ilgili örneklerin belirlenmesi gerekir. Örneklerle olay hakkında genellemeler yapabilmek yeteneği kazanır. Yapay sinir ağlarının istenen davranışı elde etmek için programlanması gerekir. Başka bir deyişle, nöronlar arasında doğru bağlantılar yapılmalı ve bağlantılar uygun ağırlıklara sahip olmalıdır. Yapay sinir ağlarının karmaşık yapısı nedeniyle, bağlantılar ve ağırlıklar önceden ayarlanamaz veya tasarlanamaz. Bu nedenle yapay sinir ağları, istenen davranışı göstermek için ilgilendikleri problemde eğitim örnekleri kullanarak sorunu öğrenmelidir (Güvenç ve Diğ, 2007: 1).

Yapay sinir ağlarını güvenli bir şekilde kullanabilmek için eğitimleri ve performanslarının test edilmeleri gerekir: ağın eğitimi, mevcut örneklerin bireysel ağa gösterildiği anlamına gelir ve ağ, olaylar arasındaki ilişkileri belirlemek için kendi mekanizmalarını kullanır. Örnekler iki gruba ayrılır: eğitim ve test seti. Her ağ ilk önce bir eğitim seti ile eğitilir ve ağ tüm örneklerle doğru cevaplar vermeye başladığında, eğitim tamamlanır. Görülmemiş örnekler hakkında bilgi elde edebilmek için: ağ hakkında bilgi üretebildiği örneklerle genellemeler yapar (Güvenç ve ark., 2007:2).

Algılama olaylarında kullanılabilirlik: Ağlar çoğunlukla algılama bilgilerini işlemek için kullanılır.

Örüntü birleştirme ve sınıflandırma: Çoğu ağın amacı, kendilerine örnek olarak verilen örüntüleri veya başkalarını ilişkilendirmektir. Diğer

amaç sınıflandırmadır (Haykin, 1999: 78).

Kendi kendini organize etme ve öğrenme yeteneği: Sürekli yeni olaylar öğrenmesi ve ağıın yeni durumlara adapte olması mümkündür (Haykin, 1999: 78).

Eksik bilgilerle çalışabilme becerisi: Ağlar, eğitildikten sonra eksik bilgilerle çalışabilir ve yeni örneklerdeki bilgi eksikliğine rağmen sonuç üretebilir. Bu onların performansını düşürmez. Ağıın kendisi eğitim sırasında hangi bilgilerin önemli olduğunu öğrenebilir.

Hata toleransı: Ağların eksik bilgi ile çalışabilmesi onları hatalara karşı toleranslı kılar. Yapay sinir ağları, çok sayıda nöron çeşitli şekillerde bağlandığı ve ağıın bilgileri ağdaki tüm bağlantılar üzerine dağıtıldığı için paralel bir dağınık yapıya sahiptir. Bu nedenle, eğitilmiş bir yapay sinir ağının bazı bağlantıları, hatta bazı nöronlar bile, ağıın doğru bilgi üretme yeteneğini önemli ölçüde etkilemeyen etkisiz hale gelir. Bu nedenle, hata giderme yetenekleri diğer yöntemlerden daha yüksektir (Balkin, 1997: 7)

Belirsiz tamamlanmamış bilgileri işleme yeteneği: Olayları öğrendikten sonra, belirsizlik altında ağlar öğrendikleri olaylar hakkında ilişkiler kurarak kararlar alabilir (Haykin, 1999: 57).

Dağıtılmış bellek: Yapay sinir ağlarında, bilgi ağa yayılır. Nöronların birbirine bağlanmasının değerleri ağıın bilgisini gösterir. Tek bir bağlantının anlamı yoktur. Tüm ağ, öğrendiği olayın tamamını karakterize eder. Bu nedenle, bilgi ağa dağıtılır. Bu, dağıtılmış bir belleğin ortaya çıkmasına neden olur.

Yalnızca sayısal bilgilerle çalışmak: Sembolik ifadelerle temsil edilen bilgilerin, çözümleri yorumlamak ve üretmek için sayısal gösterime dönüştürülmesi gerekir.

Donanım ve Hız: Yapay sinir ağları büyük ölçekli entegre devre (VLSI) teknolojisi nedeniyle paralel yapıya sahiptir. Bu özellik yapay sinir ağının bilgiyi hızlı bir şekilde işleme yeteneğini artırır ve gerçek zamanlı uygulamalarda istenir (Kabalcı, 2019: 18-19).

Tahmin, bir değişkenin gelecekteki değerlerinin yaklaşık belirlenmesi olarak tanımlanabilir. Tahmin, işletme, finans, yönetim bilimi, siyaset bilimi, planlama ve daha birçok alanda karşılaşılan bir kavramdır. Daha doğrusu, gelecekteki karar vermenin gerekli olduğu yerlerde karar vermede yardımcı olacaktır. Tahminin amacı karar verme riskini azaltmaktır (Zhang ve diğ., 1998). Veri madenciliği için kullanılan temel teknikler: Sınıflandırma ve tahmin, kümeleme, ilişki kuralları, aykırı değer analizi, sıralı dizi analizi, zaman serisi analizi, metin madenciliği, web madencili-

ği ve sosyal ağların analizi olarak sıralanabilir (Zhao, 2013: 11). Katman sayısına göre yapay sinir ağları tek katmanlı sinir ağlarına ve çok katmanlı sinir ağları olarak ayrılır.

Tek Katmanlı Yapay Sinir Ağları

Sadece girdi ve çıktı katmanlarından oluşan yapay sinir ağı mimarisi tek katmanlı yapay sinir ağlarıdır. Her ağı bir veya daha fazla giriş ve çıkışı vardır. Çıkış birimleri tüm giriş birimlerine bağlanır. Her bağlantının bir ağırlığı vardır. Bu ağlarda ağı çıktısının sıfır olmasını önleyen bir eşik değeri vardır. Eşik değerinin giriş her zaman $+1$ 'dir. Gizli bir tabaka vardır. Bu ağlar, çoğunlukla lineer problemler için kullanılır (Öztemel, 2012: 69).

Çok Katmanlı Yapay Sinir Ağları

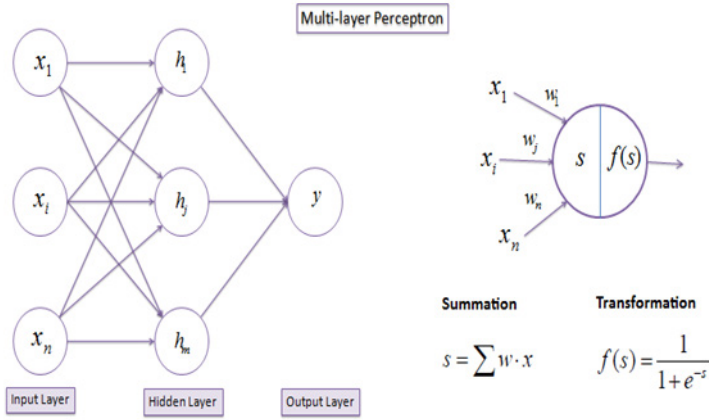
Birçok nöronun birbirine bağlandığı çeşitli katmanlardan oluşan tipik bir ağıdır. Çok katmanlı yapay sinir ağlarında, giriş katmanı, çıkış katmanı arasında ve bu iki katman arasında bir veya daha fazla gizli katman vardır. Bu özellik, çok katmanlı yapay sinir ağlarını tek katmanlı yapay sinir ağlarından ayıran ana özelliktir. Çok katmanlı yapay sinir ağları, özellikle öngörülerde, karmaşık sorunların çözümünde kullanılır. Çünkü bu ağlarda, gizli katmanın yapısındaki bir dizi işlemin kendiliğinden doğrusal olmayan bir yapıya dönüşme kabiliyeti vardır (Zhang ve Diğ., 1998: 37-38).

Tek katmanlı sensörlerin doğrusal problemleri çözmedeki yetersizliği yapay sinir ağlarının çalışmadığı fikrine yol açmıştır. Bununla birlikte, XOR problemini çözme çalışmaları sonucunda geliştirilen çok katmanlı sensörler, yapay sinir ağlarının tarihsel gelişiminde önemli bir adım olmuştur. Araştırmalar, çok katmanlı ağların ortaya çıkması ve öğrenme kuralı, geri yayılma algoritması ile sonuçlanmıştır. Çok Katmanlı Sensör Modeli “Hata Yayılım Modeli ” veya “Geri Yayılım Modeli ” olarak da adlandırılır (Hamzaçebi ve Kutay, 2004: 229).

Çok katmanlı ağlar ile elde edilen doğrusal olmayan problemleri çözüme başarılı sonuçlar ve geri yayılım algoritması, işletme bilimi de dahil olmak üzere birçok alanda kullanımında bir artışa yol açmıştır. Çok katmanlı ağlar, özellikle sınıflandırma, tanıma ve genelleme gerektiren problemler için çok önemli bir çözüm aracıdır. Asıl amacı “ ağı beklenen çıkışı ile ürettiği çıktı arasındaki hata arasındaki farkı en aza indirmektir (Öztemel, 2012: 57). Parçalama Vektörü Doğrusal Model (Doğrusal Vektör Kantitatif, LVQ) ve Çok Katmanlı Algılayıcı (Çok Katmanlı Algı) modeli çok katmanlı sinir ağlarının örnekleridir. Çok katmanlı ağlarda en sık kullanılan transfer fonksiyonları sigmoid fonksiyon ve hiperbolik teğet

fonksiyondur (Odabaş, 2017: 67).

Çok Katmanlı sensör (MLP), giriş ve çıkış katmanları arasında bir veya daha fazla katman içeren ileriye dönük bir sinir ağıdır. Feedforward, verilerin girdiden çıktı katmanına (ileri) bir yönde aktığı anlamına gelir. Bu ağ türü, geri yayılım öğrenme algoritması ile eğitilmiştir. MLP'ler örüntü sınıflandırma, tanıma, tahmin ve yaklaşım için yaygın olarak kullanılır. Çok Katmanlı Perceptron doğrusal olarak ayrılmamış problemleri çözebilir (Elmas, 2010: 85). Feedforward Networks: Veriler, girdi gizli ve çıktı katmanlarından tek yönde iletilir (Akpınar, 2014: 57).

Şekil 1: MLP

Kaynak:(<https://machinelearningmastery.com/when-to-use-mlp-cnn-and-rnn-neural-networks>)

Geriyeye doğru yayılım:

Katmanlar arasında bağlantı kurarak çok katmanlı algılayıcıyı bağlayan, ileriye dönük ve yapay sinir ağları modelinin eğitimini denetler (Akpınar, 2014: 59).

Çapraz Doğrulama

Uygulanan yöntemin başarısını test etmek için, veri seti eğitim ve test setlerine bölünür. Bu ayırma çeşitli şekillerde yapılabilir. Örneğin, veri setinin % 66'sı eğitim için ayrılmıştır ve % 33'ü test içindir. Eğitim seti ve sistem eğitildikten sonra, test seti ile başarısını test etmek için yöntemlerden biri kullanılabilir. Bu eğitim ve test setlerinin rastgele atanması da farklı bir yöntemdir. Ancak bu çalışmada eğitim ve test kümeleri katlanmış ve değiştirilmiştir. Amaç verileri bir eğitim ve test kümesi olarak ayırmak

ve aşırı uyumu önlemek için modelin daha önce görmediği bir veri seti üzerinde nasıl performans göstereceğini anlamaktır. Ancak, modelimizin eğitim ve test aşamasında dağılmasından dolayı bazı hatalar olabilir. Bu hataları en aza indirmek için K - Fold Cross Validation tekniği kullanılmaktadır. Eğitim verileri set içine rastgele k segmentlerinde böler. Eğitim için k -1, test seti için 1 kısım kullanılır ve k bu kez tekrarlanır. Elde edilen değerler, her bir turda, toplanır ve ortalaması modelinin performansını değerlendirilir (Şeker, 2019).

Turizm, ülkeler için ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel dinamiklerini olumlu yönde etkileyen, yarattığı katma değer ve istihdam ile dünyada en hızlı gelişen sektör konumundadır. Türkiye açısından turizm sektörü, milli gelire olan katkısının yanı sıra sağladığı döviz geliri ile ödemeler dengesine katkısı, etki alanına giren iş kolları ve yarattığı istihdam ile büyük bir öneme sahiptir (Kandır ve Diğ, 2008: 214).

Turizmin, Türkiye ekonomisine katkısını irdelemek amacıyla yıllar itibariyle elde edilen gelirlere ve ziyaretçi sayılarına bakıldığında, genel olarak bir artış olduğu görülmektedir. Bu artış, yurt dışında yaşayan vatandaşlar ile yabancıların yaptıkları harcamaların toplamında ve sadece yabancı ziyaretçilerin yaptıkları harcamaların toplamında benzer şekilde görülmektedir. Özellikle son yıllardaki ziyaretçi sayısı ve turizm gelirindeki artış sayesinde, Türkiye dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler arasında yer almaya başlamış ve uluslararası rekabet gücünü maksimize etme yolunda önemli adımlar atmıştır. 2010 yılında ülkelere gelen uluslararası ziyaretçi sıralamasında yedinci sırada yer alan Türkiye, gelişimini devam ettirerek 2012 yılı sonu itibariyle altıncı sıraya yükselmiştir (TÜİK, 2019).

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, turizm alanında klasik yöntemlere alternatif olarak farklı sektörlerde etkin bir tahmin yöntemi olarak kullanılan yapay sinir ağlarını kullanmak ve turizm gelirleri için etkin bir tahmin yapmaktır. Yerel kamu idareleri tarafından hazırlanan turistik gelişim planlarına temel teşkil etmek, ilgili işletme yöneticilerinin aylık planlarında karar vermeyi kolaylaştırmak ve Türkiye’de turizm literatürüne katkıda bulunmak bu çalışmanın amaçları olarak sıralanabilir. Turizm talebine etki eden, talebi belirleyen faktörlerin irdelendiği çalışmaların önemli bir kısmında turizm talep tahmini gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan da yeni bir tahmin yöntemi sunmak adına çalışma önemlidir.

Araştırma Yöntemi ve Kullanılan Veriler

Yapay sinir ağlarının öngörme amaçlı ağ yapısı olarak kullanılan Çok Katmanlı Perceptron modeli, kantitatif verilerle kestirimsel çalışmalarda en yaygın kullanılan ağ mimarisi olması nedeniyle çalışmamızda tercih edilen yöntem olmuştur. Hem doğrusal hem de doğrusal olmayan yapılarda çok başarılı olduğundan bu çalışmada uygulanan yöntemdir. Bir diğer avantajı ise diğer mimarilere göre çok dahakullanışlı bir yöntem olmasıdır. Bu sayede daha az çaba ile yeterli derecede başarılı sonuçlar elde edebilen ağ mimarisi olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınmış 1969-2017 yılları arasındaki Türkiye aylık turizm gelirleri verileridir.

Yazılım

Veri madenciliği çalışmalarında yapay sinir ağlarını çözmek için geliştirilmiş birçok yazılım vardır. Araştırmacılar ya bu yazılımları ya da probleme özgü olarak kendi geliştirdikleri yazılımları kullanmaktadırlar. Bu çalışmada WEKA kullanılmıştır. WEKA, açık kaynak kodlu Java ile yazılmış bir veri madenciliği aracıdır.

Yöntemin Uygulanması

Veriler WEKA için uygun formata dönüştürüldükten sonra, Çok Katmanlı Perceptron seçilir ve 10 Çapraz Doğrulama ile test edilir

Tablo 1: Çapraz Doğrulama sonuçları

==== Predictions on test data ====	
==== Cross-validation ====	
==== Summary ====	
Correlation coefficient	0.9774
Mean absolute error	275126.0657
Root mean squared error	310788.503
Relative absolute error	19.2181 %
Root relative squared error	19.6969 %
Total Number of Instances	12

Multi Layer Perceptron kullanılarak modellenen veriler için tahminlenen değerler, gerçek veriler ve hata değerlerini içeren sonuçlar aşağıda çizelge 2'de verilmiştir.

AYLAR	2018-GER- ÇEK (bin dolar)	TAHMİN- LENEN (bin dolar)	HATA (bin dolar)
OCAK	1 461 570	1 307 858	-153711
ŞUBAT	1 527 070	1 740194	213124
MART	2 139 766	1 578 470	- 561295
NİSAN	2 655 561	2 858 724	173808
MAYIS	3 678 440	4 286 763	608323
HAZİRAN	4 505 594	4 215 392	- 290201
TEMMUZ	5 671 801	5 456 428	- 215372
AĞUSTOS	5 383 332	5 179 760	- 203571
EYLÜL	4 792 818	5 012 134	219316
EKİM	3 755 467	3 463 770	- 291696
KASIM	1 966 277	2 134 203	167926
ARALIK	1 950 705	2 124 513	173808

Çizelge 2: MLP sonucu bulunan değerler

Sonuç ve Öneriler

Turizm ekonomik sonuçları açısından değerlendirildiğinde, tüm ülkelerin bu sonuçlardan yararlanmak için büyük çaba harcadığı bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Özellikle, ödemeler dengesine ve ekonomik uygulanabilirliğe olan katkısı, turizmi birçok ülkede cazip hale getirmiş ve kalkınma planlarına yaygın olarak dahil edilmiştir. Gelir ve döviz girdisi olarak ulusal bir ekonomi için turizm, bölgeler arası ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması, yeni işlerin açılmasıyla işsizliğin azaltılması, tarım, taşımacılık, hizmetleri ve diğer turizm ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olan ticari faaliyetlerin parasal olmayan etkileri kadar hayati öneme sahiptir.

Bununla birlikte, turizmin belirtilen özelliklerinden yararlanmak için, hem kamu hem de özel sektörde gelecekteki kararların alınmasında turizm talebine ilişkin tahminler çok önemlidir. Turizmdeki gelişmeleri bilimsel yöntemlerle tahmin etmek, yönetici pozisyonundaki bireylerin karar vermelerini kolaylaştıracaktır. Ancak: güvenilir ve doğru talep tahminleri ve turizm sektörüyle ilgili her türlü konaklama, ulaşım ve seyahat faaliyetleri. Bu nedenle, kullanılan veri setleriyle uyumlu ve en doğru tahmin sonuçlarını veren metodun belirlenmesi, gelecekte yapılacak talep tahminlerinin güvenilirliği için de önemlidir. Turizm sektöründe hızla

gelişen dünyanın değişimlerine uyum sağlayıp, rekabeti yönetmek ve değişimleri avantaja dönüştürebilmek giderek zorlaşmaktadır. Yaşamın her alanındaki başarılı tahminlemelerin geleceğimizi önemli ölçüde etkilediği gerçektir. Hayatın getirdiği risklerin farkına varabilme, ileriye yönelik planlamalar yapabilme ve istikrar açısından, başarılı tahminlemelerin önemi bütün dünya tarafından kabul edilmektedir.

Turizmdeki gelişmeleri bilimsel yöntemlerle tahmin etmek yöneticilerin karar vermelerini kolaylaştırır. Talep, turizm yatırımlarının itici gücüdür vesayisal ve niteliksel özelliklerin bir işlevi olarak ortaya çıkar. Çok büyük yatırımlarda turizm projelerinin başarısı, talep ve arz yapısına göre değişir. Kullanılan veriler ve en doğru tahminleri veren yöntemi belirlemek, talep tahminlerinin güvenilirliği için son derece önemlidir.

Bu çalışmada 1967-2017 arası Türkiye turizm gelirleri yapay sinir ağı ile modellenerek, yüksek başarılı bir model ile 2018 turizm gelirleri tahmin edilmiştir. Modeldeki hatanın önemsenmeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 2019 verileri belli bir güven aralığında tahmin edilebilir. Bu da turizm sektöründe alınması gereken önlemler için bir fikir oluşturabilir. Bu da büyük verinin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Sektörde verilerin bu tür veri madenciliği çalışmaları yapılabilmesi için daha ayrıntılı depolanması önemli bir konudur. Benzer çalışmalar il-ler bazında yapılarak, daha yerel önlemlerin alınması sağlanabilir. Yapılan tahminler ile merkezi ve yerel kamu yönetimleri tarafından hazırlanan turistik gelişme planları için bir zemin oluşturulabilir. İlgili işletme yöneticilerinin aylık planlamalarında karar almaları kolaylaştırılabilir.

Kaynakça

- Akpınar, H. (2014). *Data*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Aktaş, A. (2002). *Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bahadır, E. ve Özdemir, A.Ş. (1996). *Akademik Başarı Tahmininde Yapay Sinir Ağları*. İstanbul: Burç Yayınevi.
- Balkin, S. D. (1997). Using Recurrent Neural Networks For Time Series Forecasting. *Working Department of Management Science and Information Systems Pennsylvania State University*, 97-111.
- Can, M., Çamur, B., Kuru, E., Özkan, Ö. ve Rzayeva, Z. (2012). Veri Kümelerinden Bilgi Keşfi: *Veri Madenciliği, XIV. Öğrenci Sempozyumu Çalışma Grubu Sunumları* içinde, Başkent Üniversitesi, Tıp Fakültesi, (ss. 1-14).
- Çuhadar, M. (2006). *Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir*

Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Çuhadar, M., Güngör, İ. ve Göksu, A. (2009). Turizm Talebinin Yapay Sinir Ağları ile Tahmini ve Zaman Serisi Yöntemleri ile Karşılaştırmalı Analizi: Antalya İline Yönelik Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 99-114.

Elmas, Ç. (2010). *Yapay Zeka Uygulamaları*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Güvenç, U., Biroğul, S., Sönmez, Y. (2007). Yapay Sinir Ağları Eğitim Seti. 7. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı Bildirileri* (ss. 1 – 6).

Hamzaçelebi, C., Kutay, F.(2004). Yapay Sinir Ağları ile Türkiye Elektrik Enerjisi Üretimiminin 2010 Yılına Kadar Tahmini. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19, 227- 233.

Haykin, S. (1999). *Neural Networks. A Comprehensive Coundation*. New Jersey, U.S.A: Prentice Hall.

Kabalıcı, E. (2019). *Yapay Sinir Ağları*. <https://ekblc.files.wordpress.com/2013/09/ysa.pdf>. Erişim Tarihi: 17.09.2019.

Kandır, S., Karadeniz, Y., Özmen, E., Önal, M. ve Beyazıt, Y. (2008). Türk Turizm Sektöründe Büyüme Göstergelerinin Turizm İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 1/2.

Odabaş, Ö. (2017). *Veri Madenciliği Teknikleri ile Telekom Sektöründe Ayrılan Müşteri Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öztemel, E. (2012). *Yapay Sinir Ağları*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Savaş, S. (2012). Veri Madenciliği ve Türkiye'deki Uygulama Örnekleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 21, 1-23.

Şaylan, Ç. A. (2013). *Böbrek Nakli Geçirmiş Hastalarda Akıllı Yöntem TabanlıYeni Öznitelik Seçme Algoritması Geliştirilmesi*. Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Şeker, Ş. E. (2019). <http://bilgisayarkavramlari.sadievrenseker.com/2008/12/15/k-ortalama-algoritmasi-k-means-algorithm>. Erişim Tarihi: 18.09.2109.

Yurtoğlu, H. (2005). *Yapay Sinir Ağları Metodolojisi İle Öngörü Modellemesi: Bazı Makroekonomik Değişkenler İçin Türkiye Örneği*. (Uzmanlık Tezi). Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Zhang, G., Patuwo, G. E., Hu, M.Y. (1998). Forecasting with Artificial Neural Networks: The State of The Arts. *International Journal of Forecasting*. Volume:4, No: 1, 1998, s. 35-62.

Zhao, Y. (2013). *R and Data Mining: Examples and Case Studies*. Burlington: Academic Press, 225.

<http://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 25.09.2019.

<https://machinelearningmastery.com/when-to-use-mlp-cnn-and-rnn-neural-networks> Erişim Tarihi: 21.07.2019.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:257-273
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 21.10.2019
Kabul/Accepted: 25.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**KENT TURİZMİNİN MARKA
KENT OLUŞUMUNDAKİ
ETKİSİ: ÇANAKKALE KENT
TURİZMİNİN SWOT ANALİZİ**

***THE EFFECT OF CITY
TOURISM ON BRAND
CITY: SWOT ANALYSIS OF
ÇANAKKALE URBAN TOURISM***

Arş. Gör. Merve TEMİZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-6662-4399, mervetemiz@comu.edu.tr

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0003-1156-1201, alpersaglik@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5230-3869, elifysaglik@gmail.com

Prof. Dr. Abdullah KELKİT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5364-6425, akelkit@comu.edu.tr

Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-5726-6235, mehmetbayrak@comu.edu.tr

Öz

Günümüzde çevrede meydana gelen değişim, insanların yaşam ve davranışları üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Yaşanan bu değişiklikler ile insanlar farklı kentlere gidip yeni deneyimler kazanmak istemişlerdir. Dar kalıplara sığdırılmış turizmin çevre, yerli halk ve ziyaretçiler arasında etkileşimini uzun bir süreye yaymak için farklı turizm çeşitlerine ilgi artmıştır. Ziyaretçilerin kısa süreli olarak katıldıkları kent turizmi, kentlerin kimliğini oluşturan coğrafi ve iklimsel özellikler, meydan ve sokaklar, tarihi güzellikler ve anıt yapılar, folklorik ve sosyo-kültürel özellikler ile turistlere sunulmaktadır. Bu çalışma, doğal ve kültürel

özellikleriyle zengin, kendine özgü bir kimliği olan Çanakkale kentinin turizm potansiyelini daha iyi bir şekilde değerlendirmek ve marka kent olabilirliğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu hedefin gerçekleşmesi için alternatif turizm faaliyetleri zengin olan Çanakkale kentinin turizm potansiyeli açısından SWOT analizi yapılmıştır. Çalışmada literatür taraması yapılarak kent turizmi, kentleşme, kent kimliği, markalaşma kavramlarına yer verilmiştir. Yapılan SWOT analizi ile kentin güçlü ve zayıf yönleri, kentin fırsatları ve kent gelişimini tehdit unsuru olarak etkileyecek faktörler belirlenmiştir. Buna göre; Gelibolu Tarihi Alanı, Troya Antik kenti, Truva atı, Aynalı Çarşı, Saat Kulesi, tabyalar vb. zenginlikler Çanakkale'nin marka kent olma yolunda önemli etkenler olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen bu zenginlikler değerlendirilerek, Çanakkale'nin bir marka kent olması yolunda kent turizmi için çeşitli stratejiler belirlenmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kent kimliği, kent turizmi, marka kent, Çanakkale.

Abstract

Today, changes in the environment have significant effects on people's lives and behaviours. With these changes, people want to go to different cities and gain new experiences. Interest in different types of tourism has increased in order to spread the interaction of the narrow-fit tourism between the environment, locals and visitors for a long time. The city tourism, which the visitors participate in for a short time, is presented to the tourists with its geographical and climatic features that make up the identity of the cities, squares and streets, historical beauties and monumental buildings, folkloric and socio-cultural features. The aim of this study is to evaluate the tourism potential of Çanakkale city which has a unique identity with rich natural and cultural characteristics and to examine the possibility of being a brand city. In order to realize this aim, SWOT analysis has been carried out in terms of the tourism potential of Çanakkale city which is rich in alternative tourism activities. In the study, a literature review is made and the concepts of city tourism, urbanization, urban identity and branding are included. The SWOT analysis revealed the strengths and weaknesses of the city, the opportunities of the city and the factors that would affect the development of the city as a threat. According to this, Gallipoli Historical Area, Troy Ancient City, Trojan Horse, Mirrored Bazaar, Clock Tower, bastions, etc. were identified as important factors in becoming a brand city of Çanakkale. By evaluating these riches, various strategies have been determined for urban tourism and suggestions have been developed to make Çanakkale a brand city.

Keywords: city identity, city tourism, brand city, Çanakkale.

Giriş

Tarih boyunca içerisinde bulunan toplumların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sürekli bir gelişim gösteren kentler, ilk ortaya çıktığı süreçten itibaren gelişim ile birlikte dönüşüm sürecini de yaşamıştır. Dönüşüm süreçleri ile kentler, barındırdığı toplumların çeşitli kültürel birikime sahip olması ve bu birikimlerin gelecek nesillere aktarılması ile geleceği şekil-

lendirmektedir. Site, polis, komün, kent gibi çeşitli kavramlar ile dönüşüm yaşamışlardır. Kavramsal olarak kentlerin ve toplumların dönüşümleri birbirinden etkilenerek birbirini tamamlamıştır (Onur, 2012: 4-7).

Kentleşme ise; özellikle sanayi devrimi sonrasında meydana gelen toplumsal, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler ile nüfus artışının olması ve buna bağlı olarak da kentlerin büyümesini ifade etmektedir. Kentlerin yapısında yaşanan değişiklikler toplumların davranışlarını etkilemiştir (Keleş, 1995: 75-76).

Toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını anlatan alanları görmek, kente ait tarihi ve kültürel değerleri görmek, kent mimarisini incelemek, geleneksel ve folklorik değerleri öğrenmek, yeni yerler keşfetmek gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kentler ziyaret edilmektedir (Emekli, 2014: 30). Kentleşme ile birlikte gelişen, geçmişten beri var olan kent turizmi kavramı, kent gelen ziyaretçilerin kısa süreli katıldıkları turizm çeşitidir.

Çalışmada Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirinden ayıran, Gelibolu Yarımadası ile Biga Yarımadası üzerinde toprakları bulunan Çanakkale'nin turizm potansiyeli ve marka kent olabilirliği ortaya koymak amaçlanmıştır. Markalaşma, marka kent, kent turizmi gibi kavramlar incelenerek kentin mevcut durum analizi yapılmıştır. Yapılan analiz ile kentin güçlü ve zayıf yönleri, kentin fırsatları ve kent gelişimini tehdit unsuru olarak etkileyecek faktörler belirlenmiştir. Zengin doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip Çanakkale'nin marka kent olabilmesi için öneriler sunulmuştur.

Marka Kavramı ve Kent Markası

Marka, kelime anlamıyla bir ürünü tanıtmamızı ve diğer ürünlerden ayırt etmemizi sağlayan, ürünün simgesi ve sembolü niteliğindeki işarettir. Bu bağlamda marka; bir ürün hakkında diğer tüm ürünlerin farklarını ortaya koyarak bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır (Kurtuldu, 2008: 72). Kavartzis ve Ashworth (2005)'e göre; bir mekanın marka değeri taşıması, mekanı algılayan kişilere bağlıdır. Kişilerin algılarını ortaya koyarak mekanın şekillenmesi ve ortaya koyulması anlamına gelmektedir (Tutar vd., 2016: 36).

Bir kentin sahip olduğu tüm doğal, kültürel, tarihi değerlerin ve toplumsal özelliklerin birleşerek diğer kentlerden ayırıcı özelliklerinin ortaya konulması, kendine özgü işaretlerin oluşması, kent markasını ifade etmektedir. Kent markası, kentin özgün nitelikteki değerlerin toplamıdır. Kent marka imajı ise; toplumların o kent ile ilgili ne düşündüğünü ifade etmektedir (Güler vd., 2016: 101).

Kentleşme sürecinde kentler birçok medeniyete ev sahipliği yaparak şekillenmişlerdir. Sanayi devrimi ve yaşanan küreselleşme ile birlikte kentsel alanlar değişime zorlanmıştır. Bu süreçte kentler sürdürülebilirlik sağlayabilmek için kendine özgü değerleri ve farklılıkları ortaya koymuşlardır. *Böylelikle markalaşma sürecine giren kentler kendilerini zor bir süreç ve rekabet içinde bulmuştur* (Zeren, 2011: 175-176). Kentlere özgü marka değerlerin oluşturulması için hedef kitlenin dikkatinin çekilmesi ve görüşlerinin etkilenmesi gerekmektedir. Bu durum kenti cazibe merkezi haline getirecek özelliklerin belirlenmesi ve geliştirilmesini sağlamakla gerçekleşebilmektedir. Kentin değişimi, gelişimi ve kentin yaşam kalitesinin artırılması ile hedef kitlede olumlu algılar oluşacaktır (Avcılar ve Kara, 2015: 77).

Marka kentlerin sağladığı çeşitli olanaklar nedeniyle birçok kent marka kent olabilmek için çalışmalar yapmaktadır. Bazı kentler, ülkelerine göre daha fazla tanınmaktadır. Sahip olduğu özellikler ve tanınırlıkları nedeniyle Londra İngiltere'den, Paris Fransa'dan önemli durumdadır. Marka kentler, ülkelerin gelişim süreçlerini de etkilemektedir ¹.

Kentin marka değerinin belirlenmesinde SWOT analizi yararlanılan yöntemlerdendir. Örneğin Amsterdam kenti için on altı farklı değişken ile SWOT analizi uygulanmış ve insanlar, alışveriş, mimari, sanatsal etkinlikler, iş yaşamı vb. konularda bu analizden yararlanılmıştır.

Kent Turizmi

Sosyo-demografik değişiklikler, farklı yaş, dil ve sosyal gruplardan insanların değişen ilgi ve istekleri doğrultusunda turizmde yenilik ve çeşitlilik arayışları gün geçtikçe artmaktadır. Alternatif turizm çeşitlerine bağlı olarak farklı sosyo-kültürel ve sanatsal aktiviteleri gerçekleştirmek için çeşitli kentlere kısa süreli ziyaretler gerçekleştirilmektedir². Kent turizmi, büyük kentlerde gerçekleştirilen metropol ölçekte bir turizm çeşitidir. Tatil yapmak, tarihsel ve kültürel bilgi ve deneyim elde etmek, spor etkinliklerini izlemek, sanatsal etkinliklere katılmak, arkadaş ve akraba ziyareti, alış-veriş ve iş seyahatlerini kapsayan kent turizmine olan ilgi dünyada hızla artmaktadır (Soykan, 2002: 183).

Kent turizmi, ziyaretçilere gittikleri alanlarda yaşayan toplumların geçmişleri, kenti oluşturan öğeler ve kentin kimliği ile ilgili bilgi vermektedir. Bir kentin kimliğini ise kente ait coğrafi özellikler, kentin iklim özellikleri, anıtsal yapıların varlığı, kentin tüm sokak ve meydanları, kentin sosyo-kültürel ve folklorik değerleri oluşturmaktadır (Marangoz vd., 2010:

1 <https://www.temelaksoy.com/marka-schirler/> (Erişim tarihi: 17.11.2019).

2 <https://www.plantdergisi.com/veli-ortacesme/yesil-alanlar-ve-kent-turizmi.html> (Erişim tarihi: 17.11.2019)

38). Bir kentin kimliği, marka kent oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Kentin tarihi ve kültürel özellikleri, turizm çekicilikleri, doğal kaynakların varlığı ve biyoçeşitliliği gibi pek çok unsur kentin markalaşması için önemli unsurlardır.

Konu ile İlgili Çalışmalar

Marka kent kavramı ve kentlerin markalaşma süreçleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gotham'ın (2007) yapmış olduğu çalışmada; 1990'lardan günümüze bir eğlence hedefi olarak New Orleans'ı markalaştırma çabaları hakkında süreçler ve çatışmalar hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. New Orleans'ın markalaşmasında, markalaşmanın mantığı ve kentsel mekanın farklılığını artırmak için kullanılan pazarlama stratejilerinde rol oynayan kilit aktörleri tanımlanmıştır. Kentin yeniden markalaşma süreci incelenerek kentsel markalaşmanın problemlerine ve çelişkilerine yer verilmiştir. Paskaleva-Shapira'nın (2007) yapmış olduğu çalışmada; kentlerin karmaşık yapısı ele alınarak kentsel turizm destinasyonlarının tanıtımının yönetim ilkelerine ve stratejik rekabet edebilirlik vizyonuna dayanan şehir çapında bir entegre yönetim yaklaşımı gerektirdiği savunulmuştur. Başarılı hedef yönetimi için rekabetçiliğe, kültürel miras turizmüne, kent markalarına, ziyaretçi algısına ve kentsel yaşam kalitesine kavramsal bir yaklaşım getirilmiştir. Turist şehirlerinin tanıtımının, tüm paydaşlara hitap eden bir kent çekiciliği yaratacak şekilde yeniden tanımlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Özdemir ve Karaca'nın (2009) yapmış oldukları çalışmada; marka kent olabilmenin gereklilikleri incelenmiştir. Afyonlu olmayan ve burada yaşamayan kişilere yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Afyonkarahisar'ın marka bir kent olabilmesi için, kentin imaj faktörlerine ilişkin algısı ölçülmüştür. Kentin marka değer taşıyabilecek ürünleri belirlenerek sahip olduğu olumlu özellikler sunulmuştur. Zeren'in (2011) yapmış olduğu çalışmada; stratejik kent yönetimi modeli ayrıntılı olarak anlatılmış ve bir kentin markalaşma sürecine yer verilmiştir. Oluşturulan kent yönetimi modelinin kent markalaşma sürecinde nasıl etkili olduğu değerlendirilmiştir. Young'un (2012) yapmış olduğu çalışmada; kentsel turizmin gelişimini kentsel alan tasarlama aracı olarak ele alıp kent markalaşması ile rekabet gücünü arttırmak amaçlanmıştır. Bunun için, Tayvan ve Seul şehir turizmi vakalarını kültür, mega olaylar ve yerel yönetim tasarım politikası gibi farklı bağlamlarda araştırılmıştır. Bişkin'in (2013) yapmış olduğu çalışmada; Beykoz ilçesinde yaşayan bireylerin marka kent oluşumu sürecinde algılarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Yüz yüze anket yöntemi uygulanmış ve sonuçlar değerlendirildiğinde, katılımcıların kentin markalaşma sürecini anlamada demografik özelliklerin oldukça etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaypak'ın (2013) yapmış olduğu çalışmada; kaynak taraması tekniği ile küreselleşme sürecinde kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik değişimleri incelenerek marka kentlerin gelişim süreci üzerinde durulmuştur. Can ve Başaran'ın (2014) yapmış oldukları çalışmada; Rize kentinin ve kent halkının nasıl algılandığının ölçülmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında kentte yaşayan ve kentli olmayan kişilere yüz yüze anket uygulanması yapılmıştır. Kentin marka imajının hangi unsurlardan meydana geldiği belirlenmiş, kentin tanınırlığı ve turizm değerleri ortaya koyulmuştur. İçellioğlu'nun (2014) yapmış olduğu çalışmada; kentleşme, kent kimliği, kent turizmi konuları incelenmiştir. Kentleşme ve kent turizmi konusu ele alınarak bir marka kent olan İstanbul kentinin SWOT analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda İstanbul'un turizm değerleri açısından güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmiş, fırsatları değerlendirilerek tehdit edici unsurlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir. Okay'ın (2014) yapmış olduğu isimli çalışmada; Konya ilinin mevcut varlıklarını incelemiş ve değerlerin kentin markalaşma sürecini nasıl etkilediği belirlenmiştir. Çalışmada, kent markası, marka etmenleri ve bir kent markasının oluşma süreci anlatılmıştır. Sonuç olarak kentin markalaşma sürecinde kente ait tarihi, kültürel değerlerin, doğal güzelliklerin, yerel yönetimlerin ve yapılan planlama çalışmalarının bu süreci doğrudan etkilediği ortaya koyulmuştur.

Rabbiosi'nin (2014) yapmış olduğu çalışmada; boş zamanlarda yapılan alışverişlerin tüketim odaklı bir kent markalaşması olduğunu tartışılmıştır. Kent imajlarının gençleştirilmesi ve çoğaltılmasında etkili olan bu tüketimin, tarihsel olarak turizmi teşvik eden Paris'te etkisi incelenmiştir. Eğlence alışverişine dayalı kentsel markalaşmanın Paris'te nadiren desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Fırat ve Kömürcüoğlu'nun (2015) yapmış oldukları çalışmada; üniversitede eğitimine devam eden öğrencilere yüz yüze anket çalışması uygulanarak kentin marka imajının ölçülmesi hedeflenmiştir. Çalışma sonuçları Muğla'nın kent imajının tarihi ve turistik alanlardan ve güzelliklerden oluştuğunu göstermiştir. Pektaş ve Karadeniz'in (2014) yapmış oldukları çalışmada; Gaziantep iline ait marka değeri taşıyan baklavanın kent imajına olan etkisi incelenmiştir. Kentin markaya ve ürüne olan bağlılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Torlak'ın (2015) yapmış olduğu çalışmada; öncelikli olarak marka, marka kent gibi kavramlara yer verilmiştir. Bursa'nın marka kent olabilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, bir model oluşturularak anlatılmaya çalışılmıştır.

Akçi ve Uluşık'ın (2016) yapmış oldukları çalışmada; Adıyaman ilinde, marka kent oluşumu yaşanırken insanların nasıl etkilendiği ile ilgili bir anket çalışması ile birlikte değerlendirme yapılmıştır. Bu süreç yaşanırken insanların sosyal, fiziksel, ekonomik ve psikolojik olarak önemli ölçüde etkilendiği ortaya koyulmuştur. İnce ve Dinçer'in (2017) yapmış oldukları

çalışmada; İstanbul'un markalaşma sürecinde, kentsel kimlik öğelerinin konut projelerinin pazarlanmasında etkisi olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Marka kent kavramları incelenmiş ve İstanbul'un markalaşma çalışmaları değerlendirilmiştir. Marangoz ve Tayçu'nun (2017) yapmış oldukları çalışmada; Muğla'da yer alan Tios Antik Kenti'nin bilişsel ve duygusal özellikler açısından kentin markalaşmasını etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Antik gelen ziyaretçilere yüz yüze anket uygulaması yapılmış ve antik kentin Muğla'nın marka değeri taşımasında önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Yücel ve Öztürk'ün (2018) yapmış oldukları çalışmada; Elazığ kentinin kimlik oluşturma sürecinde kentin algısı ve turizm potansiyeli arasında olan bağlantının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu süreçte kentin olumlu ve olumsuz özellikleri belirlenmiştir. Ziyaretçilerin kentin algılanmasında kent kimliğinin ve kent markalaşmasının önemli olduğu aynı zamanda kente olan bağlılıklarıyla markalaşma süreci arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışma alanı olarak doğal ve kültürel özellikleriyle zengin, kendine özgü bir kimliği olan Çanakkale kenti seçilmiştir. Kentin turizm potansiyelini daha iyi bir şekilde değerlendirmek ve marka kent olabilirliğini incelemek amacıyla yürütülen çalışmada; kent, kentleşme, kent kimliği, markalaşma ve marka kent konularında literatür taraması yapılarak konu ile ilgili çalışmalar ikincil veri kaynakları olarak değerlendirilmiştir. Kentin doğal, kültürel ve tarihi değerlerine ilişkin kurumlardan elde edilen bilgiler de çalışmanın diğer kaynaklarını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında literatür taraması yapılarak incelenen kavramlar göz önüne alınmış, Çanakkale kentinin marka kent olabilirliği ve bu durumun kent turizmine etkisi incelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak SWOT analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Güçlü yönler (Strengths), Zayıf Yönler (Weaknesses), Fırsatlar (Opportunities) ve Tehditler (Threats) olmak üzere tanımlanan bu analiz yaklaşımında güçlü yönler ve zayıf yönler içsel faktörleri nitelerken; fırsatlar ve tehditler ise dış ortamda oluşmuş ve etki edilemeyen faktörleri ifade etmektedir. SWOT analizinin amacı, güçlü yönler ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak; zayıf yönler ve tehditlerin etkisini ortadan kaldıracak veya asgari düzeye indirecek stratejilerin geliştirilmesidir (Uçar ve Doğru, 2005: 1-3). Çalışmada yer alan ikincil veri kaynakları yardımı ile SWOT analizi yapılarak kentin güçlü ve zayıf yönleri, kentin fırsatları ve kent gelişimini tehdit unsuru olarak etkileyecek faktörler belirlenmiştir. Tespit edilen bu faktörler değerlendirilerek, Çanakkale'nin bir marka kent olması yolunda kent turizmi için çeşitli stratejiler belirlenmiş ve birtakım öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma Alanı ile İlgili Bilgiler

Tarihte önemli bir yere sahip olan Çanakkale kenti, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve hala tarihin izlerini taşımaktadır. Önemli tarihi değerler ile birlikte kentin doğal güzellikleri, geleneksel değerleri, tarım potansiyeli ve kültürel çekicilikleri kentin turizm potansiyelini oluşturmaktadır.

Çanakkale Boğazı'na hakim olan kent jeopolitik olarak önemli bir konumdadır. Akdeniz ve Karadeniz iklimi arasında geçiş iklimine sahip olan kentin ortalama sıcaklığı 15°C'dir. Temmuz-Ağustos aylarında ortalama 25°C ile en yüksek sıcaklığa ulaşan kentte Ocak ayında 6.2°C ile en düşük sıcaklık hissedilmektedir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü [MGM], 2019). Kentin nüfusu ise 2018 TÜİK raporuna göre 540.662 kişiden oluşmaktadır (Türkiye İstatistik Krumu [TÜİK], 2019).

Çanakkale kenti tarım sektöründe öncü kentler arasında yer almaktadır ve tarımda marka değeri taşımaktadır. Bitkisel üretim faaliyetlerinde, organik tarım ve hayvancılıkta, iyi tarım uygulamalarıyla tarım sektöründe önemli bir yere sahiptir. 993.318 hektarlık arazisi olan kent, çeşitli sebze ve meyvenin yetişmesine olanak sağlayan elverişli toprak ve iklim yapısına sahiptir. Organik tarım faaliyetlerinde marka olan Çanakkale'de zeytin, yulaf, üzüm, mısır gibi çeşitli ürünler yetişmektedir (İlgar, 2017: 169-173).

Çanakkale, sahip olduğu 671 km. kıyı uzunluğu, doğal ve kültürel değerleri, biyolojik çeşitliliği ile dört mevsim boyunca çeşitli turizm faaliyetlerine olanak sağlayacak bir kenttir. Kentte bulunan 11 mavi bayraklı plaj, kentin deniz-kum-güneş turizmini önemli ölçüde etkilemektedir. Deniz ve dalış turizmi ile su sporları açısından sörf, yelken, yamaç paraşütü gibi etkinliklere olanak sağlayan Saros körfezi, Dardanos, Güzelyalı, Gökçeada, Bozcaada, Assos, Kaz dağları ve ilçelerdeki çeşitli koylar gibi doğal güzelliklere sahiptir. Kentin hakim rüzgar etkisinde rüzgarlı günlerinin fazla olması sörf, yelken ve yamaç paraşütü gibi sporların uzun süre etkin bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Kent yaşadığı tarihsel dönemlerin etkisi ile birçok su altı zenginliğini ve çeşitli sualtı fauna ve florasını barındırmaktadır. Kentte farklı bölgelerde serbest ve batık dalış faaliyetine olanak sağlayan çeşitli noktalar mevcuttur. Kentin önemli bir turizm bölgesi olan Gökçeada'da ülkemizdeki tek su altı milli parkı bulunmaktadır (Çanakkale İli 2017 Yılı İl Çevre Durum Raporu, 201: 38).

Çanakkale gastronomi turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Kent, bu turizmin öne çıktığı ve kültürel dokunun bozulmadığı yörelere ve geleneksel lezzetlere sahiptir. Dünyanın ilk Cittaslow adası olan Gökçeada, zengin balık çeşitliliği ile ön plandadır. Çanakkale ilçelerine özgü yöresel ürünler, coğrafi etiket işareti olarak gastronomi alanındaki

önemini tescillemişlerdir. Uluslararası düzeyde bilinen “Ezine Peyniri, Bayramiç Beyazı, Bayramiç Elması, Bozcaada Çavuş Üzümlü ve Lapseki Şeftalisi” coğrafi etiket işareti almış ürünlerdir. Bununla birlikte birçok ürün coğrafi etiket işareti almaya aday niteliğinde ve gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Buluk, 2016: 997-998).

Doğa ve tarihin iç içe bulunduğu Çanakkale, birçok alternatif turizmin yapılması ve geliştirilmesi için çalışmalar yürütmektedir. Denizin mavisi ve doğanın yeşili ile bütünleşen kentteki Yeşilyurt, Adatepe gibi köyler yerel mimari ve dokunun korunduğu önemli alanlardır. Kuş ve yaban hayatı gözlemciliği, doğa yürüyüşü (trekking), tarım turizmi, botanik turizmi gibi çeşitli ekoturizm faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlayan alanlar mevcuttur. Kent içerisinde farklı zamanlarda ekoloji, permakültür gibi konulara yönelik etkinlikler ve çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Böylelikle hem çocuklar hem de kentli ve ziyaretçiler, kentin değerlerini ve ekolojinin önemi konusunda bilinçlendirilmektedir (Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019: 6-20).

Çanakkale tarihi, kültürel ve arkeolojik olarak birçok değere sahiptir. Kent, Çanakkale Savaşlarının yaşandığı Gelibolu yarımadası, Troia tarihi milli parkı, Assos arkeolojik alanı gibi UNESCO Dünya Mirası ve geçici listesine girmiş önemli tarihi alanlar ile tarih ve kültür turizminin önemli kentleri arasında yer almaktadır. Çanakkale Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı kentte her yıl ulusal ve uluslararası olarak çeşitli etkinlikler, anma törenleri, festivaller ve konserler gerçekleştirilmektedir (Çanakkale İli 2017 Yılı İl Çevre Durum Raporu, 2017: 13-14).

Kent, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan ve kara yolu, hava yolu, deniz yolu gibi çeşitli ulaşım altyapılarında yürütülen çalışmalar ile ulaşım sektöründe önemli bir yere sahiptir. İnşaatı devam eden 1915 Çanakkale Boğaz Köprüsü ve bağlantı yolları projesi ile kentin çevresindeki gelişmiş kentlere olan yakınlığı artacaktır. Havayolu ulaşımı için gerekli altyapı faaliyetlerine devam edilmektedir. Deniz yolu ulaşımı, Kilitbahir ve Eceabat'a yönelik feribot seferleri ile sınırlı kalarak gelişim göstermektedir. Önemli bir geçiş noktasında bulunan ve ulaşım altyapı faaliyetleri devam eden kent, kruvaziyer gemilerine ev sahipliği yapmaktadır.

2012 yılında kurulan 2014 yılında faaliyete geçen Çanakkale Teknopark, 2019 yılında yeni binasında hizmet vererek çeşitli firmaların Ar-Ge çalışmalarını geliştirmesine olanak sağlamıştır. Çeşitli projelerin planlandığı alanda sosyal tesis projesi uygulanarak rekreatif faaliyetlere de ev sahipliği yapmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte kent içinde önemli bir yere sahip Teknopark, sanayinin de gelişimine katkı sağlayarak girişimciliği arttırması öngörülmektedir. Ulusal endüstrileşme ve sanayileşmenin

artması ile kentin gelişmesine dolayısıyla kent ekonomisi ve turizminin de gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Bulgular

Güçlü bir kent kimliğine sahip olan Çanakkale tarihi, kültürel ve fiziksel birçok önemli değere sahiptir. Kent içerisinde bu değerlerin varlığı turizme önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Doğal ve kültürel özellikleri ile birçok alternatif turizm çeşidine ev sahipliği yaptığı gibi kent turizmini de önemli kılmaktadır. Çalışma kapsamında kent turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi ve kentin markalaşması için kentin doğal kaynakları, ulaşım, altyapı, sanayi, alışveriş, yeme içme, geleneksel değerler vb. özelliklerinin SWOT analizi yapılmıştır.

SWOT analizi, belirlenmiş bir konuya göre mevcut durumla ilgili yapılan analiz çalışmasıdır. Analizin temel amacı karar verme aşamasında konu ile ilgili güçlü ve zayıf yönlerin, fırsat ve tehdit edici unsurların bir arada görülmesini sağlamaktır. Kotler ve Gertner (2002)'e göre bir kentin marka olabilmesi için kentin marka unsuru oluşturabilecek özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu özelliklerin belirlenmesi SWOT analizi yapılarak bir kentin markalaşmasında stratejik analiz süreci şu şekildedir;

- Kentin doğal kaynaklarının ve yeteneklerinin belirlenmesi
- Belirlenen yeteneklerin eşsiz olup olmadığının belirlenmesi
- Farklı kentler ile kıyaslama yapılarak kentin üstünlüklerinin ve zayıf yönlerinin belirlenmesi
- Kentin gelişime açık potansiyelinin karşılaştırılması
- Başarılı olmak için önemli etmenlerin belirlenmesi (Ülgen ve Mirze, 2006: 160-168).

Çanakkale kentini, diğer kentlerden ayıran özellikleri ve kentin üstünlüklerini belirlemek için SWOT analizi yapılmıştır. Kentin güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehdit oluşturabileceği unsurlar belirlenerek Tablo 1'de açıklanmıştır.

Tablo 1: Çanakkale kent turizmi SWOT analizi

SWOT ANALİZİ	
Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Kentin jeopolitik konumu • Çanakkale Boğazı'nın varlığı • Doğal kaynak değerlerinin zenginliği • Ekosistem bütünlüğü, zengin tür çeşitliliği, endemik türlere sahip olması • Tarihi, kültürel ve arkeolojik değerlerin varlığı • Tarihi Gelibolu Yarımadası • Dünya tarihinde Lidya, Pers, Helenistik, Roma, Osmanlı gibi önemli medeniyetlere ev sahipliği yapması • Gelibolu yarımadası, Troia tarihi milli parkı, Assos arkeolojik alanı gibi UNESCO Dünya Mirası ve geçici listesine girmiş önemli tarihi alanların varlığı • “Ezine Peyniri, Bayramiç Beyazı, Bayramiç Elması, Bozcaada Çavuş Üzümlü ve Lapseki Şeftalisi” gibi coğrafi etiket işaretli ürünlerin olması • Marka unsuru olabilecek değerlerin çok sayıda olması • Mavi bayraklı plajlara sahip olması • Zengin tarım alanları ve tarımda marka değeri taşıması • Turizme uygun Bozcaada, Gökçeada gibi adaların varlığı • Sosyo-kültürel ve folklorik değerlerin sürdürülmesi • Uluslararası yapılan konser, etkinlik ve Troia festivali gibi etkinliklerin yapılması • Gökçeada'nın dünyanın tek Cittaslow adası olması • Türkiye'de tek su altı milli parkının Gökçeada'da bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası düzeyde tanıtımın yeterli olmayışı • Gelişmiş bir marka stratejisinin olmaması • Turizm alt yapısı ve tesislerin, konaklama yerlerinin olmaması • Kültürel yaşamın günümüzde giderek kaybolması • Yapılan planlama çalışmalarında halk katılımının olmaması • Teknopark'ın çok yakın geçmişte faaliyetlerde bulunması ve sanayi alt yapısının yetersizliği • Geçim kaynağı seçeneklerinin az olması • Beton yapılaşmanın fazla olması ve ahşap-taş mimarinin olmaması • Merkezi yönetimin öncelik verdiği gelişecek yöreler arasında yer alması • Kent ulaşım zorluğu ve ulaşımındaki eksiklikler • Ulaşım bağlantılarının yetersiz kalması • Bazı bölgelerde ekolojik turizm vizyonunun olmaması • STK ve yerel yönetimlerin yetersizliği • Yat ve kurvaziyer liman eksikliği

Tablo 1: Çanakkale kent turizmi SWOT analizi (devamı)

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi, kültürel ve coğrafik değerlerin varlığı • Çanakkale ilçelerine özel ürünlerin bulunması • Tarım için verimli toprak yapısının olması • Kentin organik ürün pazarının varlığı ve genişlemesi • Yerel ürünlere olan talebin artması • Dünyaca ünlü marka değeri taşıyan Dardanel, gıda gibi ürünlerin varlığı • Kentsel markalaşma projelerinin desteklenmesi • Ar-Ge imkanı tanıyan sanayi ve üniversite varlığı • İnşaatı devam eden 1915 Çanakkale Boğaz Köprüsü ve bağlantı yolları projesinin oluşturacağı ticari kazanç • Yat turizmi ve kruvaziyer turizmi 	<ul style="list-style-type: none"> • El sanatları gibi geleneksel ve folklorik değerlerin kaybolmaması için yapılan çalışmalarda istihdamın azalması • İnşaatı devam eden 1915 Çanakkale Boğaz Köprüsü ve bağlantı yolları projesi eden yaratacağı ekolojik problemler • Kentleşme baskısı ile tarım alanların etkilenmesi • Kentin birinci derece deprem kuşağı içerisinde yer alması • Peyzaj ve çevre düzenleme eksiklikleri • Çanakkale merkezinde altyapı eksikliği • Çanakkale’de marka kent kurumsallığının eksikliği • Tarihi yapıların deprem, yangın gibi nedenlerle tahrip olma veya yok olma tehlikesi • Kaçak define kazılarının yapılması • Kuvvetli rüzgarın tarımı ve tarımsal ürünleri etkiliyor olması

Sonuç

Çanakkale kenti turizminin marka kent oluşumundaki etkisini belirlemek amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. Bu kapsamda kentin doğal ve kültürel kaynak değerleri incelenmiş, yönetimsel çalışmaları değerlendirilmiştir. Kentin coğrafi konumu, boğaz kenti olması, doğal kaynaklarının zenginliği, tür çeşitliliği, dünya mirası olarak kabul edilen değerlerin varlığı kentin üstünlüklerini ortaya koymaktadır. Alternatif turizm çeşitliliğinin olması ile dört mevsim turizm yapılması, ziyaretçilerin kentte kalış sürelerini etkilemekte ve kent ekonomisine katkı sağlamaktadır. Turizm için uygun Bozcaada ve Gökçeada'nın varlığı, sadece deniz-kum-güneş turizmi için değil çeşitli ekoturizm faaliyetlerine de olanak sağlamaktadır. 671 km. kıyı uzunluğuna sahip kentin 11 adet mavi bayrak taşıyan plajı bulunmaktadır. Bu plajlar kentin deniz turizmi için cazibesini arttırmaktadır. Kentin farklı noktalarında bulunan koylar ve kıyıların güzelliği sörf, yelken, yamaç paraşütü gibi deniz sporlarına da olanak sağlamaktadır.

Çanakkale kenti doğal, kültürel, tarihi değerlere sahip, zengin doğal kaynakları ve biyoçeşitliliği barındıran, dört mevsim turizm yapılma-

sına olanak sağlayan önemli bir kenttir. Çanakkale kentinin ziyaretçi talebinin artması için, sahip olduğu değerlerin yanı sıra güçlü bir kent imajına sahip olması gerekmektedir. Özellikle tarım ve turizm sektöründe önemli bir marka değeri taşıyan kent için uluslararası düzeyde tanıtımlar yapılmalıdır. Kentte yaşayan bireylere, yerli ve yabancı ziyaretçilere kaliteli hizmet sunulmalıdır.

Tarımda bir marka değeri taşıyan kent zengin tarım alanlarına sahiptir. Ancak yerleşim baskısı ile nitelikli tarım alanları olumsuz yönde etkilenmektedir. Yerel yönetimlerin planlama çalışmaları doğrultusunda arazi kullanım kabiliyetlerini belirlemesi ve alan kullanımlarını uygun şekilde modellemesi gerekmektedir. Tarıma elverişli arazilerin tespit edilerek bu alanlarda yerleşim gibi alanların yapılmasına izin verilmemelidir. Tarım için uygun alanlarda yapılan organik tarım ve iyi tarım uygulamaları geliştirilmeli ve uluslararası platformlara taşınmalıdır. Böylelikle tarım turizminin gelişmesi kent turizmine de katkı sağlayacaktır.

Çanakkale kenti, sosyo-kültürel ve folklorik değerleri zengin bir yerdir. Kentin ilçelerine özgü özel ürünler bulunmaktadır. Ancak günümüzde yerel kültüre yönelik istihdam azalmıştır ve bu kaynak değerleri yeteri kadar insanlar tarafından bilinmemektedir. Yerel ürünlere yönelik tanıtım çalışmaları yapılmalı ve yerel yönetimler tarafından özellikle bu alanlarda istihdam sağlanmalıdır. Geleneksel üretim ve el sanatlarının devam ettirilebilmesi için planlama çalışmaları yapılmalıdır. Bu önemli yöresel ürünler ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılmalı ve düzenlenen konser, festival gibi etkinliklerde insanlara sunulmalıdır.

Ar-Ge imkanı sağlayan sanayi ve üniversiteye sahip kentte sanayi altyapısı yetersiz durumdadır. Geçim kaynağı seçenekleri sınırlı sayıdadır. Ar-Ge faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği Teknopark gibi merkezlere sahip kent, çevre dostu yatırımlar sunmaktadır. Yat ve kruvaziyer turizmi kent için önemli bir fırsat oluştururken yat ve kruvaziyer limanlarının eksikliği ile deniz ulaşımına yeterli katkı sağlanamamaktadır. Deniz yolu ulaşımı için yapılmış ve yürütülmekte olan altyapı çalışmalarına yeterli önem verilmeli ve geliştirilmelidir.

Yapım aşamasında bulunan Çanakkale Boğaz Köprüsü ve otoyol inşaatı ile Çanakkale'nin çevresinde bulunan alanlarla mesafesi kısalarak kültürel etkileşim sağlanacağı gibi turizm sektöründe gelişme sağlanacak ve ulaşım ağındaki ağırlık rahatlayacaktır. Köprünün ekolojik değerlere zarar vermemesi için multidisipliner çalışmalar yapılmalı ve oluşabilecek zararlar analiz edilip ortadan kaldırılmalıdır.

Çanakkale birinci derece deprem kuşağı bölgesinde yer almaktadır ve bu durum kent için bir tehdit unsurudur. Kentte bulunan mevcut yapı-

arak deprem yönetmeliğine bağlı olarak incelenmeli ve dayanıklılıkları sağlanmalıdır. İnşa edilecek yapılar ise deprem yönetmeliğine, standartlara ve çizilen projelerine uygun olarak yapılmasına özen gösterilmelidir.

Sanayi devrimi ve küreselleşmenin önemli bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşmenin hızlı artması ile birlikte kentsel markalaşma, kentler arasında rekabet odağına yerleşmiştir. Rekabet ile kentsel alanlarda yapılan aktiviteler çeşitlenmektedir ve bu aktivitelere farklı cinsiyet, yaş, eğitim gruplarından ziyaretçi talebi olmaktadır.

Çanakkale kenti özgün mimarisi, kent kimliği ile marka kent niteliği taşıyabilecek önemli değerlere sahiptir. Kentin güçlü yönleri ve varlıkların değerini arttıracak fırsatlarını iyi bir şekilde sunarak, kentin kimliğini etkileyen özelliklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Doğal ve kültürel değerleri, son yıllarda turizm için yapılan yatırımlar ve geliştirilecek projeler ile Çanakkale kenti marka kent değeri taşımaktadır.

Kaynakça

- Akçi, Y. ve Uluşık, Ö. (2016). Marka Şehir Oluşturma: Şehirde Oturanların Değerlendirmeleri Üzerine Bir Uygulama (Adıyaman Örneği). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 355-371.
- Avcılar, M. Y. ve Kara, E. (2013). Şehir Markası Kavramı ve Marka Şehir Yaratma Stratejilerine Yönelik Literatür İncelemesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(34), 76-94.
- Bişkin, H. (2013). Kentlerde Markalaşma “Beykoz Örneği”. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buluk, B. (2016). Çanakkale İlinin Gastronomi Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği. *17. Ulusal Turizm Kongresi*, Tam Metini içinde (s. 995-1002).
- Çanakkale İli 2017 Yılı İl Çevre Durum Raporu. (2017). Çanakkale'nin Doğal ve Kültürel Değerleri.
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2019). Çanakkale'nin Turizm Değerleri.
- Emekli, G. (2014). Öğrenen Turizm Bölgeleri, Kentler ve Kent Turizmine Kuramsal Yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20(2), 27-39.
- Fırat, A. ve Kömürcüoğlu, F. (2015). Muğla Şehir Markası ve İmaj Algısı; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 205-204.

- Gotham, K. F. (2007). (Re) Branding the Big Easy: Tourism Rebuilding in Post-Katrina New Orleans. *Urban Affairs Review*, 42(6), 823-850.
- Güler, T., Şahnagil, S. ve Güler, H. (2016). Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, (12), 335-355.
- Ilgar, R. (2017). Çanakkale İlinde Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 159-178.
- İçelliöğlü Ş., C. (2014). Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul'un SWOT Analizi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 37-55.
- İnce, E. ve Dinçer, İ. (2017). Marka Kent Bağlamında Kent Kimliğinin Konut Projelerinin Pazarlanmasında Kullanılması: İstanbul Örneği. *Megaron*, 12(4), 635-646.
- Kaypak, Ş. (2013). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve "Marka Kentler". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 335-355.
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-5.
- Kotler, P. ve Gertner, D. (2002). Country as Brand, Product and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective. *Journal of Brand Management*, 9(4), 249-261.
- Krassimira A. Paskaleva-Shapira, K. A. (2007). New Paradigms in City Tourism Management: Redefining Destination Promotion. *Journal of Travel Research*. 46(1), 108-114.
- Kurtuldu, H. (2008). Markalı Ürünleri Kullananları Kullanmayanlardan Ayıran Faktörler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(25), 71-88.
- Marangoz, M., Önce, G. ve Çelikkan, H. (2010). Şehirlerin Markalaşması ve Şehir Markası Oluşturmada Sembol Yapılar: Çanakkale Örneği. *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu*, Tam Metini içinde (s. 681-700).
- Marangoz, M. ve Tayçu, Z. (2017). Bilişsel ve Duygusal İmaj Unsurlarının Şehir Markası İmajına Etkisi: Muğla İli Örneği. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 4(1), 37-56.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2019). Çanakkale'nin Maksimum ve Minimum Sıcaklık Değerleri. Erişim: <https://www.mgm.gov.tr/tahmin/cbs-en-dusuk-en-yukse.asp>

- Okay, T. (2014). *Şehir Markalama: Konya Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Onur, D. (2012). *Türkiye’de Kapılı Topluluk Yerleşimleri-Edirne Avrupa Kent Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özdemir, Ş. ve Karaca, Y. (2009). Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113-134.
- Pektaş, G. ve Karadeniz, M. (2014). Şehir İmajının Marka Değeri Üzerine Etkisi: Gaziantep ve Baklava Örneği. *19. Ulusal Pazarlama Kongresi Tam Metini içinde* (s. 543-555).
- Rabbiosi, C. (2014). Renewing a Historical Legacy: Tourism, Leisure Shopping and Urban Branding in Paris. *J. Cities*,(42), 195-203.
- Soykan, F. (2002). Kent Turizminde Son Eğilimler, Avrupa’dan Örnekler ve İzmir. *III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu*, Tam Metini içinde (s. 181-198).
- Torlak, M. (2015). Marka Şehir Oluşturma ve Bursa Şehrinin Markalaşması İçin Yol Haritası. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 47-93.
- TÜİK. (2019). Yıllara Göre İl Nüfusları. Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- Tutar, Ö., Bal, E., Erdoğan D., A., Ünverdi K., N., ve Kılıç E., S. (2016). Kamu Yararı Odaklı Kentsel Markalaşma Süreci: Çanakkale Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 2(25), 35-53.
- Uçar, D. ve Doğru, A. Ö. (2005). CBS Projelerinin Stratejik Planlanması ve Swot Analizinin Yeri. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Tam Metini içinde (s. 1-8).
- Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Young, Y. E. (2012). City Branding and Urban Tourism: A Case Study of Seoul and Taipei. *6th Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU): TOURBANISM*, (s. 25-27).
- Yücel, A. ve Öztürk, M. (2018). Şehir Pazarlaması ve Şehir Markalaşması: Elazığ İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*,

V(1), 77-101.

Zeren, H. (2011). Stratejik Kent Yönetimi ve Kent Markası Oluşturma Süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 175-200.

<https://www.temelaksoy.com/marka-sehirler/> (Erişim tarihi: 17.11.2019).

<https://www.plantdergisi.com/veli-ortacesme/yesil-alanlar-ve-kent-turizmi.html> (Erişim tarihi: 17.11.2019).

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:275-290
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 14.11.2019
Kabul/Accepted: 04.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KIYI
TURİZMİ VE REKREASYONEL
KULLANIMDA PEYZAJ
TASARIMI ÖNERİSİ: VAN
GÖLÜ KIYISINDAN BİR
ÖRNEK**

**LANDSCAPE DESIGN
PROPOSAL FOR SUSTAINABLE
COASTAL TOURISM AND
RECREATIONAL USE: AN
EXAMPLE FROM THE SHORES
OF LAKE VAN**

Betül YILMAZ

Van Büyükşehir Belediyesi
Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
Çevre Koruma Şube Müdürlüğü
ORCID: 0000-0001-8210-2446, betulyilmaz629@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Feran AŞUR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Peyzaj Mimarlığın Bölümü
ORCID: 0000-0001-9480-5536, feranekasur@gmail.com

Öz

Kıyı alanları özenle korunması ve en verimli şekilde uygun amaçlar için kullanılması gereken doğal kaynakların parçalarıdır. Bununla birlikte kıyı kentleri her zaman insan kullanımları yönünden odak noktası oluşturmaktadır. Sürekli artan nüfusu ile peyzajı şekillendiren faktörlerden biri olan insan, kıyı kaynakları üzerindeki beklentileri çeşitlilik göstermiş ve değişimlere neden olmuştur.

Van kalesinin güney batı cephesindeki alan doğal ve kültürel peyzaj açısından zengin olmasına karşın mekânsal anlamda insanların rekreasyon için tercih ettiği bir durumda değildir. Bu çalışmada, Van Gölü kıyısında Van Kalesinin güney batı cephesinde yer alan yaklaşık 2,002 km uzunluktaki kıyı şeridi ve yakın çevresindeki mevcut kullanımlar incelenerek rekreasyonel kullanım potansiyeli ortaya konulmuştur. Çalışmada yerinde inceleme ve araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili yayınlardan yararlanılmış, alan araştırması yapılmış, ilgili kişi ve kurumlarla sözlü görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda Van kent merkezi ile yakın mesafede yer alan kıyı alanı için sürdürülebilir kıyı turizmi ve rekreasyonuna yönelik öneriler getirilmiştir. Öneriler belirlenirken koruma-kullanma dengesi gözetilerek alternatif alan kullanımları üretilmiştir. Çalışma sonunda adı geçen alan için kıyı alanı yönetimi çerçevesinde önerilen peyzaj tasarım projesi hazırlanmıştır. Öneriler ışığında, bu alan görsel peyzaj değerleri sunabilen ve çe-

şitli sosyal aktivitelere olanak sağlayan, ilgi çekici bir rekreasyon alanına dönüştürülebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kıyı peyzajı, rekreasyon, sürdürülebilirlik, Van Gölü.

Abstract

The coastal areas are part of the natural resources that must be carefully protected and used for the most efficient purposes. However, coastal cities are always on the focus of human use. As one of the factors that shape the landscape with its constantly increasing population, human expectations on the coastal resources have varied and caused changes.

Although the area on the south-west front of the Van castle is rich in the natural and cultural landscape, it is not in a spatial sense that people prefer for recreation. In this study, the potential of recreational use has been revealed by examining the 2,002 km long coastline on the south-west front of the Van Fortress on the shores of Lake Van and its immediate surroundings. On-site investigation and research method were used in the study. Publications related to the subject have been utilized, field research has been conducted and oral interviews have been conducted with the relevant persons and institutions. In this respect, suggestions were made for sustainable coastal tourism and recreation for the coastal area located close to the city centre of Van. Alternative field uses have been produced by considering the protection-use balance while determining the recommendations. At the end of the study, a proposed landscape design project was prepared for the mentioned area within the framework of coastal area management. In this respect, it is thought that this area can be turned into an interesting recreation area that can provide visual landscape values and allow various social activities.

Keywords: coastal landscape, recreation, sustainability, Van Lake.

Giriş

Suya yakın alanların yerleşim yönünden tercih edildiği bilinen bir gerçektir. Tercih etme etkenlerinden fiziki ve ekonomik katkıyla birlikte kültürel ve sosyal olarak su kenarı alan kullanımlarının etkisi önem taşımaktadır (Henden, 2018: 55). Kıyı alanlarından yararlanma, kentsel alanlarda, ulaşım, turizm, sanayi ve bunların üretimlerinden faydalanma gibi dolaylı bir şekilde ve ayrıca doğrudan yararlanmak amacıyla da insanların her kesiminin faydalanmasını sağlamak için oluşturulmuş; eğlence ve dinlenme amaçlı rekreasyon alanlarıdır. Kıyıları özellikleri nedeniyle toplum yararına kullanılması gereken yer olmakla birlikte bu çoğu zaman sağlanmamaktadır (Döker, 2006:7).

Su ve kara parçalarının buluştuğu kıyı alanları, tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun yerleşim ve dinlenme yerleri açısından ilgisini çekmiştir. Kıyı alanları ekolojik özelliklerinin yanı sıra turizm ve rekreasyon amaçlı kültürel kullanımlar gibi çok yönlü mekansal çözümlere de

olanak sağlayan peyzaj değerleri yüksek alanlardır (Top, 2012)¹. Sürdürülebilirlik kavramı çeşitliliğinin ve üretkenliğin devamlılığını sağladığı gibi, insanların daimi olabılme yeteneklerini korumak olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm kavramı, her sektörde kendisini gösteren sürdürülebilirlik anlayışının turizme yansısıyla meydana gelmektedir. Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan sürdürülebilir turizm tanımı: “Turistlerin, sektörün, çevrenin ve ev sahibi halkın gereksinimine yönelerek şimdiki ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alan turizmdir” şeklindedir. Yöredeki insanların ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki fırsatları koruma sanatı sürdürülebilir turizmdir. Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesinde, turizm-çevre-insan etkileşiminin yaşandığı, doğal ve kültürel değerleri içeren tüm kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılması önem taşımaktadır (Andkjær ve Arvidsen, 2015: 26; Karaşah, 2017: 59; Yazıcı ve Sağlamer, 2019: 766). Sürdürülebilir turizm, çevreyle bütünleşik turizm gelişmesi tartışmasında anahtar kelime haline gelmiştir. İnsanların katıldıkları rekreasyon aktiviteleri amaçları çok geniş bir yelpazede değişebilir. Bu bağlamda insanların yaşam kalitesini iyileştirme çalışmalarında, rekreasyonel aktivitelerinin yönetiminden sorumlu kurumların önemli görevlerinden biri rekreasyon olanaklarının iyileştirilmesi ve bu olanaklara erişimine kolaylık sağlanmasıdır (Aukerman, 2011: 22).

Tarih boyunca insanların ilk yerleşiminin genelde; göl ve akarsu, deltalar, taşkın ovaları kıyıları gibi suya yakın alanlar olarak tanımlanan bölgelerde yoğunlaştığı bilinmektedir. Suyun varlığı ve su yüzeyinin artması bu yerlerin beğenilmesinde ve tercih edilmesinde çok önemli etkenlerdir ve herkes tarafından da bilinmektedir. Şimdiye kadar ilgili olan birçok çalışmada (Schroeder, 1982: 319; Arriaza vd., 2004: 115; Özhancı ve Yılmaz, 2011: 68) peyzajın önemli ögesi olan suyun, aynı zamanda estetik anlamda peyzaj kalitesini olumlu bir şekilde arttırdığı ortaya konulmuştur (Güneroğlu, 2017: 12). Tarihsel süreçte insanların yerleşim ve konaklama olarak genellikle kıyı alanlarını tercih etmelerinin nedeni genelde kıyı alanlarının sunduğu çok sayıda fırsatların olmasıdır. Bazı kıyı alanları bir milletin geçmişini temsil eden geleneksel aktivitelere ev sahipliği yapılması yanında bazı kültürlerde çok derin tarihi anlamlar da taşımaktadır. Anadolu’da yaşamış birçok medeniyetin izlerini kıyı alanları ve yakın çevrelerinde rastlamak mümkündür. Örnek olarak dünyada ilk şehir sayılan Çatalhöyük, Uluabat Gölü kıyısında bulunan Apolonia kentin, Van Gölü kıyısında yer alan Urartu’ların başkenti olan (Tuşba) Van Kalesi, Pamukkale’deki Hierapolis, Zeugma ve Hasankeyf, Beyşehir Gölü kıyısında kurulan Kubadabad kıyı alanlarda yer almış birçok örneklerden bazılarıdır

1 Top, M. (2012). Van Koruma Amaçlı İmar Planı Sanat Tarihi Raporu, T.H.K Arşivi.

(Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: 80). Sosyal ve kültürel bağlamda ise kıyı alanlarının oluşturma potansiyeline sahip olan etkilerden; yaşam kalitesinin yükseltilmesi, eğitim imkanları ve çevresel bilinç, sosyal etkileşim ve toplumsal bağ olarak saymak mümkündür (Dugan, 1990: 96; Erdem, 1994: 95; Karadeniz, 1995:4; Tırlı, 2006:139; Trust of Ecology, 2009)².

Kıyı alanları; birey ve toplum için doğrudan olumlu psikolojik etkiler yaratan; ayrıca kaynaklar ve rekreasyonel amaçlar açısından da, en yoğun insan kullanımındaki bölgeler niteliğini taşımaktadır. Kıyı alanları, kara ile suyun birleştiği alan, karanın su boyunca uzanan kısmı (Pala, 1975: 33; Ferudun, 2009: 77), her türlü doğal su (deniz, göl, akarsu gibi) kütlelerini çevreleyen kara parçası, mekânsal anlamda bir eşik (Alpay, 2011: 297), kara ile deniz ekosistemlerinin birleştiği ve bu sistemlerin birbirini etkilediği, mutlak korunması gereken önemli doğal habitat alanlarıdır (Sesli vd., 2003: 770; Sesli, 2010: 495). Kıyı kentlerinin ortak özellikleri ise su ile olan ilişkilerinden ileri gelmektedir. Kıyı alanlarında su ile karanın ilişkisi topografyanın etkisi ile değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. Kıyı alanları sahip oldukları doğal ve kültürel kaynak değerleri, iklim, jeoloji, hidroloji, flora ve fauna gibi pek çok sayıda faktöre bağlı olarak çeşitlilik ve değişiklik göstermelerine rağmen bu özellikleri ile ekolojik ve kültürel açıdan önem taşıyan peyzaj alanlarında yer almaktadır. Bununla birlikte, doğal kaynakların zenginliği ile dikkat çeken kıyılar, bu özellikleri nedeniyle sürekli yoğun kullanımlara maruz kalmakta ve bu yoğun kullanım, kıyı ekosistemindeki hassas denge üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Garipağaoğlu vd., 2014: 62). Bu bağlamda kıyılar sahip oldukları morfolojik özellikler ile birlikte doğal ve görsel özelliklere sahip olup aynı zamanda rekreasyonel açıdan değerlendirilebilecek, kaynağı ve sunduğu faaliyet çeşitliliği sayesinde birçok kitleye hitap edebilecek alanların oluşumuna da olanak sağlamaktadır (Özgüç, 2011: 126; Pekpak, 2012: 7). Bu nedenlerle kıyılar, yüzme, balık tutma, su sporları, dinlenme, yürüyüş, oturma, piknik yapma, manzara seyretme, deniz kuşlarını izleme gibi geniş insan kitlesine hitap edecek farklı rekreasyonel aktivitelere uygun mekânlardır.

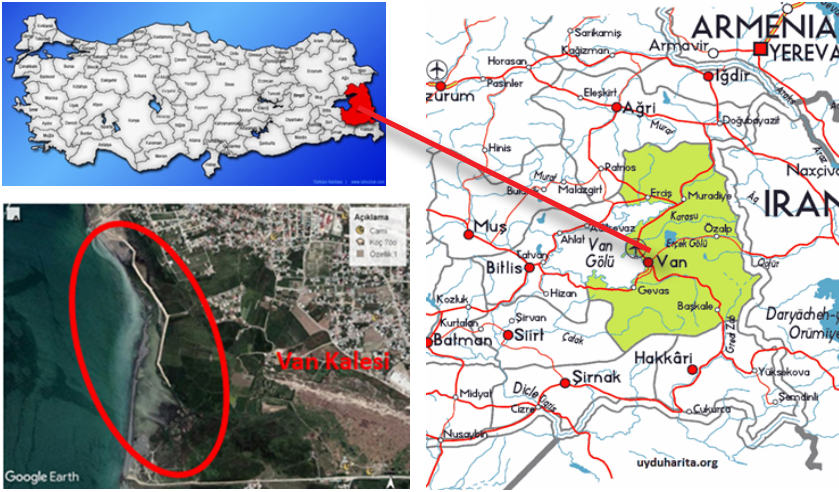
Van Gölü kıyı alanlarının çeşitli bölgeleri ise; su ile doğrudan ilişkili rekreasyon etkinlikleri (yüzme, kürekçilik, motorlu su araçları ile gezinti, sandalla gezinti, su kayağı gibi) ve su ile dolaylı ilişkili rekreasyon etkinlikleri (piknik aktiviteleri, kamping, manzara seyri ve fotoğrafçılık, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği gibi) yapılabilecek özelliklere sahip olmaktadır. Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevresi rekreasyonel kullanım potansiyelinin yüksek olmasına rağmen yıllar içinde; amacı dışında kullanım, evsel ve hayvansal atıkların

² Trust of Ecology. (2009). <http://www.urbanecology.org.uk>. (Erişim tarihi 15.05.2019).

çevreye verdiği zararlar, güvenlik sorunu, şehir merkezi ile bağlantısının sağlıklı olmaması gibi nedenler ile önemli ölçüde değişime uğramıştır. Kıyı alanlarının korunması, kamu yararına kullanılması ve kamusal alan olması gerektiğinden bu çalışmada; Van kent merkezi ile yakın mesafede yer alan bu kıyı alanı için; sürdürülebilir kıyı turizmi ve rekreasyonuna yönelik öneriler geliştirmek, koruma-kullanma dengesi gözetilerek, alternatif alan kullanımları, görsel peyzaj değerleri sunabilen ve çeşitli sosyal aktivitelere olanak sağlayan ilgi çekici bir rekreasyon alanına dönüştürmek için bir peyzaj tasarım projesi hazırlanması amaçlanmıştır. Ortaya konulan proje 3621 sayılı Kıyı Koruma Kanunu'nda tanımlanan yapılaşmaların dışına çıkmadan bölge kıyı alanları çevresinde sürdürülebilir rekreasyon, kültür, dinlenme, spor, eğlence, sağlık ve sosyal gibi kamu yararına olan mekanların oluşturmasına ve doğal habitat alanların korunmasına yönelik olmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyali, Doğu Anadolu Bölgesi'nde konumlanan Van ilinde yer alan Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanı ve yakın çevresi, bu kıyı alanının sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj özellikleridir. Konuya ve alana ilişkin yerli ve yabancı literatür ve kaynaklar ise yardımcı materyali oluşturmuştur.

Şekil 1: Çalışma Alanını Konumu³

3 <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>, (Erişim tarihi 16.07.2019).

Kapalı havza göllerinden olan Van Gölü, 3626 km² yüzey alanı, 607 km³ su hacmi ve maksimum 451 metre derinliğiyle dünyanın en önemli göllerinden birisidir. Göl, denizden 1649 m yüksekliktedir ve yaklaşık 530 km kıyı uzunluğuna sahiptir. Göl çevresindeki kıyıların % 45 ini fazla kıyılar, % 37 sini alçak kıyılar, %18 ini ise ana kaya ve taşlı kıyılar oluşturmaktadır (Kılıç, 2006: 17).

Çalışma alanı; Van il sınırları içinde Van Gölü kıyısında Van Kalesi'nin güney batı cephesinde yer alan yaklaşık 2,002 km uzunluktaki kıyı şeridi ve yakın çevresindeki mevcut kullanımlar, kent etkisi altında olan kıyı alanı ve yakın çevresinden oluşmaktadır. Çalışma alanındaki kıyı bölgesi sazlık, bataklık ve az bir alanı kumsaldan oluşmaktadır. Alana dahil olan sulak alan ise; Van Sulak Alanıdır.

Çalışma yönteminde; çalışma konusu ve alanı ile ilgili literatür taraması yapılarak, arazi incelemesi ve gözlemleri, çalışma alanının fotoğraflanması, doğal ve kültürel peyzaj analizlerin gerçekleştirilmesi, ilgi grupları ile görüşmeler ve ilgili kurumdan çalışma alanına ilişkin olarak çeşitli dokümanlar temin edilmesi işlemleri yapılmıştır. Fotoğraf çekimi ise, kıyı bandı kullanımının daha yoğun olduğu bahar aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanına ilişkin Netcad ortamındaki 1/25000 ölçekli çevre düzen planlarından, 1/1000 ölçekli imar uygulama planlarından ve halihazır planlardan yararlanılmıştır. Elde edilen görsel materyaller ve alanda yapılan çalışmalar sonucu alanın mevcut kullanım durumu ortaya konulmuştur. Peyzaj tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak Autocad bilgisayar programında plan projesinin hazırlanmasıyla, 3 D max ve Lumion programları ile modelleme çalışması alanının doğal ve kültürel özelliklerine ilişkin peyzaj tasarım projesi hazırlanmıştır.

Bulgular

Çalışma Alanının Fiziki Özellikleri

Van Kalesi ve çevresi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Van Gölü'nün doğu kıyısında yer almaktadır. Van ili sınırları içerisinde (şehir merkezine 3 km mesafede) konumlanmış olan alan, yaklaşık 2,7 km²'lik bölgeyi kapsamaktadır. Van Gölü'nün doğusunda yer alan Van Sazlıkları sulak alanı ve Van Gölü kıyısı Van Gölü'nü besleyen önemli akarsulardan biri olan Akköprü Deresi'nin birleştiği kesimde yer almaktadır. Sazlık alanın yüzeysel drenaj alanı (Van Ovası dikkate alınarak oluşturulmuştur) yaklaşık 400 km² olarak hesaplanmıştır. Sazlıklar, göl kıyısında yer alan Van iskelesinin kuzey ve güney sahilinde iki parça şeklinde yer almaktadır. Sulak alanın ana su kaynağı yağışlarla oluşurken, boşalımı ise buharlaşma ve yüzeysel akış ile olmaktadır. Van Kalesi'nin batısında yer alan kesimlerde kuvaterner yaşlı alüvyon yüzeylenmektedir. Van Gölü çevresinde yer alan Tatvan,

Van İskele, Güzelkonak ve Gevaş Göl Gözlem İstasyonlarından edinilen veriler, Van Gölü'nde en düşük ve en yüksek su seviyelerinin 67 yıllık süreçte 1646,97-1650,26 m arasında değiştiği, bu nedenle Van Sazlıkları sulak alanının da bu süreç içinde değişiklikler gösterdiği düşünülmektedir (Aşur, 2017: 510; Avşin ve Erzen, 2018: 285).

Doğal Peyzaj Özelliklerinin Analizi

Bozkurt'un (2016: 327) belirttiği gibi ekolojik düzenin işleyişinde ve bu bütünlüğün korunmasında önemli bir rol üstlenen sulak alanlar, birçok canlı türüne ev sahipliği yapmalarının yanı sıra, birer doğal filtre görevi de üstlenmektedirler. Bu bağlamda özellikle çalışma alanında sürdürülen çeşitli insan faaliyetleri, bu alanı ve dolayısıyla ekolojik dengeyi tehdit etmektedir. Çalışma alanının sınırları içinde Van Sulak alanının bir bölümü yer almaktadır. Bu önemli alanda su içi vejetasyonunda *Potamogeton pectinatus* (rezene), sahile yakın çayır alanlarda *Scorzonera parviflora* (çatalkök) ve nehrin taşkın sahası boyunca *Alopecurus arundinaceae* (tilki kuyruğu kamışı) bitkileri yer almaktadır. Göle dökülen ırmak ağzlarına yakın, hafif tuzlu yerlerde *Butomum umbellatum* (kemoterapi çiçeği), göl sahillerinde 2 m'ye kadar olan derinliklere kadar devam eden kesimlerde *Phragmites australis* (kamış) birliklerinin üyeleri bulunmaktadır. Bitki türlerinin yanı sıra alanda tespit edilen 3 sürüngen ve 150 kuş türü mevcuttur. Alanın göl kıyısında olmasından ve göl ile bağlantısından dolayı, endemik inci kefali de sahada gözlenmektedir (Avşin ve Erzen, 2018: 288). Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevres, birçok canlı türünün barınma alanı olarak çevresine habitat sağlamasının yanında, biyolojik çeşitliliğe ve tür varlıklarının devamlılığını sağlamakta katkı sunması, besin zinciri sağlaması, çevre dengesi oluşturması, yer altı suyunu dengelemesi ve tehdit altındaki bazı canlı türlerine ev sahipliği yapması sebebiyle biyolojik işlev bakımından önemli bir konumdadır. Bunun yanında, Van Sazlıklarının bölgeye sakin ve sessiz bir alan sunarak estetik bir görsel değer oluşturması, alanın sosyal değerini arttırmaktadır. Ayrıca bu alan, üniversiteler ve diğer kurumlar için yaban hayatı gözleme, bilimsel araştırma ve eğitim imkânı sunma konusunda, sahip olduğu değerler ile birlikte ulaşım kolaylığı açısından önem taşımaktadır.

Kültürel Peyzaj Özellikleri Analizi

Van Kalesi'nin güneybatı cephesinde yer alan Van Gölü kıyı şeridi ve yakın çevresi rekreasyonel kullanım potansiyelinin yüksek olmasına rağmen yıllar içinde insanlar tarafından yapılan olumsuz girişimler sonucu büyük değişimlere uğramıştır. Çalışma alanının görüş alanı içinde Van Kalesi başta olmak üzere birçok tarihi yapı yer almaktadır. Bununla birlikte

yapısal anlamda gelişi güzel yerleşimlere ait konutlar göze çarpmaktadır. Alanın şehir merkezine yakın olması ve göl kıyısında bulunması, bazı avantajlarına rağmen önemli problemleri de beraberinde getirmektedir. Sulak alan çevresinde belirgin şekilde çevre kirliliği söz konusudur. Kanalizasyon, yol yapımı, evsel atıklar plansız bir şekilde bölgeye nüfus etmekte ve buradaki ekosistemi tehdit etmektedir. Özellikle sulak alan çevresindeki yerleşim alanlarının gün geçtikçe bu bölgeye doğru yayılması, konutların sayıca artması, denetimin yapılmaması ve sulak alandan geçen Akköprü Deresi'ne atılan evsel ve çevresel atıklar, sulak alandaki çevresel kirliliğin boyutlarını arttırmaktadır. Yasak olmasına rağmen bu bölgede devam eden avcılık, yaban hayatı ve kuş türlerini tehlikeye sokmaktadır. Özellikle belli kuş türlerinin uğrak alanı olan saha kaçak avcılık faaliyetleri nedeni ile tür kaybının kaybetme tehlikesi altındadır (Avşin ve Erzen, 2018:293).

Önerilen Peyzaj Projesi

Çalışma alanındaki kıyı genişliği, kıyı uzunluğu, yasal ve teknik açıdan kıyı kullanımı incelenmeleri sonucunda bu alan için önerilen peyzaj projesini nitelikleri aşağıdaki gibidir (Şekil 2).

Yapısal Tasarım: Peyzaj tasarımında kullanıcı gereksinimleri ve yaklaşık kullanıcı sayıları dikkate alınarak; kullanıcıların sohbet edebilecekleri, vakit geçirebilecekleri oturma/dinlenme alanları, araçlarını park edebilecekleri otopark alanları, yeme-içme eylemlerini gerçekleştirebilecekleri yeme-içme alanları, sportif aktivitelerini gerçekleştirebileceği yürüyüş parkuru ve bisiklet yolları tasarlanmıştır. Projede yapısal tasarım anlamında; oturma/dinlenme alanları, (25 adet oturma bankı, 10 adet ağaç altı oturma, 12 adet basamaklı oturma), otopark alanları (852 m² kilit dö-küm asfalt), yürüyüş parkuru ve bisiklet yolları (yürüyüş yolu 2,002 km, bisiklet yolu 1,268 km), gözlem kulesi (15 adet), çöp kutusu (42 adet), yüksek ve alçak aydınlatma (67 adet), toplanma alanı (924 m²) ve bilgi verici ekran (40 adet) yer almaktadır.

Sirkülasyon/Yürüyüş Yolları/Bisiklet Yolları: Peyzaj tasarımında kullanıcıların alan içerisinde etkin dolaşımını ve ulaşmak istedikleri noktaya en kısa zamanda ulaşmalarını sağlamak amacıyla sirkülasyonların konforlu ve algılanabilir olmasına dikkat edilmiştir. Yaya öncelikli bir yerleşke ilkesi benimsenmiştir. Zorunlu durumlarda (itfaiye, ambulans, kantinlerin yiyecek ihtiyaçları vb.) araçların alana girmesine izin verilmiştir. Tüm sirkülasyonlarda lineer hatlar kullanılmıştır.

Şekil 2: Çalışma alanı için önerilen Kıyısız Peyzaj Projesi

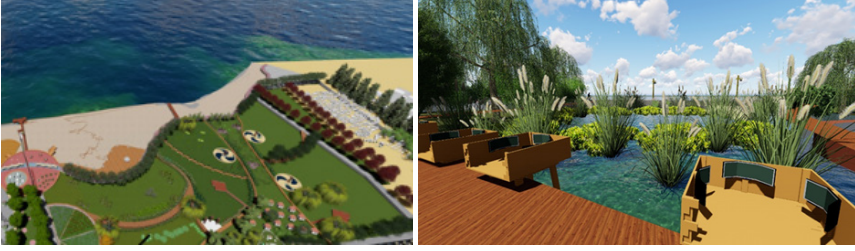
Bitkisel Tasarım; Toplam yeşil alan miktarı 2158 m² olan alanda bitkilerin ekolojik, estetik ve fonksiyonel özellikleri göz önünde bulundurularak bitkilendirme tasarımı kurgulanmıştır. Yapısal tasarımı destekleme/güçlendirmede ve mekânları tanımlamada bitkilerin renk-doku- ölçü-çizgi-form özelliklerinden faydalanılmıştır. Bitkilendirme tasarımında Van kentinde doğal yayılım gösteren ve aynı zamanda Van'ın ekolojik koşullarına uyum gösteren türlerin de kullanılmasına özen gösterilmiştir. (*Olea europaea*, *Sorbus aucuparia*, *Punica granatum*, *Cotinus coggyria*, *Acer cappadocicum*, *Pinus pinea* ve *Abies nordmanniana* gibi).

Bitkilendirme tasarımında ise, yapısal peyzaj tasarımındaki lineerliği destekleyici/güçlendirici ve aynı zamanda bölgenin ekolojik koşulları göz önünde bulundurularak bir bitkisel tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Alanın bitkisel tasarımında kullanılan çeşitli bitki türlerine Tablo1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Alanı İçin Önerilen Bitki Listesi

	Bitki Türlerinin Latince İsimleri	Bitki Türlerinin Türkçe İsimleri
Yapraklı Türler	<i>Salix babylonica</i>	Salkım Söğüt
	<i>Tamarix</i> spp.	Beyaz ve Pembe Çiçekli Ilgın
	<i>Elaeagnus</i> spp.	İğde
	<i>Robinia pseudoacacia</i> 'Umbraculifera'	Top Akasya
	<i>Fraxinus excelsior</i>	Adi Dişbudak
	<i>Viburnum tinus</i>	Kartopu
	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Yalancı Akasya
Herdem-yeşil Türler	<i>Juniperus communis</i>	Adi Ardiç
	<i>Thuja orientalis</i>	Doğu Mazısı
	<i>Picea orientalis</i>	Ladin
Yer Örtücü ve Çalı Türleri	<i>Celosia argentea</i>	Horozibiği
	<i>Helianthus annuus</i>	Ayçiçeği
	<i>Taraxacum officinale</i>	Karahindiba
	<i>Cornus mas</i>	Kızılıcık
	<i>Sedum album</i>	Damkoruğu
	<i>Hyacinthus orientalis</i>	Sümbül
	<i>Gladiolus atroviolaceus</i>	Glayöl
	<i>Iris barnumae</i>	Mor Süsen
	<i>Narcissus poeticus</i>	Nergis
	<i>Forsythia x intermedia</i>	Altın Çanak
<i>Cortaderia selloana</i>	Pampas Sazı	

Donatı Elemanları: Peyzaj tasarımı yapılan bu alan içerisinde; sulu kesim granit plak taş, tuğla döşeme, ahşap deck, doğal kırma granit küp taş, dolomit, kauçuk gibi farklı döşeme malzemelerinin kullanımı önerilmiştir (Şekil 3). Mekanın kimliğine ve ekolojik koşullarına uyumlu çeşitli yapı malzemelerinin seçimi tercih edilerek, mekânların döşeme çeşitliliği ile tanımlanması ve malzeme açısından hareketlilik-çeşitlilik sağlanması hedeflenmiştir.

Şekil 3: Önerilen düzenlemenin modellenme görüntüsü

Bununla birlikte bölgedeki Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencilerinin mesleki anlamda kendilerini geliştirme ve alanlarında deneyim kazanmak için; bitkisel tasarımın uygulamalarını, farklı döşeme malzemesi uygulamalarını, alan kimliğine uygun donatı elemanlarının seçimi ve alana yerleştirme çalışmalarını yakından görülebilecekleri örnek alanlar olması açısından bu uygulama önem taşımaktadır. Seçilen döşeme malzemelerinin dış ortam şartlarına ve aşınmaya dayanıklı olmasına dikkat edilmiştir. Donatı elemanları olarak hem sabit hem de hareketli oturma birimlerinin çevreyle ve uygulanan döşeme malzemeleri ile uyumlu olmasına özen gösterilmiştir. Aydınlatma elemanlarında ise hem renk olarak hem de tasarım çizgilerinde, sert zemin tasarımındaki çizgilerle uyum yakalanmaya çalışılmıştır. Sirkülasyonları sağlayan yollarda yüksek aydınlatma ve alçak aydınlatma elemanları tercih edilmiştir.

Sonuç

Tarihsel süreçte kıyı alanları kendilerine özgü peyzaj değerleri ile sosyal ve kültürel açıdan insanlar için genelde odak noktaları haline gelmiştir. Kıyı alanları yoğun yerleşim alanlarına olan uzaklıklarına göre sosyal yönden insanlar tarafından kullanımları da etki altında kalmaktadır. Bu bölgeler yerleşim alanlarına yakınlığı veya ulaşılabilirlik kolaylığı söz konusu olduğunda sosyal ve kültürel yönden çeşitli şekillerde kullanılmaktadırlar. Bu bağlamda peyzaj değerleri ile büyük önem taşıyan kıyı alanlarında yıkımlar ve tahribata yol açan insan aktivitelerinin en aza indirilmesi, çevreye fayda sağlayan doğal hayatın korunması ve geliştirilmesini sağla-

yabilen projeler üretilmelidir. Bu bağlamda özellikle kente yakın olan kıyı alanlarının kullanım planlama, tasarım ve sürdürülebilir yönetim çalışmalarına yönelik envanter hazırlanabilmesi için kapsamlı sınıflandırma, arazi gözlemi, güvenilir ve kullanılabilir yeterli verilerin hazırlanması da önemli ölçüde değer taşımaktadır.

Sürekli artan nüfus ile peyzajı şekillendiren faktörlerden biri olan insan, kıyı kaynakları üzerinde beklentileri çeşitlilik göstermiş ve kıyı alanlarında değişimlere neden olmuştur (Adızel ve Durmuş, 2014: 142; Karaşah, 2017: 59). Kıyı alanları, sahip oldukları doğal güzellikleri nedeni ile korunması, verimli ve uygun amaçlar için kullanılması gereken aynı zamanda insanlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilen rekreasyonel faaliyetler için çekici özelliğe sahip alanlardır. Kıyı alanlarının ekolojik yapısının zengin kaynak potansiyeline sahip olması ve ulaşım kolaylığı yüz yıllardır kıyıları yerleşim ve dinlenme alanı olarak cazibeli kılmıştır. Kıyı alanlarında gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve rekreasyonel potansiyelin ortaya konulması, bu amaç doğrultusunda kullanılan alanın geleceği için oldukça önemlidir.

Peyzaj tasarımı gerçekleştirilen Van İlinde Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanında, doğru mekânlar kurgulanarak kazanılacak bu niteliklerin pekiştirilmesi ve potansiyel kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Kurgulanan tasarımı gerçekleştirmeden önce bu kıyı alanı ve yakın çevresinin, özellikle bu alanda göle akan derenin ıslah çalışması, rehabilitasyonu, bakım çalışmaları ve koruma altına alması gerekmektedir. Bu işlem sonucunda uygulaması yapılacak olan peyzaj tasarımı ile bu kıyı alanının önemli bir görsel peyzaj alanı haline getirilmesi de mümkün olacaktır. Bu doğrultuda alana kullanıcıların eğitsel, kültürel, sanatsal ve sosyal açıdan kazanımlar elde edebilecekleri mekânlar ve alanda kurgulanan bitkilendirme tasarımı ile de bitki materyaline ilişkin dersleri alan meslek disiplinlerindeki öğrenciler için açık bir laboratuvar kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kıyı alanı insanlar tarafından doğal güzellikleri tahribe uğramadıkça görsel peyzaj açısından da; fotoğrafçılık, manzara seyri, açık hava ressamlığı gibi çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere olanak sağlama potansiyeline sahiptir. Çalışma sonucunda, Van Kalesi'nin güneybatı cephesindeki kıyı alanı halkın en önemli buluşma ve rekreasyon alanlarından biri olma potansiyelini taşıdığı için bu alana estetik, fonksiyonel, ekolojik kavramlar düşünerek peyzaj tasarım projesi geliştirilmiştir. Koruma-kullanma dengesi gözetilerek alternatif alan kullanımları üreten bu projenin gerçekleşmesi halinde görsel peyzaj değerleri de sunabilen bu alan halkın odak noktası haline gelmiş olacaktır. Üretilen bu proje ilgili paydaşlar ve yerel yöneticiler için başvurabilecekleri bir altlık niteliğinde olabilir. Ayrıca bu bölgede, kıyı alanı ve yakın çevresi içinde olumsuz etki

ve tahribat yaratan insan aktivitelerini en aza indirilmesi için yöre insanının bilinçlendirilmesi programına da yer verilmesi yerinde olacaktır. Rekreatyone alanların yerel, bölgesel ve hatta bazı durumlarda ulusal ölçekteki rekreatyone rolünün yöneticiler tarafından belirlenmesi, kullanıcıların rekreatyone deneyim kalitesini yükseltme ve rekreatyone kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Yerel yönetimler bu programların içine dahil edilerek sivil toplum örgütlerinin bilinçlendirilmesi ile harekete geçirilmesi genel politika olarak benimsenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adızel, Ö. ve Durmuş, A. (2014). Van İlinin Ornitolojisi-Turizm (Kuş Turizmi) Potansiyeline Sahip Sulak Alanları. *Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştay Raporu*. s. 140-150.
- Alpay, B. (2011). Alaplı (Zonguldak) Kent Merkezi ve Kıyı Dolgu Alanı Düzenleme Süreci - Kentsel Tasarım Projeleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(3), 297-306.
- Andkjær, S., Arvidsen, J. (2015). Places For Active Outdoor Recreation – A Scoping Review. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 12, 25-46.
- Aşur, F. (2017). Van Kenti Yakın Çevresi Kıyı Alanı Örneğinde Sulak Alanlar ve Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 4(4), 506-515.
- Aukerman, R. (2011). Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS) Users' Guidebook. CO: US Department of the Interior. Denver. P.167.
- Arriaza, M., Ortega, J. F. C., Medueno, J. A. C. ve Aviles, P. R. (2004). Assesing The Visual Quality of Rural Landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 69: 115-125.
- Avşın, N. ve Erzen, S. (2018). Çevresel Faktörlerin Van Sazlığı Sulak Alanı Üzerindeki Etkileri, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 32, 283-295.
- Bozkurt, S. (2016). Gürün (Sivas) İlçesinin Rekreatyone Kaynaklarının Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 66 (1), 318-328.
- Döker, M.F. (2006). İstanbul İli Marmara Denizi Kıyı Dolgu Alanlarının Tespiti ve Bu Alanlarda Arazi Kullanımı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğ-

rafya Anabilim Dalı, İstanbul.

- Dugan, P.J. (1990). *Sulak Alanların Korunması: Güncel Konular ve Gerekliliği Çalışmalar Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Doğal Hayatı Koruma Derneği.
- Erdem, O. (1995). *Türkiye'nin Kuş Cennetleri*. Ankara: Çevre Bakanlığı.
- Ferudun, A. (2009). Kıyı Alanlarının Hukuki Statüsü. *Journal of Naval Sciences and Engineering*, 5(1), 76-93.
- Garipağaoğlu, N., Özcan, S. ve Uzun, M. (2014). Moda-Caddebostan (Kadıköy) Arası Kıyı Alanındaki Değişiminin İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 60-80.
- Güneroğlu, N. (2017). Akarsu Rehabilitasyonunun Peyzaj Kalitesi Üzerindeki Etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 10-20.
- Henden Şolt, H. B. (2018). Kentlilerin Kıyı Alanı Düzenlemesine Bakışı: Alaplı Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 55-62.
- Karadeniz, N. (1995). *Sultan Sazlığı Örneğinde Islak Alanların Çevre Koruma Açısından Önemi Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Karaşah, B. (2017). Kentsel ve Kırsal Rekreasyon Alanlarına Yönelik Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi 'Artvin Kenti Örneği'. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 58-69.
- Kılıç, S. (2006). *Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I. Tarihsel Değerler*. Van: Van Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2013). *Sulak Alanlar*. Meriç, T. ve Çağırtkankaya, S. (Ed.). Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, Türkiye.
- Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2011). Rekreasyon Alanlarının Görsel Peyzaj Kalitesi Yönünden Değerlendirilmesi: Erzurum Örneği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 67-76.
- Özgüç, N. (2011). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Pala, K. (1975). Türkiye'nin Kıyı Sorunları ve Politikası. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi*, 10 (33-34), 3-38.

- Pekpak, H. E. (2012). *Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekansal Gelişim: Lara Örneği*. (Uzmanlık Tezi). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Sesli, F.A., Aydınöğlü, A.Ç. ve Akyol, N. (2003). Kıyı alanlarının yönetimi. 9. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildiriler Kitabı, 769-780, Ankara.
- Sesli, F.A. (2010). Determination of The Relations Between Shore Border Line And Land Ownership By Using GIS: An Example From Eastern Coast of Black Sea. *Scientific Research and Essays*, 5(5), 494-499.
- Schroeder, H. W.(1982). Preferred Features of Urban Parks and Forests, *Journal of Arboriculture*, 8 (12): 317-322.
- Tırıl, A. (2006). *Sulak Alanlar*, Ankara: Peyzaj Mimarlar Odası Yayınları.
- Yazıcı, K. ve Sağlamer, A. A. (2019). Tokat Kenti -Yeşilirmak Yakın Çevresinde Bulunan Rekreasyonel Alanlarda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 766-776.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute

Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı

Sayfa / Page: 291-310

ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 22.10.2019

Kabul/Accepted: 17.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**GÖKÇEADA ÖRNEĞİNDE
KÜLTÜREL PEYZAJIN
KORUNMASI AÇISINDAN
SAKİN ŞEHİR HAREKETİNİN
ÖNEMİ***

***THE IMPORTANCE OF THE
SLOW CITY MOVEMENT FOR
THE CONSERVATION OF
CULTURAL LANDSCAPE IN
GÖKÇEADA SAMPLE***

Erman ÖZDEMİR

Mimar Sinan Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Şehir ve Bölge Planlama ABD, Doktora Öğrencisi

ORCID: 0000-0001-5196-2590, ermanozdemir.8@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem KAPTAN AYHAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ORCID: 0000-0001-5148-4162, cigdemayhan@yahoo.com

Öz

İtalya’da 1999 yılında ortaya çıkan ve bir koruma politikası olarak benimsenen Sakin Şehir (Cittaslow) Hareketinin felsefesi; özgün olmayan, iletişimden yoksun ve sadece tüketime odaklı bir yaşamı reddetmek üzerine kurulmuştur. İnsanları sahip oldukları özgün ve geleneksel yaşam alışkanlıklarını modern bir yaklaşımla sürdürmeye davet eder. Geçmişten gelen ve koruma değeri olan tüm doğal ve kültürel öğeleri kapsayıcı politikalar içerir. Yerel üretimi özellikle teşvik eder.

Çalışma alanı; Ege Denizi’nin kuzeydoğusunda yer alan ve Türkiye’nin en büyük adası olan Gökçeada’dır. Ada, önemli doğal peyzaj özelliklerinin yanı sıra, dikkat çekici bir kültürel zenginliğe de sahiptir. Geleneksel Rum mimarisi örnekleri ve yöresel ürünler (şarap, zeytinyağı) adanın korunması gereken önemli kültürel öğelerindedir. Gökçeada, uluslararası sakin şehir ağına 2011 yılında dahil olmuştur. Bu ağın ilk ve tek adasıdır.

* Bu makale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’nda, Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Kaptan Ayhan danışmanlığında, Erman ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Küreselleşen Dünyada Sakin Şehir Kavramının Doğal ve Kültürel Peyzaja Etkisi: Gökçeada Örneği” adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmada; sakin şehir hareketinin, kültürel peyzaj özelliklerinin sürdürülebilirliğine katkısı Gökçeada örneğinde araştırılmıştır. Bu amaçla, sakin şehir manifestosunda yer alan konuyla ilgili kriterler irdelenmiştir. Yerde yapılan gözlem ve incelemelerle, sakin şehir ilanı ve sonrasındaki süreçte kültürel peyzajların korunmasına yönelik yapılan çalışmaların yeterlilikleri ele alınmıştır. Çalışma sonunda; sakin şehir unvanının Gökçeada’da istenen ölçüde etkili olmadığı saptanmıştır. Ek olarak, adada hızla gelişen turizm hareketlerinin kültürel peyzaj öğeleri üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirgeyebilmek adına, sakin şehir yaklaşımı çerçevesinde çeşitli öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: sakin şehir hareketi, kültürel peyzaj, koruma, Gökçeada, Çanakkale.

Abstract

The Movement of Cittaslow was born in Italy in 1999 and it has been adopted as a conservation policy. The philosophy of this movement; is based on rejecting a life that is not original, devoid of communication and focuses only on consumption. It invites people to maintain their original and traditional life habits with a modern approach. It involves inclusive policies, for all natural and cultural elements from the past that have conservation value. It particularly encourages local production.

Gökçeada, which is selected as a study area is Turkey’s largest island and, it is located in the northeastern of the Aegean Sea. In addition to important natural landscape features, it also has a remarkable cultural richness. Examples of traditional Greek architecture and local products (wine, olive oil) are important cultural elements of the island that should be protected. Gökçeada was joined in the international slow city network in 2011. It is the first and only island in the network.

In this study, the contribution of the slow city movement to the sustainability of cultural landscape features was investigated in the case of Gökçeada. For this purpose, the relevant criteria in the slow city manifesto were examined. With the observations and investigations carried out in-situ, the proficiency of the projects or activities on conservation of cultural landscapes, from achieving the status of the slow city to today were discussed. At the end of the study; it was found that the title of the slow city was not as effective as expected in Gökçeada. In addition, in order to minimize the destructive effects of the rapidly developing tourism activities on the cultural landscape elements, various suggestions have been made within the framework of the slow city approach.

Keywords: the movement of cttaslow, cultural landscape, conservation, Gökçeada, Çanakkale.

Giriş

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzajı; “İnsanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etki-

leşiminin sonucu olan bir alan olarak tanımlamaktadır.¹ Bu tanıma paralel olarak kültürel peyzaj kavramı da çeşitli çalışmalarda tanımlanmıştır. Kültürel peyzaj; insan topluluklarının farklı kültürel tercih ve potansiyelleriyle, içindeki yaşadıkları doğal çevrenin onlara sunduğu şartların etkileşimi sonucu oluşur. Bu süreçte; doğal alan; ortam, kültür; etmen ve kültürel peyzaj ise somut ve özgün bir sonuç üründür (Sauer, 1925: 46). Kültürel peyzaj; insanların içinde yaşadıkları doğal çevrenin özelliklerine ve kısıtlarına göre oluşturdukları sürdürülebilir alan kullanım tekniklerini ve doğayla olan manevi ilişkilerini yansıtır. Kültürel peyzajların korunması aynı zamanda geleneksel ve sürdürülebilir alan kullanım formlarının devam ettirilmesi ve böylece biyolojik çeşitliliğin korunması anlamına da gelmektedir (Mitchell vd., 2009: 19).

Dünya Mirası Sözleşmesi; 1992’de, kültürel peyzajları tanıyan ve koruyan ilk uluslararası yasal araç olmuştur. Sözleşmede doğa ve insanın ortak eserleri olarak tanımlanan kültürel peyzajlar 3 farklı kategori altında değerlendirilmektedir:

1. İnsan eliyle yaratılmış ve tasarlanmış peyzajlar: Bunlar genelde dini ya da anıtsal yapılarla ilişkilendirilmiş park/bahçe alanlarıdır.

2. Organik olarak oluşmuş peyzaj alanları: Bu peyzajlar geçmişteki sosyal, ekonomik, idari ve dinsel zorunlulukların ve doğal çevrenin özelliklerinin bir sonucu olarak oluşmuşlardır. İki alt grupta değerlendirilirler.

a) Fosil peyzajlar olarak da nitelendirilebilen, Oluşum ve evrim sürecini geçmişte aniden ya da zamanla tamamlamış ancak önemli özellikleri halen görülebilen alanlardır.

b) Sürekliliği olan peyzajlardır. Geleneksel yaşam biçiminin çağdaş yöntemlerle harmanlandığı ve halen toplumda aktif rol sahibi alanlardır. Kendi evrim süreçlerine ilişkin önemli materyaller sunarlar.

3. Birleşik kültürel peyzaj alanları; güçlü dini, sanatsal ve kültürel etkilerle doğal yapının birleştiği yerlerdir (Mitchell vd., 2009: 121).

Kültürel peyzajlar oluşum ve evrim süreçlerinde çeşitli bileşenlerden oluşurlar (Tablo 1). Somut bileşenler; hem doğal hem de insan yapımı formları içeren görünen alanları ifade ederken, esas olarak inançlarla şekillenen, bazı kurallarla kontrol edilen ve sosyal davranışlarda gözlemlenen bileşenler ise kültürel peyzajın somut olmayan yönünü temsil etmektedir. Bağlantılar ise; bu iki ana bileşen arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkideki yöntem ve etkenleri içermektedir (Ziyae, 2018: 24). Somut ve soyut tüm bu bileşenlerle kültürel peyzajlar geniş bir mirası kapsamaktadırlar (Çöteli,

¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030727.htm> (Erişim tarihi 01.02.2018)

2012: 75) ve tek bir ögenin değil farklı birçok oluşum ve etkinin meydana getirdiği bütünlük nedeniyle oldukça kıymetlidirler. Ancak bu çeşitlilik, özel bir koruma politikası oluşturmayı güçleştirmektedir. Peyzajlar üzerlerindeki alan kullanım desenleriyle ayrılmaz bir ilişki içindedirler ve izole edilemezler. Ancak doğru mekânsal gelişim stratejileriyle kültürel peyzajlara zarar veren kullanımlardan uzaklaşmak mümkün olabilmektedir (European Commission, 1999: 75).

Tablo 1: Kültürel Peyzaj Bileşenleri

BİLEŞEN	ANA ELEMAN	ALT ELEMAN
Somut	Doğal	Topografya, hidroloji, vejetasyon, iklim vb.
	Yapay	Yapılar, yollar, köprüler, anıtlar, bahçeler, tarım alanları
Somut olmayan	İnançlar	Değerler, görüşler, dinler, ideolojiler
	Kurallar	Politikalar, ekonomi, enerji
	Davranışlar	Sosyal alışkanlıklar, yer adları, semboller, yaşam stilleri, efsaneler, hikayeler
Bağlantı	Zaman/Süreç	Tarih, bellek
	Metot ve Teknikler	Halk dansları, yerel müzikler, kıyafetler ve yiyecekler

Kaynak: (Ziyae, 2018: 24)

Teknolojiyle beraber artan insan etkisinin peyzajlarda yarattığı yıkım özellikle büyük kentlerdeki tüketim odaklı yaşam alışkanlıklarının da etkisiyle, henüz özgün değerlerini muhafaza eden küçük yerleşimlerde de görülmeye başlanmıştır. Geçmişte var olan arazi kullanım formları, gelecekte el sanatları, şenlik veya düğünler gibi etkinlikler, tarımsal üretim yöntemleri, mimari uygulamalar çeşitli nedenlerle geçerliliğini yitirmiştir/yitirmektedir. Bu durum aynı zamanda kırsal kalkınmanın önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu süreci durdurabilmek ya da etkilerini azaltabilme amacıyla oluşturulan sürdürülebilirlik temelli çeşitli politikalar ve uygulamalar mevcuttur. Ortaya çıkış nedenleri, ölçekleri ve kapsamı farklı olsa tüm bu çalışmaların ana amacı peyzajlarda koruma-kullanma dengesinin sağlanmasıdır. Sakin şehir yaklaşımı da henüz özgün değerlerini kaybetmemiş kültürel peyzajlarda, sürdürülebilir kullanımı hedefleyen ve dünyanın birçok ülkesinde/şehrinde kabul gören ve uygulanan bir yöntem olarak literatürdeki yerini almıştır.

İtalya'da fast food tarzı tüketim alışkanlıklarına karşı olarak başla-

tılan “slow food” hareketi kendisinden sonra gelen ve dünyanın birçok ülkesinde kabul gören sakin şehir (slow city) akımına öncülük etmiştir. Simgesi yavaş yemek hareketi gibi salyangozdur. İtalya’da 1999’da kurulan sakin şehir ağı bugün tüm dünyada 30 ülke ve 262 kenti kapsamaktadır². Türkiye’de ilk defa, 2009 yılında Seferihisar İlçesi bu unvanı almıştır. O tarihten bugüne 17 ilçe uluslararası sakin şehir ağına dahil olmuştur³. Sakin şehir hareketi; geçmişten bu yana süregelen alan kullanım formlarını, zirai yöntemleri, geleneksel el sanatlarını modern yaşamla harmanlayarak katma değer ortaya çıkarmak, üretmek, geliştirmek ve sürdürmek amaçlarını taşımaktadır. Ayrıca bireyleri, yaşamın hızlı akışında kaybettikleri, geçmişin ve bugünün kültürel değerlerine yönelik farkındalıklarını bulma konusunda teşvik eder. Bu amaçlar için oluşturulan sakin şehir manifestosunda, Tablo 1’de kültürel peyzajın bileşenleri olarak tanımlanan tüm kavramlar yer almaktadır. Bu manifesto yedi ana ölçüt ve bazıları başvuru sırasında yerine getirilmesi zorunlu 72 alt kriterden oluşmaktadır. Özdemir (2018: 10); bu kriterlerin sürdürülebilirliğin üç “E” (Environment=Çevre, Economy=Ekonomi, Equity=eşitlik) kuralıyla tanımlanabileceğini belirtmektedir. Mayer ve Knox’a (2006: 327-328) göre; toprağın ve geleneksel tarımsal üretim yöntemlerinin korunması, hava ve ışık kirliliğinin azaltılması gibi hedefler çevre ilkesiyle ilişkilendirilebilir. Yerel ürünlerin üretimini teşvik etmek, yerel pazarlar kurmak gibi etkinlikler sürdürülebilirliğin ekonomi başlığı altında yer alabilmektedir. Bu faaliyetler sonucunda yerel halk için oluşan ekonomik fırsatlar da eşitlik ilkesiyle bağdaşmaktadır.

Araştırma alanı olarak seçilen Gökçeada sakin şehir unvanını 2011 yılında almıştır. Halen dünyada bu unvanı almış ilk ve tek ada özelliğini taşımaktadır. Bu çalışma çerçevesinde; Gökçeada’nın kültürel peyzaj değerlerinin korunması açısından sakin şehir unvanının işlevselliği irdelenmiştir. Kriterler çerçevesinde sakin şehir ilanı ve sonrasında kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı konusundaki gelişmeler araştırılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Materyal

Çalışmanın ana materyali; Çanakkale İli Gökçeada yerleşmesidir. Ayrıca, çalışma konusu ve alanıyla ilgili yazılı literatür, alana ait çeşitli ölçeklerdeki planlar ve plan raporları, yazılı ve görsel basında alanla ilgili yayınlanmış haberler de araştırma materyalleri arasında yer almıştır.

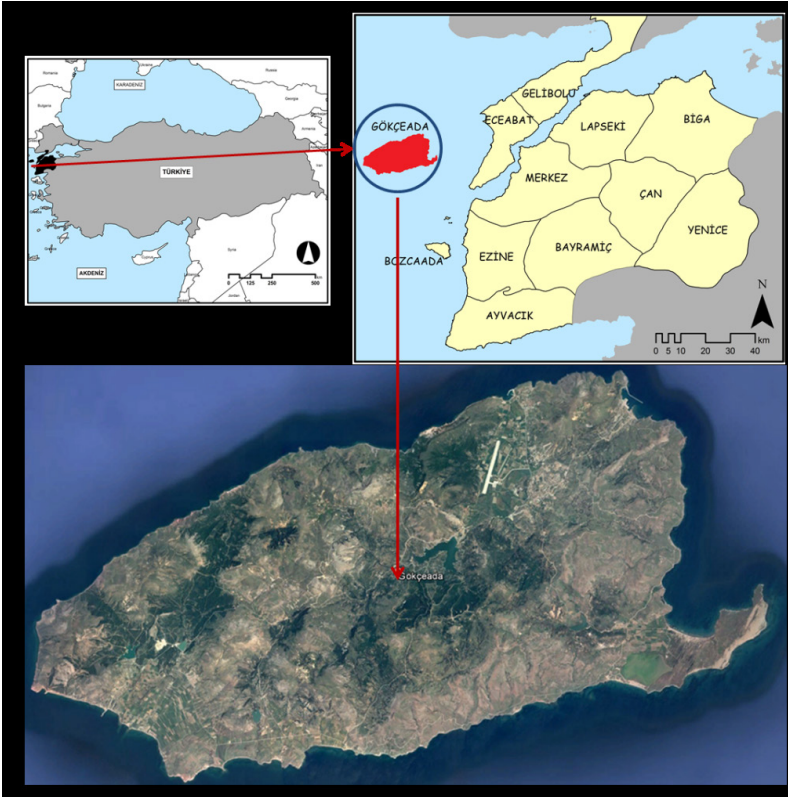
2 http://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/246/cittaslow_list_june_2019.pdf (Erişim tarihi 15.07.2019)

3 <https://cittaslowturkiye.org/#slayt> (Erişim tarihi 15.07.2019)

Araştırma konusuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler ve yerinde yapılan gözlemler, alınan notlar ve çekilen fotoğraflar da çalışma materyalinin bir diğer önemli kısmını oluşturmaktadır.

Çalışma Alanı

Türkiye'nin en büyük adası (290 km²) durumunda olan Gökçeada; Türkiye'nin en batısında, Saroz Körfezi'yle, Çanakkale Boğazı'nın arasında, Ege açıklarında yer almaktadır (Şekil 1). Adada beşi geçmişten beri var olan dokuz köy yerleşmesi vardır (Şahin, 2015: 285). Hüryılmaz'a (2006: 17) göre Gökçeada'nın iklim özelliği Akdeniz ikliminin baskın olduğu, yüksek kesimlerde karasal iklimin de kısmen gözlemlendiği Marmara Geçiş İklimi tipindedir. Adanın sert rüzgarlara açık bir konumdadır. Hakim rüzgar yönü kuzey doğudur. Sadece kış aylarında değil yazın da şiddetli rüzgarlar gözlemlenebilmektedir.

Şekil 1: Araştırma Alanı Coğrafi Konum

Kaynak: (ESRI, 2016; Google Earth, 2019)

Gökçeada'da orman, maki ve garig vejetasyonu hakimdir. (Boz-bay, 2002: 35). Ormanların yüksek kesimlerinde karaçam (*Pinus nigra*), biraz daha aşağı seviyelerde kızılçam (*Pinus brutia*), meşe (*Quercus* sp.) hakim türleri bulunmaktadır. Orman alanlarının haricinde, arazi maki ve garig (fakirleşmiş maki) toplulukları ile kaplıdır veya Akdeniz otsu bitkilerinin seyrek bir şekilde görüldüğü çıplak alanlar şeklindedir (Erinç ve Yücel, 1978: 22). Adada görülen bitki türleri arasında; zeytin (*Olea europaeae*), kocayemiş (*Arbutus unedo*), böğürtlen (*Rubus fruticosus*), geven (*Astragalus* sp.), kekik (*Thymus* sp.), ahlat (*Pyrus elaeagnifolia*) ve ılgın (*Tamarix* sp.), sandal (*Arbutus andrachne*), laden, (*Circus creticus* ve *Cistus salviifolius*), funda (*Erica manipuliflora*), dikenli ardıç (*Juniperus oxycedrus*), zakkum (*Nerium oleander*), karaçalı (*Paliurus* ssp. *Dasyphylla*), kuşburnu (*Rosa canina*), böğürtlen (*Rubus sanctus*), katırtırnağı (*Spartium junceum*), hayıt (*Vitex agnus-castus*), asma (*Vitis sylvestris*) yer almaktadır (Atabay ve Özügül, 2001: 54; Bozbay, 2002: 46). Ayrıca; Tümen, Satıl, Duman ve Başer (2000:211); Gökçeada'dan toplanan Lamiaceae familyasına ait *Satureja icarica* bitki türünün Türkiye için yeni bir tür olduğunu belirtmişlerdir. Türe ait örnekler İsviçre'deki botanik müzesine gönderilerek kontrol ettirilmiştir.

Gökçeada'yı fauna açısından değerlendirmek gerekirse; adadaki sulak alanların varlığı, birçok tür için beslenme, barınma ve üreme olanağı sağladığı söylenebilir. Sevim (2007: 209), Gökçeada, Bozcaada ve Karayer adalarında Şubat 2006-Mart 2007 tarihleri arasında yapılan arazi çalışmalarında 43 familyaya ait toplam 143 kuş türü saptandığını belirtmektedir. Bu türlerin arasında alacabalıkçıl (*Ardeola ralloides*) ve büyük akbalıkçıl (*Casmerodius albus*) türleri sadece Tuz Gölü'nde gözlenmiştir. Göl aynı zamanda flamingo (*Phoenicopterus ruber*) için de önemli bir beslenme ve kışlama alanı olmakla beraber göldeki kurumalar ve artan turizmle beraber bu türün alanı terk ettiği belirtilmektedir (Sevim, 2007: 213).

Gökçeada denizaltı canlı yaşamı açısından da oldukça zengindir. Kuzey sahilinde yapılan çalışmalarda 13 sünger türü saptanmıştır (Topaloğlu, 2001: 97). Gökçeada'nın balık türü sayısını; Keskin ve Ünal (1998: 299) 59 familyaya ait 76 tür; Keskin (2004: 190) 59 tür; Karakulak, Erk ve Bilgin (2006: 274) 37 familyaya ait 83 tür olarak belirtmişlerdir. Aslan-Cihangir ve Cihangir (2013'ten aktaran Akyol ve Ceylan, 2014:93) ise çalışmalarında sadece 300 m²'lik alanda ve 5-10 m derinlikte görsel sayımla toplam 337 tür içerisinde 62 tür balık olarak tespit etmişlerdir. Gökçeada'da 1980-2013 yılları arasında yapılan amfibi ve sürüngenleri belirlemeye yönelik çalışmalar sonucunda ise; 17 amfibi ve sürüngen tipi tespit edilmiştir. Bunlardan üç tanesi kurbağa (*Anura*), 3 tanesi kaplumbağa (*Testudinate*), 3 tanesi kertenkele (*Lacertilia*) ve 8 tanesi yılanlar (*Op-*

hidia) grubuna dahildir (Tok vd., 2014: 127).

Gökçeada zaman içinde bir çok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve bu sürede bitki örtüsü yoğun şekilde tahrip edilmiştir. Bu tahrip ve adanın sahip olduğu yüksek ve engebeli rölyefe bağlı olarak toprak örtüsü erozyona maruz kalmıştır. Bu nedenle ada genelinde horizonlaşmış derin bir toprak örtüsü gelişme gösterememiştir (Kapsız, 2004: 98). Ada topraklarının büyük bölümü VII. sınıfa tabiidir ve işlemleri tarıma uygun olmayan alanlar uygun alanlardan daha fazladır (Cengiz vd., 2009: 27). Alüvyal ve kolüvyal toprak grubu, kahverengi orman toprakları ve kireçsiz kahverengi topraklar adada bulunan toprak gruplarıdır (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1999: 65). Gökçeada, su varlığı açısından dünyada genelindeki adalara kıyasla oldukça zengindir (Atabay ve Özügül 2001: 54). Büyükdere, Ballıdere ve Değirmendere adanın en önemli akarsularıdır. Bunların haricinde yüksek kütlelerden ve tepelik alanlardan kaynağını alıp denize dökülen kısa boylu, paralel ve yarı paralel özellik gösteren mevsimlik akarsular da mevcuttur (Kapsız, 2004: 93-94). Adada bulunan Tuz Gölü, kuşların beslenme, barınma ve yuvalama alanı olarak ayrıca öneme sahiptir.

Tarihsel gelişime bakıldığında Gökçeada'daki ilk yerleşimin M.Ö. 3000-2000 arası olduğuna ait kanıtlar olduğu ifade edilmektedir (Kahraman, 2006: 27). Adaya en eski yerleşenlerin Pelasglar (Akalar) olduğu (Özbek, 2008: 60) ve adanın tarih boyunca farklı birçok medeniyete de ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Son olarak 22 Eylül 1923'te Lozan Antlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılmıştır (Çapa, 2017: 93). 1946 yılına kadar adadaki Rum nüfusunun ağırlıkta olup, 1960 sonrasında ise büyük bölümü Yunanistan'a göç etmiştir. Adanın 1970'e kadar İmroz olan ismi bu tarihte Gökçeada olarak değiştirilmiştir. Göçle ayrılan Rumlar Gökçeada'yla olan bağlarını koparmayarak, çeşitli festival, şenlik veya dini günlerde adayı ziyaret etmektedir. Bir bölümü ise emekliliklerini takiben tekrar adaya yerleşmişlerdir (Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 2012: 11). TÜİK verilerine göre adanın 2018 yılı nüfusu 9783 kişidir⁴. Geçmişten gelen Rum kültürü mimari dokuda da etkisini göstermiştir. Özellikle Rum köyleri özgün mimari yapı ve kültürel değerler içermektedir (Duran, 2009: 140). Köyler, geçmişte kıyıda gelebilecek saldırılardan korunmak ve kıyı bölümündeki verimli arazilerin zarar görmesini engellemek amacıyla tepelere ve Ada'nın iç kısmına doğru kurulmuştur. Gökçeada'nın Rum mimarisi Ada'da bulunan doğal taşlardan topraktan harç olarak yığma teknikle oluşmuştur. Taş evler, Arnavut kaldırımlı sokaklar, kiliseler, çamaşırhaneler, kahve ve çeşitli dükkanların toplandığı meydanlar köylerin mimari

4 <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi 15.07.2018)

dokusunu oluşturmaktadır. Gökçeada'nın geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan dolayı birçok yerleşim yerinde ve kırsal alanda bağ evleri bulunmaktadır. Ancak barınma amaçlı yapılan bu bağ evleri bakımsız ve harabe durumdadır. Buna rağmen harabe ve bakımsız yapılar adanın mekansal kimliğini yansıtmaktadır (Gökçeada Kentsel Tasarım Rehberi, 2016: 26). Bu özgün doku; değişen nüfus profili, ihmal ya da restorasyon çalışmalarındaki hatalardan dolayı her geçen gün zarar görmektedir. Sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj özellikleri çerçevesinde adada çeşitli statülerde (doğal, arkeolojik, kentsel sit, su altı milli parkı) korunan alanlar mevcuttur.

Ekonomik yapı içinde en önemli sektörler hizmet sektörü ve tarım sektörüdür. Avcı (2008: 86)'ya göre adadaki en önemli tarımsal faaliyet zeytincilik ve tahıl üretimidir. Konyalı, Daş, Savaş ve Yurtman'a (2004) göre; adaya özgü olan İmroz koyunu, tarımsal ekonomide önemli yer tutmaktadır. Ada'ya özgü bir diğer özellik ise; "Yabani" olarak tanımlanabilecek koşullarda sürdürülen yetiştiricilik sistemidir. Hem gen kaynağı olarak spesifik bir özelliğe sahip olan hem de korunması gereken tür kapsamında yer alan İmroz Koyunu ve yetiştirme şekli Ada ekonomisi için son derece önemlidir. Avcı (2008: 86), bağıcılığın Rum nüfusun yoğun olduğu dönemlerde önemli bir faaliyetken bugün daha kısıtlı olduğunu belirtmektedir.

Turizm faaliyetleri de ada ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Ekoloji temelli turizm hareketleri ve bağlantılı olarak organik tarım girişimleri devlet tarafından da çeşitli teşviklerle desteklenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada; Gökçeada örneğinde sakin şehir statüsünün kültürel peyzajların korunmasında etkisinin saptanması amaçlanmıştır. Alan ve konuyla ilgili yapılan literatür çalışmaları yöntemin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Devamında Gökçeada, sakin şehir manifestosu içinde yer alan ana ölçütler ve kültürel peyzajla yakın ilişkili olduğu düşünülen alt kriterler (Tablo 2) çerçevesinde irdelenmiştir. Bu kriterlerin Gökçeada'daki durumu, sakin şehir ilanı öncesi ve sonrasında kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı konusunda yapılmış çalışmalar analiz edilmiştir. Ek olarak yerinde yapılan gözlem, araştırmalar ve kamu ve özel kuruluşlardaki uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler de yapılan analizlerde değerlendirilmiştir.

Araştırma yöntemi çerçevesinde kültürel peyzajın korunmasında etken olduğu düşünülen sakin şehir ölçütlerine yönelik bir değerlendirme yapıldığında; "Çevre Politikaları" başlığı altında özellikle kentsel çevrenin korunması yönünde önemli alt başlıklar bulunduğu görülmektedir. Bunlardan "Hava ve su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde ol-

duğunun belgelenmesi”, “Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması”, “Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması” ve “Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması” kriterlerinin başvuru aşamasında yerine getirilmesi zorunludur. Altyapı Politikaları başlığı altında yer alan maddeler (bisiklet yollarının oluşturulması veya engellilere yönelik düzenlemelerin yapılması gibi) kaliteli ve özgün formunu koruyan bir kentsel yaşam için son derece önemlidir. Kültürel peyzajların sürdürülebilir kullanımını açısından “kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları” ayrıca önem taşımaktadır. Kentsel dokunun korunması ve modern yaşamla harmanlanması açısından bu başlık altındaki kriterler dikkatle irdelenmesi gereken konuları içermektedir. Yerel tarımsal ürünler ve el sanatları, kültürel peyzaj bileşenleri içerisinde yer alan önemli öğeler arasındadır. “Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar” incelendiğinde; özellikle yerelin özgün iş ve yaşam alışkanlıklarının korunması konusunda önemli kriterler olduğu görülmektedir. Özellikle küçük ve geleneksel özelliklerini koruyan yerleşimlerde, uygulanmak istenen her yeni plan, proje öncelikle yerel halkın desteğini almalıdır. Sakin şehir hareketi için de aynı durum geçerlidir. Bu hareketin anlamı, amacı ve felsefesi yerel halka doğru anlatılır ve manifesto içinde yer alan kriterler konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılırsa sakın şehir yaklaşımı kalıcı ve yaralı olmaktadır. “Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitimler İçin Planlar” başlığı altında bulunan kriterler de bu temelde ele alınmıştır. “Sosyal Uyum” özellikle Gökçeada gibi çok uzun zamandır farklı din, dil ve kültüre sahip toplumları barındıran yerleşmeler için son derece önemlidir. Ayrıca yine bu başlık içinde yer alan genç işgücünün istihdamı ve engelli bireylerin topluma kazandırılması konularında da Gökçeada özelinde değerlendirme yapılmıştır. Altı ana başlıkla beraber atılması gereken adımlar ve oluşturulması gereken politikalar “Ortaklıklar” başlığı altında ele alınmıştır.

Tablo 2: Sakin Şehir Manifestosu Ana Ölçütler ve Kültürel Peyzajla Ya-
kın İlişkili Alt Kriterler⁵ (* zorunlu)

Çevre Politikaları
Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*
Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*
Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması*
Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması*
Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu
Kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi
Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması*
Biyçeşitliliğin korunması
Altyapı Politikaları
Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları
Engellilere yönelik mimari engellerin kaldırılması*
Sağlık hizmetlerine onaylanmış ulaşılabilirlik
Şehir dışında çalışan şehir sakinlerinin oranı*
Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları
Kente ait değerlerin iyileştirilmesi, kent merkezlerinin ve kamu binalarının değerlerinin artırılması için programlar*
Sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması*
Kent içindeki kullanışlı yeşil alanların verimli bitkiler ile değerlendirilmesi*
Yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması*
Atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması – doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması*
Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar
Agroekolojinin geliştirilmesi*
El yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkâr ürünlerinin korunması*
Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin artırılması*
Kamuya ait restoranlarda (okul kantinleri, aş evleri vb) yerel, mümkünse organik ürünlerin kullanılması*
Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe tat eğitimlerinin verilmesi ve mümkünse organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşvik edilmesi*
Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin artırılması*
Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Planlar
İyi karşılama*
Esnafın ve operatörlerin farkındalıklarını arttırmak*
Yavaş güzergahların mevcut olması
Eğitmciler, yöneticiler ve çalışanların Cittaslow temaları hakkında sürekli eğitim görmesi*
Yöre halkına Cittaslow'un anlamı hakkında sistematik ve kalıcı eğitim vermek*
Cittaslow kampanyalarının desteklenmesi*
Cittaslow logosunun internet sayfasında ve antetli kağıt üzerinde kullanımı*
Sosyal Uyum
Farklı etnik kökene sahip insanların aynı mahallede yaşaması
Engelli kişilerin entegrasyonu
Genç neslin istihdam durumu
Farklı kültürlerin entegrasyonu
Ortaklıklar
Slowfood aktiviteleri ve kampanyaları için destek
Doğal ve geleneksel yiyecekleri Slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek
Eşleştirme projelerini desteklemek ve gelişmekte olan ülkelerin Cittaslow ve Slowfood felsefelerinin yayılmasını da sağlayacak şekilde gelişmeleri için işbirliği yapmak

5 <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (Erişim tarihi 15.07.2018)

Bulgular

Sakin Şehir Alt Ölçütlerinin Değerlendirilmesi

1-Çevre Politikaları

Çalışma alanının bir ada olması ve rüzgarın iklimsel yapıda belirgin bir öge olması sayesinde hava kirliliği Gökçeada için bir tehdit unsuru değildir. Aynı durum ışık kirliliği için de geçerlidir. Ada su kaynakları açısından zengindir ve halihazırda bu kaynakları kirletecek yoğun bir sanayi mevcut değildir. Ayrıca adanın içme suyu hattı yakın zamanda yenilenmiştir. Ada katı atıklar ve su arıtma açısından gerekli tesislere sahiptir. Sakin şehir ağına dahil olunmasına yönelik başvuru sürecinde kamu alanlarında mümkün olduğu kadar güneş enerjisinden faydalanılması için gerekli düzenleme yapılmıştır. Ada merkezinin aydınlatılması ve bilgilendirme panolarına enerji sağlanmasında güneş enerjisi kullanılmaktadır. Adada, 2 adet katı atık tesisi ve atık su arıtma tesisi de bulunmaktadır. Yine başvuru sürecinde belirtilen adanın organik tarım konusunda geliştirilmesine yönelik çalışmalar, sakin şehir unvanının alınmasından bu yana da artarak devam etmektedir. Bu çalışmalar aynı zamanda biyoçeşitliliğin korunması kriteri açısından da son derece önemlidir. Ayrıca aynı süreçte Bademli Köyü ve Tepeköy’de bulunan anıt çınar ağaçları koruma altın alınmıştır. Ancak özellikle mimari dokusuyla öne çıkan Rum köylerindeki elektrik direk ve telleri görsel kirlilik oluşturmaktadır.

2- Altyapı Politikaları

Sakin şehir unvanına başvuru sürecinde engellilere yönelik özellikle kamu binalarında gereken mimari düzenlemeler yapıldığı belirtilmiştir. Bisiklet yollarının oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik planlamalar yapılacağı da taahhüt edilmiştir. Yine bu süreçte bir hastane, bir sağlık ocağı ve bir hayvan sağlık merkezi de faaliyete açılmıştır. Ayrıca ada merkezindeki otopark da yine başvuru sürecinde yenilenmiştir. Bu başlık içerisinde yer alan “şehir dışında çalışan şehir sakinleri”ne ilişkin kriter adayla anakara arasındaki ulaşımın toplamda 4 saat sürmesi nedeniyle gününbirlik ulaşım (işyeri mesaisi açısından) mümkün olmamaktadır. Bu nedenle değerlendirmeye alınmamıştır.

3- Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları

Kente ait değerlerin iyileştirilmesi açısından başvuru sürecinde, adadaki tarihi mekanların ve yüksek kültürel değeri bulunan nesnelere korunmasına yönelik planlama çalışmaları yapılmıştır. Yaşam kalitesinin artırılması adına, ada merkezinde ve köylerde toplam 8 adet yeşil alan hizmete açılmıştır. Ayrıca köy odaları ve kamu tuvaletleri yapılmıştır. Ada koruma planı içerisinde olan Merkez Çarşı ve Balıkxhane, tarihi özelliğine

göre restore edilmiştir. Adadaki kent mobilyaları mümkün olduğunca tek tip ve ada mimarisiyle uyumlu hale getirilmiştir. Aynı şekilde adadaki tüm reklam panoları ve dükkân vitrinleri ada yapısına uygun olarak düzenlenmiştir. Yerel ürünlerin ticarileşmesi için merkezi ve yerel yönetimler çeşitli destekler sağlamaktadır. Sakin şehir kapsamında oluşturulan “Earth Market” halen aktif durumdadır. Hem yerel halka hem de adaya gelen turistlere yerel ürünleri sunma, organik tarım konusunda farkındalık yaratma ve ayrıca kırsal kalkınmayı destekleme adına ada merkezinde önemli bir rol oynamaktadır.

4- Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar

Bu başlık altında özellikle unutulmaya yüz tutmuş çeşitli el sanatlarının tekrar modern hayata dahil edilmesi ve ada etiketli bu ürünlerin hem iç hem de dış pazarda değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda; sakin şehir başvuru aşamasında belirtildiğine göre; Gökçeada Belediyesi, 2006 yılında kurulan Slow Food Gökçeada Convivium ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gökçeada Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’nun işbirliğiyle yerel halk ve üreticileri GDO konusunda eğitici toplantılar yapılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi ada organik tarım merkezi haline gelmiştir. Hem yerel hem de merkezi yönetim ve konuyla ilgili kamu kurumları ve üniversitenin ilgili bölümleri bu konuda sürekli bir işbirliği içerisinde. Bu durum sakin şehir felsefesiyle birebir örtüşmektedir.

Gökçeada’da gastronomiye ilişkin çalışmaların sakin şehir hareketiyle paralel olduğunu söylemek mümkündür. Başvuru öncesi ve sürecinde Slow Food Gökçeada Convivium ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gökçeada Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Gastronomi bölümünün işbirliğiyle ilkokullarda besleme ve tat eğitimleri verilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yine aynı işbirliği çerçevesinde 2006 yılında Gökçeada’da Geleneksel Meslekler: Sözlü Tarih Çalışması yapılmış, sonuçta geleneksel meslekler ve bunlara dayalı el sanatları belirlenmiştir. Ek olarak; Gökçeada Mutfağı konulu bir sözlü tarih belgeleme çalışması yapılmış ve bu çalışma 2007 yılında “Slow Food ve Gökçeada: Yönetimsel Bir Yaklaşım” adıyla bir kitap olarak basılmıştır. Bugün halen Gökçeada’da faaliyetine devam eden çeşitli ölçeklerdeki özel firmalar Gökçeada etiketli ürünlerini ulusal pazarda değerlendirmektedir.

Kültürel peyzajların sürdürülebilirliği aynı zamanda özellikle kırsal alandaki kalkınma hareketleriyle yakında ilişkilidir. Geleneksel yaşam stilleri, el ürünleri mimari doku vb. öğeler ekonomik olarak değer kazandığında yerel halkın bu değerleri koruma konusunda daha istekli davrandığı bilinmektedir. Bu nedenle turizm kapasitesinin artırılması (doğru politika-

lar ve planlamalar eşliğinde) yerelliğin özendirilmesi açısından önemlidir. Bu bakış açısıyla; adanın tamamında uluslararası turizm işaretleri uygulaması gerçekleştirilmiştir. Restoran ve otellerde, fiyatların işletme önünde sergilenmesi uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca önceleri sadece Rum nüfusunun dini nedenlerle katılım gösterdiği özel günler ya da festival ve şenlikler sakin şehir hareketinin de etkisiyle bir turizm ögesi haline gelmiştir. Farklı görüş ve inançtaki insanların bir araya gelmesi ve bir bütünün parçaları olduklarını idrak etmeleri kültürel peyzajı oluşturan “insan” ögesinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

5- Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitimler İçin Planlar

Gökçeada özelinde durumu değerlendirmek gerekirse; sakin şehir başvuru sürecinde yerel halk, yavaş yaşam felsefesi konusunda eğitilmiş, slow food ve sakin şehir faaliyetlerinin yayılmasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmiştir. 2010 yılında “Yavaş hareketi” adıyla bir kitap yayınlanmış ve yerel halka dağıtılmıştır. Aktif bir şekilde süren bu faaliyetlerin sıklığı 2013 yılından sonra azalmaya başlamıştır. Yine başvuru sürecinde yerel halk için konukseverlik konusunda çeşitli eğitim programları hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında bilgisine başvuru yapılan çeşitli kamu kurum ve kuruluş çalışanlarının konuyla ilgili kısıtlı bilgiye sahip oldukları ve sakin şehir hareketine özel bir ofis veya birim bulunmadığı da saptanmıştır. Ayrıca sakin şehir hareketinin simgesi olan salyangoz logosu belediye internet sayfasında ya da antetli kağıt üzerinde mevcut değildir. Ada özelinde hazırlanmış bir “yavaş güzergah” da mevcut değildir.

6- Sosyal uyum

Bu başlık Gökçeada'nın tarihsel yaşamıyla da paralellik gösterecek şekilde farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesini, kentin huzur konfor ve medeniyet derecesini yükseltme amacını taşımaktadır.

Gökçeada'da bugün geçmiş yıllara göre, dışarıdan göç politikasının da bitirilmesiyle beraber daha pozitif ve yapıcı bir yaşam politikası sürdürülmektedir. Sakin şehir başvuru sürecinde engellilere yönelik kolaylaştırıcı çalışmaların bugün istenen noktada olmadığı görülmektedir. Ada genelinde engellilere yönelik evrensel tasarım örnekleri olması gerektiği düzeyde değildir. Kültürel peyzajların sonraki nesillere aktarılması ancak genç nüfusun ilgi, bilgi ve farkındalığının artırılmasıyla mümkün olacaktır. Sakin şehir hareketi kriterleri içinde yer alan genç neslin istihdam durumu adada olması gereken düzeyde değildir.

7- Ortaklıklar

Earth Market etkinliği dışında belirli bir yerel őrun pazarlama sisteminin olmaması, kőrltőrel peyzajın somut ve somut olmayan bileşenleri arasında bir bağ kurulması noktasında őrnemli bir eksikliklidir.

Tartışma ve Sonuç

Gőkeada çeşitli doğal ve kőrltőrel őrzellikleriyle ve en őrnemlisi “ada” kimliğiyle son derece kıymetli ve őrzenle korunması gereken bir yerleşimdir. Çok uzun zamandan bu yana çeşitli yerleşimlere sahne olmuş olan ada, yakın tarih içinde de Rum ve Tőrklilerin oluşturduğu ortak yaşam kőrltőrünü barındırmaktadır. Doğayla insanın karşılıklı etkileşimiyle oluşan bu kőrltőr hali halde canlılığını korumaktadır. Felsefesi açısından tam da bunu amaçlayan sakin şehir hareketi, Gőkeada’nın sőrldőrőlebilirliđi açısından son derece uygun bir yaklaşımdır.

Ancak; alışma alanında yapılan inceleme ve gözlemlerde sakin şehir hareketinin, başvurunun yapıldığı yıllara göre Gőkeada’da őrzellikliğini, őrnemini kaybetmeye başladığı gőrőlmüřtőr. Her ne kadar sakin şehir kriterleri adanın sőrldőrőlebilirliđine őrnemli katkılar sunabilecek de olsa adada planlanan çalışmalara sakin şehir unvanı dahil edilmemektedir. Adanın sakin şehir statősüne ilişkin bir bilgilendirme panosu sadece Kuzulimanı mevkiinde, karayolu kenarında bulunmaktadır. İlçe merkezinde ve köylerde tek tők rastlanan bireysel bilgilendirme çabalarının dışında adanın bu őrzellikliđi neredeyse kaybolmuş durumdadır. Erdoğan, (2016: 245) alışmasında; ada halkının sakin şehir kavramı ve őrne mi konusunda bilgi sahibi olduğunu ancak, bu statősünün sağlayacağı yararlar açısından yerel halkın neler yapılması gerektiği konusunda bilgisinin yetersiz olduğunu belirtmektedir.

Yine bu statősü çerçevesinde oluşturulabilecek uluslararası bağlantılar veya dőnyanın farklı coğrafyalarındaki diğer sakin şehirlerle kurulabilecek ortaklıklar ve bu yolla sağlanabilecek finansal desteklerle ilgili herhangi bir plan proje mevcut değildir.

Ada hali hazırda yoğun bir turizm hareketliliği ile karşı karşıyadır. Ancak yoğunluk, bir planlama sőrucinden yoksundur. őrzellikle, adaya has yaşam kőrltőrü, adanın kőrltőrel peyzaj őrzellikleri ve sakin şehir kavramına yönelik yeterli farkındalık ve bilinç düzeyine sahip olmayan, dar gelirli turist sadece deniz kum gőneř etkinliği için adayı tercih etmekte, kendi yiyeceğini getirmekte, genelde konaklama yapmamakta ve sonuçta ada ekonomisine beklenen őrde katkı sağlamamaktadır. Geliştirilecek çeşitli tanıtım faaliyetleriyle, sakin şehir statősünün gőrőnőrölőđünün ve bilinirliğinin artırılması, daha bilinçli ve bu kavram nedeniyle alanı ziyaret edecek

turist profili açısından cazibe yaratacaktır. Adanın sadece kültürel peyzaj dokusu değil doğal peyzaj özellikleri de bu sayede korunabilecektir.

Gastronomi ada için son derece önemlidir. Bu alanda geliştirilecek her bir proje adanın uluslararası boyutta tanınmasında önemli bir adım olacaktır. Ancak yine başvuru sürecinde yoğun olarak gerçekleştirilen gastronomi merkezli etkinlikler tekrar yaygınlaştırılmalı ve geleneksel hale getirilmelidir. Benzer şekilde ada halkına, esnafa, çocuk ve gençlere sürekli olarak sakin şehir kavramı ve felsefesini anlatan eğitim çalışmaları yapılmalı ve bu konunun ada için önemi net olarak ortaya konmalıdır.

Adada yapılan kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar sakin şehir manifestosuyla paralellik göstermelidir. Özellikle kentsel yeşil alanların geliştirilmesi konusunda adanın doğal bitki örtüsü içerisinde yer alan türlerin (süs bitkisi, meyve ağacı) kullanımı teşvik edilmelidir.

İlçe merkezinde adaya has mimari dokuya rastlanmamaktadır. Gökçeada Kentsel Tasarım Rehberi'nde de belirtildiği gibi bu konu bir bütün olarak ele alınmalı ve gereken plan, proje ve uygulamalar yapılmalıdır.

Ada 2011 yılından bu yana uluslararası sakin şehirler ağına dahildir. Ancak halen bir yavaş güzergah mevcut değildir. Bilimsel temellerle ve teknolojinin (uzaktan algılama ve CBS uygulamaları gibi) desteğiyle farklı alternatif güzergahlar hazırlanmalı ve ziyarete gelen turistlerin kıyı alanlarında yarattığı baskı azaltılmalıdır. Ayrıca iklimsel koşullar nedeniyle deniz turizminin en fazla 2-2,5 ay sürdüğü Gökçeada'da bu sayede uygun olan diğer aylarda da turizm hareketliliği sağlanabilir.

Sakin şehir manifestosunda yer alan kriterlerden birisi de genç neslin adada istihdam edilebilmesidir. Kültürel peyzajın oluşabilmesi ve devamlı olabilmesi için doğanın varlığı kadar insanın mevcudiyeti de önemlidir. Nitekim Kayserili (2010: 184), insanoğlunun çeşitli gereksinimlerinin, onun kültürel peyzajı oluşturmasındaki en önemli etmen olduğunu ve korunma, beslenme, ulaşım, ibadet gibi çeşitli faaliyetler için inşa ettiği yapıların zamanla kültürel peyzajın birer parçası haline geldiğini belirtmektedir. Buna ek olarak Arı (2005: 314) da kültürel peyzajın, insan gereksinimlerinin doğal peyzajı değişikliğe uğratması ve insanın kendi niteliklerini yansıtacak şekilde doğayı işlemeyle ortaya çıktığını belirtmektedir.

Kültürel peyzajı oluşturan bileşenler arasında; geleneksel alan kullanım desenleri ve tarımsal faaliyetler, yerel ürünler, el sanatları, mimari doku, somut olmayan değerler (yaşam alışkanlıkları, halk dansları, hikayeler, efsaneler...) vb. yer almaktadır. Konuya Gökçeada özelinde yaklaşıldığında; adada uzun zamandır süregelen kültürel peyzaj değerlerinin

korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından genç nüfusun adada istihdam edilmesi oldukça önemlidir.

Bakanlığın ve ilgili taşra teşkilatlarının da işbirliğiyle adanın organik tarım merkezi olması çabaları devam etmektedir. Eğer bu çalışmalar sakin şehir unvanıyla bir arada yapılabilirse elde edilecek kazanç çok daha büyük olacaktır.

Gökçeada özelinin dışında bu statünün özellikle gıda üretimi ve pazarlanması konusundaki yasal mevzuata dahil edilmesi özellikle yerel ürünlerin pazarlanması aşamasında büyük kolaylık ve ilerleme yaratacaktır.

Sonuç olarak; Gökçeada çok kıymetli ada ekolojisine sahip olmasının yanı sıra; doğal güzellikleri ve kültürel özellikleriyle son derece önemlidir. Sakin kent yaklaşımı yereli korumayı, hayatı sade, basit ama zevk alınabilir hale getirmeyi ve sürdürülebilirliği amaçlar. Geleneksel ama yıkıcı turizm faaliyetlerine yönelik planlamalar (marjinal arazilerin imara ve turizm odaklı yapılaşmaya açılması vb) yerine, ekolojik temelli, koruma kullanma dengesi gözetilen stratejiler her zaman daha doğru sonuçlar sağlayacaktır. Ancak Ada'da son dönemde manifestoda yer alan tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi dışında, verilen taahhütlerin ve sakin şehir unvanının gerekliliklerinin yerine getirilmesi ve sürdürülebilmesi yönünde yeterli çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu duruma rağmen, Gökçeada'da, doğal ve kültürel peyzaj değerleri günümüzde olumsuz bir şekilde etkilenmese de, ilerleyen yıllarda ziyaretçi sayıları artacak ve tarım bundan olumsuz etkilenecektir. Ekonomi buna paralel bozulduğunda, örneğin Ada sakinleri, Ada'da daha büyük sanayilerin kurulmasına, istihdam yönünden olumlu bakabilir. Bu da Ada'nın doğal ve kültürel peyzajına doğrudan olumsuz etkidir. Bu sebeple; eğer mevcut hükümetler ve yerel yönetimler sakin şehir manifestosunda belirtilen kent ve kırsal politikalarını hayata geçirebilirse ve buna ilave olarak özel şirketler doğru yatırımlar yapacak şekilde yönlendirilirse, Gökçeada doğal ve kültürel dokusunu koruyarak; turizm hareketleri, tarım faaliyetleri ve yaşanabilirlik açısından ciddi bir kalkınma ve ilerleme kaydedecek ve Türkiye için emsal teşkil edebilecektir.

Kaynakça

- Akyol, O. ve Ceylan, T. (2014). Gökçeada Balıkçılığı, Öztürk, B. ve Pazarkeya, Y. (Ed.). *Gökçeada Doğa ve Kültür Varlıkları* içinde (s. 93-103). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Arı, Y. (2005). Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 311-229.

- Atabay, S. ve Özügül, M.D. (2001). Gökçeada Örneği Özelinde Ekolojik Temelli Mekan Organizasyonu. *Ulusal Ege Adaları 2001 Toplantısı Tam Metni İçinde* (s. 48-58).
- Avcı, N. (2008). Gökçeada'da Organik Tarım ve Organik Ada. *Çanakkale İl Değerleri Sempozyumu Tam Metni İçinde* (85-88).
- Bozbay, G.A. (2002). *Gökçeada Örneğinde Ekolojik Planlama Çerçevesinde Peyzaj Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cengiz, T., Özcan H., Baytekin, H., Altınoluk, Ü., Kelkit, A., Özkök, F., Akbulut C. ve Kaptan Ayhan, Ç. (2009). Gökçeada Arazi Kullanım Planlaması, TUBİTAK Projesi (107T337).
- Çapa, M. (2017). Lozan Antlaşması'ndan sonra (1923-1928) İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada'da Türk Egemenliğinin Yeniden Kurulması: Adalar Hakkında Bir Rapor. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 11(22), 91-108.
- Çötel, M.G. (2012). Kültürel Peyzajın Korunması ve Sürdürülebilir Kent- sel Gelişmenin Yaratılması Yönünde Bir Politika Önerisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 35-74.
- Duran, E. (2009). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erdoğan, M. (2016). Local Community Perception Towards Slow City: Gökçeada Sample. *Asian Social Science*, 12 (5), 241-246.
- Eriç, S. ve Yücel, T. (1978). *Ege Denizi Türkiye ile Komşu Ege Adaları*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını.
- ESRI, (2016). ArcGIS 10.5 Software, Environmental Systems Research Institute, CA.
- European Commission. (1999). European Spatial Development Perspective Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU, Italy.
- Google Earth, (2019)
- Gökçeada Kentsel Tasarım Rehberi. (2016). İstanbul: Atelye 70 Planlama ve Tasarım Grubu.
- Güney Marmara Kalkınma Ajansı. (2012). Çanakkale: Bozcaada & Gökçeada Değerlendirme Raporu 2012.

- Hüryılmaz, H. (2006). *Kuzey Doğu Ege Denizi'nin Rüzgarlı Bahçesi: Gökçeada*. Çanakkale: Gökçeada Belediyesi Yayınları.
- Kapsız, A. (2004). Gökçeada'da Fiziki Coğrafya Araştırmaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karakulak, F.S., Erk, H. ve Bilgin, B. (2006). Length-Weight Relationships for 47 Coastal Fish Species From the Northern Aegean Sea, Turkey. *Journal of Applied Ichthyology*, 22 (4), 274-278.
- Kahraman, S.Ö. (2006). Geçmişten Günümüze Gökçeada'da Yerleşmelerin Dağılımında Etkili Olan Faktörler. *Coğrafya Dergisi*, 14, 25-42.
- Kayserili, A. (2010). Carl Ortwin Sauer ve Kültürel Coğrafya. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 177-190.
- Keskin, Ç. (2004). Composition of Species and Biomass of Coastal Fish Around Gökçeada Island (NE Aegean Sea). *Journal of the Black-Sea/Mediterranean Environment*, 10 (3), 187-200.
- Keskin, Ç. ve Ünsal, N. (1998). The Fish Fauna of Gökçeada Island, NE Aegean Sea, Turkey. *Italian Journal of Zoology*, 65, 299-302.
- Konyalı, A., Daş, G., Savaş, T. ve Yurtman, İ.Y. (2004). Gökçeada'da İmroz Koyunu Yetiştiriciliği: Organik Hayvancılık İçin Potansiyel. *I. Uluslararası Organik Hayvansal Üretim ve Gıda Güvenliği Kongresi*.
- Köy Hizmetleri Çanakkale İl Müdürlüğü. (1999). Çanakkale İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri genel Müdürlüğü Yayınları İl Rapor No: 17, Ankara.
- Mayer, H. ve Knox, P.L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World. *Journal of Urban Affairs*, 28 (4). 321-334.
- Mitchell, N., Röessler, M. ve Tricaud, P.M. (eds.). (2009). World Heritage Cultural Landscapes A Handbook for Conservation and Management. Paris: UNESCO.
- Özbek, Ç. (2008). Antik Çağda Gökçeada. Çanakkale İl Değerleri Sempozyumu Tam Metni İçinde (59-68).
- Özdemir, E. (2018). Küreselleşen Dünyada Sakin Şehir Kavramının Doğal ve Kültürel Peyzaja Etkisi: Gökçeada Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Sauer, C.O. (1925). *The Morphology of Landscape*. University of Califor-

nia Publications in Geography, 2 (2), 19-54.

- Sevim, İ. (2007). Çanakkale Adaları Kuş Popülasyonları ve Habitat İlişkileri Üzerine Gözlemler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Şahin, Ç. (2015). *AB Bölgesel Politikası Adalar ve Gökçeada*. İstanbul: Beta.
- Tok, C.V., Özkan, B. ve Gürkan, M. (2014). Gökçeada'nın Karasal Omurgalıları. *Gökçeada Doğa ve Kültür Varlıkları* içinde (s. 127-155). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Topaloğlu, B. (2001). Gökçeada Kuzey Sahili Sünger Faunası Üzerine Bir Ön Çalışma. *Ulusal Ege Adaları 2001 Toplantısı Tam Metni* içinde (s.97-102).
- Tümen, G., Satıl, F., Duman H. Ve Başer, K.H.C. (2000). Two New Records for Turkey: *Satureja icarica* P.H. Davis, *Satureja pilosa* Velen. *Turkish Journal of Botany*, 24 (3), 211-214.
- Ziyæe, M. (2018). Assessment of Urban Identity Through a Matrix of Cultural Landscapes. *Cities*, 74, 21-31.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page:311-328
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 18.10.2019
Kabul/Accepted: 28.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**HAKKÂRİ YEREL
KONUTLARININ TURİZM
AÇISINDAN İRDELENMESİ**

**INVESTIGATION OF HAKKÂRİ
LOCAL HOUSES IN TERMS OF
TOURISM**

Kader MÜHÜR DAROĞLU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
İnşaat Mühendisliği ABD, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-8758-7777, kdr30mhrdr@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
ORCID: 0000-0001-7846-0478, yasarsu2000@gmail.com

Öz

Günümüzde alternatif turizm kolları arayışları yaygınlaşmış ve bunların sonucunda, kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması amacıyla birtakım çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların başında gelenlerden biri yerel konut yapılarının topluma kazandırılmasıdır. Böylece kültürel değerler yaşatılırken aynı zamanda turizm aracılığıyla hem kent tanıtılmakta, hem de kent halkının ekonomik açıdan kalkınmasına kısmen destek olunmaktadır.

Birçok kültürle etkileşim içinde olan ülkemizde de birbirinden farklı yerel/geleneksel konut ortaya çıkmıştır. Bu konutlardan olan Hakkâri konutları; genellikle yöresel malzeme olan taş, kerpiç ve ahşaptan geleneksel teknikler kullanılarak inşa edilmiş ve çok büyük boyutlarda olmayıp zamanla yapılan eklemelerle genişletilmiştir. Bu çalışmanın amacı, kentte bulunan ve orijinalliğini halen korumakta olan az sayıdaki yerel konutlardan bir tanesi özelinde, Hakkâri kentinin yerel konutlarını tanıtmak ve kent turizminin gelişmesine katkı sağlamaktır.

Çalışmada; Hakkâri İli şehir merkezinde yer alan Naime Özkan adlı şahsa ait olan 1930'lu yıllarda inşa edilmiş taş konut seçilmiştir. Yöntemi olarak, öncelikle yapı hakkında ev sahibinden ve mahalle sakinlerinden bilgi edinilmiş, ardından alanda konutun ölçüm ve fotoğraflarla tespitleri belgelenmiştir. Alınan veriler rölöve çizimlerine dönüştürülmüştür. Daha sonraki süreçte, yapının şehir merkezinde yer alması sebebiyle konutun gerekli bakımları yapıldıktan sonra şehrin tanıtımı amacıyla turizm information bürosu olarak yeniden işlevlendirilmesi için proje hazırlanmış ve Hakkâri kentinin turizmine hizmet edecek bir yapı, kazandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: yerel konut, Hakkâri, kültür değerleri, turizm.

Abstract

Today, the search for alternative tourism branches has become widespread and as a result of this, a number of studies have been started to reserve and maintain cultural values. One of the most important of these studies is to bring local / traditional housing structures to society. Thus, while the cultural values are kept alive, at the same time, the city is promoted through tourism and partly supported the economic development of the city people.

In our country which interacts with many cultures, different local / traditional dwellings have emerged. Hakkari houses were built using traditional techniques, usually of local materials such as stone, mudbrick and wood, and were not very large, but expanded with additions over time. The aim of this study is to introduce the local residences of Hakkâri and contribute to the development of city tourism, particularly, one of the few local residences in the city which still maintains its originality.

Accordingly a stone house built in the 1930s belonging to a person named Naime Özkan in the city centre of Hakkâri was chosen. As a method, first of all, literature research was done and then measurement of sand photographs of the dwellings were documented. There derived data has been converted to the survey drawings. Later, due to the fact that the building is located in the city centre, after the necessary maintenance of the house, the Project was prepared for the promotion of the city, such as tourism information bureau, and a structure that would serve the tourism of Hakkari was tried to be gained.

Keywords: local housing, Hakkâri, cultural values, tourism.

Giriş

İnsanoğlu tarih boyunca barınma ve korunma ihtiyacından dolayı kendisi için korunaklı bir alan oluşturma çabasında olmuştur. Bunun için de ilk çağlarda, doğada bulunan mağaralara yerleşmişlerdir. Neolitik dönemde değişen doğa koşulları ile birlikte, barınaklar oluşturmuşlardır. Zamanla insanoğlu, yaşadığı coğrafyanın iklim özelliklerine uygun olarak ve en yakınında bulunan doğal yapı malzemelerini de kullanarak yapılar inşa etmişlerdir. Böylelikle farklı farklı toplumlara ait kendine özgü yapılar ortaya çıkmıştır.

Birçok kültürle etkileşim içinde olan ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapan ülkemizde, birbirinden farklı coğrafi bölgeler olması nedeniyle çok sayıda yerel yapı ortaya çıkmıştır. Genel özellikleri fazla değişmemekle birlikte farklı iklim ve yöreye ait yapı malzemesi kullanılan değişik yerel evler ülkemizde mevcuttur. Bu evler ülkenin birçok yerinde olduğu gibi Hakkâri’de de insanoğlunun içinde bulunduğu ortama, ekonomik koşullarına ve ihtiyaçlarına yönelik olarak planlanmıştır. Hakkâri sarp ve engebeli bir arazi yapısına sahip olmasından dolayı kendine has bir sivil mimari oluşturmuştur. Hakkâri sivil mimarisi genellikle halka ait evlerden

oluşmuş olup han, saray, konak gibi yapılara pek rastlanmamaktadır.

20.yy. ortalarına kadar ülkemizin hemen her bölgesinde, yöresel yapı malzemeleri ile inşa edilen yapıların yerini sanayi ürünü yapı malzemeleri ve teknolojik yapım teknikleri kullanılarak inşa edilen yapılar almaya başlamıştır. Bunun sonucunda yöresel malzeme ve teknikleri ile inşa edilen yapıların yerini betonarme yapım tekniği kullanılarak yapılan yapılar almıştır. Tüm ülkede olduğu gibi Hakkâri’de de yeni betonarme yapılar yapılmaya başlanmıştır. Bu yapılar ya yerel yapıların yanına ya da yerine inşa edilmektedir. Dolayısıyla günümüze çok az yerel yapı ulaşabilmiştir. Ulaşan yapıların çoğunluğu özgünlüğünü koruyamamış vaziyette olup farklı eklemelerle tadilatlarla uğramış durumdadır. Bunun oluşmasındaki diğer nedenler; modern şehirleşme anlayışı, nüfus artışı, sosyoekonomik yapının ve buna bağlı olarak yaşam tarzının değişmesi olarak gösterilebilir.

Kültürel değerlerimizden olan, geçmişimize tanıklık eden yerel konutların ve bu yapılar sayesinde oluşmuş olan çevre biçimi bu nedenler sonucunda değişmektedir. Şehirlerin bu fiziksel yapısının değişmesine neden olan bu süreç, kültür mirasımızın önemli değerlerinden olan yerel konutların işlevlerinin ve özgün yapısının korunmasını ve kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Koruma bilinci ve politikalarının yeterli olmaması kültürel mirasımızı oluşturan bu yapıların özgün işlevlerinin korunarak yaşatılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun neticesinde de bu yapılar yok olmaya başlamıştır (Dikmen, 2017: 422).

Yerel konutlar kentin kimliğini, kültürünü ve yaşam tarzını yansıtan öğelerdendir. Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde bu yapıların yer yön seçimi, konum, topoğrafyaya uyumu, iklim ve kuzey ve güneye yönelim gibi çevre verilerine uygunluk, doğal malzeme ile üretim, yaşanılabilirlik ve kullanılabilirlik gibi tasarım ilkelerine uygun yapıldıkları görülmektedir. Ancak yerel konutlar bu özelliklerine rağmen günümüz konfor şartlarına pek uyum sağlayamamakta ve bu da bu konutların kullanılmayıp terk edilmesi veya yıkılması ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle yerel konutların mekânsal özelliklerini kaybetmeden günümüz şartlarına uyarlanarak yeniden işlev kazandırılması yolu ile korunup yaşatılması gerekmektedir.

Kültürel miras değerlerinden olan geleneksel ve yerel konutların korunması amacıyla bu yapılar genellikle butik otel, müze, kültür evi gibi işlevleri le kullanılmaktadır. Bu şekilde Anadolu’nun birçok şehrinde korunamayan geleneksel yapılardan az sayıda kalanı işlevlendirilerek kullanılmaktadır.

Turizm, en genel tanımı ile dinlenmek, görmek, eğlenmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve herhangi bir ülke veya bölgeye

turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür. Turizm sayesinde insanlar ziyaret ettikleri mekânları gezerken aynı zamanda gittikleri ülkelerin veya yörelerin güzelliklerini ve kültürel mirasının farkına varırlar. Bunun sonucunda gelecek kuşaklara daha yaşanılabilir bir dünya bırakmak gerektiğinin farkına varırlar. Kültürel mirasın önemli öğelerinden olan yerel konutların turizm amaçlı olarak kullanılması günümüzde yaygınlaşmış bir durumdadır. Böylece kültürel değerler yaşatılırken aynı zamanda turizm aracılığıyla hem kent tanıtılmakta, hem de kent halkının ekonomik açıdan kalkınmasına kısmen destek olunmaktadır.

Bu çalışmanın konusu, tarihi yapıları koruma kapsamında, Hakkâri yerel evlerinin yeniden işlev kazandırılıp korunması ve turizm aracılığıyla kentin tanıtılmasına ilişkindir. Bu bağlamda, özgün yerel Hakkâri konutları; çevresel, mimari ve mekânsal açıdan incelenerek, yeniden işlevlendirilmeleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, kültür mirası olan geleneksel/yerel yapılarımızın korunmasına örnek teşkil edebilecek yerel Hakkâri konutlarının, yaşatılması ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, yeniden işlevlendirme kapsamında turizm information bürosu olarak kullanımının mekânsal açıdan değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda kentte bulunan ve orijinallliğini halen korumakta olan az sayıdaki yerel konutlardan bir tanesi özelinde, Hakkâri kentinin yerel konutlarını tanıtmak ve kent turizminin gelişmesine katkı sağlamaktır.

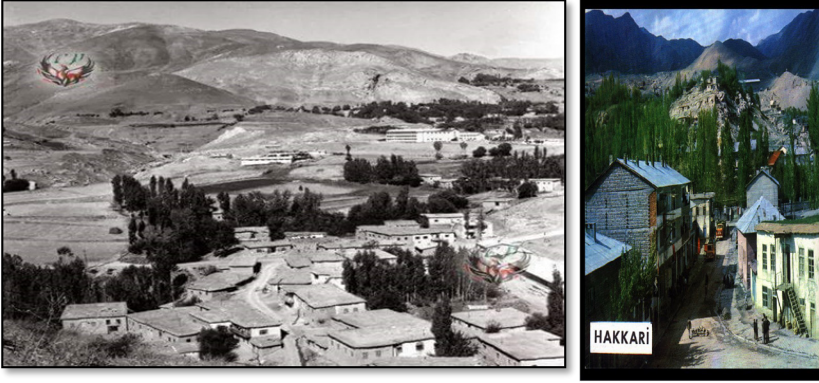
1. Hakkâri Yerel Konutlarının Genel Özellikleri

Her kentin, çevrenin kendine özgü bir yapı anlayışı, yapım tekniği ve yapı malzemesi bulunmaktadır. Yerel evler inşa edilirken genellikle bulunduğu yörenin yapı malzemesi ve yapım tekniği kullanılmaktadır. Yapılar özellikle konut yapıları bulunduğu yöre kültürünü yansıtan en önemli elemanlardan olup onun kimliğini oluşturmaktadır.

Hakkâri evlerinin oluşumunda; yapılaşma düzeni, yapım şekli ve biçiminin ortaya çıkmasında; ihtiyaçların getirdiği zorunluluk, halkın kazandığı deneyim ve ortak yaşamın ürünleri etkili olmuştur. Evler, genellikle dışa dönük ve dış mekânla iç içe bir yapıda olacak bir şekilde oluşturulmuşlardır. Birbirine yakın bahçe içinde veya sokak üzerinde konumlanmışlardır.

Mütevazi bir dış görünüme sahip olan Hakkâri yerel evleri, Anadolu'nun iç ve kıyı kesimlerindeki evlerin genelindeki gibi ve Doğu Anadolu Bölgesi geleneksel evlerinin genelindeki gibi (Van, Bitlis, Erzurum) dışa açık olarak tasarlanmışlardır. Arazi yapısı, çevre şartları, ailenin ekonomik

durumu ve kendine özgü gereksinimleri planlamayı etkilemiş ve böylece kendine has bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Hakkâri evleri genellikle iç sofalı ve dış sofalı olmak üzere iki plan tipine uygun olarak ve tek ve iki katlı olarak tasarlanmışlardır.

Şekil 1: Şehir Merkezinde Yer Alan Hakkâri Yerel Konutları¹

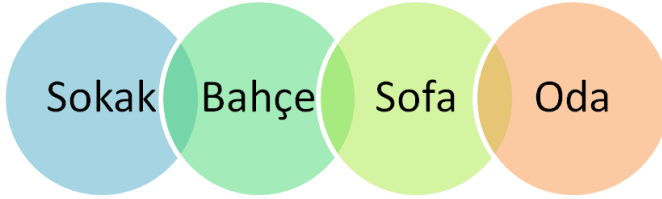
1.1. Hakkâri'deki Sokak ve Ev Özellikleri

Hakkâri evleri, genellikle dışa dönük ve dış mekânla iç içe bir yapıya sahiptirler. Evler birbirine yakın çoğunlukla bahçe içinde ve sokak üzerinde konumlanmışlardır. Sokaklar topografya ile uyumlu olacak bir şekilde dar bir yapıya sahiptir. Evler konumlandırılırken belli bir imar planına göre konumlandırılmadıkları için, dağınık bir yerleşme görülmektedir. Bundan dolayı düzenli ilerleyen bir sokak silüetinden söz etmek pek de mümkün değildir. Aynı çizgiyi en fazla 4-5 ev takip eder, sonrasında ise sokak farklı bir açı ile başka bir yöne doğru devam etmektedir. Yapılar genellikle ayrı nizam şeklinde olup bitişik nizam şeklinde inşa edilmiş olanları da mevcuttur. Her evin kendine ait bir bahçenin içinde konumlandığı görülmektedir. Arazinin engebeli yapısı ve bu yapıya göre şekillenmiş yollar bu bahçeleri birbirinden ayırmaktadır. Evler konumlandırılırken şehrin düz olan alanları ve Çölemerik (Mir) Kalesinin etekleri yerleşim için seçilmiştir. Şehirde 1990'lı yıllara kadar dağınık ve belli bir alanda bir yerleşim görülürken 1990'lı yıllarda köyden kente zorunlu göç gerçekleşmiş ve halk kentin farklı kesimlerinde kendilerine ait konutlar inşa etmeye başlamıştır. Böylelikle kentteki dağınık yerleşme azalmış ve toplu bir yerleşme hâkim olmuş ve yeni mahalleler ortaya çıkmıştır.

¹<http://hakkarikentrehberi.com/City-Page/1034/mir-kalesi-keleha-mir>, Erişim tarihi: 25.10.2018.

1.2. Hakkâri Yerel Konutlarının Plan Özellikleri

Yerel Hakkâri evleri, genellikle dıştan içe doğru sokak, bahçe, sofa, oda sıralamasına göre planlanmıştır (Şekil 2). Evler bahçeli olarak içine dönük bir plan sistemine sahip, doğa ile iç içe, insan ölçüsünde oluşturulmuş, dengeli oranlara sahiptir.

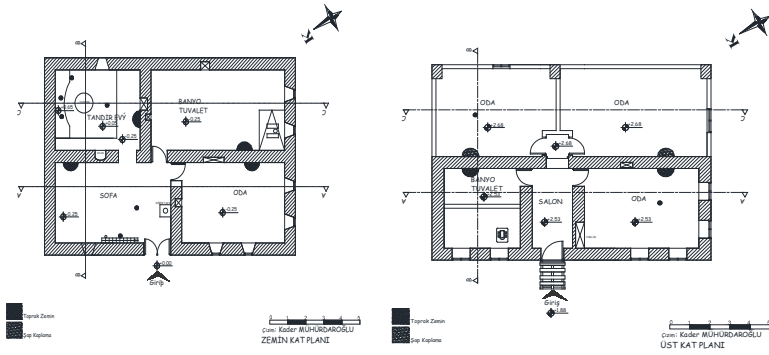

Şekil 2: Plan Örgütlenmesi

Evler genellikle iç sofalı ve dış sofalı plan tipinde, tek veya iki katlı olacak şekilde yapılmıştır. Tek katlı evlere genellikle ortada yer alan çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Sofaya açılan kapının sağında ve solunda; tandır evi, mutfak ve oda birimleri yer almaktadır.

İki katlı evlerde alt katta sofa, oda, mutfak, tandır evi, banyo birimleri yer alır. Alt kat sofasının sol tarafında yer alan merdivenle üst kat bağlantısı sağlanmaktadır. Çoğunlukla alt katın giriş kapısının hemen üzerinde yer alan sofa, iki oda arasındaki birimdir. Kullanılan bu sistemde sofanın yapı boyunca uzandığı veya sonradan eklenen ahşap bir bölme veya duvarla bölünmüş şekilde olduğu görülmektedir. Alt katta bulunan sofa giriş kapısı ile üst katta bulunan sofa ise sofanın başında yer alan bir ya da iki adet pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu tür düzenlemelerde üst kat sofası odalara geçiş mekânı sağlarken toplanma amacıyla da (düğün, taziye gibi) insanların bir araya geldiği zamanlarda da kullandığı bir mekândır. Çoğunlukla dikdörtgen formdaki sofa ikiye bölünerek iki ayrı mekân olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım günümüzde tercih edilen antresi ve yatak holü olan çözüme çok yakındır. Sofa içinde kalan mekânlar evin genel mekânları olup ayrılan bölümler, evin özel bölümleri olmaktadır. Genellikle alt kat plan şeması üst katta da devam etmektedir. Üst kat sofasının etrafında yaşama birimi olan odalar yer almaktadır.

Çoğunluğu iç sofalı olan Hakkâri evinde dış sofalı tipine sahip evlere de rastlamak mümkündür. Dış sofalı plan tipine sahip evler daha az olup sofa + tek oda veya sofa + iki oda şeklinde düzenlenmiştir. Sofa dış mekân ile odalar arası bağlantıyı sağlayan elemandır. Genellikle sofanın sağında yer alan oda tandır evi, sol tarafta yer alan oda ise yaşam odası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3: Hakkâri Yerel Konut Plan Tipi Örneği

Kaynak: (Mühürdaroğlu, 2019: 47)

1.3. Hakkâri Yerel Konutlarının Yapı Malzemesi ve Yapım Tekniğinin Özellikleri

Hakkâri evlerinin, yörede kolay bulunan taş ve ahşap malzemeye bağlı olarak kagir² sistemde ve yığma taş tekniğinde moloz taş ve kerpiç kullanılarak taş temeller üzerine inşa edildiği gözlemlenmiştir. Temel 1-1,5 m ye kadar tabii zeminden aşağıya kadar kazılarak ve 60-100 cm genişliğinde yığma yapı temeli şeklinde yapılmıştır. Duvarlar taş malzemeden temel genişliğinde örülerek yapılmıştır. Duvar içerisinde kapı ve pencere boşlukları konulmuş, kat birimlerinde ahşap hatıllar yerleştirilerek duvarın daha sağlam olması sağlanmıştır. Taşın evlerin temel ve duvarlarında taşıyıcı rol üstlendiği ve duvar içerisinde kapı ve pencere boşlukları ve kat bitimlerinde ahşap hatıllar³ yerleştirilerek duvarın daha sağlam olması sağlandığı görülmektedir. Evlerin tüm duvarlarının genellikle taştan yapıldığı ayrıca bazı evlerin ise alt kat iç ve dış duvarları ile üst kat dış duvarları taştan, üst kat iç duvarlarının ise kerpiçten yapıldığı gözlemlenmiştir. Duvarlarda bağlayıcı malzeme olarak çamur kullanılmıştır. Evlerin iç ve dış duvarlarında da saman katkılı çamur sıva olarak kullanılmıştır. Çamurla sıvanan iç duvarların üzeri kireçle sıvanmıştır. Taştan sonra en çok kullanılan malzeme ise ahşaptır. Ahşabın taşıyıcı amaçlı olarak duvar, döşeme ve damda kullanılırken süsleme elemanı olarak kapı, pencere, dolap, tavan ve merdiven yapımında kullanıldığı görülmektedir. Döşemeler genellikle sıkıştırılmış topraktan yapılmıştır. Bazılarında da daha sonraları toprağın

2 Kagir: “Etimolojik olarak kökeni farsça olan ve ‘taş ve tuğladan yapılmış olan’ anlamında kullanılan kelimedir.”(Hasol, 2010: 232).

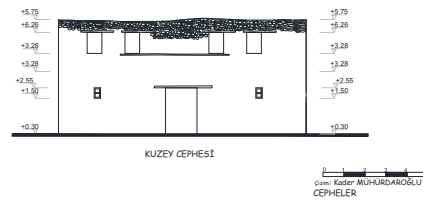
3 Hatıl: “Yığma veya hımış yapıda, ağırlığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamalarını önlemek üzere duvarın içine yatay olarak boydan boya uzatılan ahşap, tuğla ya da beton bağlama ögesi.”(Hasol, 2010: 202).

üstüne şap kaplanmışır. Evlerin üst örtü sistemi düz toprak damdır.

1.4. Hakkâri Yerel Konutlarının Cephe Özellikleri

Hakkâri yerel evlerinin dış cepheleri sade, gösteriştten uzak bir görünüme sahiptir. Evler genellikle cumbasız, düz tek parça olarak tasarlanmışlardır. Bunun sonucu olarak da yapının dış cephesinin donuk ve sade bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Dış cephede göze çarpan yapı üzerindeki kapı ve pencere boşlukları cepheyi belirlemektedir. Tek veya iki katlı inşa edilen evlerde zemin kat pencereleri küçük ve sadedir. Bu pencerelerin üzerine güvenlik amacıyla demir parmaklıklar konulmuştur. Üst kat pencere sayıları ve ebatları da zemin katta yer alan pencerelere göre daha büyük ve detaylı yapılmış olup dikdörtgen formdadır. Dış cephede çoğunlukla pencereler belli bir düzen içindedirler. Daha çok iki oda arası sofa plan tipine sahip evlerin cephesi iki oda arası penceresi arasından çıkan balkon ile hareketlendirilmiştir. Son dönem yapılan evlerin cephelerinde kireç veya beton sıva kullanıldığı görülmektedir. Bazı evlerde sal taşı kullanılarak yapılan saçaklar cepheye farklılık katmaktadır. İncelenen evlerin zemin katlarında gerek yapı malzemesinin gerekse mekânların özelliği nedeniyle sağır yüzeyler üst katlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. İncelenen evlerde boşluk ve dolulukların dengelenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Tek katlı halde inşa edilmiş olan evlere bakıldığında, pencere boyutlarının ufak olduğu doluluk oranının boşluk oranından fazla olduğu gözlemlenmiştir. İki katlı olan evlerde ise alt kat pencerelerinin boyut ve sayılarının üst katlara göre daha az olduğu görülmektedir. Alt kat doluluk oranı fazla iken üst kat boşluk oranının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Buna sebep olarak; üst katların sonraki dönemlerde inşa edilmiş olması ve yaşam mekânlarının üst katta yer alması olarak gösterilebilir

Şekil 4: Hakkâri Yerel Konut Cephe Örneği

Kaynak: (Mühürdaröğlü, 2019: 92-94)

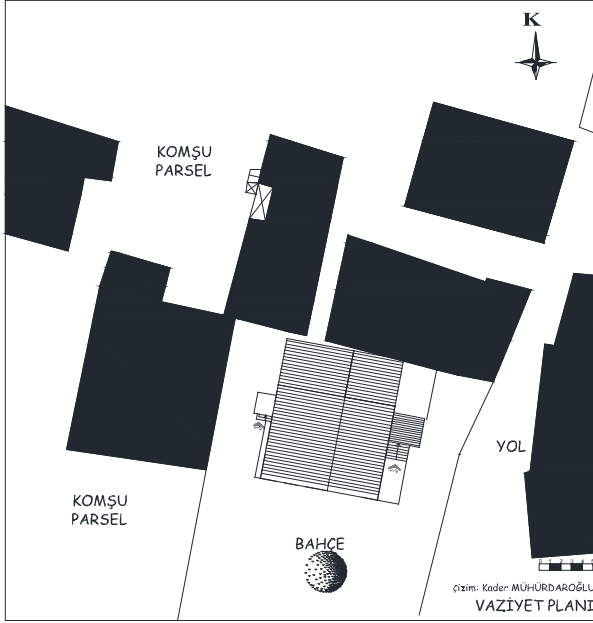
2. Hakkâri Yerel Konutlarının Yeniden İşlev Kazandırılarak Turizme Kazandırılması

Zaman içinde değişen hayat şartları ve ona bağlı istekler neticesinde birçok tarihi yapı işlevini yitirmektedir. Bu yapıların terk edilmesi, gerekli bakımlarının yapılamaması ve yapılan onarımlarında özgün karakterlerini bozması neticesinde çok kısa sürede tahrip ve hatta yok olmasına neden olmaktadır. Zaman, doğa koşulları, rant kaygısı, ve daha birçok sebepten dolayı yapıların bozulması hızlanmaktadır. Bu koşullarda, korumanın bir boyutu olarak yapıları yeniden kullanmak, önemli bir çözüm olarak görülmektedir (Köksal 2005: 128). Farklı işlevlerle yeniden kullanımın tarihi yapının korunmasına sağladığı katkının yanı sıra ekonomik ve kültürel faydaları da söz konusudur (Engin 2009: 513). Ekonomik açıdan bakıldığında, yeniden yapmak yerine mevcut binanın yeni bir işlevle yeniden kullanılması; enerji, işgücü, malzeme ve ekonomik açıdan tasarruf sağlarken (Latham 2002: 2-7); sosyal açıdan bakıldığında, kültürel sürekliliğe katkısı ön plana çıkmaktadır (Engin 2009: 512).

Yeniden işlev verilerek korunan yapı kentin tanıtımında kullanılacak şekilde olması gerekmektedir. Bu işlev verilirken yapının özgün karakterine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Daha sonra da yapı yaşatılırken ekonomik açıdan değerlendirilmesi ve turizme katkı sağlaması gerekmektedir. Böylelikle yapı hem korunmuş hem de kent turizminin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

2.1. Hakkâri Yerel Konutunun Turizme Kazandırılması: “Naime Özkan Evi Örneği”

Naime Özkan adlı şâhısa ait olan konut; Hakkâri İli, Merkez İlçesi, Pagan Mahallesi, 107 Ada, 63 Parselde yer almaktadır. Ev eğimli bir arazide bitişik nizamda, iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının 1930-40’lı yıllarda yapıldığı ev sahibi tarafından belirtilmektedir (N. Özkan, 2018, sözlü görüşme). Evin her iki katında da ikamet edilmektedir (Şekil 5).

Şekil 5: Naime Özkan Evi Mevcut Vaziyet Planı

Kaynak: (Mühürdaroğlu, 2019: 120)

Plan özellikleri: Evin zemin katına batıdan 0,65 m yükseklikte yer alan üç basamaklı bir sahanlıktan girilmektedir. Üstü ve ortası pencereli, 120*190 cm (en*boy) boyutlarında, çift kanatlı ahşap giriş kapısı sofaya açılmaktadır. Zemin kat; sofa, oturma odası, yatak odası, mutfak, kiler, banyo ve tuvaletten oluşmaktadır. Sofa, 300*510 cm (en*boy) boyutlarında olup, doğu duvarında kilere açılan 85*190 cm boyutlarında ahşap bir kapı ve 50*40*45 cm (en*boy*derinlik) boyutlarında bir niş bulunmaktadır. Sofanın sağ tarafında 410*410 cm boyutlarında oturma odası yer almaktadır. Oturma odasının batı duvarında 80*100 cm boyutlarında bir adet, güney duvarında eş boyutlarda iki adet olmak üzere üç adet mazgal pencere yer almaktadır. Zemini sofanınkinden 65 cm yüksekte tutulan 300*405 cm boyutlarında olan kilere üç basamak ile çıkılmaktadır. Kilerin kuzey duvarında kapatılmış bir pencere izi bulunmaktadır. Kilerin sağ tarafında kilerden 15 cm alçakta yer alan 410*410 cm boyutlarında olan yatak odası bulunmaktadır. Bu odanın eskiden ahır olarak kullanıldığı kiracılar tarafından belirtilmektedir (N. Özkan, 2018, sözlü görüşme). Odanın güney duvarında 80*100 cm boyutlarında iki adet mazgal pencere yer almaktadır. Sofanın solunda yer alan 410*510 cm boyutlarında olan mutfakın batı duvarında 80*100 cm boyutlarında bir adet mazgal pencere ve kuzey

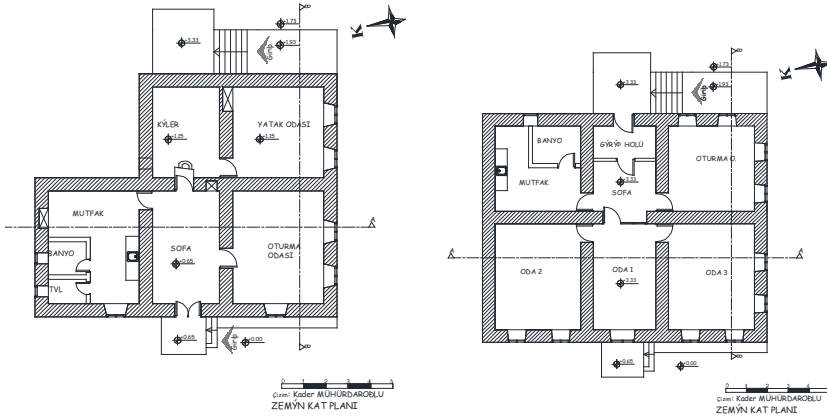
duvarında 90*90*40 cm boyutlarında bir adet niş bulunmaktadır. Mutfağın kuzey duvarında sonradan eklenen 170*150 cm boyutlarında olan banyo ve 170 *110 cm boyutlarında olan tuvalet birimleri yer almaktadır. Banyo ve tuvaletin kuzey duvarında 50*50 cm boyutlarında birer adet pencere bulunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 6: Naime Özkan Evi Dış Cepheden Görünümleri

Kaynak: (Mühürdaroğlu,2019: 123)

Üst kat: Üst kata doğuda yer alan 8 basamaklı bir sahanlık ile girilmektedir. Sahanlıktan 100*190 cm boyutlarında, tek kanatlı ahşap bir kapı ile sofaya geçilmektedir. Sofa kuzey güney eksenli bir duvar ve ahşap bir bölme ile üçe bölünmüştür. Bölünen ilk kısım 300*155 cm (en*boy) boyutlarında giriş sahanlığı olarak, ikinci kısım 300*240 cm boyutlarında sofa olarak ve üçüncü kısım da 300*510 cm boyutlarında yatak odası olarak düzenlenmiştir. Sofanın sağında 410*210 cm boyutlarında olan mutfak, solunda da 410*410 cm boyutlarında olan oturma odası bulunmaktadır. Mutfağın içinde güney ve doğu duvarının birleşimde 230*180 cm boyutlarında olan banyo mekânı oluşturmuştur. Mutfağın doğu duvarında 70*70 cm boyutlarında bir adet pencere bulunmaktadır. Oturma odasının doğu duvarında 80*100 cm boyutlarında iki adet ve güney duvarında da aynı boyutlarda eş iki adet pencere olmak üzere dört adet mazgal pencere yer almaktadır. Yatak odası olarak düzenlenen kısmın sağında ve solunda simetrik birer yatak odası bulunmaktadır. Oda-1'in batı duvarında 110*128 cm boyutlarında bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. Oda-2, 410*510 cm boyutlarında olup, batı duvarında 80*128 cm boyutlarında iki adet, batı duvarında da iki adet aynı boyutlarda eş iki adet pencere olmak üzere dört adet pencere bulunmaktadır. Oda-3, 410*510 cm boyutlarında olup, 80*100 cm boyutlarında batı duvarında iki adet mazgal pencere yer almaktadır (Şekil 7).

Şekil 7: Naime Özkan Evi Mevcut Kat Planları
Kaynak: (Mühürdaroğlu, 2019: 122)

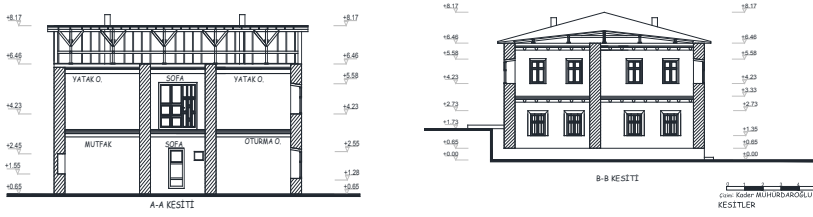
Yapım Tekniği ve Malzeme:

Evin temeli ve duvarları taştan, muhdes⁴ kısımların duvarları ve çatının kalkan duvarı ise kerpiçten inşa edilmiştir. Toprak duvarları bağlayıcı eleman olarak duvarlarda kullanılmıştır. Ahşap duvarları bağlayıcı hatıl ve lentolar, iç dış doğramalar, ayırıcı bölmede, döşeme, tavan, pencere, kapı, dolap gibi bölümlerde kullanılmıştır. Kapı ve pencerelerin menteşeleri, pencere doğramaları, kuşakları, çivileri dövme demirden, pencere parmaklıkları da demir ferfojelidir. Çimento döşemelerde ve yapıya eklenen muhdes bölümlerin duvarlarında bağlayıcı eleman olarak ve iç sıvada kullanılmıştır.

Evin duvarları taş yığma ve muhdes kısımların duvarları da kerpiç yığma olarak inşa edilmiştir. Duvarların belli mesafelerinde, kat aralarında ve pencere boşluklarının alt ve üst kısımlarında ahşap kullanılarak duvarların daha düzgün ve sağlam olması sağlanmıştır. Duvar kalınlıkları iç ve dış duvarlarda 60 cm genişliğindedir. Her iki katın zemin döşemesi çimento katkılı şaptır. Alt kat tavanı kumaşla, üst kat tavanı ahşap plakalar ile kapatılmıştır.

Duvarlarda kullanılan taşların arasına bağlayıcı malzeme olarak saman katkılı çamur harcı kullanılmıştır. Yapının alt kat iç duvarları kireç ile üst kat iç duvarları betonla badana edilmiştir. Yapının üst örtü sistemi beşik çatıdır.

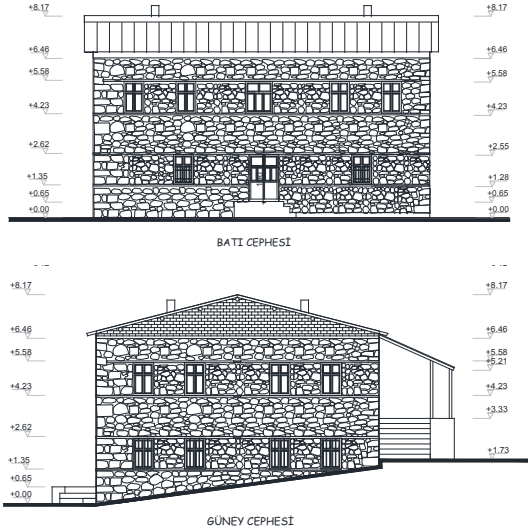
4 Muhdes: “Korunması gerekli bir yapıya ilave edilmiş olan ve yapıyla bağdaşmayan ek.” (Hasol, 2010: 333).

Şekil 8: Naime Özkan Evi Mevcut Kesitleri
Kaynak: (Mühürdaroğlu, 2019: 122)

Cephe Özellikleri ve Süsleme

Yapı üç cepheye sahip olup diğer cephesinde komşu yapı yer almaktadır. Yapıda kullanılan düzgün taşlar cepheleri güzelleştirmiş ve çevre yapılar içinde öne çıkartmıştır. Batı cephesinde alt kat giriş kapısı yer almaktadır. Cephede pencere düzeni açısından bir bütünlük bulunmaktadır. Güney cephesinde arsadaki eğim gözlenmektedir. Cephede yer alan ahşap hatıllar ve pencereler belli bir düzen içindedir. Doğu cephesi eğimden dolayı tek katlı görünmektedir. Cephede yer alan giriş merdivenleri ve eklenen odunluk kısmı cephenin görüntüsünü bozmuş vaziyettedir. Dış sıvası olmadığından dolayı, yapının duvarlarında kullanılan malzemeler açıkça gözlemlenmektedir.

Şekil 9: Naime Özkan Evi Mevcut Cepheleri
Kaynak: (Mühürdaroğlu, 2019: 122)

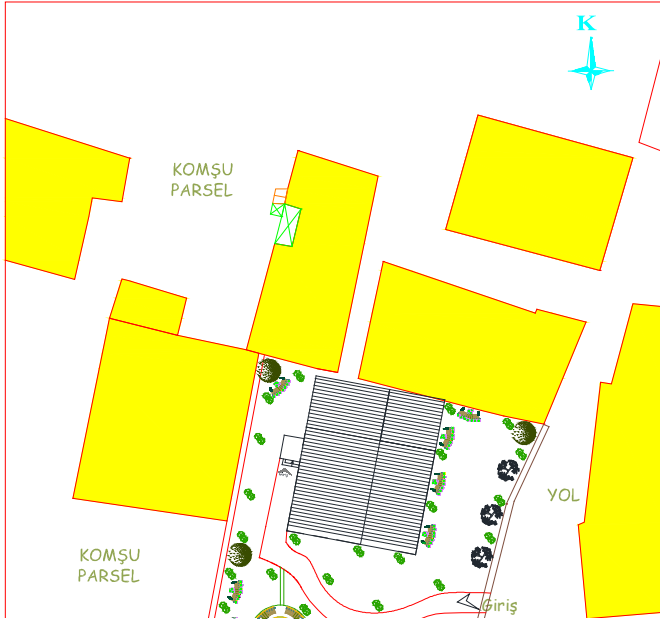
2.2. Naime Özkan Evinin Yeniden İşlevlendirilmesi

Günümüzde konut olarak kullanılan yapının yeni bir işlev verilerek turizm information bürosuna dönüştürülüp kentin tanıtımında ve yerel turizme katkı yapması hedeflenmiştir. Birçok yörede yaygınlaşan kültür turizmine yönelik bir eğilim olarak geleneksel/yerel konutlar tanıtım bürolarına dönüştürülmektedir. Bölgenin kültür değerlerinin yaşatıldığı bir yapı olarak Naime Özkan evinin turizm information bürosu olarak kullanılması doğru bir karar olarak değerlendirilmektedir.

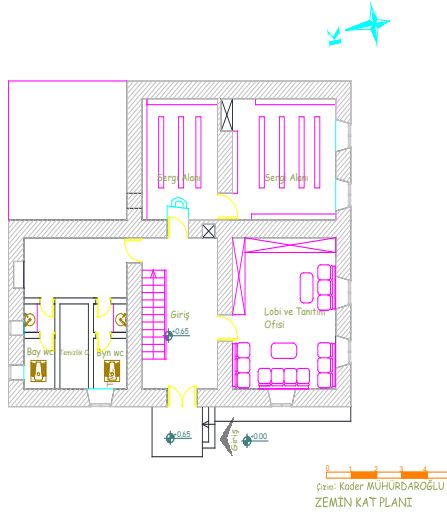
Yerel yapılara verilecek yeni işlevin, yapının mevcut çevresi ile uyumlu ve özgün yapısına uygun olması gerekmektedir. Yapının şehir merkezinde yer alması, çevresinde yer alan yapılardan cephe özellikleri ile ayrılabilmesi ve yapısal olarak sağlam olması tanıtım bürosuna dönüştürülüp turizm amaçlı kullanılması için uygun olduğu düşünülmektedir.

Turizm tanıtım bürosuna dönüştürülen konutlarda, yapısal ve mekânsal değişime ihtiyaç duyulmadan işlevsel adaptasyon söz konusu olabilmektedir. Yeniden işlev verilecek yapının özgün karakterinin korunması, kullanıcıların mekânsal beklentilerini karşılama istenilen bir durumdur. Bu şekilde yapı korunurken sürekliliği devam etmiş olacaktır (Açanal ve Gönül, 2015: 26).

Plan açısından yeni işlevin özgün işlev ile uyumlu olması gerekmektedir. Buna göre, yapının alt kat sofasında eskiden mevcut olan ve Hakkâri yerel evlerinin genelinde bulunan tek kollu ahşap bir merdiven özgün yapısına uygun olarak eklenerek tek bir yapı haline getirilecektir. Alt kat sofa sirkülasyon alanı olarak, mutfak banyo ve wc den ayrılarak bay ve bayan tuvalet birimleri eklenecektir. Yatak odası ve kiler sergi alanı olarak kullanılacaktır. Oturma odası kentin tanıtımının yapıldığı lobi ve tanıtım ofisi olarak kullanılacaktır. Üst katta sonradan eklenmiş olan ahşap bölme ve duvar kaldırılarak orijinal sofa eski haline döndürülecektir. Sofanın başı ve oturma odası kafe, sonu da oturma alanı olarak düzenlenecektir. Mutfak yöresel mutfak, Oda-3 hediyelik eşya birimi ve Oda-2 ise idari ofis olarak kullanılacaktır.

Şekil 10: Naime Özkan Evi Restorasyon Önerisi Vaziyet Planı

Şekil 11: Naime Özkan Evi Restorasyon Önerisi Zemin Kat Planı

Şekil 12: Naime Özkan Evi Restorasyon Önerisi Üst Kat Planı

Konutun, yapısal ve mekânsal nitelikleri, nişler ve yüklükler gibi karakteristik mimari elemanlar olduğu gibi kullanılacaktır. Zamanla yıpranan işlevine yönelik büyük değişiklikler gerekmemektedir. Mutfak ve banyoya ıslak mekân eklentisi, hareketli donatılar ve bazı teknik değişiklikler gerekecektir. Yapının kalın taş duvarları sayesinde iç mekânda ısı ve ses yalıtımına ihtiyaç duyulmamaktadır. Bunun yanında ziyaretçilerin rahat edebilecekleri konforu sağlama açısından, yapıyı bozmadan, ısıtma, soğutma sistemleri ve internet gibi hizmetlerde çağın teknolojisinden yararlanılacaktır. Yapının pencere ve giriş kapısının doğramaları sağlam niteliklidir, bu yüzden bakım sağlanması yeterli olacaktır. Tüm ahşap doğramaların, temizlenip ahşap koruyucu boya ile boyanmasına ihtiyaç vardır. Demir korkuluklar ve çatı örtüsü yenilenmelidir. Üst kat örtü sistemi ahşap plakalarla kaplanmıştır. Kaplamaların yenilenmesi gerekmektedir. Yapı bahçe duvarı ile çevrelenmeli ve bahçenin peyzaj düzenlemesi yapılmalıdır.

Sonuç

Hakkâri yerel konutları halkın geleneksel yapım tekniği ile yöresel malzemeden, halkın ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş yapılarıdır. Boyut olarak fazla büyük olmayıp aile genişledikçe eklemelerle büyütülmüş evlerdir. Oda sayıları fazla olmayıp çok fonksiyonlu bir yapıdadırlar. Teknolojinin ilerlemesi ile yerel yapılar terk edilip yerlerine betonarme yapılar

yapılmaya başlanmıştır. Bu yapılar ya yerel yapıların yanına ya da yerine inşa edilmektedir. Dolayısıyla günümüze çok az yerel yapı ulaşabilmiştir. Ulaşan yapıların çoğunluğu özgünlüğünü koruyamamış vaziyette olup farklı eklemelerle tadilatlarla uğramış durumdadır. Hakkâri yerel konut dokusunun yavaş yavaş yok olmasının nedenleri; bazılarının terk edilmiş olması, çoğunun kullanıcısının kiracı olması, bakımlarının yapılamaması ya da yapılan onarımların özgün karakteri bozmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kullanım dışı bırakılan ama yapısal olarak sağlam olan yapıların yeniden işlevlendirilip kullanılması koruma açısından doğru bir yaklaşımdır. Korumanın sürekliliğinin sağlanması için yapıların bir amaca hizmet etmesi önemlidir. Yapıların turizm amacıyla kullanılıp hem kent tanıtımında kullanılması hem de ekonomik katkı sağlaması bu yapıların yaşatılmasında doğru bir yöntemdir. Naime Özkan evinde olduğu gibi, kentin kültür turizmine önemli bir katkı sağlayan turizm information bürosu olarak kullanımı ile Hakkâri yerel konutları sahip olduğu tarihi değerler korunarak, farkındalığı artırılarak ve turizm vasıtasıyla sürekliliği sağlanarak yaşamını sürdürecektir.

Kaynakça

- Açanal, S., Gönül, B. (2015). Geleneksel Urfa Konutunun Konukevine Dönüşümü: Hacı Abo Evi. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 1(8), 1-31.
- Dikmen, Ç. B. (2017). Geleneksel Konutların Yeniden İşlevlendirilerek Kullanımı: Yozgat Örneği *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu* Tam Metini içinde (s. 422-431).
- Engin, E.(2009).*Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekâna Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi;İstanbul Endüstri Yapıları Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- Hasol, D. (2010). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (11.Basım)*. İstanbul: YEM Yayınevi Yayınları.
- Köksal, T.G.(2005) *İstanbul'da ki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Latham, D.(2002) *Creative Re-Use of Buildings*. 1, United Kingdom: Donhead Publishing.
- Mühürdaroğlu, K. (2019). *Hakkari Merkezindeki Yerel Evlerin Mimari-si Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Mir Kalesi. <http://hakarikentrehberi.com/City-Page/1034/mir-kalesi-keleha-mir>, Erişim tarihi: 25.10.2018.

Özkan, N. (2018). Naime Özkan ile sözlü görüşme. Görüşme Tarihi. 12 Mayıs 2018.

T.C.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
YAYIN İLKELERİ VE YAZIM KURALLARI

GENEL İLKELER

1. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayın organı olan Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi uluslararası hakemli bir dergi olup yılda 4 sayı (İlkbahar, Yaz, Sonbahar, Kış) yayımlanır. Gerektiği durumlarda bu sayıların dışında özel sayılar da yayımlanabilir.
2. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sosyal bilimlerin tüm alanlarıyla ilgili özgün bilimsel çalışmalarını yayımlayan akademik bir dergidir. Bu amaçla dergiye gönderilen makalelerin daha önce başka bir yayın organında yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması gerekmektedir. Bilimsel toplantılarda sunulmuş olan bildirimler, bu durumun açıkça belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.
3. Derginin yazı dili Türkçe olmakla birlikte İngilizce, Arapça, Farsça, Almanca, Fransızca ve Rusça gibi dillerde yazılan makaleler de kabul edilmektedir. Bu dillerin dışında yazılmış makalelerin kabulü Yayın Kurulunun kararına bağlıdır.
4. Dergiye gönderilen makale öz, abstract, atıflar, kaynaklar ve ekler dâhil en az 4.000, en fazla 8.000 kelime olmalıdır.
5. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'ne makale göndermek isteyen yazarların <http://www.yyusbedergisi.com/> veya <http://dergipark.gov.tr/yyusbed> adresine üye olarak makalelerini sisteme yüklemeleri gerekmektedir. Sistemde yazara/yazarlara ve makaleye ait bilgilere eksiksiz yer verilmelidir. Ancak makale sistem üzerinden hakemlere gönderildiği için sisteme yüklenen dosyada yazarın/yazarların kimliğini deşifre edici bilgiler yer almamalıdır. Makalenin hakem süreci tamamlandıktan sonra yazarla/yazarlarla ilgili bilgiler sistemden alınarak makaleye eklenecektir.
6. Makalenin, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin web sitesine gönderilmesi, yayımı için başvuru olarak kabul edilir ve yazımın değerlendirme süreci başlatılır. Birden fazla yazarlı makalelerde, yazarların telif haklarını makaleyi sisteme yükleyen yazara devrettikleri kabul edildiğinden, Yayın Kurulu yazarlardan tek tek telif hakları talebinde bulunmaz. Bu konuda sorumluluk, makaleyi sisteme yükleyen yazara aittir.

7. Hakemlerin, “Düzeltilmeler yapıldıktan sonra yayımlanabilir” raporu verdiği makalelerde, yazar/yazarlar tarafından gerekli düzeltmeler yapılmalı ve makale son şekliyle sisteme yüklenmelidir.

8. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, gönderilen yazılarda düzeltme yapmak, yazıları yayımlamak ya da yayımlanmamasına hakkına sahiptir.

9. Yayımlanması için Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne gönderilen yazıların telif hakları dergiye devredilmiş olur. Dergi yönetiminden izin alınmaksızın başka bir yayın organında bu yazılar yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Ayrıca yazara/yazarlara telif ücreti ödenmez.

10. Dergide yayımlanan yazıların hukuksal, bilimsel ve etik sorumluluğu yazara/yazarlara aittir. Yayın Kurulu ve editöryal ekip kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal yükümlülük kabul etmez.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

11. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne gönderilen makaleler, ilk olarak editör tarafından derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluk açısından incelenir. Uygun görülmeyen yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarına/yazarlarına iade edilir.

12. Derginin yayın ilkelerine uygun olan makaleler için değerlendirme süreci başlatılır. Yayın Kurulu üyelerinin görüşü doğrultusunda makale, ilgili alanda eser ve çalışmalarıyla bilinen iki hakeme gönderilir.

13. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez.

14. Makalenin yayımlanabilmesi için hakemlerden olumlu rapor gelmesi şartı aranır. Böyle bir raporda göz önünde bulundurulacak bilimsel esaslar şunlardır:

- a. Araştırma yöntemi,
- b. Konu bütünlüğü,
- c. Bilimsel özgünlük,
- d. İlgili bilim dalının terim bilgisine hâkimiyet,
- e. Konuyla ilgili eski ve yeni çalışmaları görebilmek,
- f. Yararlanılan kaynaklarda uygunluk ve yeterlilik,
- g. Değerlendirme yapabilme ve sonuca ulaşabilme,
- h. Alanına katkı sağlama,
- i. Dil hâkimiyeti/anlaşılabilirlik, akıcılık.

15. Hakem değerlendirmesi sonucu iki olumlu rapor alan makaleler yayımlanmaya hak kazanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde makale, üçüncü bir hakeme gönderilir. Makalenin

yayımlanıp yayımlanmaması üçüncü hakemin raporu belirlenir.

16. Hakemlerden olumsuz rapor alan makaleler yayımlanmaz ve yazarına/ yazarlarına iade edilmez.

17. Hakem ve yazarların isimleri karşılıklı olarak birbirinden gizli tutulur. Hiçbir koşulda hakemlere yazar adı gönderilmediği gibi, yazarlara da hakem adları açıklanmaz.

18. Yazarlar, hakemlerin ve Yayın Kurulunun eleştirisi, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate alırlar. Katılmadıkları hususlar varsa, gerekçeleriyle birlikte itiraz etme hakkına sahiptirler.

YAZIM KURALLARI

19. Yayımlanmak üzere Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'ne gönderilen makalelerin başında en az 150, en fazla 200 sözcükten oluşan Türkçe (Öz) ve İngilizce (Abstract) özet mutlaka bulunmalıdır. Özet içinde kaynak, şekil, çizelge vb. unsurlara yer verilmemelidir. Özeti altında en az 3, en çok 6 sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmelidir.

20. Makalede atıf sistemi olarak APA kullanılmalıdır. Metin içi kaynak gösteriminde dipnot kesinlikle kullanılmamalıdır. Sadece açıklamalar ve internet kaynakları için dipnota başvurulmalıdır.

21. İmla ve noktalama açısından, metnin gerektirdiği zorunlu haller dışında, Türk Dil Kurumunun güncel İmla Kılavuzu esas alınmalıdır.

22. Dergi sistemine yüklenen makaleler Microsoft Word programında hazırlanmalı aşağıdaki değerlere uygun bir biçimde düzenlenmelidir:

Kâğıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	2,5 cm
Alt Kenar Boşluk	2,5 cm
Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2,5 cm
Yazı Tipi	Times New Roman
Yazı Tipi Stili	Normal

Yazı Boyutu (Başlık ve Metin)	11
Yazı Boyutu (Özetler)	10
Yazı Boyutu (Dipnot)	9
Tablo-Grafik	10
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk, sonra 0 nk
Satır Aralığı	Tek (1)

23. Microsoft Word programında bulunmayan bir yazı tipinin (font) kullanıldığı çalışmalarda, makale ile birlikte font dosyası da sisteme yüklenmelidir.

24. Makalelerde sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir.

25. Makalenin başlığı BÜYÜK harflerle ve **koyu** yazılmalıdır. Makale içerisindeki diğer başlıklar ise koyu ve her bir kelimenin sadece ilk harfi büyük olmalıdır.

26. Makalenin sonunda kaynakça bulunmak zorundadır. Yararlanılan kaynaklar, yazar soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmalı ve yazar soyadı ve adı küçük yazılmış bir şekilde düzenlenmelidir.

Alıntı Kuralları:

1. Kitap, makale veya herhangi bir kaynak Kendi metninizde yazar soy isminden bahsedilmemişse ve tek yazarlı bir kaynak ise yazarın soyadı virgül, basım tarihi iki nokta ve sayfa no girilir. (Örnek 1)

2. Kitap, makale veya herhangi bir kaynak Kendi metninizde yazar soy isminden bahsedilmemişse ve tek yazarlı bir kaynak ise yazarın soyadı virgül, basım tarihi iki nokta ve sayfa no girilir. (Örnek 2-3)

Tek Yazarlı Kaynaklar

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek

Cümle içi gösteriminde metninizde yazar hakkında bir ifade yoksa;

1. ... (Vural, 2004: 27)'de belirtildiği üzere eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlamamanın önemli unsurlarından biridir.

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazardan bahsedilmişse;

2. Eğitim sorunlarına değinen Sever (2003: 27 – 29) sorunların çözümlenmesi için kapsamlı çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazardan bahsedilmişse;

3. Vural (2007: 78), günümüzde çevre kirliliğinin önemli bir sorun olduğunu belirtmektedir.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazar hakkında bir ifade yoksa;

... Nüfus artış hızı işsizliğin temel gerekçeleri arasında sayılabilir (Sever, 2008: 145).

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazar hakkında bir ifade yoksa ve birden fazla eserine atıf yapılırsa;

... İnternet bağımlılığı, çağımızın önemli bir sorunudur (Ceyhan, 2008: 15; Ceylan, 2005: 20).

İki Yazarlı Kaynaklar

Herhangi bir kaynak iki yazarlı ise; metin içi alıntılarınız örneklerde olduğu gibi her iki yazarın da soyadlarından, eserlerin yayın tarihlerinden ve sayfa numaralarından oluşmalıdır.

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazar(lar)dan bahsedilmişse:

Güven ve Kürüm (2006: 86)'de belirtildiği üzere eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlanmanın önemli unsurlarından biridir.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... Eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlamının önemli unsurlarından biridir. (Güven ve Kürüm, 2006: 86).

Üç veya Daha Fazla Yazarlı Kaynaklar

Üç veya daha fazla yazarı olan herhangi bir kaynağın referansını verirken; ilk referans vermede tüm yazarların soyadları virgülle ayrılarak açıkça belirtilmelidir. Daha sonra verilen referanslarda; bu kaynağın referansları ilk yazarın soyadı ve “vd.” Kullanılarak verilir.

İlk Kullanımda:

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

... Çardak, Ceylan ve Güven (2008: 206) çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığını belirlemiştir.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... Çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığı belirlenmiştir (Çardak vd., 2008: 206).

Daha sonraki kullanımlarda:

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

... Çardak vd. (2008: 206) çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığını belirlemiştir.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... Çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığı belirlenmiştir (Çardak vd., 2008: 206).

Yazarı bilinmeyen kaynaklar

Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Yazarı bilinmeyen kaynaklar metin içi alıntılarda tırnak içinde yer alan kısa makale başlığı ve tarih ile verilir. Makale başlıkları uzun olduğunda, başlığın yalnızca ilk kelimesi veya iki kelimesi kullanılır.

Metin içi gösterim:

... (“Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar”, 2003: 56).

Aynı Soyadına Sahip Yazarların Eserleri

Birden fazla kaynağın ilk yazarları aynı soyadına sahip ise bu durumda her bir kaynak için ilk yazarların ön adının baş harfleri büyük harf ve nokta ile soy isimden önce örnekte olduğu gibi verilir.

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

A. Ceyhan (1990: 56) ve E. Ceyhan’ın (1998: 124 – 125) çalışmalarında ifade ettikleri gibi, ...

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... ifade edilmektedir (A. Ceyhan, 1990: 56 ve E. Ceyhan, 1998: 124, 125).

Aynı Yazarın Eserleri

Aynı yazar tarafından yazılmış iki veya daha fazla kaynaktan aktarma yapılırken yazarın soyadı bir kez yazılır ve kaynakların basım yılları noktalı virgül ile ayrılarak sıralanır. Yapılan sıralamada eskiden yeniye doğru bir sıralama yapılması tercih edilir.

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

Adıgüzel'in (1991: 142; 2006: 298) araştırmalarında....

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek;

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... belirtilmektedir (Terzi, 2003: 251; 2005: 64).

Bir Yazarın Aynı Tarihli birden fazla Eseleri

Bir yazarın aynı yılda basılan birden çok eseri referans olarak verilirken eserlerin yayın tarihlerinden sonra a, b, c .. küçük harfler kullanılır.

a. Metin içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

.... Balaban, (2004a: 23; 2004b: 200) ekonomik yapının düzelmesindeki en önemli faktörlerin

b. Metin içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

Bazı araştırmalarda (Balaban, 2004a: 23; 2004b: 200) ekonomik yapının düzelmesindeki en önemli faktörlerin

Derleme Kaynaklar

Derleme kaynakların gösteriminde yalnızca yazar ya da yazarların soyadları verilir. Editör bilgisi kaynakçada yer alır.

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

... Odabaşı ve Kılıçer (2008: 46)'e göre, postmodernizmin erkek ile kadın arasındaki ayrımı reddetmesi, postmodern reklamlarda da kendini göstermektedir.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... Postmodernizmin erkek ile kadın arasındaki ayrımı reddetmesi, post-modern reklamlarda da kendini göstermektedir (Odabaşı ve Kılıçer, 2008: 46).

Çeviri Kaynaklar

Çeviri kaynakların metin içi gösteriminde yalnızca yazar ya da yazarların soyadları verilir. Çeviren bilgisi kaynakçada yer alır.

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

... Bradley (2004: 45)'e göre rakiplere odaklanma, şirketlerin güçsüz rakiplerinin zayıf olan yönlerine yoğunlaşmak yoluyla bu rakiplerinden müşteri ve pazar payı çalmaya çalışmasıdır.

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

... rakiplere odaklanma, şirketlerin güçsüz rakiplerinin zayıf olan yönlerine yoğunlaşmak yoluyla bu rakiplerinden müşteri ve pazar payı çalmaya çalışmasıdır (Bradley, 2004: 45).

Kurum Yazarlı Kaynaklar

Kurum, dernek, hükümet kuruluşları ve çalışma gruplarının isimleri yazar gibi değerlendirilir. Genellikle metin içinde her geçtikleri yerde yazılırlar. Bazı kurum vb. yazarlarının ismi ilk geçtiği yerde açıkça yazılır ve sonra kısaltılarak kullanılır. Bir grup yazarın isminin kısaltılmasına karar verirken, aşağıdaki genel kurallar göz önünde bulundurulur.

Kısaltmalar, okuyucu için yeterince bilgi verecek şekilde olmalı ve “Kaynaklar” kısmına da hiçbir güçlüğü yer vermeden yazılabilir. İsim uzunsa, kısaltması kolaylıkla okunuyor ya da biliniyor ise, ikinci veya daha sonra geçtiği yerlerde kısaltma kullanılır. Ancak ilgili kaynağın daha sonraki gösteriminde kısaltma kullanılacak ise ilgili kurumun kısaltması köşeli parantez içerisinde gösterilir. Daha sonraki gösterimlerde bu kısaltma kullanılır. Eğer isim kısaysa veya kısaltma anlaşılmazsa, ismi kısaltma-

nin yerine tam olarak yazmak daha doğru olur.

Metin içi gösterimine ilişkin örnek:

İlk referans verilmesinde

1. ... (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008: 20).

Sonraki referans verilmelerde

2. ... (MEB, 2008: 20).

Arşiv Belgeleri

Metin içindeki arşiv belgeleri, arşiv belgesinin kaynağı ilk etapta kısaltılmadan yazılır. Bununla birlikte, kısaltma sonraki kullanımlarda kullanılacaksa, ilgili arşiv belgesinin kısaltması köşeli parantez içinde gösterilir. Bu kısaltma sonraki izlenimlerde kullanılır. Belge adını virgül izler ve belgenin tarihi verilir. Ardından, arşivin sınıflandırılma şekline göre bir dosya, sayfa veya sayfa numarası verilir.

Arşiv belgeleri dipnotunda, referanslar arşiv belgesinin adını, varsa belgenin tarihini, arşiv ve dosyaları, defterleri ve folyo / çarşafı / sayfa numaralarını içerir.

Metin içi gösterimine ilişkin örnek:

İkincil Kaynaktan Aktarmalar

a. Cümle içi gösterimine ilişkin örnek:

Cümle içi gösteriminde metninizde parantezden önce yazarlardan bahsedilmişse:

...Sağlam (1955'den aktaran Vural, 2008: 164) çalışmasında...

b. Cümle sonu gösterimine ilişkin örnek:

Cümle sonu gösteriminde metninizde yazarlar hakkında bir ifade yoksa;

..... belirtilmektedir (Sağlam, 1955'den aktaran Vural, 2008: 164).

E-Kaynaklar

Basılı olduğu halde internet ortamından erişim sağlanmış kitap, makale ve tezlerden yapılan aktarımlar basılı yayınların aktarımıyla aynı şekilde yapılmaktadır. Yalnızca internet ortamında yer alan kaynakların gösterimine ilişkin örnekler şu şekildedir:

E-Dergilerdeki Makaleler

E-dergilerin metin içi aktarımlarında yazar ve/veya yazarların soyadları ve yayın tarihi (varsa sayfa numarası) parantez içinde gösterilir.

Metin içi gösterimine ilişkin örnek:

.... savunmuştur (Kopkallı ve Mutlu, 2009: 3).

Web Sayfasında Yayınlanan Bildiriler

Metin içi gösterime ilişkin örnek:

..... (Tanışlı ve Özdaş, 2006) şeklinde ifade edilmiştir.

Künye Bilgileri Olmayıp Yalnızca İnternet Ortamında Yer Alan Kaynaklar

Yazar, eser adı, yayın tarihi, kurum adı gibi künye bilgilerinin tamamının veya herhangi birinin olmadığı e-kaynaklarda yalnızca internet tam adresi ve erişim tarihi verilir. **Metin içi gösterimde de bu kaynaklar dipnotta yer alır.**

Örneğin;

<http://www.warc.com/News/TopNews.asp?ID=26981&Origin=WARC-NewsEmail> (Erişim Tarihi: 16.07.2010)

Tablo ve Şekiller

Metin içinde her tablonun, şeklin, grafiğin, resmin bir numarası ve başlığı bulunur. Ancak numara ve başlık tablolarda üstte, şekillerde (grafik, resim vb.) altta yer alır. Her iki durumda da numaralar (1,2,3...) şeklinde yazılır. Başlıklar ilk harfleri büyük ve 11 punto olarak yazılır. Başlıklar sola dayalı olarak yazılır. Tablo, şekil vb.'nin altında kaynak gösterileceği durumlarda, koyu stilde "Kaynak" yazılarak, kaynak gösterilir. Kaynak gösteriminde 11 punto kullanılır. Bu gösterim hem metin içi hem de dipnot yoluyla yapılan aktarımlarda aynı şekilde uygulanır.

Alıntılar

Doğrudan aktarmalarda alıntı, ana düşünce, biçim ve içerik yönünden değiştirilmeden çalışmada yer alır. 40 kelimedenden daha kısa olan alıntılar tırnak işaretleri içinde ve normal satır aralıklarıyla yazılır. 40 kelime ve daha uzun alıntılar, ilk bakışta bunun bir aktarma olduğunun anlaşılabilmesi için, sıkıştırılmış paragraf şeklinde verilir. Bu amaçla, blok biçimindeki alıntı yeni satırdan başlamalı ve tüm paragraf soldan satır başı hizasından bloklanıp soldan girinti oluşturulacak şekilde 1.25 cm içeriden yazılır. Alıntının tamamı tek satır aralığı ile yazılmalıdır. Blok alıntılar için tırnak işaretleri kullanılmaz.

KAYNAKÇA OLUŞTURMA

Tek Yazarlı Kitap

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Yayım Yeri: Yayın Evi.
İpekten, H. (1990). *Nâ'îlî Dîvânı*. Ankara: Akçağ.

Çok Yazarlı Kitap

Soyad, Adın Baş Harfi., Soyad, Adın Baş Harfi. ve Soyad, Adın Baş Harfi.
(Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Yayım Yeri: Yayın Evi.

Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2012). *Ekonomi Politikası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetişli İ., Çetin, N., Doğan, A., Gür, A., Karataş, C. ve Demir, Ş. (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ.

Çeviri Kitap

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Çevirmenin Soyadı, Çevirmenin Adının Baş Harfi. (Çev.). Yayım Yeri: Yayın Evi.

Ferguson, N. (2009). *Paranın Yükselişi-Dünyanın Finansal Tarihi*. Pala, B. (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Editörlü Kitap

Soyad, Adın Baş Harfi. (Ed.). (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Yayım Yeri: Yayın Evi.

Özbek, M. (Ed.). (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Editörlü Kitapta Bölüm

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). Bölüm Başlığı. Editör Adı (Ed.), *Kitap Adı* içinde (sayfa aralığı). Yayım Yeri: Yayın Evi.

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Dergiden Tek Yazarlı Makale

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). Makale Başlığı. *Dergi Adı*, Cilt (Sayı), Sayfa Aralığı.

Özerhan, Y. (2016). Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağındaki Ölçümleme Esasları Üzerine Bir Değerlendirme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18 (2), 307-336.

Dergiden Çok Yazarlı Makale

Soyad, Adın Baş Harfi., Soyad, Adın Baş Harfi. ve Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). Makale Başlığı. *Dergi Adı*, Cilt (Sayı), Sayfa Aralığı.

Ayrıçay, Y., Özçalıcı, M. ve Bolat, İ. (2017). Katılım Bankalarının Performanslarının AHP ve GIA Tekniklerinden Oluşan Bütünleşik Bir Sistem ile Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Pamukkale Avrasya Sosyoekonomik Çalışmalar Dergisi*, 4(2), 54-69.

Elektronik Dergiden Makale

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). Makale Başlığı. *Dergi Adı*, Cilt (Sayı). Erişim Adresi.

Kardaş, F. ve Tanhan F. (2018). Van Depremini Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin Travma Sonrası Stres, Travma Sonrası Büyüme ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, XV (I). Erişim: <http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/Cilt15/rpdabdyuefd01112017y.pdf>

Sempozyum/Kongre/Konferans/Bildiri

Soyad, Adın Baş Harfi. (Tarih). Bildiri Başlığı. *Sempozyum/Kongre/Konferans Adı* Tam Metni içinde (sayfa aralığı).

Bülbül, S. E. ve Baykal, K. B. (2017). Gri İlişkisel Analiz Yöntemi İle Hayat Dışı Branşlarda Türk Sigorta Sektörünün Değerlendirmesi. 3. *Ulusal Sigorta ve Aktüerya Kongresi* Tam Metni içinde (s. 1-9).

Yayımlanmamış Tez

Soyad, Adın Baş Harfi. (Tarih). Tezin Başlığı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans/Doktora Tezi). Kurum adı, Yer.

Ertuş, A. (2016). *Toplumcu Gerçekçi Türk Şiirinde Kadın İmgesi (1960-1980)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Ansiklopediler

Soyad, Adın Baş Harfi. (Tarih). Madde Başlığı. Ansiklopedi Adı içinde. (Cilt, sayfa aralığı). Yer.

Bergmann, P. G. (1993). Relativity. *The New Encyclopedia Britannica* içinde. (Cilt. 26, ss. 501-508). Chicago, IL: Encyclopedia Britannica.

Sözlükler

Soyad, Adın Baş Harfi. (Yayım Yılı). *Sözlük Adı*. Yayım Yeri: Yayın Evi.

Gerrymander. (2003). *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* (11. Bas-

kı). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

**REPUBLIC OF TURKEY
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
PUBLICATION PRINCIPLES AND SPELLING RULES**

GENERAL PRINCIPLES

- 1.** The Journal of Social Sciences Institute, the media organ of Van Yüzüncü Yıl University the Institute of Social Sciences, is an international refereed journal and is published 4 issues (Spring, Summer, Autumn, Winter) annually. Special issues, except mentioned ones, may also be published when necessary.
- 2.** Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute is an academic journal that publishes unique scientific studies on all areas of social sciences. For this purpose, the articles sent to the journal must not have been previously published in another publication or accepted for publication. Assertions provided at scientific meetings may be accepted provided that this is clearly indicated.
- 3.** While the written language of the journal is Turkish, articles written in languages such as English, Arabic, Persian, German, French and Russian are also accepted. The acceptance of written articles except these languages depends on the decision of the Editorial Board.
- 4.** Articles sent to the journal should be at least 4000, at most 8000 words, including preface, abstracts, citations, references, and attachments.
- 5.** Authors who want to send articles to Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute should upload their articles to <http://www.yyusbedergisi.com/> or <http://dergipark.gov.tr/yyusbed> by becoming a member. The complete information about the author/authors and articles must be included in the system. However, since the article is sent to the referees through the system, the file uploaded to the system should not contain any decryption information for the identity of the author(s). Information about the author/authors will be taken from the system and added to the article after the referee process is completed.
- 6.** The submission of the article to the website of Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute is accepted as an application for publication and the evaluation process of the work is started. In multi-authored articles, since it is assumed that the authors accept the

transfer of copyrights to those who upload the article to the system, the Editorial Board does not request individual copyright rights from the authors. Responsibility in this respect belongs to the author who uploads the article.

7. In the articles that the referees report as “Can be published after making corrections”, necessary corrections should be made by author/authors and the article should be uploaded to the system in its final form.

8. Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute reserves the right to edit, post, or not to post any articles submitted.

9. Copyrights of the articles sent to Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute for publication are transferred to the journal. These articles cannot be published, copied or used without reference in another media organ without permission from the journal administration. Also, copyright fee is not paid to author/authors.

10. The juridical, scientific and ethical responsibility of the articles published in the journals belongs to the author/authors. The Editorial Board and the team do not accept any probable legal liability.

REVIEW PROCESS

11. The articles sent to Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute are first reviewed by the editor in terms of compliance with the publication principles and the spelling rules of the journal. Non-compliant articles are returned to the author/authors for necessary corrections.

12. The peer review process is started for the articles that comply with the publishing principles of the journal. In accordance with the opinion of the members of the Editorial Board, the article is sent two referees that are well known for their studies and works with the related field.

13. Articles that don't comply with the publishing principles aren't sent to the referee.

14. In order to publish the articles, it is required to receive a positive report from the referees. Scientific principles to be considered in such a report are as follows;

- a) Research Methods
- b) Subject integrity
- c) Scientific originality
- d) The dominance of the terminology of the relevant discipline,

- e) To be able to see the old and new studies with the related topics
- f) Convenience and adequacy in the resources available
- g) To be able to evaluation and reach the result,
- h) Contribution to the field
- i) Language dominance / intelligibility, fluency.

15. After the peer review process of the referee, the articles receive two positive reports are deserved to be published. If one of the referee's reports is positive and the other is negative, the article will be sent to a third referee. The publication of the work is determined according to the third referee's report.

16. The articles receive the negative report from referees aren't published or returned to the author/authors.

17. The names of the referees and authors are mutually kept confidential. Under no circumstances is the name of the author sent to the referees, and the names of the referees are not disclosed to the authors.

18. The authors consider the criticism, recommendation and correction requests of the referees and the Editorial Board. If they disagree with them, they have the right to object to their reasons.

GUIDELINES

19. Articles sent to the Van Yüzüncü Yıl University The Journal of Social Sciences Institute for publication should start with Turkish (Öz) and English (Abstract) abstracts consisting of minimum 150 and maximum 200 words. The Abstracts should not include elements such as source, shape, chart etc. Keywords including at least 3 words and at most 6 words should appear at the end of the abstract.

20. APA should be used as the citation reference system. The footnote should not be used in in-text citations. Footnotes should be referred only for explanations and footnotes should be numbered.

21. In terms of marking and punctuation, the current Imprint Manual of the Turkish Language Association should be taken as a basis, except in compulsory cases.

22. The articles uploaded to the journal system should be prepared in Microsoft Word and should be arranged in accordance with the following rules:

Paper Size	A4 Vertical
Top Edge Space	2,5 cm
Bottom Edge Space	2,5 cm
Left Edge Space	2,5 cm
Right Margin	2,5 cm
Font	Times New Roman
Font Style	Normal
Font Size (Title and Text)	11
Font Size (Abstracts)	10
Font Size (Footnote)	9
Table-Graphic	10
Paragraph Space	First 6 nk, Then 0 nk
Line Space	Single (1)

23. In the case of using a font unavailable in Microsoft Word, the font file must be uploaded to the system along with the article.

24. The articles should not include details such as page number, header, and footer.

25. The title of the article should be written in CAPITAL letters and **bold**. The other headings in the article should be bold and only the first letter of each word should be capitalized.

26. The bibliography must appear at the end. References should be arranged in alphabetical order according to surnames of all contributing authors, and surname and first name of the authors should be written in lower case letters.

Citing Rules :

1. A book, an article or any sources list one author and if there is no expression about the writer in your text; the name of the author's last name, comma, the publication date, colon, and page no appear in the reference parenthesis (as in example1).

2. A book, an article or any sources list one author and if you named the author before the parenthesis in your text, the writer's name or last name will not be used in the reference parenthesis as in examples 2,3.

One Author Resources

a. Examples of in-sentence formation

If there is no expression about the writer in your text

1. ... (Vural, 2004: 27)'de belirtildiği üzere eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlamamanın önemli unsurlarından biridir.

If you named the author before the parenthesis in your text

2. Eğitim sorunlarına değinen Sever (2003: 27 – 29) sorunların çözümlenmesi için kapsamlı çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

If there is no expression about the writer in your text

3. Vural (2007: 78), günümüzde çevre kirliliğinin önemli bir sorun olduğunu belirtmektedir.

b. Examples of sentence end formation

If there is no expression about the writer in your text

... Nüfus artış hızı işsizliğin temel gerekçeleri arasında sayılabilir (Sever, 2008: 145).

If there is no expression about the writer in your text and, citing more works of author

... İnternet bağımlılığı, çağımızın önemli bir sorunudur (Ceyhan, 2008: 15; Ceylan, 2005: 20).

Two Authors Resources:

When any source lists two authors, your in-text citations should consist of the last names of both authors, the publication date, and page number(s).

a. Example of in-sentence formation

If the author's or authors' name(s) are in your text

Güven ve Kürüm (2006: 86)'de belirtildiği üzere eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlamamanın önemli unsurlarından biridir.

b. Example of sentence end formation

If the author's or authors' name(s) are named in your text

... Eğitimde planlama yapmak geleceği tasarlanmanın önemli unsurlarından biridir. (Güven ve Kürüm, 2006: 86).

Three or More Author Resources

When citing any source which has three or more authors; the reference should consist of the surnames of all the authors clearly by separating them with a comma. But in later citing of the same source is done by using the first author's surname and "et al."(vd.)

For The First Usage:

a. Example of in-sentence / end-sentence formation

If the authors' names are in your text

... Çardak, Ceylan ve Güven (2008: 206) çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığını belirlemiştir.

If the authors' names are not in your text

... Çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığı belirlenmiştir (Çardak vd., 2008: 206).

For The Subsequent Usage:

a. Example of in-sentence / end-sentence formation

If the authors' names are in your text

... Çardak vd. (2008: 206) çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığını belirlemiştir.

If the authors' names are not in your text

... Çevrimiçi derslerin etkililiğini sağlama da etkileşim öğelerinin büyük rol oynadığı belirlenmiştir (Çardak vd., 2008: 206).

Resources of unknown writers

Resources of unknown writers: In in-text citations, short article title that is in quotation marks, and the date has taken place. When article titles are long, Just the first word or two words of the title are used.

Example of a reference given at the end of the Sentence:

In-text formation

... (“Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar”, 2003: 56).

Authors who have the same surname in the same reference.

If the sources belong to the authors who have the same surnames, then the initials of the first names of the first authors’ are given before the last name of the authors for each resource as in the example.

a. Example of in-sentence formation

If the authors’ names are in your text

A. Ceyhan (1990: 56) ve E. Ceyhan’ın (1998: 124–125) çalışmalarında ifade ettikleri gibi, ...

b. Example of end-sentence formation

If the authors’ names are not in your text

... ifade edilmektedir (A. Ceyhan, 1990: 56 ve E. Ceyhan, 1998: 124, 125).

The Works Has Written by The Same Author

When quoting from two or more sources written by the same author, the surname of the author is written once and the years of printing of the sources are separated by a semicolon. In the ranking, it is preferable to make a ranking from old to new.

a. Example of in-sentence formation

If the author’s names are in your text

Adıgüzel’in (1991: 142; 2006: 298) araştırmalarında...

b. Example of end-sentence formation**If the author's names are not in your text**

... belirtilmektedir (Terzi, 2003: 251; 2005: 64).

The works having the same date and same author

When formatting a reference for the works of the same author, which published in the same year, a, b, c... small letters is used after the date of publication. (a, b, c, ...)

a. Example of in-text formation**If the author's names are in your text**

Balaban, (2004a: 23; 2004b: 200) ekonomik yapının düzelmesindeki en önemli faktörlerin

b. Example of in-text formation**If the author's names are not in your text**

Bazı araştırmalarda (Balaban, 2004a: 23; 2004b: 200) ekonomik yapının düzelmesindeki en önemli faktörlerin

Compilation Resources

When quoting information from the compilation sources; only the author or authors' surnames are given. The information about the editor is given in the bibliography.

a. Example of in-sentence formation**If the author's names are in your text**

... Odabaşı ve Kılıçer (2008: 46)'e göre, postmodernizmin erkek ile kadın arasındaki ayrımı reddetmesi, postmodern reklamlarda da kendini göstermektedir.

b. Example of end-sentence formation**Example of sentence end display: If the authors' names are not in your text**

... Postmodernizmin erkek ile kadın arasındaki ayrımı reddetmesi, postmodern reklamlarda da kendini göstermektedir (Odabaşı ve Kılıçer, 2008: 46).

Translation Resources

When quoting information from the translated sources; only the author or authors' surnames are given. The information about the translator is given in the bibliography.

a. Example of in-sentence:

If the author's names are in your text

... Bradley (2004: 45)'e göre rakiplere odaklanma, şirketlerin güçsüz rakiplerinin zayıf olan yönlerine yoğunlaşmak yoluyla bu rakiplerinden müşteri ve pazar payı çalmaya çalışmasıdır.

b. Example of end- sentence

If the authors' names are not in your text

... rakiplere odaklanma, şirketlerin güçsüz rakiplerinin zayıf olan yönlerine yoğunlaşmak yoluyla bu rakiplerinden müşteri ve pazar payı çalmaya çalışmasıdır (Bradley, 2004: 45).

Cooperated Writers Resources

The names of institutions, associations, government organizations, and working groups are evaluated as writers. They are usually written in the text where they pass. Some institutions etc. The names of the authors are clearly written in the first place and then used shortened. When deciding to name a group of authors, the following general rules are taken into consideration.

Abbreviations should be sufficient to provide sufficient information for the reader and "References" should be written without any difficulties. If the name is long, the abbreviation is easily read or known, the abbreviation is used in subsequent usages. However, when the abbreviation is used in the subsequent usage of the relevant resource, the abbreviation of the relevant institution is shown in square brackets. This abbreviation is used in subsequent impressions. If the name is short or the abbreviation is not understood, it is more accurate to write the name fully instead abbreviation, where it passes.

Example in-text:

Example in-sentence: In the first usage

1. ... (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008: 20).

Example in-sentence: In subsequent usages.
2. ... (MEB, 2008: 20).

Archive Documents

Archival documents in the text, the source of the archive document are written without shortening in the first place. However, if the abbreviation is to be used in the subsequent usages, the abbreviation of the relevant archive document is shown in square brackets. This abbreviation is used in subsequent impressions. The document name is followed by a comma and the date of the document is given. A file, sheet, or page number is then given according to the way the archive is classified.

In the footnote for archival documents, the references include the name of the archive document, the date of the document, if any, the archives and files, notebooks and foil /sheets/page numbers.

Example of end-sentence formation

In the first usage

1.(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 1927: 239).

In subsequent usages.

2. (BCA, 1927: 240).

In the first usage

3. ... (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 1933: 198, 352, 11).

In subsequent usages

4. ... (BCA, 1933: 198 352 11)..

In the first usage

5. ... (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. Tapu Defteri [TD]: 26).

In subsequent usages

6. ... (BOA, TD: 26).

Secondhand Source citing

a. Example in-sentence formation

Example in- Sentence: If the author's names are in your text

...Sağlam (1955'den aktaran Vural, 2008: 164) çalışmasında...

b. Example of end-sentence formation

..... belirtilmektedir (Sağlam, 1955'den aktaran Vural, 2008: 164).

E-Resources

The transfers made from books, articles, and thesis which have been accessed through the internet although printed, are done in the same way as the publication of printed publications. Examples of only the resources available on the Internet are as follows:

Articles in E-Journals

The surnames of the authors and / or authors and the date of publication (if any, page number) are shown in parentheses in the in-text transfers of e-journals.

Example in-text formation

.... savunmuştur (Kopkallı ve Mutlu, 2009: 3).

Resources Published on The Web Page

Example in-text formation

..... (Tanışlı ve Özdaş, 2006) şeklinde ifade edilmiştir.

Resources on the Internet Only Without Imprint Information

Only the full internet address and the date of access are given in the e-sources where all of the imprint information such as author, work name, publication date, institution name or not. These sources are included in the footnote in the text.

Example;

<http://www.warc.com/News/TopNews.asp?ID=26981&Origin=WARC-NewsEmail> (Erişim Tarihi: 16.07.2010)

Tables and Figures

Tables, figures, graphics, pictures should have a number and title in the text. However, the number and title are shown at the top, in the figures (graphics, pictures, etc.) at the bottom. In both cases, numbers (1,2,3 alar) are written. Headings are written with the first letters in the capital, all in italic style and in 11 pt. Titles are written to the left. In cases where a source will be shown below the table, figure etc., the source will be shown by typing Source, in the dark style. 11 point is used in the source display. This notation is applied in the same way for both text and footnote transfers.

Quotations

The quotation indirect transfers take place in the study without changing the main idea, form, and content. Quotations less than 40 words are written in quotation marks and normal line spacing. Quotations of 40 words and longer are given in the form of a compressed paragraph so that they have little space and at first glance, it is understood to be a transfer. For this purpose, the quotation in block form should start from the new line and the entire paragraph is written from the left to the top of the line and 1.25 cm from the left to indent from the left. If there are paragraphs in the quotation, 1.25 cm indentation or five spaces should be left at the beginning of these paragraphs. The entire quotation should be written in single line spacing. Quotation marks are not used for block quotations. All quotes in the blockquote must be specified with double quotation marks.

CREATING BIBLIOGRAPHY

Single-Author Book

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Book. Publication Place: Publisher.

İpekten, H. (1990). Nâ'ilî Dîvânı. Ankara: Akçağ.

Multiple Author Books

Surname, Initial of Name., Surname, Initial of Name. and Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Book. Publication Place: Publisher.

Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2012). Economic Policy. İstanbul: Remzi Publishing.

Çetişli İ., Çetin, N., Doğan, A., Gür, A., Karataş, C. ve Demir, Ş. (2007). Turkish Literature in the Second Constitutional Monarchy Period. Ankara: Akçağ.

Translated Books

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Book. Translator's Surname, Initial of Translator's Name. (Transl.) Publication Place: Publisher.

Ferguson, N. (2009). The Ascent of Money: The Financial History of the World. Pala, B. (Transl.). İstanbul: Yapı Kredi Publishing.

Edited Books

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of the Chapter. Editor's Name (Ed.), Title of Book within (page range). Publication Place: Publisher.

Kejanlioğlu, B. (2005). The Concept of Public Place in Media Studies. Meral Özbek (Ed.), Public Place within (p. 689-713). İstanbul: Hil.

Single Author Article from a Journal

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Article. Journal Name, Volume (Issue), Page Range.

Özerhan, Y. (2016). A Review on the Measurement Basis in the Local Financial Reporting Framework Draft. The World of Accounting Science, 18 (2), 307-336.

Journal Articles by Multiple Authors

Surname, Initial of Name., Surname, Initial of Name. and Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Article. Title of Journal, Volume (Issue), Page Range.

Ayrıçay, Y., Özçalıcı, M. and Bolat, İ. (2017). Evaluation of Participation Banks' Performance with an Integrated System Resulting From AHP and GIA Technique: Turkey Sample. Pamukkale Eurasia Journal of Socio-Economic Studies, 4(2), 54-69.

Article from Electronic Magazine

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Title of Article. Title of Journal, Volume (Issue), Accessed Address.

Kardas, F. and Tanhan F. (2018). An Investigation of Post-Traumatic Stress, Post-Traumatic Growth and Hopelessness Levels of University Students Experienced Van Earthquake. YYÜ Education Faculty Journal, XV (I). Accessed: <http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/Cilt15/rpdabdyuef-d01112017y.pdf>

Symposium / Congress / Conference / Presentation

Surname, Initial of Name. (Date). Title of Presentation. Symposium / Con

ference / Conference Name Full Text (page range).

Bülbül, S.E. and Baykal, K.B. (2017). Evaluation of Turkish Insurance Sector in Non-life Branches by Using Gray Relational Analysis Method. *3rd National Insurance and Actuarial Congress* Full Text (pp. 1-9).

Unpublished Thesis

Surname, Initial of Name. (Date). Title of Thesis. (Unpublished Master/ Doctoral Thesis). Institution name, Location.

Ertuş, A. (2016). Woman Image in Socialist Realistic Turkish Poetry (1960-1980). (Unpublished Doctoral Thesis). Van Yüzüncü Yıl University / Institute of Social Sciences, Van.

Encyclopedias

Surname, Initial of Name. (Date). Title of Article. Name of Encyclopedia Within (Volume, page range). Location.

Bergmann, P. G. (1993). Relativity. The New Encyclopedia Britannica Within. (Vol. 26, pp. 501-508). Chicago, IL: Encyclopaedia Britannica.

Dictionaries

Surname, Initial of Name. (Publication Year). Dictionary Name. Place of Publication: Publisher.

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's Collegiate Dictionary (11th Edition). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

